HIERONYMI OSORIJ DE IUSTITIA LIBRIS DECEM. HIC EXPLICANTUR OMNIA, QUAE DE FIDE & ACTIONIBUS, MERITIS & GRATIÂ, LIBERÂ HOMINIS UOLUNTATE, &...

Jeronymo Osorio

HIERONYMI OSORII DE IVSTITIA

LIBRI DECEM.

HIC EXPLICANTVR OMNIA, QVAE DE Fide & Actionibus, Meritis & Gratiâ, liberâ hominis uoluntate, & præſenſione atque præſcriptione Diuinâ hactenus diſceptata ſunt:

Et, falſis opinionibus euulſis, omnes ad piè credendum, & benè uiuendum, inſtituuntur.

CVM PRIVILEGIO.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE

Venetijs, apud Ioan. Andream Valuaſſorem.

M D LXIIII.

Candido Lectori S.

EXTANT maxima, & innumerabilia auctoris optimarum & pulcherrimarum omnium rerum Dei in genus humanum beneficia; quæ qui non agnoſcit, & non prædicat, ingratus eſt, & indignus nobiliſsimo nomine hominis. Cælum uariis ſideribus diſtinctum, elementa mirabili nexu, & felici quadam diſcordiâ inter ſe conſentientia, metallorum, ſtirpium, ac animalium diuerſa genera, commodis, & uoluptati hominum ſeruientia, declarant Dei erga nos benignitatem. Sed profectò idem rerum omnium princeps nullum bonitatis ſuæ teſtimonium præbet illuſtrius, cæ-

leſti iuſtitiā, qua regit, & tuetur omnia, quæ non ſolùm oculis, ſed mente etiam cōprehendimus. Hanc rectè prouidentiam dicere poſſumus, à qua omnis ordo, omnis uirtus proficiſcitur: quam qui uerè agnoſcit, Deum timet, ac præcipuo quodam amore diligit, non frangitur rebus aduerſis, non effertur proſperis, nihil uult nimis, ſe ipſe non ignorat, de rebus, humanis minimè ſolicitus, diuinam iuſtitiam ſuſpicit, ac eius parenti Deo debitam laudem, ac honorem tribuit. Iam uerò iuſtitiæ tanta eſt uis, tantaq; nobilitas, & præſtantia; ut mater & nutrix reliquarum omnium uirtutum, atque etiam totius ſanitas animæ meritò ſit appellata. in quo enim eſt poſita animi pulchritudo; in quo eſt ſita ſpecioſa illa uirtus; quæ dicitur temperantia; niſi in hoc, ut ſenſus, omnesq; cupiditates rationi obtemperent, nullam ei uim inferant, eam tanquàm Reginam colant. in quo fortitudo conſiſtit; niſi ut eadem Regina ratio iracundiā aliosq; impetus cohibeat, et moderetur? Si iuſtitia abſit, prudētia, aſtutia; comitas, ſcurrilitas; liberalitas, largitio; omnes demum uirtutes ſimulationes potiùs, ac uirtutum umbræ dici poſſunt. ubi non adeſt, ibi non eſt pax, non eſt quies, nulla percipitur homine digna uoluptas, domus perturbantur, ciuitates ſeditionibus agitātur, imperia corruunt, miſerrimè

ſerrimè demum uiuitur. Quæ omnia, cùm uidiſſent ueteres doctiſsimi homines, hanc præſtantiſsimam uirtutem, hoc diuinum munus miris laudibus extulerunt; atq; de eius præſtantiâ maximisq; utilitatibus, quas affert, libros conſcripſerunt. Plato in illâ cæleſti, quam effinxit, Rep. Xenophon aureo illo libello, quo Socraticos ſermones complexus eſt; Ariſtoteles demum humani generis magiſter, & diligentiſsimus naturæ ſcriba, de huius uirtutis nobilitate copioſè diſſeruerunt: ita ut ex eorum libris non ſolùm, quid iuſtitia ſit, docuerint; uerùm etiam ad eam amandam, & ſequendam homines excitauerint. Sed illi uiri, ingenio, iudicio, doctrinâ, eloquentiâ (ut omnes ſciunt) præſtantes, & ſi naturâ duce res præclariſsimas inuenire, & tradere monumentis literarum potuerunt: quoniam tamen diuinus ſpiritus illis non affulſit, & CHRISTVM Deum, abſconditosq; & mirabiles eius theſauros non agnouerunt, perfectam iuſtitiæ naturam, eiusq; omnes proprietates non ſunt aſſecuti. Sunt nobis, quibus maximo, & ſingulari Dei beneficio tributum eſt, ut ueriſsimam de CHRISTO, deq; maximis eius in nos meritis, hiſtoriam teneamus, uberiora ſemina cognitionis, iuſtitiæ, ac omnium uirtutum indita; quæ, niſi à pernitioſo magiſtro uulgo, & à prauâ conſuetudine

corrum-

corrumpantur, uberiores etiam pietatis fructus fe-runt. Nos de Dei prouidentiâ, atque de incredibili ipſius in genus humanum amore, de animorum im-mortalitate, de contemptu mundi, de æternâ uitâ, de ſpernendâ morte, multò plura, atque ea præclario-ra, habemus documenta, quàm Philoſophi, qui pro-ficere tantùm nunquàm potuerunt, ut omnes ſuas co-gitationes, & ſpes, quæ præcipua eſt iuſtitiæ pars, in uno Deo collocarent. Quamobrem fecit admo-dùm prudenter, & Chriſtianè Hieronymus Oſo-rius Luſitanus, uir admirabili ingenio, multiplici doctrinâ, ac in primis eloquentiâ inſignis; qui de iu-ſtitiâ decem libros ſcripſit; in quibus, quid ſit ea uir-tus, quot ſint eius proprietates, quid eam antecedat, & quid conſequatur, quos uſus rerum uniuerſitati, quos ſingulis mortalibus afferat, ita tractauit, ut ſale quodam Chriſtiano, quicquid ueri, quicquid pul-chri, quidquid fructuoſi, ab omnibus Philoſophis de iuſtitiâ traditum eſt, ipſe condierit; atque illis etiam addiderit, quæ Spiritus ſanctus uerus, & unicus opti marum ſententiarum magiſter, timentes Deum docet. idq; fecit tanto ordine, tantâ ſermonis elegantiâ, & grauitate ſententiarum, ut Chriſtianus quidam Iſo-crates, uel potiùs ad quæſtionem de Iuſtitiâ co-piosè & ornatè tractandam, & ad huius ætatis

hære-

hæreticos conuincendos, in Luſitaniâ natus Lactantius uideatur. Hoc opus præclarum cùm Diegus Payua Andradius ſummus Theologus, qui Tridenti in nobiliſſimo orbis Chriſtiani conuentu ſibi, & Luſitanorum nationi (quæ maximam famam iudicij, doctrinæ, & ſanctitatis eſt conſecuta) magnam laudem peperit, decem iam annos ab Oſorio, quem unicè diligit, & iure optimo miris in cælum fert laudibus, ſcriptum dixiſſet, & mihi homini Veneto legendum tradidiſſet, rogaui hominem per ſe, pro cõmuni omnium utilitate ad id ſatis incenſum, ut illud edendum curaret Italis, & uniuerſæ Chriſtianæ Reip. præclarum monumentũ ingenij relinqueret, quo meliores fieri, & ad eloquentiæ etiam ſtudium uehementiùs excitari multi poſſent. Nam epiſtolas, & orationes eleganter ſcribere, quæſtiones etiam, quæ in Philoſophiâ de uitâ & moribus ſunt, tractare, præclarum eſt ſanè; ſed non admodùm difficile illis, qui Ciceronis libros ſtudiosè legerunt, ad eorumq; imitationem ſe totos tradiderunt. Sed de Chriſtianâ pietate, eius'q; partibus latinè, & ornatè, atque etiam caſtè, & ſine ullâ oſtentatione ſcribere, hoc præclariſſimum eſt, hoc pauci aſſequuntur: &, quò pauciores, eò magis eſt celebrandus hic, qui hac in laude mirum in modũ excellit, Oſorius: cuius pietatis,

tatis, doctrinæ, & eloquentiæ imitatores, quàm multos utinam habeat pares C HRISTI *eccleſia. Certò ſcio, candide lector; mater & altrix ingeniorum & eloquentiæ Italia, quanquàm multos illa filios alit ueteris eloquentiæ & gloriæ hæredes, & conſeruatores; hunc tamen Luſitanum, quem non minùs quàm proprios filios iam diligit, eorum etiam nonnullis, ubi hoc opus in manus hominum uenerit, anteponet.*

300

HIERONYMI OSORII DE IVSTITIA

LIBER PRIMVS.

QVAM grauis, & acerba ſit humanæ uitæ conditio, quàm multis incommodis agitata; nemo poterit, uel explicando conſequi, uel enumerando percenſere. Vt enim à natali cuiuſque die capiamus exordium, omneſque uitæ partes oratione perſtringentes, ad exitum tãdem illius ueniamus: horam nullam uidebimus, aut dolore uacuam, aut labore ſolutam, aut metu liberam, ſed omnem ætatem infinitis difficultatibus affectam, & ſummis curis, & angoribus implicatam. Vitæ nanque principium à fletu ducimus, deuinctiſque membris omnibus in terram abiecti, labores immenſos à ploratibus auſpicamur. Cùm autem reliqua animantia præſidiis naturæ tecta, atque ueſtita in lucem prodeant, ſolum hominem nudum, & ab omnibus rebus inopem cernimus, atque miſerabiliter impeditum, in uitæ primordio uagientem, ſtatuſque ſui miſeriam in ipſo ſtatim initio lamentantem. Quis autem poterit morborum uim, & multitudinem, quæ in illam naturam teneram, & imbecillam confeſtim incurrit, oratione complecti? Quæ cura nutrices, quæ ſolicitudo parentes afficiat? quæ pericula ſint pueris infantibus, primis illis menſibus, intenta? Iam uerò, cùm ætate progreſſi, metu & cupiditate, magis atque magis turbari incipiunt, omnia mala, quæ minùs anteà ſentiebant, fiunt eis quotidie grauiora.

Cùm autem ad pubertatem perueniunt, tunc ingens uis tempeſtatis exiſtit, quæ miſeros homines exagitat, nec eos ullo in loco conſiſtere patitur. Hinc enim acerbi amores inuadunt: indè turbulenta diſsidia ſtatum animi conuellunt. Quid cùm amariſsimæ uoluptates multis doloribus emptæ neruos omnes incîdunt? quid cùm dolores admoti totum hominem impetu proſternunt? quid deinde cùm adultâ ætate dominandi libido inflammat animum? quid cùm inuidia eundem conficit, atq; conſumit? quid denique cùm uaria, multiplex, & infinita cupiditas omnem uim ſuam profundit, humanamque naturam omnibus morbis oppreſſam & impeditam dilacerat? Adde, ſi lubet, nuptiarum moleſtias, familiæ labes, uitæ ſolicitudines, fori contentiones. adde lubricam amicorum fidem, ſociorum proditiones, rerum ciuilium turbines atque procellas. adde cædes, inſidias, ſupplicia, dedecus, & ignominiam, & reliqua mala, quibus uita florens, uel momento temporis, quaſi impetu quodam turbidæ tempeſtatis, obruitur; uel in ſummâ laborum omnium contentione, tandem conſumitur. Quid autem ipſius ætatis extremæ morbos, atque moleſtias, & corporis exhauſti deformitatem referam? quid denique cadaueris ipſius horrificam ſpeciem commemorem? Eſt'ne aliquid in uitâ, uel odore tetrius, uel aſpectu truculentius, uel contagio peſtilentius? Sic igitur in ſummâ uitæ breuitate, uis ingens malorum circumquaquè uolitat: laborem labor excipit: dolor ex dolore nectitur; mœrorem atque luctum, grauior quidam luctus ſæpe conſequitur: infinitæ curæ, moleſtiæ, ſolicitudines animum peruagantur, eumque frangunt, atque debilitant, & de omni ſtatu deiiciunt. Quamuis autem animus aliquando in tantis malis falſâ quadam boni ſpecie commotus inaniter exultet; & futili lætitiâ intemperanter elatus geſtiat: non tamen unquàm ſolidum gaudium capit. Amittendi enim metu cruciatur: &, cùm id, quod ualde expetendum iudicabat, effluere repentè ſentit, dolore conficitur; fruſtraque tandem intelligit non ueram ſeſe, ſed falſam & inanem uoluptatem fuiſſe conſectatum; & infinitis curis, & morbis animi contabeſcit. Semper igitur breuiſsimum gaudium, grauis & diuturna ægritudo contaminat. licet enim mors animantia cuncta populetur, nullum tamen eſt homine, uel pluribus mortis ipſius telis

expoſitum,

expoſitum, uel grauiore eiuſdem ſenſu cruciatum. Vndè colligitur, nihil eſſe in terris homine calamitoſius. Huius autem humanæ miſeriæ cauſa tota uidetur eſſe ad duo principia reuocanda. unum eſt ſumma naturæ imbecillitas: alterum immenſa & infinita cupiditas. Vt enim uoluptas omnis oritur, ex fructu rei alicuius uehementiùs appetitæ: ſic omnis dolor tunc exiſtit, cùm non eſt conceſſum potiri rebus iis, quas ardenter exquirimus. Quod ſignificare uolentes Poëtæ, finxerunt ſummum illud Tantali apud inferos ſupplicium. Aiunt enim illum in mediis aquis poſitum, ſiti ardentiſsimâ cruciari. quoties enim ſe aquis, quas mento attingit, ingurgitare properat, ut ſitim expleat: toties aquas euaneſcere, abſceſſuque repentino conatum miſeri hominis ludificari. hac quidem pœnâ torqueri neceſſe eſt omnes, qui multa cupiunt, ad quæ propter inopiam, & imbecillitatem aſpirare non poſſunt. humanæ autem naturæ imbecillitas tanta eſt, ut explicari nequeat. Eſt enim hominis uita imagini ſimilis, & umbræ; atque, ut Pindari uerbis utar, cum umbræ ſomnio comparanda. illius autem cupiditas nullo termino circunſcribitur. Semper enim animus humanus eget: ſemper aliquid cum ſolicitudine inquirit: nec in uno tantùm genere diligentiam & induſtriam ſuam conſumit. Expetit enim honores: exquirit uoluptates: imperia conſectatur: in ore hominum cum gloriâ & dignitate uerſari deſiderat: ad ea omnia comparanda ſummas opes, ad fruenda uitæ diuturninatem acerrimè concupiſcit: &, cùm ad aliquam partem earum rerum, quæ eximia putat, peruenire poteſt, maiore quadam indigentiâ laborat, & immaniore cupiditate flagrat. nulla rerum copia animum illius explere, nulla uitæ longitudo illum ſatiare poteſt. Ex quo planum fit, omnes homines impetu quodam naturæ, uim ſempiternam, & opes immortales appetere, ipſiusque diuinitatis imitandæ ſtudio ardentiſsimo concitari; uſque adeò, ut in ſceleſtiſsimis etiam hominibus hic ardor mentis inſideat. Omnes enim immortalitatem appetunt; ſummamque uim, atque ſempiternam deſiderant, eâque de cauſâ, tetra & impura facinora moliuntur. Cùm igitur nihil ſit homine magis fragile, & caducũ, & immortales opes ardenter ſitiat, & idcircò mortem ſemper anxiè reformidet; reſtat, ut ſint eius ſpes fallaces, conatus

irriti, labores inanes: & ita aſsiduo & infinito cruciatu torqueatur. Cùm enim fragiles & imbecilli ſint, æternasq; opes, atque diuinas optent; ſummis infinitæ cupiditatis ſtimulis incitati, quaſi per ſaxá quædam prærupta feruntur, & ruunt, & paſsim offendunt, & concidunt, & alliſi prorſus intereunt, atque tandem præcipites in ſempiternum exitium rapiuntur. Quid igitur? num aſſeuerãdum eſt, homines ad infinitam miſeriam eſſe natos, omnemque melioris conditionis ſpem eſſe illis penitus abiiciendam? minimè uerò; ſed illorum furore & amentiâ fieri; ut, quò magis ad beatam uitam omnibus corporis & animi uiribus enituntur, eò magis in uitæ peſtem atq; perniciem incurrant. Cùm enim Dei ſimiles fieri cupiũt, tunc ſeſe à Dei coniunctione maximè ſeiungunt; &, quò propiùs ad Dei uitam conantur accedere, eò uehementiùs opem illius repellunt: & ſic fit; ut, cùm magis obnixè dant operam, ut uim & æternitatem, opesq; ſummas & immortales adipiſcantur; tunc uel maximè fragiles & miſeri ſint, importunoque dominatu mortis uehementiùs oppreſsi. Vna ſiquidem ratio eſt, diuinæ ſimilitudinis, & coniunctionis: una beatæ uitæ uia, quæ tota eſt in Iuſtitiâ conſtituta. hanc qui tenent, diuinis opibus affluunt, ſempiternoque imperio & gloriâ florent: qui eam autem deſerunt, infœlices & ærumnoſi ſunt exiſtimandi. Eſt autem Iuſtitia diuinus ornatus animi, mentisque ſtatus, Dei præſcriptione fundatus, diuinisque opibus firmatus, & ſtabilitus. hanc igitur qui aſſequuntur, omnia, quæ uolunt, facillimè conſequuntur. Quamuis enim ſit eorum immenſa cupiditas, cùm ea tamen ad Dei rationem referatur, illiusq; ſempiterno numine dirigatur, nulla res erit tanta, ad quam non admirabili curſus fœlicitate perueniant. iuſtitiæ nanque ui fit, ut homo, qui corporis naturâ fragilis, conſilij temeritate præceps, rerum exitu calamitoſus eſt; fit repente inuictis uiribus, conſilioque diuino præditus, fœliciſsimoque rerum omnium euentu in omni æternitate florentiſsimus. Ea nanque ſanat animos, ſtabilit uires, illuſtrat mentes, opes elargitur, uoluptates efficit, ad diuinitatem & immortalitatem ducit: ea poſtremò Deum hominibus deuincit: humanumque genus cum diuinâ mente, bonorum omnium communione conſociat. Huius neque pulchritudo corrumpi, nec uoluptas inquinari,

nec

nec opes auerti, nec honores imminui poſſunt: nempe quæ ſit cæleſti præſidio munita; & contra omnia mortis & inuidiæ tela, armis diuinis armata. Licet igitur cælum concidat, terra incendio deflagret, mare ardoribus exuſtum intereat; omniaque tandem, quæ intuemur oculis ad nihilum redigantur: iuſtitia tamen ſemper decus & gloriam retinebit, opibusque diuinis æuo ſempiterno perfruetur. Quis igitur has iuſtitiæ diuitias atque magnificentiam, ſecum animo reputans, non illius ſtudio & cupiditate flagrabit? non omnes uitæ curas, & cogitationes ad cultum illius conferet? non denique præ amore illius mori cupiet? ad illã enim fruendam nati ſumus; in illius pulchritudine beata uita conſiſtit: ea denique poteſt omnem humanæ mentis cupiditatem explere, uitamq; bonis omnibus refertam, æternisque gaudiis cumulatam efficere. Cùm enim omnia uera bona ex unâ iuſtitiâ colligata pendeant; qui iuſtitiam obtinet, omnia ſimul bona conſequitur: qui uerò illius expers eſt, nullius boni particeps eſſe poteſt. Qui igitur illius compotes, beatiſsimi; qui ab illâ deſeruntur, miſerrimi ſunt, ſempiternaque pœnâ cruciandi. Sed quò maior eſt illius maieſtas & amplitudo; eò maius mihi onus proponitur. hoc enim ſuſcepi, ut de iuſtitiæ ſplendore & claritate diſſererem, illiusque uim & rationem pro uiribus explicarem. Non ſum neſcius tantum eſſe munus hoc à me ſuſceptum, quantum homines doctiſsimi & eloquentiſsimi, nec ingenio conſequi, nec orationis facultate ſuſtinere poſſint; tantùm abeſt, ut ego, qui neque ingenij acumine, neque literarum doctrinâ, ſim cum illis comparandus, iuſtitiæ dignitatem literis illuſtrare ualeam. Sed par eſt eum, qui iuſtitiæ decus & elegantiam admiratur, omnes ingenij uires ad illius explicationem conferre, non ipſius ingenij confidentiâ, ſed illius gratiâ fretus, qui iuſtitiæ ſator, & altor, & parens eſt. Cùm autem omnis iuſtitia à Deo tantùm, quaſi à quodam fonte perenni bonorum omnium, emanet, & in illius gratiâ & benignitate collocanda ſit, Dei autem benignitatem non humanis muneribus, ſed uerâ fide conſequamur: conſequens eſt, ut à fide ducamus exordium. Quapropter in primis de fide, quæ dux eſt ad iuſtitiam, diſſeremus, ueramque illius rationem aperiemus: & interim eorum ueſaniam, quorum ſermo impurus

tus increbuit refutabimus, qui perfidiam & impietatem fidei nomine prætexunt: tum, quantùm licebit, fidei ipſius uim etiam in priſcæ legis inſtitutis, atque ſummorum hominum exemplis ſcrutabimur, ut ſic tandem ex fide ad iuſtitiam gradum faciamus. Vt autem commodiùs de fide ſermonem inſtituamus, à Chriſtiani nominis dignitate ordiemur. Magnũ igitur nomen eſt hominis Chriſtiani, magnum decus & ornamentum, magnum robur & inuictum, excellens in omni genere uirtus, atque planè diuina. Quid enim clarius, quàm eſſe cunctis cælitibus agnatione, rerumque omnium ſocietate coniunctum? quid uel ad uitæ iucunditatem ſuauius, uel ad utilitatem melius, uel ad honeſtatem elegantius, quàm opibus diuinis affluere? quid ſecurius, & ex omni parte munitius, quàm armis diuinis tegi, cæleſtique præſidio confirmari? quid poſtremò cogitari animo poteſt altius, aut magnificentius, quàm à Deo ſummo adoptari, illumque præpotentem rerum omnium conditorem & dominum, parentem agnoſcere? Quare nihil eſſe poteſt in uitâ nomine Chriſtiano præclarius, cùm hæc omnia ſummæ dignitatis præſidia, & ornamenta contineat. Chriſtianum uerò efficit fides in Deum, innixa Chriſti iuſtitiâ, ſanctitate, religione, excellentibusque illius omnium uirtutum maximarum atque diuinarum meritis, quibus hominum mentes expiauit: patris numen humano generi infenſum placauit: aditumque nobis in cælum patefecit. Fides autem continet omnem religionem, atque pietatem. Omnes enim uirtutes, ex fide aptæ atque nexæ ſunt, & cum illâ ſanctiſsimo uinculo colligatæ & implicitæ. Non igitur immeritò omnia diuinæ legis inſtituta, omnes ceremoniarum ſanctitates atque myſteria, omnia denique præcepta, monita, conſilia, quæ ſanctis literis continentur, ad excitandam fidẽ, opesq; illius firmandas & amplificandas referuntur. Quid eſt enim aliud diuinæ legi propoſitum, quàm abſtrahere penitus homines ab humanarũ rerum confidentiâ, & ad firmam ſpem diuinæ benignitatis, ipſius Dei promiſsis excitatos incendere? Quid aliud uolunt leges præſcriptæ, fœdera ſacroſancta, myſteria ſacris integumentis inuoluta, opes oſtenſæ, terrores illati, bona in fideles magnificentiſsimè collata, ſupplicia infidelibus acerbiſsimè conſtituta; niſi perſuadere omnem uitæ,

ſalutis

ſalutis atque dignitatis rationem, omnemque beatæ uitæ ſpem in uno Deo collocandam? Eos igitur, qui uel corporis, uel animi uiribus efferuntur; uel abundantiâ pecuniæ, aut principum gratiâ, aut multitudinis fauore nituntur; qui ad pericula depellenda, non opem diuinam, ſed humanam potiùs implorant; non modò amentes & furioſos, ſed miſeros & erumnoſos appellant: eosq; ſuppliciis ſempiternis mactandos eſſe prædicunt. Execratur Ieremias hominem, qui neglecto Deo ſpem ponit in homine: humanoque præſidio confidit: eumque facit ſimilem myricæ in loco arido & inculto natæ, quæ neque fructu, nec umbrâ utilis eſt, nec amœnitatis ſpecie iucunda, nec ad alium uſum, quàm ad ignem & incendium reſeruanda. Contrà uerò illum, qui diffidens omnibus humanis opibus, omnem ſpem rerum ſuarum habet in Deo poſitam, atq; conſtitutam; dicit eſſe ſimilem arbori, prope flumina conſitæ, quæ humore è perennibus aquis hauſto, radices altiſsimas agit: æſtumque non metuit, cùm ſit undique ueſtita frondibus, atque fructibus onuſta ſalutaribus. Hac elegantiſsimâ ſimilitudine, deſcribit florentem ſtatum hominis fidelis, quem nec ullus ardor exurit, neque turbo, aut tempeſtas ulla conuellit, neque ullum denique tempus, quantumuis graue atque metuendum reliquis, eum aut honeſtatis laudibus & ornamentis, aut oportuno fructu uirtutis ſpoliat. Cùm enim altiſsimâ ſtirpe nitatur, & nunquàm ſit munerum diuinorum affluentiâ deſtitutus: eueniat opus eſt, ut non modò ſalutares fructus, atque ſempiternos proferat: ſed ſempiternis etiam laudibus illuſtretur, Quid enim illi deeſſe unquàm poterit, uel ad emolumentum & fructum, uel ad decus & honeſtatem, qui eſt fonti atque principio omnium bonorum, & totius honeſtatis architecto, ſanctiſsimo fœdere copulatus? ad hoc autem fœdus, quo omnis fidelis numini diuino coniungitur, ſignificandum, uidemus in ſanctis literis matrimonij nomen frequenter uſurpatum. Vt enim matrimonium, ſi eſt ritè contractum, uiri & uxoris animos ita deuincit, ut unum è duobus efficiat: ſic Deus eam mentem, quam ſibi copulat, adeò ſecum diuinarum rerum communione coniungit, ut nihil habeat ab eâ ſeiunctum, quod quidem poſsit ad illam peruenire. Fit igitur ex utroque quodammodo una mens, unum ſtudium, unus ſenſus,

ſus,

ſus, una uoluntas. Nihil enim cupit animus, amore diuino incenſus, nihil aliud ſtudet, nihil agit, atque molitur, niſi ut Dei gloria illuſtretur. Nihil contrà Deus ſtatuit, atque decernit, quod non ad ſuorum utilitatem & gloriam referatur. Quid eſt igitur homini hac coniunctione beatius? Coniunctionem autem hanc efficit fides ardens & incitata in Dei ſtudium. Sic enim Deus ipſe loquitur, apud Oſeam, cum mente quam ſibi coniunxerat, Deſpondi te mihi in fide. Ergo, cùm hoc fœdus, atque matrimonium fide percuſſum ſit, & in eo omnia bona conſiſtant; nihil eſſe poteſt incenſâ & inflammatâ fide ſalutarius. Si autem clariùs cernere ſtudeas, quantum firmamenti ſit in fide ponendum; cogita, quorſum direxerit Chriſtus omnia, quæ geſsit in uitâ, in quem finem reſpexerit, quid in omni loco, uel cum aliquod opus mirabile faciebat, uel diuinâ quadam orationis amplitudine & dignitate diſſerebat, ſibi propoſuerit. nónne ut patri obediret, & opus compleret, atque perficeret, ad quod efficiendum miſſus fuerat? Huic igitur uni curæ incubuit: hoc tanquàm iucundiſsimo cibo animum ab immenſis laboribus recreauit: hoc unum negocium ſuſcepit, ut patris opus abſolueret. Quod autem opus illud extiterit, explicat ipſe dicens: Hoc eſt opus Dei, ut credatis in eum, quem miſit ille. Ergo, ſi ad hoc unum opus inſtituendum, & abſoluendum, Dei filius humanam formam induit, & à cæli faſtigio delapſus terras luſtrauit, atque cum hominibus uixit: ſi omnis illius doctrina, omnis ſolicitudo pro nobis ſuſcepta, ſi labores quos excepit, dolores quos pertulit, ipſa denique crux, in quam ſublatus fuit, & omnia denique ſupplicia, quæ perpeſſus eſt, huc ſpectabant, ut fidem ſanciret, atque firmaret: certè conſtat omnia præclara munera fidei ipſius gremio contineri. Quòd autem hoc unum opus eſſet, quod Chriſtus in uitâ geſsit, illud eſt magnum argumentum; omnia illius ſtudia fuiſſe ad illuſtrandam ſummi patris gloriam deſtinata. Gloria autem patris illuſtratur fide. Cùm enim illum credimus eſſe præpotentem & optimum, uirtute atque benignitate immenſâ & infinitâ præditum, per omnes mundi partes intentum atque commeantem, omnia intuentem & animaduertentem; & ſingulis rebus, prout cuiuſque rei dignitas & conditio poſtulat, conſulentem; & eum ita timemus, ut

mus, ut dominum, & ut in parente omnia uitæ præſidia conſtituenda putamus; tum demum illum honoribus debitis, afficimus, atque ut Deum piè & caſtè ueneramur. Pater, inquit ille, ego claritatem tuam inſignem reddidi ſuper terram. Quomodo autem patri gloriam tribuerit, paulò inferiùs oſtendit. ait enim, Manifeſtum feci nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi. Quid autem eſt nomen Dei clarum & illuſtre apud homines reddere, quàm fide mortales ad Dei cognitionem capiendam inſtruere? Hac autem notitiâ, quam fide conſequimur, uitam hominum contineri in eâdem oratione planè demonſtrat. hæc eſt, inquit, uita æterna, ut cognoſcant te Deum uerum, & quem miſiſti IESVM Chriſtum. Vndè colligitur uitam æternam in fide conſiſtere. quemadmodum ipſe teſtificatur dicens: Qui credit in me, etiam ſi mortuus fuerit, uiuet: qui autem uiuit, & credit in me, nunquàm morietur. Et alibi eſt apud Ioannem, qui hanc Chriſti ſententiam multis in locis complexus eſt: Sicut Moſes ſuſtulit ſerpentem in deſerto, ita tolli oportet filium hominis; ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. & pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius. qui credit in filium, habet uitam æternam. Vndè Ioannes idem in epiſtolâ, omnem legis diuinæ ſummam in fide ſitam eſſe docet, cùm ait: Hoc eſt præceptum eius, ut credamus in nomine filij eius. Vndè etiam uox illa, cuius horrificus ſonus & admirandus eorum, qui aderant, aures compleuit: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt, ipſum audite. Nec enim aliud eſt Dei filium audire, quàm fidem illius dictis atque præceptis adiungere. Quid hîc Prophetas, quid ſanctiſsimorum hominum ſcripta commemorem? Nunquid non eſt hæc omnium uox una, ut erigamur animis, ut in Deum reſpiciamus, ut illius fide corroboremur? & ſic futurum denunciant, ut omnibus diuinis opibus atque præſidiis mirificè redundemus. Nullâ enim re poterit indigere is, qui eſt, ut diximus, omnium bonorum principio, fœdere ſempiterno, deuinctus. Sed quò fidei uis amplior eſt, & maiorem copiam rerum ſalutarium in ſe continet; eò eſt ratio illius diligentiùs explicanda. Cauendum enim eſt, ne quod multis, hac tempeſtate præſertim, accidere uidemus, nominis ſplendore capti, dum fidem inani ſtudio conſectamur, in perfidiæ ſcelus incurramus, & ita à uera iuſtitiæ uiâ propter cæcitatem mentis aberremus

mis. Erit igitur nobis imprimis, quæ uis ſit huic uoci ſubiecta, diligenter explanandum. Fidei igitur nomen cùm multa ſignificet, tum hæc eſt illius præcipua notio, è qua reliquæ omnes uidentur eſſe ductæ, firma nempe & conſtans debiti muneris & officij perfunctio. Secundum hanc ſententiam, dicimur præſtare fidem, aut patriæ, aut principibus, aut parentibus, aut amicis, aut ſociis; cùm debita pietatis, aut amoris, & fœderis officia in illos conferimus. Contrà uerò, deſerere fidem, aut à fide deficere, aut fidem fallere, eſt officium prodere: quod fit, cùm eos, quibus aliquo iure deuincti ſumus nefariè deſerimus, aut fœdus aliquod factum uiolamus. Item qui creditoribus ſatisfaciunt, & in promiſſis permanent, & creditam pecuniam ad diem ſoluunt, in fide permanere dicuntur: quia, dum ueritatem ſeruant, debitum ſanè officium tuentur. Hac autem de causâ uidetur Ciceroni fidem dictam uiſſe, quaſi fieret, quod dictum fuerat. Cernitur enim maximè fides, in dictis atque promiſſis omni ſtudio conſeruandis. idcircò fidem anguſtam eſſe, aut labefactatam eſſe, aut penitus concidiſſe dicimus, cùm homines ære alieno obſtricti, perſoluere debitam pecuniam recuſant, in quo datam fidem fallunt; & contra officium fraudem nefariè moliuntur. In ſacris autem literis hunc huius uerbi uſum ſatis frequentem uidemus. undè fides, ueritas, & officium apud Hebræos uno uerbo declarantur אמת uel אמונה & fidem, & ueritatem, & officium ſignificat. Vndè illud, quod eſt ſcriptum in Geneſi, Si facitis miſericordiam & ueritatem cum domino meo, indicate mihi. ſatis enim conſtat hoc in loco ueritatis nomen, pro officij nomine poſitum. Eſt igitur fides conſtans ueritatis & officij ſtudium. Indè fit, ut fideles appellemus eos, qui minimè ſpem noſtram fallunt: & officio debito funguntur. Vndè & fideles amicos, & ſeruos fideles eos numeramus, qui & amicis, & dominis ſatisfaciunt, nec eis aliquo in loco deſunt. Eſt & alia huius uerbi uis, qua ſignificamus firmam animi perſuaſionē, qua rebus nec uiſis nec ratione & argumento concluſis aſſentimur. Quamuis enim interdum fides ponatur ad ſignificandam omnem mentis aſſenſionem, ſiue illa ſit à ſenſibus orta, ſiue ratione & argumentis effecta, ad hunc enim modum & aſpectus fidem facit, & ratio, & omnis denique notitiæ uia, qua aliquid animis comprehenſum tenemus: quamuis igitur hanc rerum etiam comprehenſionem fidem interdum appellemus, plerunquè tamen fides

ab euidentiâ & opinione diſtinguitur. Nec enim tam ſenſibus & argumentis, quàm auctoritate continetur. Vim nãque ſtabilem & firmam ex eo conſequitur, quod de illius cui credit ueritate, fide, & officio minimè dubitandum putat. Hanc autem faciunt mediam inter ſcientiam, & opinionem. eſt enim utriuſque particeps, & ab utriuſque ratione diſtincta. Conſtantiâ enim & ſtabilitate eſt ſcientiæ par: cum opinione uerò hoc habet commune, quod euidentiâ caret. Differt autem à ſcientiâ, quòd non argumentis explicatis, & cauſis à principio conſtitutis, ſed ſolâ autoritate nititur. Ab opinione uerò conſtantiâ & imbecillitate diſiungitur. Fides enim eſt aſſenſio firma, quæ non facilè, poſtquâm animo inſedit, conuelli poteſt. Opinio contrà eſt imbecillus aſſenſus animi, uarius atque mutabilis. Secundum hanc fidei ſententiam dicimur, habere fidem alicui, aut adhibere, aut adiungere fidem; cùm aliquid auctoritate cuiuſpiam moti abſque dubitatione credimus. Item dare fidem, cùm aliquid in nos recipimus, quod fixum atque ratum fore pollicemur. Facere prætereà fidem, cùm perſuademus, nullam in uerbis noſtris ſubeſſe uanitatem. Vt igitur omnia breui complectamur, habemus hîc duplicem huius uerbi ſenſum. unus eſt, cùm ponitur pro debiti muneris & officij perfunctione, atque promiſſorum ueritate & conſtantiâ: alter, cùm firmam animi perſuaſionem, nec ſenſibus, nec argumentis effectam, ſed autoritate aliqua graui corroboratam ſignificamus. Hic ſecundus, quamuis à primo differre uideatur, eſt tamen ductus ab illo, & cum eodem ualde coniunctus. Nam qui officium tueri ſtudet; credat, opus eſt, ei cuius fidem exploratam habet. ſi enim ſpectatæ probitati diffidat, contra officium faciet. Rurſus ſi fidem habeat recta ac ſalutaria monenti, ubi primùm officij ſui ab illo fuerit admonitus, illud ſtatim exequetur. His ita igitur explicatis, conſequens eſt, ut fidem, quam profitemur, ad alterutram huius ſententiæ rationem perpendamus, ut ſic tandem planum ſit, in quo fidei ipſius uis, atque natura conſiſtat. Primùm igitur fidem ad illum primum ſenſum referamus, deindè ad ſecundum ueniemus; ut faciliùs intueri poſsimus, omnem diuinæ legis cultum, fidei acri & incitato ſtudio contineri. Cùm igitur fides ſit ſummum ueritatis ſtudium, atque in ſeruandis promiſsis conſtantia, debitique muneris & officij perfunctio; uidendum eſt, ecquod ſit nobis munus & officium colendum, & efficiendum, ecqua fœ-

deris religio ſit, in qua uiolandâ ſummo perfidiæ ſcelere ſe animus deuinciat. Solent, qui de hominis naturâ quærunt, diligenter perſequi, mentis humanæ ſolertiam, ingenij acumen, memoriæ uim, totiusque rationis præſtantiam, corporisque formam & figuram, ad rationis imperium aptam & habilem, ſummum denique dignitatis ſtudium omnium animis ingeneratum. Quibus argumentis ducti concludunt, hominem eſſe à Deo ſingulari conſilio procreatum, ut in Deum reſpiciens, omnem uitam illius imitatione conformaret: imperiumque ſibi in terris commiſſum, ex uoluntate illius adminiſtraret, & ad illum omnia referret. itaque colligunt hominis officium, & pietate in Deum & ſanctitate iuris inter homines contineri. Vndè ſequitur omne officium eſſe poſitum in obedientiâ illa, qua Deo parêre debemus. Nam ſi uidemus æterno diuinæ mentis imperio cælum, terram, maria, uniuerſamque mundi fabricam regi; nec eam legem tranſgredi, quam à principio ipſi naturæ totius naturæ rector impoſuit: multò certè magis nos, quorum gratiâ hæc omnia, quæ cernimus, effecta ſunt, illi obedire debemus; uel quia ſoli in omni mundo, quem intuemur oculis, numen illius, quoad fas eſt, mente concipimus; uel quia diuinis ab illo muneribus ornati & inſtructi ſumus; uel quia uoti compotes eſſe non poſſumus, niſi nos totos ad ductum illius & imperium adiunxerimus: uel poſtremò, quòd ad ei parendum & obediendum, fœdere ſanctiſsimo aſtricti & alligati ſumus. Cùm igitur illius imperium detrectamus, multis rationibus contra fidem facimus. Nam & ſummum dominum, cùm ſimus naturâ ſerui, contemnimus: & aduerſus optimum parentem ingrati ſumus: & uitam noſtram atque ſalutem prodimus: & fœdus ſanctè percuſſum, ſceleratè uiolamus. Vt autem meliùs poſsit intelligi, quantùm omnis impia rebellio cum officio pugnet, quàm aduerſaria ſaluti ſit, quantis tenebris effectum humanæ uoluntatis impediat, quanto ſcelere mortalium animos aſtringat; ex hominis appetitione potiſsimùm ducamus exordium. Omnes homines naturâ incitati, ad optimum uitæ ſtatum conſequendum, ſummis uiribus enituntur. omnes enim naturâ ſummum bonum expetunt. plerique tamen dum, ut id ſibi parent, omnes neruos intendunt, quia temeritate & amentiâ ducuntur, & in quo ſit ipſum bonum non uident, præcipites in exitium ruunt. Sunt enim multi errores in uitâ, ſunt multæ inſidiæ mortalibus inten-

tæ, eſt præterea ſumma quædam naturæ imbecillitas: uerſamur in tantis tenebris atque caligine, agitamur tam aduerſis tempeſtatibus, atque procellis, ut nemo per ſe poſsit uitæ curſum rectè inſtituere, aut inſtitutum ita tenere, quin tandem fluctibus obruatur. Aut enim tenebris impediti, quem portum petere conueniat, non uidemus: aut certè, ſi id quaſi per caliginem uidemus, ingentis cuiuſdam perturbationis æſtus nos à curſu longiſsimè diuerſos abducit. Sic fit, ut cùm omnes naturâ uitam beatam expetant, nemo tamen naturæ tantùm præſidio ſubnixus ad eam aſpirare poſsit. Solus enim Deus naturâ beatus eſt. Beatitudinem igitur appetere eſt diuinum ſtatum concupiſcere. diuinum autem ſtatum nemo poteſt abſque uiribus diuinis adipiſci. diuinis autem uiribus ij ſoli fulciuntur, qui ſe Deo tradunt, illiusque iuſsis obtemperant. ita igitur fit, ut nemo poſsit ea conſequi, quorum mirâ cupiditate flagrat, niſi Deo obediat. Hoc ut meliùs cernamus, fingamus animis, nos iter quoddam neceſſarium eximiâ cupiditate ingreſſos, in multiplices & flexuoſas repente uias, eaſdemque lubricas & periculoſas incidiſſe, quarum pleræque uiatoribus amœnitatis ſpecie blandiantur: eoſdemque paulò longiùs progreſſos, denſis uepribus atque dumetis pungant & uulnerent. ſint deindè ea loca multis latronum latibulis, atque belluarum immanium luſtris infeſta. cogitemus deindè eas tenebras, quæ aſpectum rerum omnium adimant, ita ut nullum exitum omnino reperiamus: ſed quò maiore ſpe ſalutis in uiâ properamus, eò pluribus erroribus atque miſeriis implicemur. Hîc igitur, cùm neque regredi liceat; nec inſiſtere, nec progredi, ſit abſque certâ uitæ pernicie conceſſum: cùm omnia latrones obſideant, & feræ etiam ſint ad laniandum acriter incitatæ: cùm ſint omnia ſpinis obſita, tenebris obducta, mortiferiſque cincta periculis: fieri non poteſt, ut is, qui ſe uidet tantis undique malis circumuentum, omniumque ope deſtitutum, non ſit acerbiſsimo animi cruciatu confectus. Sed occurrat, eo præſertim tempore, quo iam uel à feris incipit laniari, uel latronibus iugulum dare cogitur, homo potens, qui non modò uiam teneat, uerùm eas opes habeat, quibus omnem eiuſmodi peſtem arcere queat. Artem prætereà medendi teneat; ut, ſi quod uulnus ſit, antequàm ille aduentet, impoſitum, id confeſtim ſanet. Is ſi feras abigat, latrones in fugam conuertat, ſi uulnus obliget, atque ſalutarem medicinam adhibeat, ſi

denique

denique omnibus in rebus homini miſero benignitatis ſuæ lucem porrigat, ſeque ducem uiæ, cuſtodem uitæ, ſalutis atque dignitatis uindicem præbeat, ſi ut animum illius magis confirmet, iuret ſeſe hominis ſaluti, ſi uoluerit illum ſequi, minimè defuturum: ſi tantis opibus intelligat is, qui erat extremâ quadam miſeriâ penè conſumptus, uitam ſuam muniri, & ad ſpem ſalutis excitari, quódnam tandem erit officium illius? Vnum profectò, oblatam peroportunè opem gratiſsimâ uoluntate proſequi, ſibique omnino diffidens, omnem uitæ atque ſalutis rationem optimo duci committere. Inſiſtet igitur illius ueſtigiis, & à uiâ, quam ille monſtrat, minimè declinabit: priuſque omnem humanitatem exuet, quàm tanti beneficij memoriam deponat. Hanc porrò ſimilitudinem ad communis uitæ conditionem trãsferamus. Omnes id iter ſuſcipiendum arbitramur, quod nos in beatam uitam ferat: uariis tamen ſtudiis, atque rationibus ad illam contendimus. Alius enim ambitioni ſeruit, alius pecuniæ ſtudet, alius uoluptates exquirit, alius denique aliam uiam ingreditur, qua putat ſe beatæ uitæ compotem aliquando futurũ. Paulò uerò progreſsi ſentimus, quàm amara ſit ea uita, quam fore ſuauiſsimam ſuſpicabamur. honores enim ſunt manes, & maximis plerunquè ignominiæ maculis deformati. pecuniæ cupiditati nullus eſt modus conſtitutus, ita ut ſemper animus indigeat; & in extremâ quadam inopiâ & mendicitate uerſetur. Stultorum autem hominum uoluptates, cùm ſint futiles, atque breuiſsimæ, nec iudicio, ſed furore ſuſceptæ, tum eas ſummi dolores atque moleſtiæ conſequuntur. Quid cùm amplificata cupiditas animum ita diſtrahit, atque diſcerpit, ut nihil inconſtantius aut miſerius fingi poſsit? Nunc amore furit; nunc odio concitatur: nunc ardet libidine; rurſus metu cóncidit; & alijs eiuſmodi peſtibus, quaſi furiarum tedis agitatus, in uarias partes impetu quodam rabido concitatur. Sic igitur mens orbata luce quotidie magis errore completur; & ita de uiâ deducitur, ut nullum omnino exitum in tantis malis inueniat. Ergo cupiditatibus diripenda, atque tanquam à truculentis belluis dilanianda relinquitur: & hoſtibus generis humani ſempiternis expoſita, eorum plerunquè crudelitatem ſatiat. Sic igitur circumfuſi tenebris, mortiferiſque uulneribus ſauciati, nullamque tantorum malorum alleuationem ſentientes, nec ullo in loco ſine dolore atque ſolicitudine conſiſtentes, uitam agimus miſeram

& calamitoſam, omnibus ſummis malis undique circũuentam: Nec tamen eſt ullus miſeriarum finis in morte: ſed omnia, quæ grauia & intolerabilia uidentur, leuiſsima ſunt, & quaſi quædam ſomnia reputanda, ſi ad æterna ſupplicia conferantur, quæ ſunt poſt huius uitæ exceſſum, ſtultis atque perditis hominibus conſtituta. Huic tanto malo quódnam remedium poterit adhiberi? humanum profectò nullum. Sed præſtò aderit pater ille cæleſtis, qui res humanas nunquàm neglexit. Is lucem ſuam diffundit, auxiliumque pollicetur: magniſque uocibus nos ab exitio reuocat; &, ſi, illum audierimus, certam ſpem ſalutis & immortalitatis oſtendit. Feras igitur uenenatas extinguit: immanes hoſtes exterret: uulnera inflicta ſanat: uiam, qua perueniamus ad beatam uitam, demonſtrat: ſeque uiæ ducem fore confirmat. Hoc autem à nobis requirit, ut neque ſenſus conſulamus, à quibus tam ſæpe deluſi ſumus; neque uitam inſanæ multitudinis opinione conformemus, quam uidemus præcipitem furore & amentiâ ferri; nec hoſtibus immaniſsimis pareamus, qui furentes odio & crudelitate, in uitam noſtrã incitantur: ſed ei tantùm, quem immensâ ſapientiâ, atque benignitate præſtantem cognoſcimus, & infinitâ poteſtate præditum, omnes uitæ noſtræ rationes credamus, atque committamus. Et, ut nos magis ſecuros reddat, nos ſibi fœdere icto filij ſui ſanguine deuincit, ut illi fidem adhibeamus: eaque fide nobis ſalutem & immortalitatem paciſcitur. Quod igitur eſt noſtrum officium in tantâ Dei benignitate, & præſenti illius auxilio miſerrimis temporibus oblato? hoc unum certè, non repudiare beneficium; non aſpernari liberalitatem; non detrectare imperium: ſed animo gratiſsimo, illum ſummum ducem intueri; illius benignitati uitam credere; ueſtigijs illius ſtatim ingredi. Quod ſi non facimus, uariis rationibus fidem frangimus. Primùm enim oſtendimus nos minimè fidem uerbis illius adiunxiſſe. Illud enim dici non poteſt, aliquem eſſe, qui beatus eſſe nolit, cùm omnes in beatæ uitæ ſtudium inflammatis animis rapiantur, & omnia uitæ conſilia ad illam dirigant. Ergo, ſi credunt Deum eſſe uitæ & ſalutis auctorem, uiæque certiſsimæ ducem, qua ad uitam beatam perueniatur; ſi præſidio illius magnoperè confidunt, monitaque illius & conſilia non aſpernantur: certè, cùm fuerint ab illo uocati ad ſalutem, ad eum confugient; & uiam, quam ille monſtrat, inibunt; eumque ſummo ſtudio ſequentur; ſpiritumque

tumque illius ſenſibus ſuis longè anteponent. Quod cùm non faciunt, indicant certè, ſe non fidem, ſed cupiditatem ſequi: deindè dominum contemnunt, cùm in maxima beneficia ingrati ſunt: poſtremò fœdus omni religione ſancitum cum inſigni temeritate & impudentiâ rumpunt. Fidem autem maximâ ex parte eſſe poſitam in hoc ſtudio, quo Deum ducem ſequimur; & à uiâ, in quam nos ille deducit, haudquaquam deflectimus, Moſes imprimis auctor eſt. Sic enim Hebræorum infidelitatem coarguit: Non credidiſtis domino Deo ueſtro, qui præceſsit uos in uiâ, & metatus eſt uobis locum, in quo tentoria figeretis, oſtendens nocte uobis iter in igne, & die in columnâ nubis. uia autem, quam dominus monſtrabat, non tam erat ea exiſtimanda, qua Hebræi per uaſtas & incultas regiones Syriam petebant: quàm diuina lex, qua eſt nobis in immortalem gloriam ſummo ſtudio properandum. Ab hac, qui obſtinatè declinant, ſatis indicant, ſe parùm Deo credere. Ob id idem Moſes alibi, cùm populum ad fidei ſtudium eſſet magnâ contentione cohortatus, quaſi declarans, quæ uis eſſet in fide, dicit; Dominum Deum ueſtrum ſequimini, & ipſum timete, & præcepta illius ſeruate, & audite uocem eius, & ipſi ſeruietis, & ipſi adhærebitis. Multis uocibus idem declarantibus, uim fidei ipſius inſignem facit. Itaque docet ab eo ritè fidem coli, qui Deum præeuntem ſequitur: quod quidem facit, dum præceptis illius obtemperat; dum mentem excitat ad uocem illius audiendam; ut, quidquid fuerit imperatum, protinus exequatur: dum poſtremò beneficiorum memoriam conſeruans, illi, à quo tantis ornatus eſt beneficiis, amore coniungitur. Dauid autem ſic Deum loquentem inducit: Inſtruam te in uiâ hac, qua gradieris: firmabo ſuper te oculos meos. Quàm benignè opem nobis oſtendit. Quid igitur eſt nobis faciendum, ne tantum beneficium repellamus? hanc tantam clementiam ducis, ac monitoris noſtri, qui lucem mentis ſuæ ſe prælaturum in hac uiâ confirmat, firmâ fide complecti. Quocircà nos ſtatim admonet, ne uocibus illius aures occludamus: ne imperium recuſemus: ne nos effrænatis beſtiis ſimiles præbeamus: hoc eſt, ut uno uerbo dicam, ne infideles ſimus. Nolite, inquit, fieri ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus. Idem uates alibi, cùm homines ad fidem excitaret; hodie, inquit, ſi uocem eius audieritis, nolite obdurare corda ueſtra. Hîc certè durities animi, nihil eſt aliud, niſi

contumacis

contumacis animi rebellio, diuinum imperium repudiantis: quod quidem ſcelus eſt fidei oppoſitum. Fides enim cernitur in animo ad ſtudium diuinæ legis alacriter incitato. Vndè colligitur, duritiem animi eſſe mentis errorem, & cæcitatem, atque adeò perfidiam. Quod in eo loco ſatis exponitur. paucis enim interiectis, inducit Deum his uerbis Iſraëlis perfidiam acriter inſectantis: Hi errant corde, & non cognouerunt uias meas. Ieremias uerò perfidiæ uim & immanitatem luculenter explanat. Conſiſtite, inquit, in uiis; & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit uia bona: & ambulate in eâ, & inuenietis requiem animabus ueſtris. & dixerunt, non ambulabimus. Immane facinus, & execrandum, ſummi domini imperium contemnere: deteſtabilis quidam furor & amentia, in tantis miſeriis optimi parentis beneficium abiicere. Inuitat enim ad fidem, iuſtitiam uerò pollicetur. Ambulare enim in uiâ, quam monſtrat ipſe dominus, eſt fidei munus & officium: inuenire uerò requiem eſt abſolutæ iuſtitiæ fructu, atque tranquillitate potiri. Illi uerò neque munus ſuum, quod facilè fulti diuino præſidio exequi potuiſſent, exhibere uoluerunt; & amplitudinem diuini muneris & beneficij, nefariè & improbè contempſerunt. Inſtat nihilominùs ipſe dominus, ut eos, qui benignitate allici noluerunt, timore ſaltem ab impietate deterreat. ſequitur enim: Conſtitui ſuper uos ſpeculatores: audite clangorem tubæ. hoc eſt, denuncio per Prophetas meos, dirum & exitioſum bellum uobis imminere, niſi reſipiſcitis. Quid illi interim ad hæc? non, inquiunt, audiemus. Hîc iam cernitur ſummus infidelitatis gradus, & ingens quidam mentis ſtupor, quo oppreſſos uidemus eos, qui nec beneficiis emolliri, nec plagis inflecti poſſunt: eo quòd diuturnâ peccandi conſuetudine ad diuinæ legis contemptum obdureſcant. Idem inquit alibi, Domine, oculi tui reſpiciunt fidem. hoc eſt, non placaris ullis uictimis atque muneribus: ſed obedientiâ tantùm, quam reliquerunt & abiecerunt Iudæi. Adiungit enim, Attriuiſti eos, & noluerunt recipere diſciplinam. Illud uerò quàm præclarè, cùm eorum infidelitatem exaggerat, oſtendens eos perfidiæ ſcelere, parentum ſcelus & impietatem, quod in ſimulachrorum cultu ſuſcipiebant, longè ſuperare. Vos, inquit, peiùs operati eſtis, quàm parentes ueſtri. Quomodò tandem? an poteſt eſſe quidquam, aut mentis cæcitate dementius, aut ſceleris immanitate deteſtabilius, quàm diuinos honores ad

muta beſtiarum ſigna transferre? poteſt, inquit; &, quódnam ſit illud tantum ſcelus exponit. Ecce, inquit, ſequitur quiſque prauitatem cordis ſui, ut me non audiat. Hócne ſceleſtius eſt, quàm cæſis uictimis muta ſigna uenerari? et multò quidem ſceleſtius. quò enim ſacrificium maius eſt, & Deo magis debitum; eò ſceleratior eſt, qui illud Deo eripit, ut ad alia transferat: &, quò res, cui aliquid ſacratur, eſt Deo magis aduerſaria; eò atrociore ſcelere ſe obligat; qui illam colit. Nullum ſacrificium eſt fide magnificentius. undè uidemus apud prophetas legis ſacrificia à Deo contemni, fidem uerò requiri. Nihil eſt Deo magis contrarium, quàm effrænata cupiditas, ad omnia peſsima facinora ſolicitans. Non enim mens diuina cum mutis ſignis, ſed cum improbâ cupiditate bellum gerit. Qui autem animi ſui prauitatem ſequuntur, Deumque audire recuſant; fidem, quam Deo debent, ad cupiditatem transferunt; & libidinis temeritatem deſcriptioni diuinæ mentis anteponunt. Ideò enim à Deo deficiunt, ut ad nefariam cupiditatem transfugiant; quia credunt à ſenſibus perſuaſi, ſibi commodiùs futurum, ſi uoluntati propriæ obſequantur; quàm ſi Deo pareant. Sic fit, ut fidem, qua Deum uenerari debuiſſent, ad animi prauitatem conferant. In quo ſcelere quamuis eorum parentes fuiſſent, cùm tamen filij hæreditariam illam perfidiam amplificatâ contumaciâ cumulaſſent, rectè decretum eſt, illos multò parentibus ſceleſtiores extitiſſe. Hæc autem eſt omnis infidelitatis ratio. Vt enim fides ſenſus repudiat, ut Deum ſequatur; ſic infidelitas Deum contemnit, ut ſenſibus adhæreſcat. Quapropter ſummus ille fidei magiſter, dum fidei uim nobis explanat, admonet, ut mentem, quoad eius fieri poteſt, à ſenſibus abducamus: & carnis cupiditatem in cruce necemus, omnemque libidinis impuritatem repellamus. Aliter enim denunciat futurum, ut ab illius coniunctione penitus excludamur. qui non accipit, inquit ille, crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus. alibi uerò ait, Siquis uult me ſequi, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Hoc autem idem eſt, quod in ſalutari lauachro profitemur, & hanc fidem Chriſto damus, nihil nobis cum improbâ cupiditate futurum. illo igitur ſalutari die pactionem cum Chriſto fecimus, & nos ipſos fœdere ſanguine illius icto deuinximus, eiusque ſacris alligati ſumus, ita ut quoties eo neglecto, rurſus ad cupiditatem deficimus; fidem, quam

dedimus,

dedimus, nefariè uiolemus. Vndè planè colligitur, omnem fidei uim eſſe in obedientiâ collocatam. Ergo, ſi ſenſus fidei, quam profitemur, eſt ad illam præcipuam uocabuli ſententiam reuocandus, qua docuimus fidem eſſe in debito officio præſtando conſtantiam; nemini dubium eſſe poteſt, quin fidem uiolemus, quoties obſtinatè à Dei lege deficimus, & totos nos ad impuritatem conuertimus. Nam & dominum contemnimus: & parentem uiolamus, & fidem datam prodimus, & Dei filium deſpicimus: & bellum denique ſceleratum, & impium, & omni atrocitate ſceleris imbutum cum diuinâ mente gerimus. Nunc illam alteram fidei rationem excutiamus, qua oſtendimus declarari firmam mentis aſſenſionem, non argumentis ſed auctoritate munitam. Operæpretium erit igitur fidei definitionem, quam ſecundum hanc ſententiam Paulus tradit, in epiſtolâ, quam ſcripſit ad Hebræos, acutiùs intueri. Fides, inquit, eſt firmamentum earum rerum, quæ ſunt in ſpe, neceſſarium argumentum nõ apparentium. deſcribit fidem rebus à ſe inuicem ualde diſcrepantibus, cum illâ tamen fide, quæ Deo nititur, mirificè congruentibus. Quid enim eſt in rebus humanis, in quo minùs animus humanus acquieſcat, quàm in ſpe boni alicuius euenturi? Sunt enim uarij caſus in uitâ, qui multis modis ſpem mortalium fallunt, ita ut nulla omnino conſtantia ineſſe poſsit in eorum animis, ſi non prorſus inſaniunt, qui ſpe pendent: præſtat hoc tamen fides, ut multò firmior ſit animus in bonorum diuinorum ſpe, quàm in humanorum poſſeſsione: magiſque futuris illis bonis confidat, quàm præſentibus delectetur; ſecurioremque illum reddat expectatio cæleſtium diuitiarum, quàm terreſtrium fructus. Quid eſt magis occultum, quàm id, quod eſt procul ab humanorum ſenſuum cognitione remotum, & nullo argumento aut humanâ ratione concluſum? efficit tamen fides, ut multò certiora confidas eſſe, quæ ingenio conſequi non uales, ſpiritu tamen diuino enunciata; iis, quæ uſurpas auribus, quæ cernis oculis, quæ contrectas manibus, quæ ratione concludis. Senſus enim & rationis argumenta fallunt ſæpiſsimè, Deus autem fallere non poteſt. Eſt enim ille conſtans in omni æternitate bonitas & ſapientia immenſa, & ueritas ſempiterna. Ergo, cùm primùm aliquid à Deo enunciatum, aut promiſſum fuiſſe conſtiterit; tanta fides ſtatim uerbis diuinis adhibenda eſt, ut ſit etiam, cùm opus ita fuerit, omnis fides ſenſibus abroganda. Omnia ſiqui-

dem, quæ uidemus, ſi ad diuinam conſtantiam atque uim ſempiternam reſpicias, ſunt imagines, & umbræ, & inania quædam uiſa, quæ multifariam animis illudunt. Solus igitur Deus eſt, cui rectè, atque ſapienter confidamus. Illi igitur ſoli ſapientes ſunt, qui Deo credunt: non illi, qui freti ingenio, argumentis acutè magis, quàm uerè concluſis, in uarias ſententias diſtrahuntur, & pernicioſis erroribus imbuuntur. Eſt igitur eorum ſumma dementia, qui Chriſtianos ſtultos & leues exiſtimabant eo, quòd non ratione, ſed fide niterentur. quaſi ſit quidquam magis ſecundum rectam rationem, quàm credere magis diuinæ menti, quàm humanæ rationi; aut parùm perſpici mente & ratione poſsit, ea, quæ diuino inſtinctu moti credimus, eſſe à Deo deſignata, atque conſtituta. Quid enim eſt, quod homo proprio nixus ingenio conſequi ualeat, quod ad uitam beatam conducat? ſcitè quidem Heſiodus.

Optimus (inquit) ille eſt, qui per ſe tenet omnia mente,
Quidque futurum ſit tandem magis utile, cernit.
Commodus atque ille eſt, qui paret recta monenti.
Qui uerò non ipſe ſibi bene conſulit unquàm,
Nec paret rectis unquàm monitoribus ultro:
Vtilis ad nulla eſſe poteſt hic munera uitæ.

Rectè ſanè. ſed, cùm ſim unus è multis, nec eum ſapientiæ gradum aſſecutus ſim, ut alterius conſilio non indigeam; libenter quærerem ab hoc Poeta, quémnam illum eſſe ſtatuat, cui abſque alterius ope ueniat in mentem, quid optimum factu ſit, ut illius conſilio uitam meam inſtituam. Eſt'ne aliquis in uitâ qui in una ſententia, diu permaneat? qui non ſeſe ſingulis horis, ſi non eſt omnino mentis expers amentiæ condemnet? ad quem igitur me conferam? ad Philoſophos inquis? rectè mones. ad quos igitur? Ad Academicóſne, qui ingenuè confitentur, nihil eſſe quod comprehendi & percipi poſsit, omnémque ueritatem eſſe penitus abditam atque in profundo demerſam? an ad Peripateticos nomine tantùm ab Academicis diſcrepantes, ratione autem in utranque ſententiam diſſerendi cum illis mirificè congruentes? An ad Stoicos, qui quidem cùm urgentur, negant ſe aliquem ſapientem uidiſſe? eum tamen qualis futurus ſit, ſi unquàm in terris extiterit, oratione deſcribunt. in quo tamen ſapiente informando, quanta eſt inter Philoſophos ſententiarum diſſenſio? quanta uerborum concertatio? ut facilè appareat eos

non

non modò ſapientes non fuiſſe; ſed ne, quæ uis quidem eſſet ſapientiæ, attingere potuiſſe. Reliquum igitur eſt, ut, ſi nec ipſe meo ingenio conſequi poſſum, quid mihi in uitâ gerendum ſit; & eos, qui hoc unum munus in uitâ ſuſceperunt, ut ſapientiæ ſtuderent, uideam in ſententiis fluctuare, in eadémque rerum ignoratione uerſari: ut deſperem omnem ueritatem, nec in uitâ meâ gubernanda conſilio cuiuſquam, ſed cupiditate, ut plerique faciunt, & amentiâ ducar. Præclarè igitur Socrates, apud Platonem, ait ſolum Deum eſſe ſapientem. homines autem ſapientiæ ſtudioſos, non ſapientes appellandos. Qui tamen, cùm neque per ſe poſsint ſapientiam aſſequi, nec aliorum ſimiliter delirantium inſtitutis ad eam peruenire; reſtat, ut uel ſpem conſequendæ ſapientiæ prorſus abiiciant, uel ei, qui ſolus ſapiens eſt, nempe Deo, ſe in diſciplinam tradant. Cùm igitur ſummum & altiſsimum illum gradum ſapientiæ, quem primo loco ponit Heſiodus, ſoli Deo tribuendum eſſe conſtet; conſequens eſt, ut ad illum alterum aſpiremus, Deoque recta atque ſalutaria monenti credamus, eiusque iuſsis ſine ullâ recuſatione pareamus. Is igitur inter homines ſolus ſapiens eſt, quem Deus erudit, hortatur, incendit clariſsimaque luce perfundit. Beatus, inquit ille, quem tu erudieris domine, & de lege tuâ docueris eum. ex quo efficitur omnem ueriſsimæ ſapientiæ diſciplinam, fidei ſanctitate & religione contineri. Itaq; eſt hominis ſapientis, hoc eſt fidelis officium; ea, quæ à Deo accepit, multò certiora putare iis, quæ aut ſenſibus, aut ratione complectitur: multò magis promiſsis diuinis, quàm poſſeſsionibus, humanis confidere. ſic igitur neceſſe eſt fidelem hominem, quandiu ipsâ fide regitur, Deo ſemper obedire. Hoc intelligi rectiùs poterit, ſi uitæ inſtituendæ ratio, & actionum humanarum principium fuerit explicatum. Humanus animus non poteſt moueri ad aliquid agendum, niſi priùs aliquod ſibi bonum proponat, quod aut uerum ſit, aut ſaltem in opinione conſiſtat. omnis enim actio ſuſcipitur gratiâ alicuius boni. Omnem igitur actionem boni iudicium antecedat neceſſe eſt, & tunc agendi ſtudium conſequetur. Cùm enim animus iudicauerit, id, quod ſenſibus, aut mente comprehendit, eſſe naturæ accommodatam, uiſiſque aut ueris, aut falſis aſſenſus fuerit: fit continuò, ut id amet, conſectetur, adipiſci uelit. Actionis ergo principium eſt illa fides, quam animus uiſis adiungit. ſi enim nulla omnino ſpecies boni pellit

animum,

animum, nunquàm mouebitur animus ad aliquid agendum. ſublatâ igitur boni ſpecie, omnis actio tollitur. Omnem igitur actionem iudicium alicuius boni antecedat opus eſt, & ita agendi ſtudium neceſſariò conſequetur. Nam, ubi primùm boni alicuius ſpecies occurrit animo, mouetur ſtatim appetitio. appetitionem uerò, ſi nihil impedierit, protinus actio conſequetur. Cùm igitur conſtet actionis principium boni iudicio contineri, efficitur planè; ut, quò fuerit iudicium illud conſtantius, & animi aſſenſio firmior: eò acriùs impellatur animus ad agendum, ſtudiumque illius multò uehementiùs incitetur. Ergo, ſi fides eſt multò magis erecta fælicitatis ſpe, quàm rerum præſentium poſſeſsione; ſi eſt omni ratione conſtantior, omni ſcientiâ firmior; ſi confidit magis rebus diuinis à rationis comprehenſione remotis, quàm iis, quæ ſunt obiecta ſenſibus: conſequens eſt, ut fideles uitam ſuam, non ſenſibus, non opinione, non humanâ ratione; ſed diuinâ lege moderentur. Credunt enim multò magis Deo, quâm ſenſibus, quàm rationi Deus autem teſtificatur ea, quæ plerunquè quaſi ſalutaria ſequimur, eſſe non modò fluxa & inania, ſed etiam perniciosa, atque mortifera; omnemque ſalutis rationem eſſe in eâ lege poſitam, quam ille tanquam certam & directam uiam nobis ad gloriam & immortalitatem muniuit. Ergo, cùm ſalutem & immortalitatem appetimus & Deo firmam fidem adhibemus; omne uitæ ſtudium à rebus terrenis abſtractum, ad diuinam legem conferimus. Vitam iucundam tibi proponis. ſenſus tibi ſuadet, ut cupiditatibus, obſequâre, omneſque uoluptates, quantumuis nefarias atque flagitioſas, exquiras. Quid diuinus ſpiritus? caue, inquit, facias. Illa enim uoluptatis inſidioſa blandimenta uitam tibi amariſsimam efficient, doloribuſque ſummis infinito tempore cruciabunt. Si fide duceris, & iucunditatem expetendam iudicas; magis certè credes ſpiritui te à flagitio reuocanti, quàm cupiditati ad flagitium impellenti: & ita fide cupiditatem frænabis. Cupis te ditiſsimum fieri, ſi ſenſus in conſilium adhibueris, pecuniæ ſtudebis, & iuris æquitatem uiolabis, quoties eam infinitæ tuæ cupiditati obſtare perſpicies. Quid ſpiritus? admonebit te, ut inanes opes negligas; ut manus abiniuria contineas; ut pecuniam Deo fœnori des. Quod facies, ſi maximam illius partem, in egentium inopiâ ſubleuandâ conſumpſeris. eâ nãque ratione futurum, ut ueras atque ſempiternas diuitias tibi in cælo congeras;

geras; & in hac uitâ diuinis opibus affluas; Deique prouidentiâ facilè ſuſtenteris. ſi fidem ſequeris, eam ſanè præclaram amplificandi patrimonij rationem eſſe ſtatues, quæ innocentiâ & benignitate continetur. ſi uerò neglectâ fide, ſenſus conſulis, ſtultum & amentem iudicabis eum, qui ſpe diuitiarum, quas non uidet, eas quas domi continet, effundit. Expetis honores, & dignitatem; ſi Deo credes, eam dignitatis uiam inibis, quæ in gloriæ popularis contemptione, & deſpicientiâ ſita eſt; & ab ambitione, tanquam à peſte, fugies. ſecùs autem, ſi opinionibus hominum uitam inſtitueris: tunc enim omnia ad temerariæ multitudinis opinionem, & inanem populi plauſum captandum cõferes. Denique, ne plura perſequar, omnibus in rebus poteris, aut fidei tuæ ſpecimen dare, aut oſtentare perfidiam. Si in periculis conſtitutus Dei opem non implores, ſed ab hominibus tantùm auxilium petas; ſi ſecundis rebus utens bonorum omnium authori gratias agendas non putes; ſi poſtremò uitam, non diuinâ diſciplinâ, ſed humano conſilio gubernandam cenſeas: oſtendis planè te magis addictum eſſe ſenſibus, quàm diuinæ præſcriptioni. Contrà uerò, cùm omnia præ ſtudio legis diuinæ contemnis, præ te fers firmam illam fidem, quam Dei uerbis adiũgis. Obedientia igitur, & opera in diuinæ legis ſtudio præclarè poſita, actionesque cum pietate ſuſceptæ ſunt, quæ dant ueræ fidei ſignificationem; fides enim primùm continet certam ſpem. neceſſe enim eſt, ſi Deo credimus, ut nihil certius promiſis diuinis habeamus. ſpes autem ſic animum ad res gerendas exacuit, ut maximorum laborum obliuiſci faciat, omnemque ſenſum à cogitatione doloris auertat: Agricolæ enim frugum expectatione labores immenſos facilè perferunt: milites ſpe uictoriæ incenſi uulnera non ſentiunt: uenatores nullos imbres & frigora recuſant. nemo denique ſperat aliquid, quem non ſpes illa ad omnes labores libenter excipiendos exſuſcitet. Quòd ſi ſpes incerta rerum caducarum tantam habet uim, ut omnem laborem leuem & tolerabilem efficiat; quid non molietur animo is, qui certum habet, præclaris factis aſcenſum in cælum dari? Habet præterea uera & germana fides charitatem ſibi indiſſolubili uinculo copulatam. Nam ſi naturâ excitatur amor, cùm inſignem aliquam ſpeciem cernimus, & in illius uenuſtate, & pulchritudine notandâ defixos oculos habemus; multò certè uehementiùs pulchritudinem diuinam amabimus, mentis oculis uſurpatam.

Nam

Nam nec decus ullum, cum decoris diuini lumine, quod fides inſpiciendum proponit, conferendum eſt; nec ulla oculorum acies, cum fide diuino ſplendore colluſtratâ, ullâ ex parte comparanda. Ergo, cùm mens à Deo lucem accipit, uimque illam ſplendentem & lucidam, quam habet, in diuinæ mentis honeſtatem atque pulchritudinem intendit, illiusque uirtutem & ſapientiam contemplatur, & beneficia quæ ab illâ accepit, & quæ ſe percepturam eſſe confidit, aſsiduè retractat; fieri non poterit, quin illum ardenter amet. Quòd ſi amat, otium pati non poterit. nam, cùm omnis amor ſit acer, & incitatus: tum hoc amore diuino nihil excogitari poteſt ardentius. Itaque magna quædam ſemper molitur, alta & ardua libenter aggreditur, magnoque impetu ad cælum aſpirat. Nihil eſt, quod ardorem illius extinguat, aut egregios conatus frangat, aut præclarum impetum aliquo modo reflectat. nec enim laborem fugit, nec periculum metuit, neque mortem reformidat: neque cruciatum exhorret. Si fides igitur eſt cum charitate coniuncta, charitas autem eſt ignauiæ, pigritiæ, & inertiæ contraria & inimica; efficitur, ut qui fidem ritè colit, ſit ſemper ſtudio diuinæ legis incenſus. Quoquo igitur modo fidem intelligas, ſemper eam uidebis piâ atque ſanctâ obedientiâ contineri. Nam ſi officio, ſi ueritate, ſi fœderis ſanctitate fidem definias; fidem certè frangit, qui Dei legem contemnit. Sin eam mentis perſuaſionem, qua multo certiora putamus ea, quæ diuinus ſpiritus enunciauit, iis quæ ſenſibus aut ratione conſequimur, cùm iudicium ſemper actionem antecedat, fideique iudicium ſit multò firmius omni cognitionis euidentiâ: neceſſe eſt, ut qui fidem ſanctè colit, eâ fide uitam inſtituat, & ſic illam protinus obedientia conſequatur. Vndè fit; ut omnis rebellio, infidelitas in ſacris literis appelletur. quale eſt illud, Nec fideles habiti ſunt in fœdere illius. Credere item, idem eſt, quod obedire. Idcircò præceptis, inquit ille, tuis credidi. Paulus uerò ſæpenumerò obedientiæ nomine fidem explicat. Non omnes, inquit, obediunt euangelio. Iſaias enim dicit, Domine, quis credit auditui noſtro? Hic certè nullum diſcrimen inter fidem & obedientiam eſſe poſitum uidemus. aliter enim Iſaiæ teſtimonium, parùm accommodatum fuiſſet, ad Iudæorum rebellionem acriùs conuincendam. In eâdem autem epiſtolâ inquit, Sicut enim aliquando & uos non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam

conſecuti

conſecuti eſtis propter incredulitatem illorum; ita & iſti nunc non crediderunt in ueſtram miſericordiam, ut & ipſi nunc miſericordiam conſequantur. Quo in loco animaduertendum eſt, pro eo, quod interpres reddidit, Non credidiſtis: eſſe apud Paulum ἠπειθήσατε hoc eſt obedire noluiſtis. Vbi autem uertit, Propter incredulitatem eorum: eſſe apud Græcos τῇ τούτων ἀπειθείᾳ, id autem eſt, per eorum rebellionem. In quo ſapienter intellexit interpres, idem eſſe apud Paulum obedientiam, atque fidem. Contrà uerò inter infidelitatem, & contumacis animi prauitatem, legitimum imperium aſpernantem, nullum eſſe diſcrimen. ob id igitur rurſus eodem in loco ἀπείθειαν nomen incredulitatis nomine declarauit. ſic enim uertit: Concluſit enim Deus omnia in incredulitatem, ut omnium miſereatur. Hîc enim Paulus utitur hoc nomine ἀπειθείας ad infidelis animi improbitatem deſignandam. quod non modò eo in loco facit, ſed in aliis quamplurimis. Vndè, cùm infideles nominat, eos ſæpe υἱοὺς τῆς ἀπειθείας appellat, hoc eſt, rebellionis ſcelere uehementer alligatos. Ad Corinthios autem ſcribens ait; Circunciſio nihil eſt, & præputium nihil eſt; ſed obſeruatio præceptorum Dei. Qui dubitat, an Paulus hîc diuinæ legis obſeruationem atque fidem, idem eſſe ſtatuat, legat eandem omnino ſententiam, paucis uerbis paululùm commutatis in epiſtolâ, quam ad Galathas ſcripſit. nec circunciſio, inquit, aliquid ualet, neque præputium, ſed fides, quæ per charitatem operatur. In epiſtolâ autem ad Hebræos id luculenter explanat. dum enim eos ab infidelitate deterret; dum admonet, ne quiſquam ſeſe ſcelere perfidiæ conſtringat; dum iis, qui increduli fuerint acerrimè comminatur, & exitium ſempiternum denunciat; nomen τῆς ἀπιστίας, & ἀπειθείας ſæpe confundit. Qui fuerit in Paulo uerſatus, non modò ex his locis, ſed ex aliis quam plurimis intelliget, fide apud illum obedientiam ſæpenumerò deſignari: perfidiâ uerò, contumacis animi rebellionem, Dei imperium detrectantem. Vndè, cùm nos ad Dei ſtudium conetur incendere; concludit dicens, Videte, ne recuſetis de cælo loquentem. Vndè etiam ſæpenumero infideles, non ἀπίστους, ſed ἀπιστοῦντας appellat. Quod etiam ab aliis factitatum cernimus. ſic enim Petrus ait; Idcircò continet ſcriptura, ecce pono in Sion lapidem angularem, electum, precioſum: qui credit in eum; non dedecore afficietur. uobis igitur erit inſignis honor non credentibus, non obedientibus autem, lapis, quem ſpreue-

runt ædificantes; idemque caput anguli conſtitutus, erit lapis, in quo offenſi corruent, qui non obediunt. Item apud Lucam, ut conuertat, inquit, corda patrum in filios, & rebelles in prudentiam iuſtorum. ſic enim eſt in Græco exemplari, καὶ ἀπειθεῖς ἐν φρονήσει δικαίων. Ioannes item, ut fidem ab inani confidentiâ diſiungat, ait; In hoc ſcimus, quòd Deum cognoſcimus, ſi præcepta eius ſeruamus. qui dicit ſe noſſe Deum, & præcepta eius non ſeruat, mendax eſt. In eo planè fidem ineſſe negat, qui Deo non obedit. & idcircò in euangelio mortis ſempiternæ ſupplicium illis ſubeundum aſſerit. ait enim, Qui credit in filium, habet uitam æternam. expectas dum dicat, Qui uerò non credit, interibit. non id dicit: ſed, quod tantum ualet. qui filio non obedit, non uidebit uitam. conſequens enim eſt, ut, quemadmodum ſempiternæ ſalutis ſpes obedientiæ fideli tantum, quæ fidei nomine ſignificatur oſtenſa eſt; ita eis, qui obedientiam abiiciunt, omnis ſpes ſalutis ſit omnino præcluſa. Neque ſolùm in ſanctis literis, uerùm etiam apud Græcos ſcriptores, Atticos præſertim, annotare paſsim licet, locos innumerabiles, in quibus πίστις, idem omnino ualet, quòd πειθαρχία; & πιστεύειν, hoc eſt credere, eſſe idem, quod obtemperare. ſed nos, cùm de ſacrarum literarum conſuetudine diſſeramus, infinitiſque illarum teſtimoniis abundemus, minimè neceſſarium arbitramur, aliundè teſtimonia ſumere. Ex his enim, quæ attulimus, ſatis liquet, fidem obedientiâ, ſummoque diuinæ legis ſtudio contineri.

His ita tamen conſtitutis, relinquitur quæſtio ſanè difficilis ad iudicandum. Ex iis enim, quæ adduximus, apparet omnes homines iniuſtos, & intemperantes, eſſe ab eccleſia ſegregandos. infideles enim ſunt. eccleſia autem eſt cœtus fidelium. contrà tamen uidemus improbos etiam, & facinoroſos homines in eccleſiâ contineri. ob id Chriſtus facit eam ſimilem ſagenæ miſſæ in mare, & omne piſcium genus congreganti; & nuptiis, in quibus etiam homo ſordidatus accubuit; & ampliſsimæ familiæ, in qua ſunt multi ſerui domini imperium negligentes: & decem uirginibus, quorum pars ſomno conſopita officio functa non fuit. Quæ omnia declarant, uerſari in eccleſiâ prauitatem, flagitia, turpitudinem, languorem, & inſcitiam: homines autem, qui pertinent ad eccleſiam, ſola fides à reliquâ hominum multitudine ſecernit. Si improbi igitur poſſunt in eccleſiâ cenſeri, improbi certè fideles eſſe poſſunt. aliter enim nunquàm fuiſſent in ec-

eccleſiâ

cleſiâ conſcripti. Hoc, ut rectè diiudicemus, uideamus, opus eſt, quæ doctiſsimi homines de uitiorum naturâ diſſerunt. Negant ſapientem ullo pacto peccaturum: omnemque improbum ſtultum & amentem eſſe contendunt. quod quidem hac ratione confirmant. Nemo prudens ſibi malum machinatur. omnes enim naturâ bonum appetunt; & omnia, quæ putant eſſe mala, & ſtatui ſuo, quem maximè tueri cupiunt, pernicioſa, ſummâ contentione repellunt: improbi autem ſibi ſummum malorum omnium machinantur. nullum enim malum eſt maius iniuſtitiâ, & improbitate. omnes igitur improbi ſtultiſsimi. Quòd ſi contrà dicas, eſſe multos acri ingenio præditos, prudentiæque nomine præſtantes, qui tamen multis uitiis inquinati ſunt; reſpondent eos à prudentiâ deſeri, cùm peccant. Poterit enim fieri, ut inquit Ariſtoteles, ut alteram quidem rationis partem, quæ communior eſt, atque latiùs patet, teneat is, qui prudens exiſtimatur; in alterius autem partis iudicio, quæ certis eſt temporibus, atque rebus definita, in quibus perturbationes animi dominantur, cupiditate uictus, à mente, & à ſe ipſo diſcedat. ueluti cùm ſic ratiocinatur; Quidquid naturæ conſentaneum eſt, expetendum eſt. hucuſque non eſt, cur illum meritò accuſes. rectè enim ſtatuit appetendam eſſe naturæ conſeruationem. Sed ſi alteram partem ad hunc modum aſſumat; Hæc uoluptas, quamuis nefaria, eſt naturæ conſentanea; & ita concludat, nefariam uoluptatem minimè repellendam eſſe: cernere iam licet, quantis tenebris oppletus ſit, qui ſic argumentatur. Non uidet enim hominis naturam euerti flagitio, & improbitate. quò minùs autem uideat, impedimento eſt libido fera & immanis, quæ illum conturbat, ita ut nequeat ad illum ſaltem temporis punctum ſuſpicari, quàm amarum ſit illud, quod ſuaue & iucundum putat. Si igitur tunc ad habitum animi, longo fortaſſe uſu comparatum, reſpicias; illum prudentem appellaueris: ſi ad admiſſum tunc dedecus, ſtultiſsimum. Attamen, quandiu illa rationis ſcintilla ita uiget, ut non prorſus uitiorum multitudine reſtinguatur; quamuis interdum aliquâ in re libidini cedens uſu prudentiæ illius priuetur: morbos tamen uidetur habere ſanabiles. Multa enim facit, etiam cùm à mente deficit, cum magnâ pudoris ſignificatione. &, cùm primùm effluit turbulentus ille motus animi, eum ſuſcepti flagitij ſtatim pœnitet, atque cupit ad bonam frugem redire. Itaque illi ſoli penitus de-

quando quidem fidei luce relictâ, ſenſus errorem ſequatur; aliquando uerò, oppreſsis ſenſibus, fide uitam dirigat. Cùm enim fides diuinis uiribus excitata contra libidinem ſtrenuè decertat; fit, ut uigente fide, coerceatur, & comprimatur libido. contrà uerò, cùm fides langueſcit, officiumque ſuum non facit, nec libidini, quantùm poteſt, obſiſtit; ſed quaſi ſopita conniuet: iacet tunc, ut mortua; uiuit autem, atque uiget libido. &, quemadmodum ſi in alterâ libræ lance fides, in altera libido eſſet impoſita; ſic neceſſe eſt, alteram ui & pondere alterius eleuari. Nam cùm ſe ipſam fides excitat, uimque ſuam intendit, facilè eleuat omnes cupiditates. contrà uerò, cùm uim ſuam, remittit, nec obuiam it cupiditati; tunc ipſa eleuatur immani quodam cupiditatis pondere ſuperata. Sic igitur fit; ut, cùm peccant homines; eo tempore, quo peccant; fide, quam habitu mentis habent, minimè utantur. ſed, quemadmodùm qui in re aliquâ rectâ ratione non utitur, non orbatur continuò ratione: ſic qui aliquid ob uehementem animi perturbationem contra fidem faciunt, non continuò omne fidei lumen amittunt. Multæ enim in illis reſident reliquiæ, quas ſi colligas, facilè apparebit, quantùm inter illos, & eos qui fidem omnino abiecerunt interſit. Diuina enim decreta ſancta credunt: Chriſti numen horrent: Diuinum interim iudicium extimeſcunt. ſed, neſcio quomodo, propter effrænatæ cupiditatis impotentiam hebeſcit eorum fides, & acies mentis obtunditur. Tunc igitur uelut ij, qui in oras longinquas aſpiciunt, & magno interiecto interuallo corpus aliquod uident, in magnitudinis iudicio falluntur; ita ut res etiam breuiſsimas, ſi propè ſitæ ſint, maiores eſſe putent, quàm montes altiſsimi: ſic, cùm ex uehementi aliquâ perturbatione æſtus exiſtit, atque caligo; non tanti faciunt homines ea, quæ in longinquum tempus dilata ſunt, ut propter illa ſibi præſentibus emolumentis atque uoluptatibus carendum cenſeant. Nec enim intelligunt, quantò ſit acerbiùs atque calamitoſiùs animum crimine aliquo maculari; quàm oblatâ aliquâ uoluptate & emolumento deſtitui: quòd certè non feciſſent, ſi fidem ipſam conſuluiſſent. Sic igitur fit, ut partim ſint infideles habendi; partim fidelibus annumerandi: infideles, quia & fœdus cum Deo ictum uiolant, & uitam ſuam ipſâ fide non moderantur: fideles, quia decretis diuinis aſſentiuntur, & ab illâ perſuaſione, qua fuerant imbuti, etiam cùm delinquunt, non omnino deſeruntur. Vndè colligi-

colligitur, ut partim ſint in eccleſiâ cenſendi; partim à ſanctiſsimo illo cœtu repellendi. ſi enim per eccleſiam intelligas corpus cæleſtis reipub. florentiſsimum, nullis omnino ſordibus inquinatum, aut maculis infectum; ſed purum, ornatum, elegans, ſplendidum, diuinis opibus exaggeratum, & excultum; ſi ſpeciem illuſtrem animo cogites non habentem (ut Pauli uerbis utar) ullam maculam, aut rugam, ſed eâ formâ nitentem, quæ maximè ſponſam Chriſti deceat; dubium non eſt, quin toties ab illius ſocietate & communione ſecludimur, quoties flagitium & impuritatem ſuſcipimus. ſin autem eccleſiam illo communi fidei ſenſu, & ſacrorum omnium communione definias (quod quidem facere neceſſe eſt, quando utranque eccleſiæ rationem ex ſanctis literis didicimus) multos etiam flagitiis infames eâ contineri puta. Nec enim continuò benignus atque clemens dominus, qui calamum quaſſatum non conterit, & linum fumans non extinguit; ubi primùm aliquis per deſidiam & imbecillitatem labitur, ab omni eccleſiæ ſuæ communione repellit. Fieri enim poteſt, ut non ſit ſuperbiâ inflatus, non impudenti facinore turbulentus, non erroris peſtilentis tabe conſumptus, non à communi eccleſiæ conſenſu diuulſus: ſed idem cum illâ ſentiat; quamuis illum ſenſum, in re aliquâ uehementiùs appetitâ, interdum cupiditas importuna labefactet. ita enim labefactat, ut non omnino deleat. Adhuc igitur is Chriſti ſeptis tenetur incluſus. nam & eccleſiæ rectorem ueretur: illiusque leges ſanctas exiſtimat: eiuſdemque uotis iuuatur & precibus: illoque doloris ſenſu, qui ad uniuerſum eccleſiæ corpus, ex alicuius membri dolore redundat, mirificè ſuſtentatur. Si dolet, inquit Paulus, unum membrum, ſimul dolent & reliqua membra: &, quemadmodùm in humano corpore, quamuis aliqua pars ægra ſit, quandiu ſentit, ſecanda non eſt; poterit enim facilè ſanitatem recipere, atque ad naturam ſuam reuerti: ita, quandiu fidei ſenſus uiget in homine, quamuis æger animo ſit, non eſt ab eccleſiâ excindendus, nec illius ſalus deſperanda; niſi ſuſcepta flagitia contemptu & impudentiâ cumulet, & ad extremum uitæ ſpiritum in improbitate perſiſtat. Vt tamen fatemur in his, qui delinquunt, fidei communem aſſenſionem relinqui: ita defendimus ab iiſdem eandem fidem minimè retineri, quæ præparat animum ad diuinum iuſtitiæ ſatum accipiendum, eandemque iuſtitiam partam auget, atque conſeruat. ea nãque eſt

in

in officio, in diuinæ legis cultu, in ueræ ſapientiæ ſtudio conſtituta: & ita fit; ut, quicunque deſerunt officium, & ab Spiritus ſancti deſcriptione recedunt, & tenebris demerſi miſeriam ſuam non uident; contra fidem faciant. Vndè Paulus, auaros à fide penitus auerſos eſſe, dicit: &, qui ſuorum ſalutem negligunt, eſſe infideles, & infidelium ſceleſtiſsimos: &, qui ſceleris ſibi ſunt conſcij, fidei naufragium feciſſe.

LIBRI PRIMI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII DE IVSTITIA

LIBER SECVNDVS.

QVAE uis & ratio fidei ſit, quantam uim rerum diuinarum in ſe ipſa contineat; quamuis magnâ ex parte ſimus oratione perſecuti: poſteà tamen uberiùs explanabimus; atque docebimus, quomodo ad iuſtitiam &, immortalitatem ducat, & in cæleſtis hæreditatis poſſeſsione conſtituat. Priùs tamen, quàm ad hanc tantarum rerum explicationem propiùs accedamus; operæpretium erit, aliud fidei genus in medium afferre; mirum, & nouum, atque priſcis temporibus inauditum, cuius auctor eſt Lutherus. Nam ad hunc diem uir egregius humanum genus luſum putat; ſeque diuino quodam beneficio in lucem editum fuiſſe, ut infinitis erroribus hominum mentes liberaret. Nec enim is eſt, qui aliquid timidè & diffidenter in oratione ponat: ſed qui, tanquam oracula fundat; ita omnia, quæ cenſet, admirabili conſtantiâ confirmat. Hic igitur, cùm uariè fidem definiat, unum tamen fidei genus inducit ſingulare, & à communi fide diſtinctum; qua quilibet ita certum ſtatuit, ut nihil ei certius eſſe poſsit, ſe eſſe Deo gratum. Solâ enim hac unicâ & ſingulari fide, iuſtitiam, ſalutem, & immortalitatem comparari cenſet. Nihil conferre ad iuſtitiam actiones præclaras, nihil egregiæ uirtutis exercitationem, nihil ſingulare religionis atque ſanctitatis ſtudium: cùm omnia, quæ cogitamus, molimur, efficimus; ea etiam, quæ cum pietate ſuſcipimus, & ad Dei gloriam conferimus; ut impura, & ſcelere contaminata condemnet. Nihil enim cenſet geri ab homine poſſe, quantumuis inſigni ſanctitate prædito; quod non ſit ex ſe capitale crimen,

æternis cruciatibus ulciſcendum. Iam uerò eos, qui ob ſceleris alicuius conſcientiam lachrymis ſe dedunt, uel eo ſolum nomine, quòd à ſe ſuſcepta flagitia lamentantur, nefarios & ſceleratos exiſtimat. fas enim eſſe non putat ei, qui fide firmatus eſt, aliquâ ratione lamentari. Hoc enim putat eſſe inconſtantis, & infidelis animi, fidem nefariè ſimulantis, & anili ſuperſtitione obligati. Vult enim, ut ſit ſemper animus celſus, erectus, intrepidus; adeò de ſalute ſecurus, ut nullâ unquàm moleſtiâ, ex ſceleris admiſsi recordatione, conflictetur. itaq; ſolam per ſe hanc ſingularem fidem id præſtare, ut iuſtitiam atque ſalutem conſequaris. ô mirum iuſtitiæ compendium, facilem & expeditam ſalutis rationem; egregiam caſtitatis & innocentiæ diſciplinam: quæ nec opera à nobis exigit, nec dolorem ullum requirit, nec ullam peccantibus moleſtiam exhibet; ſed unâ fide contenta tam benignè, atque cum tantâ firmitate, nobis omnia diuina munera pollicetur. Sed uelim, id mihi clariùs explanes, homo (ut tuis quidem uideris) omnium doctiſsime, quomodo is, qui ſe adulterio commaculauit, aut cæde inquinauit, iſtâ fide iuſtitiam aſſecutus ſit? éſtne à flagitio & immanitate conuerſus ad corporis & animi caſtitatem, & ad eximiæ charitatis ſtudium? an manet adhuc eiſdem ſcelerum uinculis alligatus? & ne longiùs abeamus, cùm tu inceſtis nuptiis fidem Chriſto publicè datam fefelleris; cùm uirginem Chriſto conſecratam, ad conſenſum effrænatæ libidinis petulanter illexeris; cùm peſtis patriæ, turbo, atque procella religionis extiteris: quæro ex te, quo tandem modo iuſtus iſtâ fide effectus repentè ſis? Num deteſtatione execrandi connubij, impuriſsimique matrimonij, quod cum pernicioſiſsimo nefariæ libidinis exemplo, grauiſsimâque reip. Chriſtianæ offenſione contraxiſti? An ſolâ iſta fide, quam ad tuum, tuorumque inane ſolatium commentus es? ſi execratione proprij ſceleris ab inſtitutâ impietate reſiliiſti, animumque tuũ, ad pietatis & caſtitatis ſtudium traduxiſti, te Chriſti benignitate iuſtitiam aſſecutum confitebor. Omnibus enim, qui ſcelus admiſſum deteſtati fuerint, & ad officium redierint, ueniam pollicetur. Derelinquat, inquit Iſaias, impius uiam ſuam, & uir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad dominum: & miſerebitur eius. In quo ſignificat miſericordiam, hoc eſt iuſtitiæ claritatem, diuino munere conceſſam, illis tantùm tribuendam, qui recedunt ab impietate, & iniquitatem ſummo ſtudio repellunt.

ſunt. Ergo & tu ipſe cupiditatis tuæ petulantiam compreſsiſti: & effrænatam iſtam mentem, quæ te in locum præcipitem ferebat, â curſu ſuſtinuiſti: omnesque tuas cogitationes à feritate, & immanitate, ad benignitatis, & clementiæ ſtudium reuocaſti: & ſic altiſsimum iſtum iuſtitiæ gradum adeptus es. Non igitur ſolâ fide fuiſti hanc iuſtitiæ & dignitatis amplitudinem conſecutus. Quæro enim, num iſta ſingularis fides, quæ iuſtitiam ſola conſequitur, charitate informata ſit? an potiùs omni charitate nudata? ſi cum charitate coniuncta eſt, & tu per eam fidem ad iuſtitiam aſpiraſti; certè charitas ipſa multis ſe ſignis indicauit. Ergò antequàm eſſes iuſtitiam adeptus, cùm haberes fidem ardore charitatis incenſam; quod conſequens eſt, ad odium tui ſceleris exarſiſti: ſummumque dolorem ex recordatione illius accepiſti: omnemque conatum adhibuiſti, ut omnem à te impuritatem propelleres: & fortaſſe Danielis conſilium ſecutus es: ut animo concepta crimina operibus benignitatis expiares: & hac ratione aditum tibi ad iuſtitiam aperuiſti. Non igitur ſolâ fide tibi iuſtitiam comparaſti: ſed dolore iuſtiſsimo, ex ſcelerum conſcientiâ, qui te, ut debuit, uehementer afflixit; ſed ardenti caſtitatis, quam anteà uiolâras, ſtudio; ſed opibus, quas obtinere potuiſti, in egentibus alendis, & in hominum miſerorum alleuatione conſumptis. Quid igitur nos decipis Luthere? quid aciem mentis noſtræ uerborum nouitate perſtringis? cur hominibus tuis, qui te tanto honore proſequuntur illudis? Cùm enim lachrymas pias damnares, ſapientemque mœſtitiam maledictis conſcinderes, & omnia opera non inutilia modò, ſed peſtifera eſſe contenderes, iſtamque ſolam fidem amplecterêre: hoc moliri planè uidebaris, ut tuos omni moleſtiâ liberando, gratiam ab uniuerſis inires. Graue enim pleriſque uidetur eſſe dolere, angi, lamentari; inediâ corpus affligere, patrimonij bonam partem in benignitatis ſtudium conferre; flagitioſasque uoluptates, quibus diu aſſueueris, omni contentione reſpuere. Quare minimè mirum eſt, tam multos ſe ſatis dociles ad iſtam diſciplinam præbuiſſe; qui non intelligentes, quemadmodùm ea à te dicerentur, exiſtimârunt ſibi à te omnium cupiditatum licentiam permitti. Cùm enim tantum in fide poneres, ut in eâ ſolùm ſatis eſſe præſidij diceres: id uidebaris oſtendere, paratam eſſe omnibus ſalutem ſine dolore; ſine rei familiaris diſpendio, ſine criminis admiſsi deteſtatione. Quin igitur in

concionem,

concionem aſcendis Luthere, mentemque tuam aperis? quin errorem detrahis iis, qui te ut cæleſte numen intuentur? Doce Luthere, doce inquam tuos, nullum tibi nobiſcum, in hac quæſtione eſſe certamen. Nec enim te intelligere ſceleſtum, quandiu à ſcelere non diſceſſerit, iuſtum fieri poſſe credendo. eſſe igitur neceſſe, ut priùs ipſum ſcelus exhorreat, & à prauitate uitæ ad pietatis ſtudium conuertatur. Si uerò ſentis, improbum, quamuis ab improbitate non omnino refugiat, fide ſolâ iuſtitiam indipiſci, quis te fuit poſt homines natos immanior? quis amentior? An poterit aliquis gratiam ab illâ ſummâ bonitate conſequi, quandiu improbitatem non oderit? quandiu non impietatem, quæ perpetuum bellum cum æquitate diuinâ ſuſcipit, à ſe repulerit? Quo tandem modo fieri poteſt, ut in Dei gratiam recipiar, quandiu in me cupiditas dominatum habuerit, quæ Dei legem odit, quæ illius imperium nefariè detrectat, quæ odium in me diuini numinis incendit? Non poteſt enim lex illa ſempiterna, non perſequi odio ſempiterno, ſcelus & improbitatem. Neceſſe igitur eſt, ut priùs improbitatem odio perſequar, quàm in illius amicitiam recipiar. Minimè, inquit, ſed tantùm crede. eâ enim fide iuſtitiam repentè obtinebis. Iuſtitiâ uerò conſtitutâ, tunc & odium ſceleris, & ſtudium charitatis exiſtit. Intelligo. fides igitur illa, qua es adeptus iuſtitiam, à charitate ſegregatur. Nam, ſi fides antecedit neceſſariò iuſtitiam, ipſam uerò iuſtitiam charitas conſequitur, nec ullo modo poteſt ante iuſtitiam abſolutam locum in nobis charitas habere: fides certè illa, quam effingis, & efficis, quam iuſtitiam párere dicis, quam ſatis ad ſalutem eſſe contendis; eſt ab omni charitate ſegreganda. Hoc igitur fateare neceſſe eſt, ſi tibi conſentanea dicere uis; eam fidem, quam ſolam uitalem, atque ſalutarem inducis, eſſe charitate ſpoliatam. Solâ igitur iſta confidentiâ, qua improbus & facinoroſus homo poteſt ſecum ſtatuere, ſibi gratiam tribui, quamuis ipſe nullum conatum adhibeat ad improbitatem coercendam, gratus erit Deo. Nunquàm igitur hortabere meretricem, ut repellat libidinem, & quæſtum nefarium deteſtetur: ſed tantùm credat, etiam ſi nullum ipſa ſtudium conferat ad animi puritatem, ſe eſſe gratam Deo. nunquàm furem admonebis, ut refrænet cupiditatem; & quæ per iniuriam auertit, dominis, â quibus abduxit, ea reſtituat. nunquàm denique facinoroſum hominem à facinore reuocabis: ſed, ut hanc

ſolam nudam & inanem fidem omni charitatis ſtudio ſpoliatam, amplexetur. hac enim ſolâ ſe fore Deo chariſsimum. Quo quid dici poteſt abſurdius? Egóne, quandiu in me id dominatur, quod iram in me diuinam concitat, quandiu ſum addictus libidini, cui ſemper eſt cæleſte numen infenſum; quandiu id uiget in animo meo, quod ſempiternum cum æquitate diuinâ bellum gerit; nec ſolùm uiget, ſed me totum dominatu opprimit: poſſum'ne mihi gratiam de benignitate diuinâ polliceri? Quomodo enim à me peſtem deprecabor, ſi peſtem ipſam non odi? ſi me nullus ex illâ dolor attingit? ſi nullum omnino ſenſum inflicti uulneris habeo? Aut enim nondum improbitatem odi, ſed adhuc mecum flagitijs meis oblecto: aut improbitatem acerbo quodam odio proſequor. ſi nondum ſcelus odi, ſed illi ſum libenter alligatus: quomodo tandem aut illud à me deprecabor, aut in Dei amicitiam ſcelere uigente recipiar? ſi odi ſcelus, ſummamque in illo miſeriam eſſe cõſtituo; & ideò ſupplex ad opem diuinam confugio: hic certè motus animi non eſt alienus à charitate. Non igitur ſolâ fide moueor, nec ſolâ fide ueniam impetro. Cùm igitur dicis ſolam fidem ſufficere, non tu mihi uiam ſalutis oſtendis, ſed aditum omnem ad ſalutem penitus intercludis. Nunquàm enim improbum à ſcelere reuocabis: ſed miſerum hominem inaniſsimâ ſpe deluſum in ſempiternam fraudem coniicies. quam enim uiam ſalutis ei relinquis, ſi ſenſum etiam doloris extorques? Agnoſcat, inquit, ſcelus admiſſum. Hoc quidem nihil facilius. angit enim mentem maleficij conſcientia, aſsiduâque flagitiorum recordatione ſolicitat. Nihil, inquit, ampliùs requirat: ſed credat tantùm ſe Chriſti meritis & gratiâ repentè ſanandum. ô ſingularem amentiam. Credam me ſanitatem recuperaturum, quandiu non ſum ita dolore morbi ipſius ſtratus, atque perculſus, ut medicinam magnoperè requirendam putem? quandiu ipſi morbo faueo? quandiu me ipſa nequitia delectat? Quòd ſi ita meum ſcelus agnoſco, quemadmodùm omnes nocentes, & facinoroſi, quorum eſt oppreſſa & impedita conſcientia, quos ipſa fraus animo ſuſcepta, ita de mente deducit, ut ad inſaniam redigat, quamuis interdum in ſcelere furenter exultent: nihil me iuuat iſta cognitio. Nam neque Oreſtes, neque Alcmæon, neque Lutherus quidem ipſe, ullum ex furiis, quibus agitati fuerunt, ad iuſtitiæ ſanctitatem fructum ferre potuerunt. Sin autem ea eſt cum improbitatis ipſius odio

coniuncta,

coniuncta, ita ut ſtatim illam à me repellere ſtatuam, & ad eam comprimendam opem Dei ſuppliciter implorem; ea cognitio mihi ſalutem pariet: & non ſola fides, quam prædicas. & tamen in inſtitutâ impietate perſtabis? & tamen iſtam amentem & ſceleratam ſententiam cum tantâ multorum pernicie tuebere? & tamen ne à ſententiâ deſiſtas, tantas ubique ruinas edes, & quaſi turbulenta tempeſtas, quacunquè impetum dederis, omnia peruertes? Quid enim quæſo habes, cur fides peccatum non ſit? gratiam enim antegreditur. Omne autem, quod eſt ante gratiam, ſiue id animo conceptum, ſiue manibus effectum ſit, ſiue quacunque aliâ ratione concluſum, in ſcelere ponis. nihil enim putas ullo modo poſſe ab homine ante iuſtitiæ gratiam ſuſcipi, quod capitale facinus non ſit. Ergo fides iſta, qua niteris, eſt immane ſcelus, atque flagitium; gratiam enim anteit. Quid igitur cenſes? Dei maieſtatem ſceleribus offenſam ſcelere poſſe placari? aut ex ſcelere iuſtitiam oriri? Hæc enim tibi portenta, atque flagitia, dicenda ſunt, ſi tibi conſentanea dicere ſtudes. Quòd ſi hæc non abſurda tantùm, uerùm etiam impia, & uehementer execranda ſunt: auctor certè tam ſceleratæ ſententiæ, non modò mentis expers, uerùm etiam impurus & ſceleratus eſt exiſtimandus. Sed demus id, quod nec fieri poteſt, nec in cuiuſquam ſani hominis cogitationem cadit; nudâ iſtâ, & inani rerum omnium confidentiâ, atque adeò ſcelere & impietate, poſſe aliquem iuſtitiæ munus obtinere. Sit igitur ita ſanè, ut aliquis eò ſolùm, quòd ſtatuit ſe fore Deo acceptum, ſtatim iuſtitiæ compos exiſtat. Qualis tandem eſt iſta iuſtitia? exhibe illius ſpecimen Luthere. fac, ut clarum, & illuſtre iuſtitiæ iſtius exemplum in te primùm uideamus: ut, cùm in uitâ tuâ ipſius iuſtitiæ lumen aſpexerimus; intelligamus, quàm ſalutaris iſta fides ſit, quantumque ſit in eâ ponendum. Cùm enim incredibilia dicas, quo alio modo fidem feceris, niſi in te primùm id uerum eſſe confirmaueris; docens, atque, ſi opus ita fuerit, iureiurando etiam confirmans, te iſtam excellentis animi puritatem, non lamentis & gemitu, non benignitatis ſtudio, non ullo rei familiaris detrimento; ſed ſolâ iſtâ fide fuiſſe conſecutum. Quid igitur? numiam nequitiæ interitum attuliſti? num linguæ maledicentiam cohibuiſti? num inſanæ mentis elationem, nnm inſolentiam, num amentiam, num præcipitis animi temeritatem compreſsiſti? num denique carnem

nem tuam cum ipſius cupiditatibus omnino confixiſti? Qui ſunt Chriſti, inquit Paulus, carnem ſuam cruci affixerunt, cum cupiditatibus ſuis. Fac igitur inſignem crucem illam, quam tibi conſtituiſti, qua nefarias tuas cupiditates elideres. Propone nobis aſsiduam illam mortis commentationem, qua te ab impuritate, & flagitio, ad Chriſti ſimilitudinem traduxiſti. Doce, inquam, doce, quomodo animum tuum à corporis contagio ſeuocâris, & totum ad Chriſti imitationem contuleris: Quibus ſtudiis illius manſuetudinem, & humilitatem, illius benignitatem, & beneficentiam, illius excellentem in omni genere ſanctitatem expreſſeris: omnemque uitam in caſtiſsimis uotis, in ſanctiſsimis precibus, in præclaris actionibus, pro eccleſiæ coniunctione, & Chriſti gloriâ ſuſceptis, conſumpſeris. An par eſt, eum, qui lucem uniuerſis porrigit, ſeque tanquàm ſolem alterum oſtentat, omnibusque ſe ducem ad iuſtitiam ſapientiſſimum profitetur; ſibi tantùm uni, iuſtitiæ uiam, quam reliquis omnibus aperit, intercludere? Quòd ſi nihil horum unquàm præſtitiſti; immò contrà omnia tetra facinora, cum ſummâ petulantiâ, cum inſigni contumaciâ, cum temeritate & impudentiâ ſuſcepiſti: ſi nihil eſt in te, in quo poſsimus imaginem Chriſtianæ caſtitatis, & integritatis agnoſcere: tamen audebis iſtam tuam fidem oſtentare, quæ tibi illius auctori, atque parenti, nullum emolumentum attulit? Eſto, tu tibi ſolùm inutilis fuiſti; & cum aliis iuſtitiæ uiam aperueris, tibi uni aditum ad illam penitus occluſiſti. Doce igitur, qui ſint illi, quos iſtius fidei diſciplinâ, in iuſtitiæ poſſeſsione collocâris. Oſtende, inquam, quàm multi ſint, ex iis, qui tibi operam dant, impotenti dominatu cupiditatis liberi, moribus & uitâ egregiè conſtituti, humana negligentes, diuina tantùm ſuſpicientes, & ab omni contagio impuritatis abſtracti, & in eximiam quandam ſanctitatis ſpeciem, & in crucis ipſius ſtudium totâ mente conuerſi. Quòd ſi neque ex te, nec ex tuis, ullum ueræ iuſtitiæ, atque ſanctitatis ſpecimen capere ullo modo poſſumus: nónne ſatis liquet, iſtam tuam fidem eſſe futilem, & inanem; & qui illam tradit, eſſe omnium, qui uiuunt, amentiſsimum. Sed illud dicis, nullam in nobis ueræ & ſolidæ iuſtitiæ rationem ineſſe; cùm ſimus eâ peccandi neceſsitate aſtricti, ut nullo modo poſsimus importunitatem peccati uitare. Nec enim ullis ſacris, quantâuis religione, atque ſanctitate procuratis, inſitum

ſcelus

ſcelus elui. Peccatum enim in ſalutari lauacro non extingui, ſed uires adhuc immanes habere. Idcircò neceſſariò euenire, ut omnia, quæ ſancti etiam homines inflammato in Deum ſtudio moliuntur, ſint ex ſe capitalia quædam crimina, ſupplicio ſempiterno uindicanda. omnia enim ex inſito naturæ crimine profluere, quod nec ſacris ullis expiari, neque uiribus ullis opprimi, nec uirtute ullâ deleri unquàm potuit. Eſſe igitur omnia, quæ homines fide etiam præſtantes, aut agitant animo, aut operibus exequuntur; imbuta flagitio, inquinata ſcelere, & neceſſario denique peccati inhærentis contagio maculata penitus, & infecta. Quod hoc nouum monſtrum, Chriſte ſancte, in terris aſpicimus? quod portentum, atque prodigium oculis intuemur? Hic non illudit Chriſti ſanguini? non ſanctitatem illius ſpernit? non ſempiternum illius numen paruipendit? Homo pius atque religioſus, qui cùm præſeferat mirum quoddam ſtudium patrocinandi gratiæ diuinæ; quam deſpectam & abiectam eſſe conqueritur, eandem gratiam ore ſacrilego conuellit. Quid ais diuinæ gratiæ patrone? cùm dicis Chriſti gratiâ non extirpari peccatum; num illius poteſtati atque numini, an potiùs clementiæ & benignitati diffidis? ſi enim Chriſtus omnia peccata non delet in iis, quos in fidem & amicitiam recipit: id euenit, aut quia non poteſt, aut quia non uult. ſi non poſſe dixeris, poteſtatem illi atque numen detrahis: ſi non uelle contendas, non eum tantùm clementiæ, ſed fidei etiam laude ſpolias. Fidem enim uiolat, & qui promiſſa non facit; & qui amicos, quos tueri poteſt, miſeros eſſe patitur. Quoquo igitur modo id tecum ſtatuas, impurus, teter, impius, & ſceleratus es exiſtimandus. aut enim Dei filium immensâ poteſtate priuas; aut ſempiternâ fide, & benignitate. Si non potuiſſe dicis, numini illius, quod dæmones etiam immaniſsimi confitentur, execrandum conuitium facis, atque impuriſsimè maledicis: ſi noluiſſe confirmas, immenſam atque ſempiternam illius benignitatem, atque fidem indigniſsimâ contumeliâ deformare contendis. Quacunque igitur ratione ſententiam iſtam tueâre, filium Dei, ut Pauli uerbis utar, conculcas: & ſanguinem fœderis, quo ſumus aſperſi, & expiati, ſordidum & inquinatum indicas: & in Spiritum ſanctum, qui nos hoc cæleſti iuſtitiæ munere donauit, inſignem contumeliam intorques. Quo quid fieri, aut animo cogitari poteſt immanius? Cùm enim tanta Dei charitas in hominum

genus

genus extiterit, ut illius expiandi, & ornandi gratiâ, filium ad necem tradiderit; cùm poteſtas illius infinita non poſsit ullis difficultatibus impediri, quò minùs, ea quæ uult, repentè perficiat; cùm tantam operam poſuerit in hominum mentibus peccati tyrannide liberandis; cùm etiam ſuam olim fidem aſtrinxerit, fore, ut peccata per Chriſtum deleret, & humanum genus execratione deiunctum, omni ſcelere liberaret: tamen audebunt impuri homines aſſeuerare, peccatum in illis, quos ſumma illa puritas amore ſanctiſsimo ſibi deuinxit, non funditùs euerti? non penitus excindi? non radicitùs extrahi? non omnes illius fibras extirpari? Proprio filio (inquit Paulus) non pepercit Deus; ſed pro nobis omnibus tradidit illũ. Quomodo non cum illo omnia nobis donauit? ſi Lutherus uera tradit, Pauli teſtimoniũ refutatum planè conſpicimus. Nullum enim in nos magnum beneficiũ per Chriſtum Deus ipſe contulit, ſi nos in ſeruitute peccati deſeruit, ſi ſeruile iugum à ceruicibus noſtris, ut fuerat olim pollicitus, minimè deiecit. nullum adhuc nobis fructum attulit Chriſti ſanguis in cruce profuſus. adhuc enim in ſummâ miſeriâ uerſamur. non poſſumus non eſſe miſeri, quandiu peccatis alligati detinemur. Nec enim tam eſt pœna ſceleris metuenda, quàm ſcelus ipſum: nec in cruciatibus ſempiternis tantum malum eſt, ut ſit cum peccati ipſius malo conferendum. Miſeri ſunt igitur omnes Dei amici, qui hac luce fruuntur, quamuis, ut homines perditi dictitant, nulla ſit eis peccati pœna ſubeunda. Ergo, ſi Chriſtus in nobis, cùm nos ad illius cultum toto pectore conferimus, peccati regnum non excindit; tantùm abeſt, ut omnia nobis donârit, ut maximâ ex parte miſeros, infelices, & ærumnoſos eſſe permiſerit. Nondum igitur nos eripuit de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum ſuum. Ergo nec Paulus uera prædicat, neque gratiæ diuinæ fructus ad nos unquàm peruenit. Quòd ſi hoc in animum inducere eſt facinus impurum, & execrandum; & illud certè, undè hoc ſequitur, exiſtimare, eſt deteſtabile ſcelus, & execrandum. Qui igitur in ſanctis, quandiu ſtatum ſuum cum fide tuentur, peccatum uigere dicit; primùm ſecum ipſe pugnat: ſancti enim eſſe non poſſunt, qui peccatis alligati ſunt. deindè eorum dignitatem uiolat, quos Dei filius ſecum ampliſsimæ dignitatis communione, atque ſocietati coniungit. deindè Chriſti gratiam, quantùm poteſt, impiè labefactat. poſtremò Dei gloriam impudenter obſcurat. Quò enim opus

à Deo perfectum eſt illuſtrius, & magnificentius: eò, qui illud editum eſſe negat, eſt gloriæ illius acrior aduerſarius conſtitutus. Nullum diuinum opus eſt in nobis iuſtitiâ magnificentius, nullum clarius & illuſtrius, nullum denique, quod magis homines ad amorem illius inflammet. Nec enim aliud eſt, ad quod attentius animo contuendum, Spiritus ſancti uocibus ſæpius incitemur. Quantùm diſtat, inquit Dauid, ortus ab occidente, longè repulit à nobis, iniquitates noſtras. Et aſperges me domine hyſopo, & mundabor: lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Iſaias item prædixit futurum, ut omnes, qui cum uerâ fide in eccleſiâ uixiſſent, ſancti uocarentur, cùm dominus ſpiritu iuſtitiæ & ardentiſsimæ charitatis, omnes uitiorum maculas abſterſiſſet. Apud eundem uerò dicit dominus, Ego ſum, qui deleo iniquitates tuas: & deleui, ut nubem, iniquitates tuas; & quaſi nebulam, peccata tua. Similiter Ieremias ait, In diebus illis, & in tempore illo ait dominus: quæretur iniquitas Iſrael, & non erit, & peccatum Iuda, & non inuenietur. In Ezechiele uerò inquit, Effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Micheas item, Proiiciet in profundum maris omnia peccata noſtra? Porrò autem Zacharias perennem illum fontem celebrat, qui erat aperiendus ad omniũ ſordes eluendas. Illud uerò Ioannis Baptiſtæ teſtimoniũ, quàm præclarum? Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Infinita teſtimonia prætermitto hanc unam ſententiam confirmantia, nempe Chriſti numine crimen extirpari, cupiditatem elidi, libidinem coerceri, humanasque mentes à peccato liberatas diuinam formam induere. Quæ eſt igitur hæc intemperies? quæ impudentia? quod te tantum ſcelus exagitat? quod Deus puritati reſtituit, tu impurum appellabis? quod omni ſcelere ſoluit, tu ſcelere alligabis? quod iuſtum atque ſanctum effecit, tu capite damnabis? certè inquit. Dauid enim teſtatur neminem fore, quem non diuinum iudicium ſceleris conuincat: & ideò Deum precatur, ne ſe in iudicium uocet. Iſaias autem omnem noſtram iuſtitiam ſimilem dicit pannis menſtruo ſanguine pollutis. Ioannes item mendacem appellat eum, qui ſe nullo ſcelere obligatum eſſe confirmat. Multa præterea in eandem ſententiam colligit, quibus effectum putat, omnes mortales, quantâuis fide confirmatos, ſemper in peccato uerſari. Sed ad omnia una reſponſio eſt; non ibi de iuſtitiâ uerâ, ſed de humano ſtudio diſputari;

quod, quandiu non eſt ad Deum applicatum, eſt ſemper impuritatis contagio pollutum. Nemo enim poteſt abſque diuinâ gratiâ è peccati uinculis emitti, & ad iuſtitiæ claritatem aſpirare. Sic fit, ut omnes, quandiu ſunt à diuinâ gratiâ ſegregati, ſemper ſint ſceleribus affines. Cùm igitur, Dauid orat, ne in iudicium uocetur; id orat, ut illud deleatur, ad quod uindicandum eſt iudicium conſtitutum. id autem eſt peccatum. uigente enim peccato iudicium uitari non poteſt. Sic etiam Iſaias iuſtitiam humanis ſtudiis abſque diuinâ gratiâ partam, eſſe dicit inanem, atque fallacem, in ſimulatione conſtitutam, multiſque ſcelerum maculis inquinatam. Sic Ioannes eorum amentiam coarguit, qui ſe iuſtitiæ nomine, ita tumidos inferunt, quaſi nunquàm ullum in ſe ſcelus admiſiſſent, & ita Chriſti ſanguine non indigerent. Hos enim uanos appellat, atque mendaces: illis uerò, qui conſcij ſcelerum ad Chriſtum ſupplices accedunt, ſpem certam perfectæ puritatis oſtendit. fore enim dicit, ſi confeſsi fuerimus peccata noſtra, ut ſanguis Chriſti nos ab omni peccato emundet. Qui ab omni crimine nos mundos fore prædicit, nullum profectò crimen excipit, quod ſempiternum in nobis dominatum teneat. Non igitur horum teſtimonia Lutherum adiuuant, cum diuinâ gratiâ pugnantem: ſed tantùm docent, non in nobis ſed in illâ omnes uitæ ſalutis, atque dignitatis rationes ponendas eſſe. Nam abſque Dei gratiâ, ueram iuſtitiam nullo modo conſequimur. Gratia enim illius in hoc maximè cernitur, quòd optimus ille parens & dominus, homines impuros & ſceleratos, ad illum uerâ fide confugientes, ita ſanat, ut non modò purget à crimine, ſed etiam eos inſigni & illuſtri ſpecie, diuinæ pulchritudinis & claritatis illuſtret. Hæc autem tanta dignitas, tam excellens in omni genere uirtus, qua Deus ſuorum mentes inſtruit & exornat, nullo modo poteſt, cum flagitio & impuritate ſimul habitare. Nullum enim tenebris eſt cum diuinâ luce commercium: nulla omnino caſtitati cum libidinis impuritate ſocietas: nulla iuſtitiæ ſanctitati cum iniuſtitiæ ſcelere & improbitate coniunctio. Nec enim inſitæ naturæ cupiditas animum interdum pulſans, ratione tamen compreſſa, peccatum eſt in ſanctis: ſed materia laudis, ſed ſempiternæ gloriæ ſeges, ſed inditæ uirtutis argumentum, ſatis enim perſpicitur uirtutem diuinam adeſſe, cùm omnis cupiditatis uiolentia ratione comprimitur. Quocircà difficile eſt, de eorum temeritate, qui ſan-

ctos peccati inſimulant, perindè atque rei indignitas poſtulat, dicere. Non enim tam ſunt in ſanctos homines contumelioſi, quàm in totius ſanctitatis auctorem, & principem. Vt enim qui ædificium damnat, non tam ædificium, quàm architectum uituperat: ſic, qui piorum hominum ſanctitatem, quantâuis gloriâ præcellentem, ſceleri ſemper affinem eſſe dicit, non illis, ſed ipſius ſanctitatis effectori contumeliam iniurit. Quid, quòd huius ſceleratæ ſententiæ princeps, ſecum ipſe pugnat: & quod temerè in principio poſuit, aliâ multò magis execrandâ temeritate diſſoluit. Quid ais homo ueſane? quid attinebat tantis laudibus ornare ſolam iſtam fidem, ſi fides ſine iuſtitiâ non liberat? Quæ'nam eſt hæc inconſtantia, ut ſpem libertatis oſtendas, eámque ſpem rurſus totam eripias? ut iuſtitiæ uiam te monſtraturum eſſe confirmes, & repentè omnem ueræ iuſtitiæ rationem penitus deſperandam eſſe contendas? Vbi eſt illa noua uita, in qua optimam pœnitentiam collocabas? ſic fidem præſtas, quam dediſti? ſic, quod tam largè promiſiſti, diſſoluis? Hucci'ne illa tam magnifica promiſſa reciderunt; ut, cùm magnam in principio tui expectationem commoueres, repentè deſperatâ iuſtitiâ, tuis libertatem, atque impunitam flagitiorum licentiam, iſtius fidei obtentu, quam prædicas, largiare? promiſſa enim uideamus. Audite, inquit, audite ciues mei, non commentitias futileſque ſententias, non hominem inani ſuperſtitione obligatum, & hominum mentes curis & angoribus implicantem: ſed ciuem unum omnium maximè ſalutarem, minimè ignarum uiæ, qua ſine ullo errore, aut moleſtiâ, ad iuſtitiam, & ſalutem perueniatis. Primùm igitur cauete, ne ſermones eorum, qui uobis multis incommodis moleſtiam exhibent, ad animorum ueſtrorum ſenſus illabantur. in maximum errorem, mihi credite, rapiemini, ſi aures illis dederitis. Qui enim dicunt charitatis officia ad ſalutem neceſſaria, uaticinantur & inſaniunt: qui preces cum lachrymis adhibendas eſſe cenſent, planiſsimè delirant: qui uel ad ciborum ſtatis temporibus abſtinentiam, uel ad caſtitatis ſtudium, uel ad aliquem cultum religionis in operibus poſitum exhortantur, mente capti ſunt. Tantùm enim abeſt, ut hæc omnia aliquid momenti habeant, ad iram numinis auertendam; ut eos, qui iis operibus incumbunt, grauiore ſcelere aſtringant. Hos igitur longè à ueſtro cœtu remouete. Me igitur ſolùm intuemini, ueſtigiáque mea perſequimini, ſolus enim uobis cer-

 tam

tam & directam uiam monſtrabo, qua poſsitis iuſtitiam & ſalutem adipiſci. Quæ'nam tandem eſt iſta uia, quam ſapiens iſte dux antè uirgultis interſeptam, perpurgauit, & aperuit? ſola, inquit, fides efficiet, ut iuſti & ſalui, ut ornati ſitis; quamuis nullum omnino conatum ad ipſius iuſtitiæ ſtudium conferatis. Cùm igitur ſtatuetis, non in officio ueſtro, ſed in diuinâ promiſsione ſalutem eſſe collocandam; & credetis, uos, quamuis ſitis omnibus flagitiis cooperti, Deo charos eſſe: iſtâ fide confeſtim diuinis iuſtitiæ ornamentis, atque præſidiis mirificè redundabitis. Magnum promiſſum, & auctor grauis & ſapiens: quare neceſſe eſt erigi animos eorum, qui audiunt; & ad ſpem ſummæ cuiuſdam felicitatis incredibili excitari. Agè, iam ipſius promiſsi fidem uideamus. Nemo, inquit rurſus, iuſtus eſſe poteſt; inſidet enim libido: regnat in nobis immanis & fera cupiditas, cui obſiſti non poteſt. Inſtat enim, & urget peccatum, & tributum imperat, quod omnino dependendum eſt. Non eſt enim ea uis in nobis, ut huic tam immani & importuno tyranno, repugnare ualeamus. Quare neceſſe eſt; ut omnia, quæ agimus, quamuis ea ad Dei gloriam conferamus, ſint per ſe noxia, atque mortifera. Proueniunt enim ex animo peccatis oppreſſo, & impedito. ô promiſsi fidem, ô ſingularem orationis conſtantiam. Hucci'ne rediit illa orationis magnificentia, qua ſummam ueræ iuſtitiæ, & ſolidæ dignitatis expectationem concitaſti; ut non modò uiam iuſtitiæ non aperias, ſed animos hominum illius potiundæ deſperatione frangas? Quid enim eſt iuſtitiâ deſperatius, ſi nulla ratio effugiendi peccati, à nobis iniri poteſt? Deindè, quid eſt minùs cohærens, & conſentaneum? quid magis repugnat, quàm iuſtitiam uerbis oſtentare, eiuſdemque iuſtitiæ ſpem totam rurſus eripere? ô populares, inquis, ſi me audieritis, iuſti eritis; & tamen nullo modo iuſti eſſe poteritis, mirum acumen. incredibili enim mentis intelligentiâ opus eſt, ad tanta myſteria ſapientiæ penitus indaganda. Nemo enim eſt, qui poſsit aſſequi ratione, quomodo is, qui eſt oppreſſus peccati dominatu, iuſtus eo tempore ſit, quo peccato oppreſſus eſt. Imò, inquit, hæc eſt fidei unica uis, ut ſceleſtus non deleto ſcelere, ſed adhuc ſpirante, atque adeò uigente, uirtute fidei iuſtus exiſtat. Non quòd legem diuinam ritè colat; neque quòd animum ad illius regulæ diſciplinam, quam Deus nobis tradidit, exactè dirigat. hoc enim fieri non poteſt. Sed illud affirmo; fidem hoc

præſtare, ut à Deo proinde accipiamur, atque ſi iuſti eſſemus. Itaque non euellere fidem ex animis impuritatem; ſed efficere, ut in ipſam impuritatem minimè uindicetur. eam enim miſericordiam tribui iis, qui fide hac, quam prædico, fulciuntur; ut inhærens crimen non inferat exitium; ut eodem crimine penitus inhærente, Deo tamen grati, & accepti ſimus per Chriſti iuſtitiam. Hac igitur Dei acceptione, & approbatione, qua illi per fidem commendamur, & in Chriſti corpus inſerimur, iuſtitia noſtra continetur. Quid hoc loco dicam, prorſus ignoro. Nullis enim uerbis poteſt explicari tantum orationis flagitium, tantum ſcelus & impudentia, tanta denique ſerpentis illius antiquæ calliditas. ſic enim Lutherum ad perniciem inſtruxit, ut quacunquè peruaderet, non modò pietatis horrendam ſtragem ederet, uerùm etiam omnem pietatis ſpem infringeret. Primùm nanque fidei nomine, omne ſtudium benignitatis extinxit. benignitatis enim ſtudium prorſus extinguit, qui nullam in eâ uim ponit, ad obtinendam iuſtitiam; & omnia charitatis opera peccati contagio polluta eſſe contendit. Deindè, cùm mentes hominum ad iuſtitiæ expectationem excitaret, eandem repentè iuſtitiæ uiam obiectis molibus interſepſit, atque penitus deſperandam eſſe pronunciauit. Tum uulneribus, quæ inflixit, loco medicinæ uenenum mortiferum adhibuit; cùm perſuadere uoluit, fieri aliquâ ratione, ut quandiu ſumus in regno peccati, illi ſanctiſsimo domino placeamus. Dei ſapientiam atque benignitatem ore impio criminatur; cùm legem à Deo nobis impoſitam eſſe confirmat, quæ ſeruari non poſsit. Poſtremò filio Dei indignam contumeliam infert; cùm oſtendit, illius ſanctitatem, atque præcellentem bonitatem, impuros, & ſceleratos, ipſo ſcelere in eorum animis dominante, ſibi bonorum omnium communione deuincîre. Quid ais Luthere? Vtrum'ne tandem credere ſapientiùs eſt, Deum peccata omnino tollere, de animis eorum, quos ſtatuit ſibi amore coniungere? an potiùs manente peccato, quod nos ui & immanitate ſua, à Dei coniunctione neceſſariò diuellit; eos, in quibus peccatum latè dominatur, ſibi amore copulare? Illud enim eſt illius poteſtati facillimum, & æquitati conſentaneum, & bonitati decorum: hoc uerò mirum, & iniquum, illius & bonitati repugnans. Iuſtus enim eſt dominus, & iuſtitias dilexit, & æquitatem uidit uultus eius. Non habitabit, inquit Dauid, apud te malignus; non permanebunt

iniuſti ante oculos tuos. Et odiſti omnes, qui operantur iniquitatem: & perdes omnes, qui loquuntur mendacium. Ex his autem teſtimoniis perſpicitur, nullum eſſe poſſe improbis cum diuinâ bonitate conſortium. Cùm enim Deus ſit ipſa lex æquitatis, & iuſtitiæ regula, ad quam ſunt omnes actiones noſtræ dirigendæ; quî fieri poteſt, ut, qui regulam ipſam à ſe remouet, eamque odio perſequitur; eidem coniungatur? Qui igitur aſſerit fieri poſſe, ut Deus impios approbet, atque ſibi coniungat; aſſerit fieri poſſe, ut Deus non ſit Deus. Nihil enim eſt, quod inter Deum, & iuſtitiam illius interſit; cùm nihil inſit in illâ puriſſimâ, atque beatiſsimâ naturâ coniunctum & copulatum, nihil admixtum, aut aliquâ ratione concretum. ſi autem Deus ſceleſtos, uigente ſcelere, ſibi coniungeret, idem certè iuſtitiæ lex, atque norma non eſſet. et ſic concludi poſſet, Deum non eſſe Deum. Quæ eſt igitur iſta noua fides, non modò furenter omnia conturbans; ſed, quantùm in ſe eſt, illi ſempiterno domino diuinitatem eripiens? Et tamen ex iſto ore impuro, & impio fidei uerbum èxcidet, quod fidem tot modis uiolauit? & tamen pietatem iactabis, cùm omnem pietatis rationem ex hominum uitâ ſuſtuleris? & tamen tuis fœdis factis nomen religionis obtendes, cùm tam peruerſam opinionem de mente diuinâ conceperis? Crede, inquit, tantùm: ſatis enim eſt ad ſalutem, in ſolâ fide momenti. cuinam credam? tibi'ne, quem ſcelere perditum, quem amentiâ præcipitem, quem furiarum pœnis excruciatum intueor? minimè, inquit; ſed Deo: optimè. Profer igitur aliquod ex lege diuinâ, & è ſanctiſsimis oraculis teſtimonium, quo intelligamus, Deum hominibus ſolâ iſtâ tuâ fide commentitiâ ſubnixis, iuſtitiam atque ſalutem polliceri. oſtende, quomodo à nobis, antequàm iuſtitiam conferat, neque iuſtum dolorem, neque pium ſtudium, neque beneficentiam exigat. doce poſtremò Deum, uigente in nobis eo malo, quod odio ſempiterno perſequitur, nos tamen in deliciis habere. nunquàm facies. totis enim ſcriptis iſtam ſceleratam ſententiam oracula diuina conſcindunt. Primùm enim Moſes, cùm rerum omnium uaſtitatem, & acerbum exilium denunciaſſet iis, qui à Deo deſciuiſſent, ait tandem; Cùm ibi quæſieris dominum Deum tuum, inuenies eum; ſi tamen toto corde quæſieris, & totâ animâ. Vide, quibus Dei clementiam pollicetur. num iis, qui inani quadam confidentiâ ſtatuunt, ſibi bene eſſe, cùm ſint uenenato atque mortifero

fero

fero telo confixi? minimè profectò; ſed iis tantùm, qui Deum nō ſtudio religionis fallaciter aſſumpto, neque pietate ad tempus ſimulatâ & compoſitâ, ſed uerè & ex animo in cultum diuinæ legis incumbunt; ut eum, quem in ſe rebellione uiolarant, obedientiâ placent; & ita precibus adhibitis ſceleris admiſsi ueniam impetrent. Quærere enim Deum toto corde, eſt non fictè, ſed uerè, ad ſtudium diuinæ legis applicari. Multi enim ſunt, qui non ſponte, & uoluntate ſua; ſed numinis metu perculſi, manus à maleficio aliquando continent: cùm ſint ſtudio peccatis, quibus aſſueuerant, addicti. Cùm igitur animum ancipitem inter cupiditatem nefariam, & numinis offenſi metum gerant; in contrarias partes diſtracti ſunt: cùm neque Deum propter cupiditatis imperium ſequi ſtudeant, neque rurſus cupiditati, propter iræ diuinæ formidinem, parêre audeant; nullo modo poſſunt toto corde in Deum conuerti. ſunt enim maiore ex parte cum libidine, & impuriſsimâ cupiditate colligati. Cùm enim multò plùs ualeat apud animos uoluntas, amor, ſtudium, quàm metus, atque formido: efficitur, ut magis occupetur animus impurus à cupiditate, cui ſtudet; quàm à Deo, quem metuit. Is igitur toto corde Deum quærit, qui odio improbitatis, & ſtudio pietatis, in quod uocibus diuinis incitatur, Dei mentem inquirit, ut ſe totum ad illam accommodet. Vndè Ieremias inſectatur Iudæam, quod non fuerit toto corde in Deum conuerſa, ſed falsò. Idem futurum aſſerit alibi, ut multi mortales Chriſti gratiâ conuerterentur ad Deum toto corde. Illa autem conuerſio fit, cùm abiectâ cupiditate nefariâ, animus, appulſu uidelicet diuini ſpiritus incitatus, ſeſe ad ſtudium pietatis totum applicat. Eſt enim uera conuerſio nihil aliud, niſi abſoluta quædam mentis & rationis, & omnium ſtudiorum, conſiliorum, & actionum commutatio, & ad contrariam partem totius animi traductio. Animus enim, cùm ſit naturâ incitatus ad beatæ uitæ cupiditatem, otium pati nequit; ſed omnes neruos intendit, & immenſum laborem ſuſcipit, uſque eò, dum id aſſequatur, quod ſibi, ut ſummum bonum, proponit. Mirum enim eſt, quanto ſtudio, & ſolertiâ minuti & anguſti animi, qui toti ſunt defixi, & intenti, uel in corporis uoluptates; uel in terrenas opes & honores inanes; inquirant omnes uias eò perueniendi, in quo beatam uitam ſitam eſſe ſtatuunt: quantam induſtriam adhibeant, & diligentiam, ut res inaniſsimas conſequantur: quàm cæco

impetu in earum ſtudium concitentur? Omnes, inquit Iere-mias, conuerſi ſunt ad curſum ſuum, quaſi equus concitatus ad prælium. Vndè colligitur ſemper animum ſtudio eniti, ſemper agitari, ſemper denique id agere; ut, quod ſitienter appetit, aliquando tandem obtineat. In hoc tamen errare, quòd ſit à ueris bonis auerſus, & in uanitatis ſtudium, totâ mente conuer-ſus. Verterunt, inquit Deus, ad me terga, & non faciem. Si igitur diuino quodam motu pulſi ſenſerint ſe in exitium rapi, & mentis aſpectum ad uera bona, quæ poſt terga reliquerant, con-templanda retulerint; illam certè induſtriam, quam in huius ui-tæ ludibriis conſumebant, in rerum diuinarum ſtudio confe-rent; & ſummâ contentione elaborabunt, ut illas adipiſcantur. Cùm igitur Deus tam ſæpe admonet nocentes homines, ut ſe ad illum conuertant, ſi cupiunt iram illius effugere; hoc profe-ctò dicit, ut non modò numen illius, à quo erant auerſi reſpi-ciant; uerùm etiam, ut omne illud ſtudium, & induſtriam, quod ſine ullo fructu in nequitiâ conſumebant, ad iuſtitiæ cultum, cum immortali gloriæ fructu, conferant. Hoc igitur Deus à no bis fidei munus exigit, hoc requirit, hoc efflagitat, ut omnem mentem, omnemque totius animi curam, & ſolicitudinem, à rebus inaniſsimis auocemus; & ad diuinas ardenti ſtudio, & cu-piditate contuendas omnino transferamus. iis autem, qui ita fuerint conuerſi, clementiam ſuam benignè pollicetur; non iis, qui præcipiti confidentiâ ducuntur. Conuertimini, inquit, qui eratis in profundum demerſi. &, Conuertimini ad me, & ſalui eritis. et, Conuertimini, filij reuertentes; & ſanabo defe-ctiones ueſtras. &, Reuertatur unuſquiſque à uiâ ſuâ malâ, &, Si reuerteris, Iſrael; ad me conuertere. &, Quæretis me, & inuenietis; cùm me quæſieritis toto corde ueſtro. Tum illud quod eſt apud Ezechielem; Cùm auerterit ſe impius ab iniqui-tate, quam operatus eſt, & fecerit iudicium & iuſtitiam; ipſe animam ſuam in uitam reſtituet. et, Nunquid uoluntatis meæ eſt mors impij dicit dominus Deus: & non, ut conuertatur à uiis ſuis, & uiuat? & paulò inferiùs, Conuertimini, & agite pœni-tentiam. alibi item, Nolo mortem impij; ſed, ut conuertatur impius à uitâ ſuâ, & uiuat. conuertimini, conuertimini à uiis ueſtris peſsimis. Oſeas uerò, conuertere, inquit, Iſrael, ad do-minum Deum tuum, quandoquidem iniquitate tuâ corruiſti. Zacharias item, conuertimini, inquit, ad me, ait dominus exer

cituum

citium; & conuertar ad uos. Sed quid Prophetarum teſtimonia colligo, cùm ſint propemodum infinita? hoc enim cuncti teſtantur, hoc prædicant, hoc apertè denunciant; nullam omnino ſpem ſalutis oſtendi, niſi illis tantummodò, qui à uitâ impurâ, & flagitioſâ ad ſanctitatis ſtudium fuerint totâ mente conuerſi. Nec Prophetæ ſolùm, ſed ille Prophetarum omnium maximus, qui uiam Chriſto muniuit, his uocibus animos hominum ad Chriſti gratiam præparabat. Nam arrogantiam & elationem comprimebat; & iniquos ab iniuriâ deterrebat; & animos abiectos magnis clamoribus excitabat; omneſque tandem ad conuerſionem exhortabatur: docens nullam prorſus aliam rationem eſſe, uel exitij depellendi, uel ſalutis comparandæ. Quin ipſe dominus, ut legimus in euangelio, hoc unum agit, hoc inſculpit animis eorum, quos inſtituit, ut eos ualde pœniteat impuritatis, & ſic omnia ſtudia uitæ ad ſanctitatem conferant. aliter enim certiſsimum exitium denunciat. His igitur Dei uocibus nobis per Prophetas ſuos, atque tandem per filium, ſuam uoluntatem in omnibus rebus luculenter explicantis, aſſentiar; non Luthero. hanc diſciplinam ſequar, non hominis furentis amentiam. in hac igitur conuerſione ſalutem ponam, non in Lutheri temulentiâ. Hæc autem conuerſio, quæ quidem ex fide naſcitur (tunc enim exiſtit, cùm Dei uerbum à ſcelere reuocans antecedit) uix ſine graui ſenſu fit. Tunc enim è tenebris emerſi dedecus admiſſum acutiùs intuemur; tunc mentis noſtræ labem inſpicimus: tunc optimi domini numen eſſe noſtris ſceleribus offenſum, ægerrimè patimur; tantique facinoris ueniam cum fletu atque ſuſpiriis imploramus. In quo imitamur regem illum ſanctiſsimum, lectum ſuum, ut ipſe ait, lachrymis diluentem, & integras noctes in luctu conſumentem. ſequimur exemplum beatiſsimæ mulieris, quæ pedes domini magnâ lachrymarum copiâ lauit. in Petri ueſtigia incurrimus, qui inſignem ſceleris maculam animo conceptam, acerbiſsimo fletu deleuit. Deo acceptiſsima ſacra conficimus: eſt enim, ut inquit Dauid, animus fractus, atque propter criminis admiſsi conſcientiam iuſto mœrore deiectus, ſacrificium Deo gratiſſimum. Eſt igitur in hoc pio dolore, iucundus mœror, dulcis fletus, ſuaue ſuſpirium, mœſtitia ſalutaris, iram enim Dei auertit: illatique uulneris medicinam ex illo conſequitur. Ideo ſæpe in ſanctis literis, ipſius Dei uocibus ad fletum inuitamur. Conuertimini, inquit, ad me

in ieiunio, & fletu, & planctu. Ergo ſi Deo credidero, ſi me illi dicto audientem præbuero; lachrymis & lamentis me dedam, cùm primùm animaduertero fuiſſe numen illius à me inſigni ſcelere uiolatum. Ex quo ſequitur huiuſmodi fletum eſſe fidei munus, & officium. quia enim Deo credo; quia ſummam miſeriam diſciplinâ illius eruditus in ſcelere pono, quo dominum, pro quo mori debuiſſem, grauiter offendi: uim lachrymarum profundo. Hæc eſt illa mœſtitia, quæ, ut Paulus inquit, ſalutem ſtabilem atque ſempiternam efficit. Hanc igitur qui tollit, ſtrenuam Satanæ operam nauat: Quem igitur eſſe dicam hunc nouum Stoicum; qui, cùm ſuis fuerit exemplum nequitiæ, fautor inertiæ, & languoris effœminatiſsimi: hîc, ubi minimè conueniebat, uoluit fortis & conſtans exiſtimari. At idem, ut inuidiam aliquâ ex parte deuitet; ait, ſe non lachrymas, quas diuinus amor elicit, ſed quas Dei metus excutit, inſectari. nanque graue ſcelus exiſtimat, priſtinam ruinam lamentari, atq; pœnam metuere. Quid ais Luthere? ſentio me graui, & mortifero uulnere ſauciatum; cogito undè deciderim, in quam miſeriam incurrerim, in quos me dæmonis infeſti laqueos induerim, quomodo â uita deſciuerim, & me cum morte coniunxerim: & tu interim me uetabis, ne lugeam? ne calamitatem meam deplorem? ne ſtragem mentis meæ lamenter? Eripe mihi priùs omnem ſenſum; atque, ut rectiùs dicam, fidem ipſam, quæ fecit, ut hæc mea mala ſentirem: & tum demum facilè id, quod contendis, efficies. Hic enim doloris ſenſus, qui me pungit ex fide prouenit, & eſt cum fide coniunctus. qui igitur illum tollit, fidem tollit, atq; ita ſpem ſalutis incîdit. Quomodo autem, ſi me uulneris dolor nõ attingit, opem implorabo? quomodo medicinam expetam? quomodo me ſapientiſsimo medico cõmittam? iſtam igitur indolentiam, quam non ex Stoicorum diſciplinâ, ſed Satanæ placitis hauſiſti, tibi atque tuis reſeruato. Non enim ſtupor immanis, in morbi grauitate, ſed ſenſus acerbus inflicta uulnera ſanat. Hunc autem ſenſum mirum innocentiæ, & pietatis ſtudium conſequetur. Quod enim dolet, omni contentione repellimus; & ſummo quodam ſtudio arcemus: & res contrarias libenter aſciſcimus. Ergo, ſi uerè nos pœnitet impuritatis, conſequens eſt, ut omni mentis impetu, in amorem caſtitatis, in ſtudium diuinæ legis incitemur: &, cùm ſcelus & impietatem omnibus malis peiùs oderimus, ad eximiæ cuiuſdam ſanctitatis gloriam

riam

riam inflammatis animis rapiamur. His autem operibus, quæ è ſenſu pij doloris, & ſtudio charitatis oriuntur; docet ipſe dominus, cui ſoli fidem habeo, ad iuſtitiæ claritatem perueniri. Audi enim, qui ſint illi, quos iuſtitiæ luce circunfundat. Frange, inquit, eſurienti panem tuum, egentes & peregrinos hoſpitio recipe, homines tibi coniunctos ne deſpexeris: tunc erumpet, quaſi aurora, lumen tuum; & ſanitas tua protinus orietur. In euangelio autem docet, expiari perfectè mentem charitatis officiis. Hos autem pœnitentiæ fructus appellat. Tunc enim copioſiùs ſæpenumerò proferuntur, cùm nobis in mentem uenit illorum flagitiorum, in quibus olim uerſabamur. Ad hæc nos opera lex inſtituit, Prophetæ uocant, Chriſtus inflammat; his iuſtitiam parari, his tanquam gradibus, in cælum aſcendi, his æterna præmia conſtitui, perpetuâ oratione confirmat. Hanc unam nobis in cælo uiam muniuit, quæ præclaris operibus conſtrata eſt. Hāc qui non ingreditur, ait eſſe cruciatibus immenſis ſempiterno tempore torquendum. Diuino porrò iudicio, opera cuiuſque examinanda prænunciat: ita ut, qui cum charitate uixerint, ſint ſempiternâ gloriâ munerandi: qui ignauiæ ſeſe dederint, igne ſempiterno cruciandi. Hæc igitur uia eſt, quæ nobis terenda eſt: hac Chriſti noſtri ducis, qui nobis præit, ueſtigiis inſiſtendum: nec ab eâ declinandum, ſi ſalui eſſe uolumus. Vt igitur omnia concludam, ſi Luthero me credam, in eandem peſtem rapiar: ſi autem Deo credam, ſtatuam apud me ſalutem meam, omnium ſtudiorum conuerſione in Deum, ſummo dolore ex flagitiorum, quæ ſuſcepi, recordatione, atque ſingulari pietatis, caſtitatis, & charitatis ſtudio contineri. Ergo, cùm hanc fidem coluero, facilè turbulenti hominis furorem, & amentiam contemnam. Video enim, qui ſint ij, quibus Deus ſe propitium fore confirmet, quibus ſplendorem eximiæ iuſtitiæ largiatur, quibus tandem cælum, & opes ſempiternas oſtendat. Non quidem ullo modo hominibus impudenti mendacio ſubnixis, non furentis hominis ſomnio deluſis, non futili & inani confidentiâ inſolenter inflatis. quibus igitur? iis, qui uerè ſunt à prauitate in pietatem conuerſi: qui ad Chriſtum ſupplices accedunt: qui dolent, & anguntur, eſſe eorum ſceleribus Chriſti numen offenſum: qui, etiam cum lachrymis, ueniam poſcunt: qui denique omne ſtudium, ad diuinam legem conferunt: totamque uitam, poſtquàm ſunt à flagitio reuocati, in obedientiâ, quam debent menti

diuinæ, conſumunt. Hi enim ſunt, hi ſunt, qui ritè fidem obſeruant. hos igitur tantùm Chriſtus, ſanguine ſuo emundat, & in cæleſtis patrimonij hæreditate conſtituit. Didicit, inquit Paulus de Chriſto loquens, ex his, quæ paſſus eſt, obedientiam; & conſummatus factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſâ ſalutis æternæ. Diſciplinâ igitur illius inſtitutus, beatos eſſe prædico, non qui ſenſibus omnia metientes, terrena concupiſcunt: ſed qui cæleſtia contuentes, ad eorum cupiditatem exardeſcunt; eamque uiam tenent, quæ in cælum perducit. Beati enim immaculati, in uiâ, qui ambulant in lege domini. In eam igitur uiam ingredi conabor. &, quia mihi imbecillitatis conſcius ſum, ad illum preces aſsiduas adhibebo, ut me numine ſuo corroboret, ut ita poſsim totum uitæ ſpatium, ſine graui aliquâ prolapſione conficere. Is enim eſt, qui dat laſſo fortitudinem; & eos, qui nullas uires habent, multiplicato robore confirmat. Dicam igitur, deduc me, domine, in uiam iudiciorum tuorum: quia ipſam uolui. Et uias tuas demonſtra mihi, & ſemitas tuas edoce me, & confirma greſſus meos in ſemitis tuis, ut non moueantur ueſtigia mea. Vt autem omnia breui complectar, qui fide corroboratus eſt, primùm quidem Deum credit eſſe mundi conditorem & dominum, omnia ſempiterno imperio moderantem: deindè illum omnia prouidere, & intueri, intimoſque etiam animi receſſus inſpicere: deindè præmiis pietatem munerari, ſuppliciis ſcelus ulciſci: tum generi humano ope & gratiâ conſulere; & eos, qui illi confidunt, ab interitu in uitam, & ſempiternam dignitatem uindicare: deindè eſſe uitæ noſtræ ducem; uiam, quæ ferat in cælum, aperientem: poſtremò illum eſſe ſummum omnium bonorum, & extremum omnium rerum expetendarum, cuius aſpectu atque fructu beatæ uitæ ſumma continetur. Illum igitur, ut parentem colit, ut dominum ueretur, ut teſtem reformidat, ut iudicem extimeſcit, ut liberatorem amat, ut ducem ſequitur, ut ultimum bonorum omnium, & ſitienter appetit, & incredibili ardore mentis inquirit. Dicit igitur, ſicut ceruus ardentiſsimè ſitit fontes aquarum, ſic anima mea te Deus. Et toto corde meo exquiſiui te. Nec fieri ſecus poteſt, quandiu à fidei luce minimè ſegregamur. ſi enim uoluptates exquirimus; ſentit profectò fides, nihil eſſe ſpiritu diuino iucundius: ſi opes expetimus, in illo ſunt opes immenſæ, quibus amicos ſuos magnificentiſsimè locupletat: ſi honores & imperia

concupiſcis;

concupiſcis; ille cunctos, qui illi adhærent, in regni ſempiterni ſocietatem conuocat: ſi æternitatis cupiditate flagramus, & omnibus ſummis bonis expleri, æuoque ſempiterno eiſdem frui cupimus; ille diuinitatem iis, qui eum cum fide & pietate uenerantur, ſe extremo tempore daturum pollicetur. Cùm igitur naturâ ſimus, & bonorum omnium, & æternitatis appetentes; & fides apertè doceat, omnia uera, atque ſempiterna bona eſſe in Dei bonitate ſita; & ea, quæ ſunt ab illius uoluntate ſeiuncta, non bona eſſe, ſed mala peſtifera: ſequitur, ut, qui fidem ſtabilem, & incorruptam conſeruat, amore diuini numinis inflammetur. Vndè concluditur, fidei uim in ſtudio legis diuinæ conſiſtere. Hæc eſt illa ſalutaris fides, quæ Deum uocantem audit, conſulentem reſpicit, præeuntem ſequitur, munera liberaliſsimè largientem amat, omnem denique uitæ, ſalutis, dignitatis rationem illi committit. Hæc deterret à uitiis, incitatur ad uirtutem, retrahit à turpitudine, incendit ad honeſtatem, erigit animum à rebus terrenis, & ad cæleſtia contuenda mentes exuſcitat. hæc eſt illa fides, quæ Deo placet, quæ iuſtitiæ compotes efficit, quæ præmia diuina conſequitur: non illa, quam homo ueſanus, atque turbulentus inculcat; cùm ait, ſolam fidem ad ſalutem ſufficere. Aut enim nobiſcum ſentiens, obedientiâ fidem definiat: & tunc nec lachrymas pias damnet, neque opera pia contemnat, neque ſtudium religionis improbet; quando hæc omnia à Deo præſcripta ſunt, atque ad fidei ſummam referuntur. aut, ſi his ſtudiis ſecluſis, fide ſolâ parari iuſtitiam putat; nunquàm eam perſuaſionem Chriſti fidem appellabo; ſed præcipitem temeritatem, inſolentem confidentiam, impudentem audaciam, immanem furorem, facinus execrandum. Sed, ut omiſſa furentis hominis impudentiâ, ad ueram fidei rationem reuertamur; nominis uis huius eſt memoriâ repetenda. Itaque fides eſt firma, & conſtans mentis aſſenſio, auctoritate dicentis excitata. Auctoritas autem, ut Platoni placet, tribus rebus efficitur, ſapientiâ, beneuolentiâ, libertate. Tunc enim fidem adhibemus, cùm exiſtimamus, eum, qui aliquid aſſeuerat, neque labi propter ſtultitiam; neque, quid utile nobis ſit, occultare propter odium; neque propter ullam timiditatem, quominus uerum nobis aperiat, impediri. Cùm igitur pro certo habemus aliquem eſſe ſingulari bonorum intelligentiâ præditum, eique noſtram ſalutem charam eſſe ſentimus, neque de illius conſtan-

tiâ

tiâ dubitamus : tum demum ei rectiſsimè uitam noſtram committi arbitramur, illiusque ſententiis conſtanti animo parendum ducimus, à quo abeſt omnis uel erroris & imperitiæ, uel fraudis & iniuriæ, uel inconſtantiæ & imbecillitatis ſuſpicio. Quòd ſi ita eſt, cuius conſilium capiemus? cuius ſententiam ſequemur? cui tandem credemus? éſtne aliquid in uitâ, quod non ſit infinitis erroribus implicatum, & atrâ quadam caligine circunfuſum? poteritne quidquam, ſimplex, & apertum, atque fideli beneuolentiâ munitum; in moribus hominum reperiri? iam de hominum inconſtantiâ quid attinet dicere? alium enim offenſionis metus, alium ignominiæ timor impedit, alium poſtremò mortis, aut doloris formido debilitat. Cûm igitur omnes res humanæ ſint erroris pleniſsimæ, cùm frater etiam fratri peſtem atque perniciem machinetur, cùm nihil ſit hominum naturâ fragilius: quid amentius, & calamitoſius, quàm hominibus fidem adhibere, eorumque conſilio & ſententiâ gubernari? Reliquum igitur eſt, ut ſoli Deo credamus; illumque inflammato ſtudio ſequamur, præceptisque illius obtemperemus. Solus enim & ſapiens eſt, & immensâ benignitate, & potentiâ infinitâ præditus: ita ut nullo modo poſsit, in illum cadere, uel temeritas, aut dementia, uel ſalutis noſtræ negligentia, uel timiditas & inconſtantia. Nec potentia illius ad id tantùm ualet, ut credamus fieri non poſſe, ut is propter alicuius metum, uel gratiam uerum celet; ſed ut certiſsimum habeamus, illum ſuos diuinis armis, atque ſempiterno præſidio munire, & quæ promiſit magnificentiſſimè, largiri facillimè poſſe. Fides igitur laudabilis, atque prædicanda, ea tantùm eſt, quæ Dei uerbo nititur, atque confidit. Ad illud igitur accipiendum, eſt ſemper intenta, illud ſolum libenter audit, illud mente complectitur, illud memoriâ recondit, illo uitam gubernat, illius fiduciâ res arduas, atque difficiles fidenter aggreditur. Verbum autem domini, non modò mentem illuſtrat, uerùm etiam uoluntatem inflammat. mens enim ueritatem concipit: uoluntas autem uerum bonum menti penitus explicatum ſtatim arripit. Cùm enim, ut in principio diximus, iudicium ſemper uoluntatem antecedat, eaque neceſſariò iudicium conſequatur: fieri neceſſe eſt, quoties mens non nutat, neque uacillat, neque quaſi in biuio conſtituta hæret, & dubitat, quam potiſsimùm uiam ingrediatur; ſed certum & exploratum habet, quid ſit expetendum, quid rurſus fugiendum. cùm igitur

tur mens ita diuinitùs eſt inſtructa, ut ne tantulùm quidem in fide labatur, neque uim ſuam remittat; neceſſe eſt continuò uoluntatem deſiderio ueræ felicitatis incendi, & incitari. Vndè concluditur, fidem non modò ueritatem in mente defigere, ſed etiam uoluntatem ad ſtudium immortalitatis rapere. In hac autem coniunctione mentis & uoluntatis, ſummi Philoſophi ſapientiam conſtituunt. ſiquidem tum demum lumen illius elucere cenſent, cùm uoluntas rectam rationem ſequitur, neque ab illius præſcriptione recedit. Cùm uerò uoluntas cum mente non conſentit; ibi furore, & amentiâ ſtatum animi diſsipari, diripi, & inflammari, omniaque turbulentis erroribus perturbari, atque commiſceri prædicant. Eorum igitur ſententiâ, ſumma ſapientia rectæ rationis imperio continetur: ſumma uerò inſipientia in temerario cupiditatis dominatu conſiſtit. Cùm uerò recta ratio, conſtare non poſsit, niſi lumine diuinæ mentis illuſtretur, illiuſque præſidio contra cupiditatis impetum muniatur; illudque cæleſte lumen, atque præſidium, nemo ſibi poſsit abſque fide comparare: relinquitur, eos tantùm ſapientes eſſe nominandos, qui cum fide uiuunt; qui uerò ab illa deſeruntur, eſſe amentes & furioſos, tenebriſque denſiſsimis obſcuratos. Ergo cùm fides totum animum regat, & in uerbi diuini ſtudium rapiat; conſequens neceſſariò eſt, ut non cernatur ſolùm in credendo, ſed etiam in obediendo. ſiquidem obedientia, ex firma mentis aſſenſione nexa, & apta eſt, & cum illa magno quodam naturæ uinculo copulata. Vtrunque autem, à nobis Dei uerbum, quod fides ſemper intuetur, efflagitat. Tunc igitur uerè fideles habendi ſumus, cum Dei uerbo audientes ſumus. uerbum autem domini eſt lex illius ſempiterna, quæ præſcribit honeſta, & à flagitio auocat, omnemque uitam ſalutaribus monitis temperat, atque moderatur. Ad huius nos cultum pactione aſtrinximus, fidemque ſacramento confirmauimus: fœdereque ſanctiſsimo ipſi diuinæ legi nos, omneſque uitæ noſtræ rationes addiximus. Cùm igitur Dei legem tranſgredimur, fidem datam frangimus, & ſimul à Deo deficimus, atque ſalutem noſtram prodimus; ita ut meritò infideles hac ratione, appellari debeamus. Qui igitur Dei legem ſequitur; illiuſque ſe ratione & uoluntate conformat, is rectè fidei munere fungitur. Vt autem meliùs uideamus, omne fidei ſtudium in diuinâ lege

ge uerſari, operæpretium erit animaduertere, quomodò non modò ſanctiones illæ ſempiternæ, quæ ad ueræ iuſtitiæ cultum referuntur; uerùm etiam ritus atque ceremoniæ, quæ erant aduentu Chriſti delendæ, ad fidem ſanciendam inſtitutæ fuerint. Non igitur erit alienum, aliquot arcana legis, ſacris inuoluta myſterijs, explicare, & paulò diligentiùs enodata contemplari; quod ſequenti libro faciemus.

LIBRI SECVNDI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII DE IVSTITIA

LIBER TERTIVS.

VT igitur hinc aliud dicendi initium faciamus, cùm eſſent olim miſerandæ tenebræ mortalium animis offuſæ, omnesque nationes in ſummâ caligine uerſarentur; cùm ratio eſſet obſcurata flagitiis, impedita ſceleribus, & à uoluntate diuinæ mentis auerſa, & cum diuino iure hoſtili quodam odio diſsidens; eſſetque ueræ pietatis ſtudium è terris exterminatum; omnesque mortales ferè libidinis indomitæ uinculis alligati: unus Abraham extitit, quem neque hominum, cum quibus uiuebat, improbitas, neque ullum humanæ conſuetudinis exemplum, neque ulla uis libidinis & cupiditatis à fidei ſtudio dimoueret; et à contento pietatis curſu retardaret. In illo igitur diuinum quoddam fidei lumen, priſcis illis temporibus mirabiliter eluxit. Vbi enim primùm à Deo audiuit, Egredere de terrâ tuâ, & de cognatione tua, & de domo patris tui; & uade in terram, quam monſtrauero tibi: nullam moram interpoſuit, quin omnes ſenſus humanos opprimeret: & diuinam præſcriptionem iudicio ſuo longè anteferret. ô uim fidei admirandam, quæ ſic ſenſum omnem repudiat, ut ſanguinis etiam communionem, & iuris humani neceſsitudinem, domeſticorum con uictum, & omnem denique uitæ iucunditatem contemnat; atque per nihilo putet. Quid enim eſt in uitâ, patriâ dulcius? quid propinquorum conſuetudine, & familiaritate iucundius? quid benignitate parentum amabilius? Quid contrà, exilio grauius, aut odioſius? in illo nanque extorris domo, patriâ, penatibus, cùm & amicis deſtitutus, & agnatorum conuictu pri-

uatus ſis; conſequens eſt, ut neque firmas opes te habiturum con fidas, ad uitæ cultum; neque fideles amicos, ad animi ſecuritatem; neque ulla denique oblectamenta, quibus animum curis diſtentum à labore reficias. Vt autem nihil aliud ſit, quod angat animum, ipſum certè carere patrio ſolo, in quo orti, & educati ſumus, per ſe ſatis moleſtum eſt. Miram enim inſeuit omnibus nobis natura, patriæ charitatem, ita ut uix aliquid eſſe poſsit homini in alienis terris degenti iucundum. Abraham uerò, cùm iam ſeptuaginta quinque annos haberet, eſſetque ſingulari prudentiâ, nullisque incommodis quod ex ſacrâ hiſtoriâ conſtet, in patriâ premeretur; patriam, cognatos, amicos, opes, & poſſeſſiones, & omnia denique, quæ ſunt in uitâ chara, atque periucunda, pro quibus parandis, tuendis amplificandis homines uitam periculis infinitis exponunt, & obiiciunt, confeſtim reliquit. cur niſi ut illum ſequeretur, qui omnibus iis, qui cunctas humanas opes illius causâ neglexerint, uitæ ſempiternæ premium proponit? Huius igitur ampliſsimi promiſsi fide, Chriſti diſcipulus effectus eſt; & animo ſoluto, & expedito, nullisque terrenis affectibus implicato, omnia quæ uidebat repentè contempſit, ut ſpem earum rerum, quas minimè uidebat, incredibili mentis altitudine ſequeretur. Itaque poſſeſſum patrimonium, cum eo, quod expectabat, facilè commutauit, & pro præſentibus futura, pro terrenis cæleſtia, pro fluxis æterna, pro exiguis ſumma atque diuina bona, quæ ſperabat, ſingulari fide complexus eſt. Fidei autem diuinam uim in hoc alto & excelſo uiro, quod fidei ſingulare quoddam ſpecimen habemus, attentè conſidera. A' ſuis enim, à complexu patriæ, atque ut ita dicam, à ſe ipſo diuulſus, ſibique diffidens, omnem uitæ gubernaculum Deo tradidit: illique ſoli ſalutem, & dignitatem ſuam commiſit. Nunquàm igitur, aut iter ſuſcepit, aut tentoria collocauit, aut ſedem commutauit, aut locum quieti delegit, aut aliquid denique deſignauit, in quo non ſemper in diuinam mentem reſpiceret, & de illius ſententiâ omnia uitæ cõſilia caperet, omnemque uiuendi rationem ad uoluntatem illius dirigeret. Erat itaque ſemper illius mens erecta ad audiendum, animus alacer & expeditus ad exequendum, quidquid ſibi fuiſſet à Deo imperatum. ſic autem erat fide ſtabilitus, ut omnia humana contemneret, & diuina tantùm ardentiſsimè concupiſceret. Nunquàm igitur illum uel ſecundæ res extulerunt, uel aduerſæ deiecerunt. nun-

quàm ullâ tempeſtate potuit, aut ſui officij & muneris obliuiſci: aut ab inſtituto curſu deduci. Hac igitur fide, in eam Dei amicitiam peruênit, ut in illius etiam ſummi atque ſapientiſsimi domini conſilium, tanquam ſecretorum omnium conſcius, atque conſiliorum particeps, adhiberetur. In hoc igitur uiro uoluit olim Spiritus ſanctus, ſingularem fidei formam depingere, & diuinis illuſtrare luminibus; ut in eam intuentes, uitamque noſtram ad illius imaginem effingentes, in eius ſobole cenſeremur, atque tandem eiuſdem gloriæ, ſempiternique patrimonij hæreditatem cerneremus. Non enim refert, quòd ad diuinum iudicium attinet, quo genere ortus ſis: ſed cuius exemplum ſequâre, cuius ueſtigiis inſiſtas, cuius te ſimilitudine conformes. Non multùm intereſt, cuius ſpeciem corpore referas: ſed cuius uitam & actiones imitere. Nam, cùm patris opus ſit, ſimilem ſibi ſpeciem formare: magis eſt pater appellandus is, qui claro uirtutis exemplo, multos incendit, ad uirtutis ſtudium; & ita ſui ſpecimen in eorum animis, qui illum ſequuntur, ingenerat: quàm qui gignit filios ſibi corporis ſpecie ſimiles, moribus autem & uitâ diſsimillimos. Sic fit igitur, ut omnes, qui ſimili fide uitam inſtituunt, ipſius Abrahami filij numerentur; & eiuſdem dignitatis, & amplitudinis, & æternitatis conſortes exiſtant. Nam & fide ſe ipſos à rebus humanis diſiungunt; & ad ductum & imperium, diuini ſpiritus adiungunt; & omnem uitam ad illius præſcriptionē dirigunt; & hac ratione, & iuſtitiæ ſplendorem, & gloriæ claritatem adipiſcuntur. Sic igitur euenit; ut, qui Abrahami ueſtigia ſequitur, & filius illius ſit, & omnium bonorum, quæ ille adeptus eſt, ſimiliter hæreditatem adeat. Fuit tamen commodum, cùm Deus illi futurum oſtenderet, ut ex eius ſtirpe naſceretur is, qui erat genus humanum liberaturus, & in communi rerum omnium uaſtitate, fidei reliquiæ eſſent apud poſteritatem illius conſtituendæ: ut natio illa eſſet inſigni aliquo diſtincta, quo poſſet à reliquis internoſci, ut tantæ promiſsionis ueritas comprobari poſſet, & genus illud impreſsi cuiuſdam ſigni admonitu, ad memoriam ſanctiſsimi parentis excitari. Vt igitur Deus præcipuâ quadam religione gentem illam uniuerſam obſtringeret, quæ erat ſanctiſsimi illius uiri ſemine propaganda; fœdus cum illo percuſsit. Fœdus, inquit, meum interponam inter me, & te; & multiplicabo te uehementiſsimè. Fœdere illo innumerabilem ſobolem uiro ſanctiſsimo pa-

ctus eſt, ita ut non modò eorum parens haberetur, & eſſet, qui erant illius ſanguine procreandi; ſed illorum etiam, quos exemplo fidei erat, ad ſimilem ſanctitatis excellentiam propagaturus. Eandemque ſtatim ſententiam repetens ait, En ego feriam tecum fœdus, eriſque pater multarum gentium. Vtque promiſſio illa, nomine etiam ſacraretur, & omni ex parte clarior fieret, nomen illi mutauit. Anteà nanque appellatus fuit Abram, id eſt pater excelſus: tunc uerò Abraham, quod nomen patrem multarum gentium ſignificat. Nec ultrà, inquit, uocaberis Abram, ſed Abraham. Rationem autem noui nominis, ſtatim apponit: quia patrem, inquit, multarum gentium conſtitui te; propagaboque te uehementiſsimè; eriſque multarum gentium pater: & reges ex te orientur. Non magnum erat, neque Dei magnificentiâ dignum promiſſum, ſi hoc tantùm oſtendit homini diuino, quem ſummis ornamentis illuſtrare ſtatuebat: futurum, ut gens innumerabilis, flagitiis tamen infamis, & communi exitio deſtinata, ex eo naſceretur; aut reges libidinum ſerui, atque cupiditatum mancipia, ex ſtirpe illius exiſterent. Nam ex impiorum ſemine ſæpenumerò incredibilis exoritur hominum multitudo; & reges ad hominum opinionem maximi, atque ſummis opibus præditi, ex illis prodeunt, qui per ſcelus, ad ſummas opes perueniunt. Cùm igitur nouum, præſtans, & eximium præmiũ egregiæ ſummi illius uiri fidei, atque ſanctitati tribuere ſtatuit, cuius beneficij magnitudo propter illius excellentiam, erat inſolito quodam fœdere ſancienda, omnique religione conſecranda: non tu mihi communem cum impiis, & ſceleſtis hominibus, ſobolis gignendæ rationem conſideres; neque regiam illam dignitatem ad inſanæ multitudinis opinionem accommodes. Quid enim? parum'ne magna ſoboles fuit orta ex hominibus flagitioſis, & impiis. num Chaldæi, num Perſæ, pauci fuerunt? num earum gentium, quorum impetu, fuit Hebræorum genus afflictum, atque tandem, quaſi quadam eluuione deletum, exigua multitudo fuit? num reges ex Abrahami ſtirpe editi fuerũt; cum Aſſyriorum aut Perſarum, aut Romanorum opibus, & potentiâ conferendi? Nulla igitur cauſa erat, cur Deus cum egregio amico ſuo, pactionem tantâ religione faceret: ſi multò etiam minùs erat ei collaturus, quàm Romulo contulit, homini impuro, & fraternâ cæde inquinato; cuius tamen genus orbi terrarum iugum impoſuit. Illuc igitur, promiſſum ſpectabat, ut intel-

ligeretur

ligeretur futurum, quod poſteà tãdem exitu comprobatum fuit. Innumerabilis enim hominum multitudo, ſeſe ad illius imitationem contulit, ſimilique fide Deum uenerata eſt, eiuſdemque iuſtitiæ hæreditatem, & patrimonium conſequuta, in eâdem gloriâ cum generis principe & auctore uiguit, ad regiæ dignitatis amplitudinem mirabiliter excitata. Quamuis autem, omnes qui ex hac ſtirpe ſanctiſsimâ, non ſanguinis propagatione, ſed fidei ſimilitudine generati ſint, regiâ ſint uirtute præditi: illi tamen præcipuè regio nomine digni ſunt, quorum iuſtitia clariùs eniteſcit. Non enim ſolùm rex habendus eſt Dauid, neque ſolùm Ioſaphat, aut Ezechias, aut Ioſias, aut reliqui ſimili laude florentes, qui Iudæos iuſtè rexerunt, reges habendi ſunt: ſed omnes, in quibus eadem regia uirtus excelluit: qui omnes ad Abrahami genus pertinent. Tyranni uerò non modò reges habendi non ſunt; ſed omnium ſeruorum contemptiſsimi. Huc igitur illud fœdus pertinebat, ut firmaret fidem illius promiſsi, quod pollicitus fuerat, illum ex Abrahamo oriundum, cuius ſpiritu, & numine, erat ingens multitudo per fidem è tenebris eripienda, & in hæreditatis diuinæ poſſeſsione collocanda, & regiis etiam muneribus illuſtranda. Fœdus igitur & inſtitutam fidem deſignabat, & fide feriebatur, & ad abſolutam Chriſti fidem piorum animos excitabat. Fidei autem uim illo fœdere contentam intelligimus, cùm adiungit dominus; Et ſtatuam pactum meum inter me, & te; & ſemen tuum poſt te, in generationibus ſuis fœdere ſempiterno, ut ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. Hinc certè ſatis liquet, omnem fœderis pactionem, ad fidem dirigi. Illud enim eſt nobis Deus, quod maximè intuemur; quod eximiè diligimus, in quo uitæ præſidia collocamus. Vndè fit, ut aliorum quidem Deus uenter ſit, qui beatæ uitæ ſummam in ingluuie ponunt; aliorum autem uenerea uoluptas: tum alij pecuniam, alij denique inanes honores, & uana imperia, ut numina, uenerantur. Quidquid illud eſt denique, quod ſummum bonum eſſe ſtatuis; quod ardentiſsimè cupis, quod ſtudioſiſsimè conſectaris, in quo beatæ uitæ rationem ponis; id tibi Deus eſt. Quamuis igitur Deus omnia numine ſempiterno contineat; illorum tamen præcipuè dicitur Deus, qui credunt illum ſummum eſſe omnium bonorum, eâque de causâ in illum inflammatis animis rapiuntur. Ergo cùm hoc ſit fidei munus, in Deum ſolum, ut in ſummum bonum, reſpicere, illiusque tantùm præ-

fidio

ſidio niti, illiusque ſtudio uehementer incendi: conſtat certè fœdus illud, ad hoc unum munus ſacrandum, ictum fuiſſe: ſatis perſpicuum eſt, omnem illius fœderis rationem, in fide conſiſtere. Hac autem de causâ illud fœdus ſempiternum appellat, quòd fides non in res fluxas, & interituras, ſed in Dei clementiam, & bonitatem, & præmia ſempiterna reſpiciat. Quoties igitur in ſanctis libris, fit fœderis ſempiterni mentio: toties fidei ſempiternæ uim, atque ſanctitatem conſidera; fructumque illum fœderis mente recolito, quo Deus nobis ſuum patrocinium, atque tutelam paciſcitur, noſtramque nos illi fidem, eâdem pactione deuinximus. ſic fit, ut nos in populo illius numeremur; & ipſe Deus noſter, præcipuâ quadam inſtituti fœderis ratione, nominetur: ut tamen illius pactionis monimentum aliquod poſteritati traderet, & illam gentem à reliquis, ſigno impreſſo, ſecerneret; præcepit Abrahamo, ut ſe, deindè omnes domeſticos circuncideret, legemque ſanxit, ut idem in omni infanti maſculo, qui deinceps ex illius ſtirpe gigneretur, octauo ab ortu die, fieret. Vt autem appareat non circũciſionem, ſed fidem fœdere illo fuiſſe ſancitam; circunciſionem uerò adhibitam, ut fidem ipſam ſignaret, adiungit; Vt ſit in ſignum fœderis inter me, & uos. hac autem de causâ grauiter comminatus eſt his, quorum præputia circunciſa minimè fuiſſent. Mas, inquit, cuius præputij caro circunciſa non fuerit, excidetur illius anima è populo ſuo. In quo quidem loco, omnibus exciſionem, & interitum, denunciatum cernimus, qui fide uacui fuerint. Fuit igitur circunciſione deſignata fides, & illius fidei monimentum, quæ ſummam Abrahamo dignitatem peperit, ad poſteritatis memoriam conſecratum: ut, quoties illius poſteri ſe eo ſigno impreſſos animaduerterent; toties illis in mentem patriæ ſanctitatis, atque uirtutis ueniret. Quàm aptè uerò circunciſio ſit inſtituta, ad ſignificandam fidem; multis rationibus cerni poteſt. Primùm enim, cùm fides in reſecandâ libidine, & temeritate coercendâ, & comprimendâ cernatur, aptiſsimè deſignatur, aliquid ex eâ corporis parte reſecando, quæ maximè rebellis, & contumax eſt in rationem. Deindè congruum fuit, ut in eâ potiſsimùm parte eſſet fidei monimentum inciſum, in qua primum fuerat ſignũ rebellionis animaduerſum. Cùm enim primùm noſtri generis principes à Deo defecerunt; ſtatim in pœnam illius rebellionis, atq; perfidiæ, eas partes contra rationis imperiũ turpiter agitari ſenſerunt.

ſerunt. Poſtremò, quemadmodùm naturæ uitiatæ, atque corruptæ propagatione, parentum labes fuit ad uniuerſam poſteritatem transfuſa: ita fidei propagatione erat diuina gratia ad eos deriuanda, qui erant per Chriſti ſpiritum fide procreandi. Fuit igitur conſentaneum, ut huius ſanctæ gentis atque ſeminis ſignificandi gratiâ, ſacraretur illa pars corporis, quæ procreationis causâ uiris omnibus affiсta eſt. Hæc & alia multa ſunt, è quibus intelligitur, quàm aptè ſit inſtituta circuncifio, ad fidem adumbrandam. Eſſe autem circuncifionem fidei ſignum, Moſes imprimis explicat, cùm ait; Circuncidite præputia cordis ueſtri. & quaſi exponens, qualis ſit iſta circuncifio continuò adiungit; Et ceruicem ueſtramne induretis ampliùs. Vndè colligitur tam præputij nomine, quàm duræ ceruicis appellatione, rebellis animi perfidiam declarari: ex quo perſpicitur, circuncifione denotari obedientiam. Hanc autem fidei obedientiam eſſe magnâ ex parte, ad beneficium diuinum referendam, docet alibi dicens; Circuncidet dominus Deus tuus cor tuum, & cor ſeminis tui, ut diligas dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex totâ animâ tuâ, & ita uiuas. Alibi uerò, cùm futuram Hebræorum perfidiam oſtenderet; & eas clades, quibus erant opprimendi, prædiceret; adiecit tandem fore, ut eorum mens incircunciſa uicta plagis erubeſceret. Ieremias item, circuncidimini, inquit, domino. Quaſi dicat non eſt iſta circuncifio, quæ corpus, non mentem, ab impurâ hominum natione diſcriminat; ea, quam Deus in uobis requirit: ſed illa potiùs, quæ animum Deo ſubdit. Hæc autem eſt fides, quæ reſecat libidinem, quæ circũcidit impuritatem, quæ purgat animum, omnemque illius rebellionem coercet, & comprimit. Non igitur qui pelliculam amputant; ſed qui cum fide uiuunt, domino circunciduntur. Vndè idem Propheta in eorum, quos arguit perfidiam inuectus, ait eos incircunciſum cor gerere. Alibi item, incircunciſas aures illis eſſe conqueritur. Ex his autem locis, ſatis liquet; in quo uis illius fœderis conſiſtebat: in fide nẽpe. Hæc enim, nõ corpus, ſed mentem ab impiorum cõmunione diſcernit. Hæc eſt illa circuncifio, quam Paulus dicit, non ſcripto, ſed diuino ſpiritu contineri; quæ non humanam laudem, inani quodam ſtudio adumbratæ ſanctitatis aucupatur: ſed ueram ex Deo gloriam excellenti atque diuinâ uirtute conſequitur. Idem Paulus ad Philipenſes ſcribens, eos admonet, ut caueant concifionem, ſic enim

appellat

appellat Iudæos. Eleganti enim nominis immutatione, miſeram gentem uituperat, quæ in corporis circunciſione gloriabatur; cùm mentem, non fide circunciſam, ut par erat, ſed mortiferis perfidiæ uulneribus, fœdè conciſam gereret. Adiungit deindè, Nos ſumus circunciſio, qui ſpiritu Deo ſeruimus, & gloriamur in Chriſto IESV, & carni minimè confidimus. Si igitur circunciſio eſt libidinis exciſio, & carnis, hoc eſt effrenatæ cupiditatis, amputatio: ſi nihil aliud ſignificat, niſi à corpore diſiunctionem: ſatis conſtat, omnem illam fœderis religionem, qua Deus cum Abrahamo fœdus percuſsit, ad ſanciendam fidem fuiſſe inſtitutam. Et ſi circunciſio fuit, ad internoſcendam uiri illius ſanctiſſimi poſteritatem à reliquis gentibus, adhibita; perſpicuum eſt, omnes, qui uerè circunciſi ſunt, id eſt quorum animos fides facit inſignes, eſſe in Abrahami filios numerandos. Et, ſi filij ſunt, eadem omnino præmia fidei illius conſtituta, quaſi legitimam hæreditatem cernent. Hactenus de circunciſionis fœdere: nunc ad legis fœdus, atque ſacra ueniamus: è quibus aliqua tantùm commemorabimus. nam omnia perſequi eſſet infinitum. Primùm igitur, cùm Deus Moſen in Aegyptum mittere ſtatuiſſet, eum iam in fidei ſtudium ualde progreſſum, multò amplioribus ornamentis illuſtrauit, & ad cognitionem Chriſti longè clariorem perduxit. Opus enim erat, cùm ad tantum munus efficiendum eligeretur, ut non modò gratiæ diuinæ confideret: ſed etiam illum gratiæ auctorem, cuius imaginem gerebat, mente atque cogitatione comprehenderet. Cùm ergo Deus illum impelleret, & incitaret, ad Hebræum populum, ex immani Aegyptiorum tyrannide liberandum, eumque uindicem libertatis, repreſſorem iniuriæ, auctorem ſalutis, & principem denique atque rectorem populi ſui conſtitueret; multis ſignis illum admonuit exempli, quod intueri, in quo mentem omnem defigere, quod omni ſtudio imitari conueniebat; modò uellet pro dignitate ſibi commiſſum munus adminiſtrare. Præcepit igitur ei, ut uirgam, quam tenebat manu, in terram proiiceret: quo facto uirga repentè, in colubri faciem uerſa, Moſen ipſum aſpectu perterruit, atque fugauit. Sed à Deo reuocatus & confirmatus, cùm colubrum caudâ comprehenderet, ut fuerat ſibi à Deo præceptum; ſenſit ſtatim uirgam exutâ colubri formâ, ad priſtinam figuram rediiſſe. Hæc portenta, atque prodigia, num temerè, atque ſine causâ, à ſapientiſsimo illo rerùm domino, in rebus

tanto

tanto ſtudio ab illo procuratis edita fuiſſe dicemus? minimè uerò. nec enim conuenit illi ſummæ atque ſempiternæ ſapientiæ, ea ſigna edere, quæ non maximarum, atque optimarum rerum ſignificationem in ſe ipſa contineant. Virga autem eſt inſigne regium. ſignificat enim ſummum & inflexibile recti ſtudium, omni gratiâ, quaſi fronde, ſpoliatum; & exactam iuſtitiæ normam, ad quam ſunt omnes controuerſiæ dirigendæ. Vndè Reges olim ſeptrum geſtare ſoliti ſunt, ut oſtenderent officium ſuum eſſe, neque gratiæ quidquam, neque offenſioni tribuere; ſed ſine ullâ perturbatione, quidquid eſſet in hominum moribus, & contractibus obliquum, ad recti rationem, & iuris ordinem reuocare. Indè fit, ut in ſacris literis, hoc ſiue uirgæ, ſiue ſceptri nomen, ad regiam iuriſdictionem ſignificandam, poſitum eſſe uideamus. Quale eſt illud, Reges eos uirgâ ferreâ, & uirgâ directionis, uirgâ regni tui. Coluber uerò peccatum deſignat. eſt enim tortuoſum, lubricum, & infeſtum, omni ſerpente truculentius, & immanius; atque mortifero ueneno, eos quos morſu & afflatu uehementiùs inficit, interimens. Vndè Solomon præcipit, ut peccatum, quaſi uenenatum ſerpentem, fugiamus. Idcircò etiam Satanas, cùm primos homines in peccatum impulit, ſerpentis imaginem tulit. Quid aliud eſt igitur ſceptrum in terram proiectum, & in ſerpentis ſpeciem ſubitò cõuerſum, quàm Chriſti Regis ſempiterni maieſtas & imperium, in terras ad hominum ſalutem delapſum, & in habitu naturæ, peccatis obnoxiæ, deliteſcens? Cùm enim nullum in ſe peccatum admittere omnino potuiſſet; geſsit tamen formam hominis peccato affinis; cùm omnes dolores, ærumnas, contumelias, & omnes denique pœnas, in hac uitâ peccatis conſtitutas, ſponte ſuâ ſuſcepit, atque ſubiuit. Quid Moſis fuga, niſi crucis offenſionem, ſignificat; quæ Iudæos mente in terrâ defixos, ſic alienauit à Chriſto, ut in fugam uerteret? Regem enim expectabant florentem opibus, bellicæ laudis gloriâ præſtantem, ſuos terrenis diuitiis largè atque magnificè locupletantem, omnibusque rebus ad uitæ cultum, & elegantiam conuenientibus mirabiliter affluentem; Chriſtum uerò cernebant, inopem, & egentem, laboribus eximiis confectum, ſummis doloribus excruciatum, atque tandem, quaſi impurum & maleficum hominem, in crucem ſublatum, & extinctum. Illa uerò confirmatio animi, qua Moſes ſerpentis caudam apprehendit, Hebræi populi conuerſio-

nem, atque fidem ultimis temporibus futuram præmonſtrabat. Tunc enim Dei uoce à perfidiæ ſcelere reuocatus, ad Chriſtum, quem modò impiè fugit, mentis aſpectum referet: nec tam in illo ſerpentinæ ſpeciei deformitatem, quàm regij ſceptri dignitatem intuebitur, illumque fide & ſanctitate uenerabitur. Vt igitur Moſes intelligeret, ſe non propriâ uirtute, ſed numine illius, qui per ſimilitudinem carnis pèccati (ſic enim Paulus appellat Chriſti corpus infirmum, & laboribus immenſis obiectum) erat humanum genus in libertatem uindicaturus; fuit illo ſigno inſtructus ad clariorem Chriſti intelligentiam, atque ut ſimul mente conciperet imaginem illius, cuius ſe ſimilitudine & exemplo conformaret. Alterum uerò ſignum non minùs admirandum ſubſequutum fuit. nam, cùm Moſes Dei iuſſu manum in ſinum immiſſam educeret, eam uidit leprâ totam infectam; cũque rurſus in ſinum miſſam extraheret, nullum in eâ lepræ ueſtigium animaduertit. Hîc rurſus, quid aliud, quàm admirabilem fidei uim, & efficaciam intuemur? Nam, cùm ſe homo colligit, ut ſe ipſum excutiat, atque diligenter examinet, ut uideat ecquid habeat in ſe laude dignum; nihil aliud inſpicit, quàm lepram, hoc eſt animum ſcelere pollutum, atque peſtilenti tabe confectum. Cùm rurſus ad ſe reuerſus, Chriſti fide nititur, lepræque deformitate perturbatus, lepræ medicinam quærit, & ſpiritui internè mentem ad officium uocanti, ſe obedientem præbet: ſanitatem repentè recipit, operaque ſancta, & ſempiterna laude digna molitur. De tertio uerò ſigno quid dicendum? contactu enim uirgæ, aquæ in ſanguinem uerſæ ſunt; ad ſignificandam diuinæ uindictæ ſeueritatem, contra eorum infidelitatem, qui animis in flagitiis & ſceleribus obfirmatis, & obſtinatis, iuſsis diuinis obſiſtunt. Quid, cùm in Pharaonis conſpectu, eadem uirga in ſerpentis formam mutata, maleficorum ſerpentes confecit, atque conſumpſit? in quo planè ſignificatum eſt, futurum, ut Chriſtus in ſimilitudine carnis peccati, omnia peccata extingueret, atque deleret. Quid, cùm aquas corrupit, ranas obduxit, inſectorum aculeos immiſit, immanes feras incitauit? Quid, cùm pecorum, atque iumentorum ſtrages edidit, humana corpora ulceribus percuſsit, & ardore peſtilenti miſeros homines inflammauit? Quid, cùm tonitrua, fulgura, fulmina, in cælo concitauit; cùm grandine, fruges & agros uaſtauit; cùm denique locuſtarum infinitâ multitudine, quidquid reli-

quum fuit uiriditatis, in agris abſumpſit? Quid, cùm lucem eripuit, noctem offudit, & cùm fideles iucundiſsimâ luce fruerentur, infidelium oculos, tetris tenebris, & horrendâ caligine demerſit? Quid cùm omnes Aegyptiorũ liberos natu maximos interemit, omnemque regionem fletu, lamentis, eiulatu, plangore compleuit? Num parùm liquet, iis omnibus ſignis declarari, quantâ ſint in rerum omnium exitio luce circunfuſi, quantiſque bonis affluant animi fide ſtabiliti: quanta rurſus, atque quàm dira ſupplicia eos maneant, qui fidem abiiciunt? Quod quidem uel maximè Paſchæ myſterium declarauit. nam, cùm iam Hebræis inſtaret iter, & appropinquaret tempus, quo erant ex Aegypto migraturi, quælibet domus agnum, quem in eum uſum Dei iuſſu pararat, poſt ſolis occaſum mactat; ſanguine illius limen oſtij ſuperum, atque poſtes intingit, illumque aſſandum curat: herbas agreſtes & amaras adhibet, panes azimos apponit, inſtructo epulo quiſque paterfamiliâs cum ſuis accumbit. Omnes feſtinanter edere, & toto corporis habitu, quantâ properè demigrandi neceſsitate premerentur, apertè ſignificare. Erant enim calceati, atque præcincti, & baculos manu tenebant, ut nihil eis longiùs eſſe uideretur, quàm abſumptis dapibus, omnem ad proficiſcendum celeritatem confeſtim ſuſcipere. itaque Agnum uorant potiùs, quam comedunt: oſſa, quæ quidem nefas erat frangere, & carnium ſacrarum reliquias, flammis adolent, atque conſumunt. His ita ritè peractis, cùm omnia ad iter neceſſaria, cum incredibili feſtinatione pararent, & tamen ſe adhuc intra domeſticos parietes continerent; ecce tibi angelus mediâ nocte à Deo miſſus incitatur, inuadit, cædem facit maximam, & in alios quidem micantem gladium uibrat: alios uerò pauore nimio concuſſos exanimat. cruentum tamen mucronem, ab ædibus, quarum aditus cernit agni ſanguine aſperſos, ſedulò continet, in alias omnes ingenti cæde graſſatur, Aegyptiorumque filios natu maximos interficit, & cuncta tandem lamentis, eiulatibus, & confuſo omnium clamore conturbat. Tunc igitur demum Rex impius, qui imperium domini contemnebat, animos demiſit: tunc omnis illius ferocitas, atque pertinacia compreſſa eſt. tunc Aegyptij malis edocti diuinum numen exhorrent: tunc iter, quod omni conatu impediebant, abſolutum cupiunt: Hebræis inſtant, & ab illis omni ratione contendunt, ut ſtatim demigrent. Fuit igitur illâ nocte fidelium libertas, cum magnâ

infidelium peſte atque pernicie conſtituta. Illud autem ſacrum noctè illâ celebratum, fuit appellatum Paſcha. פסח enim Hebræum, idem eſt, quod tranſitus. Fuit autem ſic appellatum, uel quòd noctè illâ angelus per Aegyptiorum domos diſtricto gladio tranſiret, & tranſeundo Hebræos conſeruaret: uel quòd eâ nocte erant cuncti Hebræi, Deo duce, è tenebris & duriſsimâ ſeruitute, in lucem atque libertatem tranſituri. Hanc noctem uoluit Deus ſingulis annis ſolemni ritu conſecrari, ne unquàm elaberetur ex animis hominum, tam clarum præſentiſsimi numinis beneficium; & ſimul, ut eorum animos paulatim ad maiorum rerum intelligentiam erudiret. Duo nãque ſunt munera fidei, in duo tempora diſtributa. unum eſt actio gratiarum, alterum uerò orationis & precationis ſtudium cum ſpe firma coniunctum. Nam & præterita beneficia recordari conuenit, & futuris egregiè confidere. Quicunque enim ſunt immemores beneficij, ingrati certè ſunt. ingrati uerò animi ſcelus eſt omnem perfidiæ immanitatem complexum. Qui uerò in futurum tempus, diuinæ promiſsioni diffidit, is certè aut Deum immensâ poteſtate ſpoliat, aut immensâ benignitate. Quoquo igitur modo diuina promiſſa in dubium uocet, eſt immani perfidiæ ſcelere alligatus. Vndè Paulus, cùm gentium infidelitatem explicaret, ait, eas cùm Deum cognouiſſent, non illi, ut Deo, gloriam detuliſſe, aut gratias egiſſe. Gloriam Deo tribuimus, & illius nomini debitos honores inſtituimus, cùm de illius uel potentiâ, uel fide minimê dubitamus. Gratias autem agimus, cùm aſsiduè beneficia, quæ accepimus, in memoriam reuocamus: & omnem uitam in laude diuinâ conſumimus. Quocircà Dauid, ne ſe aliquâ ex parte ſcelere contaminaret, mentem ſuam excitabat dicens; Lauda anima mea dominum, & beneficia illius nunquàm obliuiſcaris. Vt igitur dominus populum, quem fide inſtruebat, fidei religione deuinctum in officio contineret, & ad maiorum rerum fidem inſtrueret, dies feſtos quotannis inſtitui, & agitari uoluit; in quibus omnia illa, quæ tunc facta fuerant, agerentur. Sanxit enim, ut anno uertente, & eâdem illâ nocte, ut ita dicam, redeunte, agnus in ædibus ſingulis immolaretur; poſtes & limina, ſimili ratione agni ſanguine tingerentur: epulum eâdem religione fieret: ſeptem continuis diebus, panibus fermentatis ueſci non liceret. iſtud, inquit, ſolemne inſtaurabitis ritu ſempiterno. Erant igitur illis omnia ſtatis temporibus

eâdem

eâdem ceremoniâ renouanda; ut, cùm non tam uerbis exponerentur, quàm rebus agerentur, eſſet beneficij illius memoria, eorum animis infixa: & ſimul illâ primùm diſciplinâ teneros filiorum animos imbuerent, ut cum ætate paulatim inſtitutâ, pietas adoleſceret, atque tandem corroborata, ad perfectionem perueniret. Cùm quæſierint, inquit, de uobis filij ueſtri, quænam ſit iſta religio? dicetis uictima tranſitus domini eſt, qui tranſiuit per domos Iſraelis, cùm Aegyptiis exitium, nobis autem ſalutem contulit. Alibi inquit Moſes, narrabiſque filio tuo die illo, quæ dominus in te contulerit: & erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentum ante oculos tuos, ut lex domini ſit ſemper in ore tuo. His & aliis quàm plurimis teſtimoniis, quæ referre minimè neceſſe eſt, liquidò conſtat, hoc ſacrum muneris illius colendi gratiâ, inſtitutum fuiſſe, quod poſitum eſſe diximus, in gratiâ tribuendâ. Eſt autem hoc gratiſſimum domino ſacrificium. Sacrificium, inquit, laudis honorabit me. quod quidem primum fidei officium eſſe diximus. Quid de altero è duobus fidei muneribus dicendum? nunquid paſcha illud parùm animos excitabat, ad futuræ ſalutis ſpem? nunquid ad notitiam diuinæ in nos gratiæ, parùm animos inſtruebat? Quid enim magis mentes erigeret, & ad Chriſti cognitionem temporibus illis adduceret, excogitari uix poteſt. Agni enim ſanguis liminibus aſperſus, qui ſæuientem gladium ab ædibus fidelium arcebat, Chriſti ſanguinem pro ſalute omnium profuſum ſignificabat, quo omnes peccatorum ſordes eluuntur; cæli templa aperiuntur; animi ſempiternam dignitatem conſequuntur. Is enim, ut nos à communi generis humani ruinis, atque uaſtitate defenderet, & cum patre, à quo diſsidebamus, in gratiam reduceret; ſe medium inter infenſum noſtro ſceleri numen, & nos ipſos interpoſuit: diuinæ ſeueritatis tela in homines intenta, unus pro uniuerſis excepit: ſanguineque ſuo omne humanum nefas extinxit: atque nos cum Deo, cuius legem oppugnabamus, miro amore coniunxit. Porrò autem agni carnes non aquis elixæ, ſed ardentibus pruinis aſſæ, deſignabant, in Chriſto nihil eſſe mollitiâ languens, & fluidum, ſed conſtans potiùs animorum pabulum, ardore eximio charitatis incenſum, atque diuinâ uirtute corroboratum, ad animos nutriendos cæleſtique præſidio confirmandos. Erant autem cum celeritate comedendæ, ut doceremur, omnem in Chriſti cultu & imitatione lentitudinem.

tudinem eſſe, quaſi quandam animi labem & maculam, fugiendam. ſignum enim eſt, non adeſſe firmam fidem, cùm animus non incenditur epularum cæleſtium cupiditate. Non incendi autem nos Chriſti cupiditate ſatis apparet, cùm lentè, & negligenter aliquid gerimus, quod ad cultum illius & ſalutem noſtram pertineat. Eſt igitur Chriſti corpus inflammatis animis comedendum, atque ardentiſsimâ cupiditate uorandum, & intimis animi uiſceribus condendum, ut in illius naturæ ſimilitudinem rapiamur. Oſſa nefas erat conterere, ut eſſet teſtatum, poſſe quidem Chriſtum mortem oppetere, non poſſe autem uirtutem illius atque robur infringi. erant oſſa cum reliquiis in ignem coniicienda, nihilque in poſterum diem reſeruandum, ut uideremus ea, quæ mente capere nequimus, eò quòd intelligentiam noſtram ſuperent, eſſe fidei flammis & incendio, committenda; nec ullo modo dubitandum, quin inſit in illis ſanctiſsimum aliquod ſapientiæ diuinæ myſterium, aut à prudentioribus iam ratione perceptum, aut certè oportunis temporibus enunciandum: & ſimul intelligeremus, non eſſe tutum aliquid, quod ad ueram animi ſanctitatem pertineat, differre, atque procraſtinare. Azimi panes, animi innocentiam & integritatem; ſeptem continui dies, quibus ueſci fermento nefas erat, perpetuum uitæ curſum, ab omni criminis contagio purum, conſeruandum eſſe demonſtrabant. Non enim uno, aut altero die, ſed totum uitæ ſpatium, quod numero ſeptenario non incõmodâ ratione deſignatur, peccati labes uitanda eſt, ſi uolumus partam libertatem perpetuò retinere. Herbarum agreſtis amaritudo, eſt dolor ex flagitiorum recordatione ſuſceptus. Calcei induti, ueſtes accinctæ, & reliquus itineris confeſtim ineundi apparatus, & ſuſceptæ in epulo celeritates, docebant nihil eſſe in re tantâ cunctandum, nihil de die in diem differendum, ſed omnem nobis celeritatem adhibendam, ut peccati fines relinquamus; & hoſtis immaniſsimi nos pertinaciter inſequentis, ſæuitiam fugiamus; & contento ſtudio, & curſu ad feliciſsimam iuſtitiæ hæreditatem, & ampliſſimum ſanctitatis patrimonium properemus. Ergo, cùm ſolemne illud ſacrum, tantâ ceremoniâ quotannis inſtauratum, non modò imprimeret in animis accepti beneficij memoriam, uerùm etiam mentes incenderet, ad beneficij multò amplioris expectationem, quod erat non Moſis, ſed Chriſti operâ conferendum; & omne fidei munus in perceptis bonis animo recolendis, atque

pertra-

pertractandis, & in futuris firmâ ſpe & altâ mente præcipiendis uerſetur, ut de præteritis gratias agat, & de futuris egregiè confidendo, debitam gloriam Deo tribuat: quis non penitus animaduertit, quantâ in eo ſacro fidei diſciplina conſtiterit? Sed, ſi cupis ipſius fidei uim & officium clariùs intueri, conſtitue tibi ante oculos gentem illam è terræ fertiliſsimæ finibus, in qua multos annos ſedes atque domicilia non incommodè habuerat, egreſſam, in eam regionem curſu contendere, quam penitus, qualis eſſet, ignorabat: ſed tantùm audierat, illam ab innumerabili gentium multitudine, eâque ferâ & truculentâ, magniſque uiribus præditâ, & opibus ſummis inſtructâ, multis antè ſeculis occupatam. Properabant igitur Hebræi ad eam gentem armis expellendam, quæ erat, multitudine innumerabilis, uiribus immanis, uſu bellandi ſatis robuſta; cùm ipſi propter ſeruiendi diuturnitatem, nec animis, nec armis, nec uſu ualerent, nec aliquid per ſe confidenter aggredi, ullâ ratione poſſent. Non igitur quidquam aliud, quàm ſpem diuinâ promiſsione nixam ſequebantur; eâque freti ſeſe itineri minimè titubanter & timidè commiſerunt. itaque, cùm iter facerent, per incultam atque uaſtam regionem, in qua nunquâm fortaſſe fuerat hominis ueſtigium impreſſum, ad nubis præeuntis ſe ductum applicabant, quæ multiplici fructu, & utilitate, ſpiritus diuini præſentiam facilè declarabat. Die nanque, ſolis ardorem interpoſitu ſuo temperabat: nocte uerò, lumen clariſsimum præferebat. Hanc igitur nubem intuebantur: illam ſequebantur: ad illius motum, quem non naturæ uis, neque fortunæ temeritas, ſed Dei numen regebat, iter inſtitutum gubernabant. Cum nubes conſiſtebat, illi quieſcebant: cùm rurſus mouebatur, uaſa conclamabant: quô illam ferri cernebant, eô curſum ſuum ſine ullâ cunctatione dirigebant. in quo quidem tunc ſatis expreſſum fidei officium fuiſſe conſpicimus. Quid enim aliud uult fides, quid contendit, atque molitur? quid tandem aliud efficit; niſi ut totum animum à ſenſu ſtudioque corporis abductum, ad imperium & nutum diuini ſpiritus omnino transferat? hoc igitur unum ſuum eſſe officium ducit, nunquàm oculos à cælo deiicere, ſpectans quid diuina mens ſanciat, atque præſcribat, quem motum afferat animo, quo uoluntatem hominis impellat, à quibus auocet rebus, quo ſubſidio iacentem animum erigat, infirmatum fulciat, hærentem confirmet, & ad ſtudium immortalitatis incendat.

Cùm

Cùm Spiritus ſanctus uocat, accurrit : cùm deterret, extimeſcit : cùm præeſt ſequitur : cùm præſcribit, obtemperat : quocunquè denique eum ſpiritus ille uitalis impellit, eô fert impetum, & ſingulari alacritate impoſitum ſibi munus exequitur. Qui ſpiritu Dei aguntur, inquit Paulus, hi ſunt filij Dei. Hæc autem dignitas agnationis diuinæ fide comparatur. Vndè colligitur, uim fidei in eâ alacritate cerni, qua maximi animi omnibus Dei placitis obſequuntur. At quos fructus eâ fide percipiunt? eos certè, qui ſummum animis ſtuporem incutiunt. Nam, cùm omnia ardent, flammis illi non aduruntur : cùm mare tumidum impios abſorbet, illi non alluuntur ; in locis deſertis & ab omni humano cultu remotiſsimis cæleſti pabulo nutriuntur. Ignis uim ſuam repentè ſuſtinet : pelagi fiunt peruij : ſalutaris fons è ſcilice prorumpit : cæli alimenta ſuppeditant : omnis denique natura eorum commodis ſeruit ; omniaque eis adiumenta & ornamenta largè & abundè ſubminiſtrat. Quod illi tum multitudini, quæ fidelium cunctorum imaginem & ſpeciem referebat, euenit. nam, cùm flammis omnia conflagrarent, illæſi permanſere : mare diſſectum facilè eis tranſitum præbuit, impios uero fluctibus in ſuum locum reductis repentè conſumpſit : & cælum alimenta ſalutaria atque iucunda demiſit : petræ uirgâ percuſſæ, ingentem aquarum uim profuderunt. Conſiderandum eſt autem, quibus uerbis Deus admonet Moſen, ut èſclice aquas eliciat. Tolle, inquit, manu uirgam, qua fluuium percuſſiſti, & ego conſiſtam ante te ſupra petram, quæ eſt in Horeb : percutiesque petram, & exibit ex eâ aqua, ut bibat populus. Quorſum tandem ſpectat illa admonitio, qua redigit in memoriam Moſi, unum illud ex tam multis ſignnm, cùm reliqua multò maiora prætermittat? tolle, inquit, uirgam, qua fluuium percuſſiſti. ut doceat, eiuſdem numinis eſſe, impios prope magnam aquarum copiam conſtitutos ardentiſsimâ ſiti cruciari : & piorum hominum ſitim in aridâ regione, ſummisque ardoribus exuſtâ reſtinguere. Cùm enim Moſes Dei iuſſu Nilum percuſsit, aquæ in ſanguinem uerſæ ſunt ; cumque rurſus eâdem uirgâ, ſcilicem percuſsit, ingens uis aqnarum repentè manauit ; ut appareat infideles, etiam cùm uidentur omnibus rebus abundare, ſummâ inopiâ rerumque omnium indigentiâ cruciari : contrà uerò fideles, in rerum etiam humanarum anguſtiis, omnibus bonis affluere. illorum effrænatam cupiditatem, in opes fluxas & interituras incitatam, expleri

nunquàm

poſſe; horum autem ardentiſsimum rerum immortalium deſiderium admirabili quadam affluentiâ ſatiari. itaque illos ſemper egentes & miſeros eſſe, atque cum grauiſsimis moleſtiis, aſsiduè conflictari; hos uerò ſemper abundare diuitiis, & eximiâ quadam uoluptate compleri. Omnis igitur illius uitæ ratio erat fide munita. nam cùm fide perueniatur ad iuſtitiam, conſentaneum erat, ut qui legem diuinam erant accepturi, priùs ad fidem inſtruerentur, atque intelligerent, omnem uitæ beatæ rationem eſſe in Deo ſummo collocandam, ſtatuerentque nihil illis defuturum, qui ſe ad illius tutelam conferunt. Quod ut rectiùs cognoſcerent, eos interdum difficultate premebat, & inopiâ; ut, cùm cernerent omnem ſpem humani ſubſidij penitus ſublatam eſſe, in ſummâque rerum humanarum deſperatione, ſe cæleſti auxilio ſubleuari, rerumque omnium copiâ circumfluere; diſcerent tandem è Deo pendêre, omniaque uitæ præſidia in ſummi domini benignitate conſtituere. Quod Moſes luculenter explicat, docens, eos fuiſſe primùm inopiâ uexatos, deindè cæleſti alimento priſcis parentibus incognito nutritos, ut intelligerent uitæ ſubſidia non in penu, ſed in Dei uerbo ſita; quo circa non ingenij humani induſtriâ, ſed diuinæ benignitatis fiduciâ nitendum. Quid ea tandem, quæ erant in his rebus abſtruſa atque recondita? num eſt obſcurum illis ingentes fidei opes, atque immenſas diuitias contineri? Nam & roſcidum illud pabulum è cælo ſereno, atque puro demiſſum, quod manna appellabant, unicum Dei filium è cælis in terras uenientem ad animos hominum diuino corporis ſui cibo nutriendos, & immortalitatis munere afficiendos adumbrabat. Et fontis illius perennitas è petrâ profluens, Chriſtus eſt, diuinæ iuſtitiæ uindictâ pro nobis in cruce percuſſus; ut ex illo, tanquam ab immenſo & inexhauſto fonte perennes aquæ continuò, ad ſuorum omnium mentes diuino potu exhilarandas, incredibili copiâ dimanarent. Quid hîc tabernaculi illius ſacroſancti fabricam, quid hîc ſacrarum ueſtium contextum, quid uaſa in tam uarios uſus deſtinata, quid odorum, & unguentorum compoſitionem, quid omnium denique rerum ad ſacros uſus pertinentium, ordinem, conuenientiam, & ornatum oratione complectar? quid ſacerdotij inſtitutionem, ſacrificandi ritum, uarias expiationes inſtitutas commemorem? non'ne conſtat, his rebus omnibus, partim humanam Chriſti naturam, uirtutum diuinarum odoribus copioſiſsimè

pioſiſsimè perfuſam; partim expiandarum mentium ſanctiſsimam religionem, quam ipſe Chriſtus ſummus atque ſanctiſsimus ſacerdos adminiſtrauit, aptè ſignificari. Nec enim multiplex Chriſti uirtus uno tantùm ſigno exprimi, atque deſignari potuit. multis igitur ſignis opus fuit, ad Chriſti ſapientiam, religionem, ſanctitatem uariè delineandam. quæ tamen omnia Moſes ad unum illud ſpecimen referebat, quod in monte perſpexit. Omnia fac, inquit illi Deus, ad exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. Exemplar autem erat Chriſtus. ille nãque eſt uerum tabernaculum, atque ſempiternum maieſtatis diuinæ domicilium, in quo diuina mens ſemper inhabitat. Ille eſt arca fœderis, omnem iuſtitiæ regulam, atque ſapientiæ diuinæ perſcriptionem in ſe continens: ille eſt uerum illud propitiatoriũ, (ſic enim appellabatur arcæ illius, quæ diuinam legem cõtegebat, operculum) in quo Deus ſedem ſibi conſtituit, ut ex eo edat oracula, quibus hominum uita regatur: idem uerus ſacerdos, qui ſacris ſanctiſsimè peractis, Deum hominum generi placauit, & cælites nobis cum ſummâ fœderis religione coniunxit: idem piacularis hoſtia, uictima ſalutaris, magnificentiſsimum illud denique ſacrificium, ardore charitatis inflammatum, quod intima cæli penetrauit, diuinumque numen à ſeueritate, ad miſericordiam flexit. Quid hîc ſanguinem aſperſum ad populum expiandum, quid uarias luſtrationes, & piacula inſtituta commemorem? nunquid hæc omnia aliò ſpectabant, quàm ut inſculperet animis, nullam eſſe aliam expiandi ſceleris rationem, niſi fidei religionem Chriſti meritis innixam? Nihil enim, ut inquit Paulus, ad perfectum deduxit lex. Nec potuit ullo modo ſacrificiis ullis animo conceptum ſcelus eluere: ſed inſtituit tantùm ueræ purgationis imagines, in aquæ luſtrationibus, uel in ſanguinis aſperſionibus, uel in aliis eiuſdem generis ſimilitudinibus conſtitutas, corpus tantùm attingentes, ad animum uerò minimè permanantes. Hæc igitur omnia erant fidei rudimenta tempori ualde conſentanea, ut ſignis, & umbris paulatim homines aſſuefacerent, Chriſtum intueri. Quid de illo æneo ſerpente dicendum; quem Moſes ſuſtulit; ut, qui erant mortiferis ſerpentum morſibus ſauciati, in illum intuentes, ſanitatem confeſtim reciperent? Potuit aliquod ſignum magis humanæ ſalutis rationem, in omnium conſpectu ponere? Chriſtus enim ſolus, cùm in cruce ſerpentis, ut antè diximus, formam gereret, omnia

uulnera

uulnera ab antiquo ſerpente animis inflicta ſanauit. ſic enim inquit ille, Sicut Moſes ſuſtulit ſerpentem in deſerto, ſic tolli oportet filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Sed, ut iam ab antiquis ceremoniis abeamus; omnibus illis conſtat fidem fuiſſe ſancitam. ſcriptum enim eſt; Moſen cæſis uictimis, legem, quæ uim fœderis obtinebat, uniuerſo populo audiente, legiſſe; & omnes pactione abſtrinxiſſe, & execratione deuinxiſſe, ſi aliquid contra legem facerent. Quam legem atque fœdus, illi acceperunt, fidemque dederunt, ſe illam ſeruaturos. Cuncta, inquiunt, quæ locutus eſt dominus, faciemus, & erimus obedientes. Vt autem fœdus maiori quadam religione firmaretur, fuit ictum ſanguine oſtiarum, quo Moſes populum uniuerſum aſperſit, dicens, hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit dominus nobiſcum, ſuper cunctis ſermonibus his. Quo in loco duplici ratione ſancitam fidem cernimus. primùm obedientiâ, quam ſacroſancto illo fœdere pactam fuiſſe conſpicimus. deindè ſanguine illo, quo Moſes uniuerſum populum expiauit, innuens, omnem animorum puritatem illo ſanguine contineri, qui erat pro omnium ſalute profundendus: ſine ſanguinis enim effuſione non fit remiſsio. Cuius tandem ſanguinis? num quadrupedum? fieri, inquit ille, non poteſt, ut ſanguis hircorum aut uitulorum, auferat peccata. fuit igitur neceſſe, ut maximus ille Pontifex, non in tabernaculi aditum, ſed in cælum ipſum penetraret; neque pecudum ſanguinem, ſed proprium inferret; atque ita nobis ſempiternam ſalutem conſtitueret. Hoc enim eſt fœdus illud ſempiternum, quod Deus apud Iſaiam ſe cum fidelibus percuſſurum oſtendit. Hoc item Ieremias multos mortales Deo coniungendos eſſe prænunciat. Hoc item Ezechiel, excitandum, & diuinitùs inſtaurandum, multis antê ſeculis prædixit. Huius autem fœderis ſempiterni uis in hoc conſiſtit, ut omnem animi noſtri fiduciam, in Chriſti ſanguine collocemus, & ſimul nos ad illius ſtudium conferamus. ſi enim non fuerimus illi ſtudio, & amore coniuncti, quomodò tandem ad nos fœderis ipſius fructus, & ſanctitas emanabit? Eſt igitur neceſſe, ſi uolumus ex illius ſanguine fructum capere, ut illum reſpicientes, eiuſque iuſsis obtemperantes, exemplum illius ardenti ſtudio perſequamur, animoſque noſtros ad ſacrificium offeramus. Quod facimus, uel cùm necem ſenſibus afferimus, & cupiditatem carnis excindimus: uel cùm

omne uitæ ſtudium in diuinæ bonitatis prædicatione conſumimus: uel cùm amore diuino concaleſcimus, & charitatis faſcibus inflammamur. ſic enim tria illa ſacrificiorum genera, quæ erant in Hebræorum conſuetudine poſita, moribus & factis exprimimus. Alia enim erant pro expiandis peccatis oblata: alia uerò uel ad petendam pacem, uel ad gratias pro partis beneficiis agendas inſtituta: alia poſtremò mentis ſtudio diuini honoris incenſæ, & inflammatæ ſignificantia, quæ tota flammis exurebantur. hæc ultima græco uocabulo Holocauſta nominantur. Et hæc quidem primùm Chriſtus ipſe ſanctiſsimè procurauit. ille nanque, ut paulò antè diximus, & hoſtiam piacularem, & ſalutarem uictimam, & holocauſtum ſanctiſsimum ſe ipſe ad aram conſtituit: ut peccatum deleret, & pacem nobis conciliaret, & ardore mentis gloriam patris illuſtraret, & ignem cæleſtem in fidelium uiſceribus implicaret. Hæc eadem nos ritè facimus, cùm uel lacrymis & gemitu, ueráque animi in Deum conuerſione flagitia concepta depellimus; uel cùm ſacrificium laudis immolamus, & pro tuendo mentis ſtatu, & gratiæ ipſius incremento uota ſuſcipimus: uel cùm ad amorem & cupiditatem rerum cæleſtium, & diuinarum acriùs exardeſcimus. An, ſi hæc omnia ſacris illis antiquis contenta minimè fuiſſent, erat ulla cauſa, cur huiuſmodi ſacrificia fuiſſent, ab illo ſummo rerum omnium moderatore, tanto ſtudio deſignata, atque conſtituta? An mens illa beatiſsima, uel ſtrage pecudum, uel carnium nidore, uel odoribus & ungentis humano artificio confectis, tenetur, & ducitur? Nunquid, inquit ille, comedam carnes taurorum, aut ſanguinem hircorum potabo. Apud Iſaiam uerò dicit, nunquàm fuiſſe à ſe huiuſmodi ſacrificia requiſita. Item apud Ieremiam, negat ſe quidquam de faciendis ſacrificiis olim præcepiſſe. Cur ita tandem negat, cùm uideamus illa tanto ſtudio fuiſſe ex illius imperio præſcripta? quia non ſacrificia per ſe, ſed ſacrificantium fidem requirebat. Non igitur Hebræorum uictimas requirebat, ſed eorum fidem requirebat, in uictimis. Miſericordiam, inquit alibi, uolo, & non ſacrificium. Miſericordia autem Dei amore miſeris hominibus tributa, omnem fidem continet. Deus igitur legis uictimas aſpernatur, ut fidem conſtituat. Nec enim uictimæ, nec ſacra reliqua, incredibili quadam ceremoniâ, culta, ſi per ſe ſpectentur, aliquod ueræ ſanctitatis ſpecimen exhibebant; ſed ipſam

ſam ſanctitatem, quæ tota eſt in fidei ſinu & gremio poſita, ſignificabant. Iudæi tamen, cùm propter mentis anguſtias, atque tenebras; fidei amplitudinem, & ſplendorem; neque capere, nec ſuſtinere poſſent (erant enim toto animo atque mente in terrâ defixi) tantùm abfuit, ut ex illis ſignis ad fidem peruenirent, ut etiam per illa fidem omnino frangerent, & à florente ſtatu deciderent. Non enim illa, quaſi rerum cæleſtium ſimulacra, complexi ſunt; ſed eis, quaſi ueris iuſtitiæ atque ſanctitatis cauſis adhæſerunt; uſque adeò, ut eo tempore, quo ueritatis ipſius lux eorum oculis affulſit, lucem ipſam fugerent, diſciplinam obſtinatè reſpuerent, diuinum munus aſpernarentur. Vt enim ſiquis ſub terrâ in ſubluſtri domicilio habitauiſſet, in quo nunquàm ſolem oculis aſpexiſſet, habuiſſet tamen in tabulâ ſolem ſcitè depictũ, & uariis coloribus illuſtratum; isque tabulæ ipſius admiratione defixus, adduci non poſſet, ut in ſuperam regionem euaderet, & aſpectum emerſum tenebris, in ſolis ipſius lucem conuerteret: ſic Iudæi ſignis, atque picturis intenti, & inani quodam ſtudio ſuperſtitionis, & aſsimilatæ ſanctitatis attoniti, nunquàm in uerum iuſtitiæ ſolem mentis oculos conuertere uoluerunt, ut illius iucundiſsimâ luce fruerentur: ſed umbras corpori, ſigna ueritati, tenebras luci furenter, & impiè prætulerunt. Circunciſionem igitur retinent, fidem omnino deſerunt. à fermento ſtatis diebus abſtinent, mentem uerò ſcelere impietatis inficiunt. corpus aqua luſtrant, animum ſordibus inquinant. legis uolumen in chartis exaratum, demiſſo corporis habitu uenerantur: ipſius uerò legis uim, atque ſanctitatem perfidiâ conculcant. Chriſti imagines in lege inſculptas admirantur, ipſum uerò Chriſtum conuitiis & maledictis inſequuntur: & in omni denique genere ueritatem oppugnant, umbras & ſomnia conſectantur. Sic igitur fit, ut, cùm à fidei uiâ penitus aberrent, eâque de cauſâ ſint nudati præſidiis, ſpoliati ornamentis, omnique ope diuinâ deſtituti rebus ſuis omnino diffidant: omnes umbras horreant; quidquid increpuerit, extimeſcant; abiecti & contempti uiuant; & omnibus odio ſint; & in ſummâ ſolicitudine & angore ignominiam & turpitudinem ſubeant ſempiternam. Erant illa ſacra, atque ceremoniæ, quaſi quædam pietatis elementa, hominibus, mente & intelligentiâ, parum robuſtis, accommodata; donec ueniret maturitas incluſæ pietatis explicandæ, & ſempiternæ ſalutis expediendæ, quod erat IESV Chriſti operâ perficiendum

ciendum. Poſtquàm igitur ueritas ipſa, quam lex adumbrauit, & figuris expreſsit, lucis ſuæ radios longè lateque diffudit, quid opus erat ſignis? quid umbris & imaginibus, cùm ipſius ueræ iuſtitiæ ſplendor facilè poſſet omnium oculos in ſe conuertere? Hæc autem omnia, quæ dicimus, fidei formam & ſpeciem adumbraſſe, Paulus opera legis appellat. Nec enim in operibus legis numerat pietatem, nec charitatem & beneficentiam, neque ueram & abſolutam animi religionem: ſed circunciſionem, & ſacrificia, ciborumque delectum, & dierum obſeruationes, & reliquas ceremonias, quæ, ut diſſeruimus, ſanctitatis imagines continebant. Quæſtio enim erat, an illæ legis antiquæ ceremoniæ aliquam uim ad expiandos animos haberent. Iudæi illas nimium præfractè retinebant, quaſi omnino neceſſarias ad animi puritatem: Paulus contrâ diſputat, nunquàm illa uim ullam habuiſſe ad animos purgandos; ſed tantùm fuiſſe per illa animi puritatem adumbratam. Poſt Chriſti autem aduentum, cùm iuſtitiæ ipſius lux omnium oculis oblata fuiſſet, umbras repentè euanuiſſe. opera igitur illa poſt euangelium conſtitutum, non modò ſine fructu fieri, ſed peſtem atque perniciem afferre; ſine fide enim nemo poteſt ſalutem adipiſci. Qui autem illas ceremonias diutiùs obſeruandas, quaſi ad iuſtitiam inducendam neceſſarias exiſtimabant, Chriſti ſanguini diffidebant. Quocircà Paulus maximâ uoce teſtatur; eos, qui erant ad eam imbecillitatem delapſi, ut circunciſionem neceſſariam exiſtimarent, nullum omnino ex Chriſto fructum percepturos. ſi circuncidimini, inquit, Chriſtus nobis nihil proderit. Erat igitur magna exorta contentio, cùm Iudæi importuno legis ſtudio legem labefactarent; Paulus contrâ fidei ſtudio legem conuelleret. Cùm hîc legem dico, legis uim atque naturam fidei expertem intelligo, quæ uidelicet nondum eſt menti per fidem inſcripta, ſed tabulis tantùm inciſa, ita ut nihil omnino poſsit animis opitulari. Cùm igitur magna fidei cauſa ageretur, omne certamen ſuſcipit Paulus, ut homines ab operibus legis, hoc eſt ab inſtitutis lege ceremoniis abducat. Quod certè non feciſſet, ſi legis opera in charitate, atque benignitate, aut in excellenti pietate poſita iudicaret. Nec enim unquàm Paulus ea officia, quæ cum pietate ſuſcipiuntur, aut impura eſſe dixit, aut parùm utilia, aut minimè neceſſaria. Nondum uidelicet exorta fuerat, hæc egregia diſciplina, quæ doctorum hominum uerbis & ſcriptis increbuit, & quæ ob-

tentu

tentu pietatis, omnem pietatem exterminat. Nunquàm igitur is fuit, qui benignitatis officia, tanquàm parum utilia, improbaret: ſed qui doceret eam ſolùm eſſe rectam ad cælum uiam, quæ aſsiduâ charitatis exercitatione muniretur. Omnes igitur, è ſomno ſuſcitat, omnes cupiditate præmij ſempiterni, quantùm poteſt, incendit: omnes etiam diuini iudicij mentione uehementer ab ignauiâ deterret; oſtendens, in diuino iudicio non inquirendum eſſe, quo quiſque genere ortus ſit, quibus ſacris initiatus, quibus diſciplinæ rudimentis inſtitutus; ſed quid in uitâ geſſerit, quæ opera ediderit, quo ſtudio pietatem, & æquitatem coluerit. Deus, inquit, non irridetur. quæcunque enim ſeminauerit homo, & hæc metet. & omnes ſtabimus ante tribunal Chriſti, ut referat quiſque propria corporis, prout geſſerit, ſiue bonum, ſiue malum. In epiſtolâ autem ad Romanos, ait futurum, ut de unoquoq; feratur ſententia ſecundum ea opera, quæ quiſque molitus eſt: ita ut iis, qui opera laudabilia geſſerint, ſint ſumma immortalis uitæ præmia conſtituta; iis autem, qui ſe ipſos ſcelere & flagitio contaminant, ſint ſubeunda ſupplicia ſempiterna. Ad Corinthios autem ſcribens ait, cuilibet eſſe mercedem propoſitam, ſecundum operis à ſe ſuſcepti rationem. Et, cùm de immortalitatis præmio multa diſſerat; concludit tandem, eorum laborem, qui fide ſtabiliuntur, minimè inanem fore: eſſe enim immortalitatis præmio munerandum. Illud uerò quàm præclaræ, cùm actæ à ſe uitæ rationem exponens; ſe ipſum excitat ad cogitationem illius coronæ, quam erat præclaris operibus adepturus. Egregium, inquit, certamen ſuſtinui; curſum uitæ cum laude confeci: reliquum eſt, ut illam coronam adipiſcar. Atque, ut doceat eam coronam eſſe ſibi gratiæ diuinæ iure debitam, adiungit, quam reddet in illo die mihi dominus, iuſtus iudex. Si tantum igitur momentum eſſe putat Paulus in præclaris factis, ut nullam aliam ſtatuat eſſe uiam, & rationem iræ diuinæ auertendæ; & ſalutis æternæ comparandæ: ſi charitatis officiis, ſi piis atq; ſanctis actionibus teſtificatur, æternæ gloriæ præmia redenda: quomodò tandem inutilia diceret, & ita ab eorũ ſtudio hominũ mentes abſtraheret? Cùm igitur opera legis infirmat, cùm ab eorũ confidentiâ homines abſtrahere cõtendit: ea planè intelligit, quæ umbram & imaginem iuſtitiæ gerebant; non ea, in quibus erat ipſa iuſtitia conſtituta. de iis enim tantùm erat omne certamen inſtitutum. Errorem igitur Iu

dæorum & amentiam coarguit, exiſtimantium circuncisione, & eiuſmodi legis inſtitutis animum expiari, & ex iniuſto iuſtum fieri. Itaque, ut eorum inſolentiam & temeritatem refutet; exponit, quantis ſe, quàm tetris, quàm execrandis criminibus obſtrinxerint Hebræi, ut tandem concludat, nullam eſſe in illis inſtitutis uim ad animi puritatem. Nam, ſi circuncisio ſanctos efficeret, omnes circuncisi ſancti eſſent: tantùm autem abeſt, ut eſſent ſancti, ut eas etiam gentes, quæ Dei legem penitus ignorabant, ſceleris magnitudine ſuperarent. Itaque concludit nemi nem ex legis operibus iuſtum unquàm fieri. Non autem erit hoc loco alienum conſiderare, quid Paulo uenerit in mentem, hæc ſolùm antiquæ religionis inſtituta, quæ diximus, opera legis appellare. Quid enim uetat nominare legis opus id, quod eſt lege perſcriptum? Cùm igitur lex omnia honeſtatis, & charitatis, & pietatis officia ſanxerit; quid impedit, quò minùs temperantiæ, benignitatis, & ueræ religionis ſtudia, opera legis appellemus? Sed, ut mirandam, atque planè diuinam Apoſtoli pruden tiam intueri poſsimus; conſiderandum eſt, eſſe rationi conſentaneum, ut unaquæque res nomen ſummat ex eo, quod in illâ præcipue ſpectari conuenit. Præcipuè autem in officiis ſpectandum eſt id, cuius ui & efficaciâ rectè geruntur, & abſoluti operis effectum conſequuntur: ſi igitur officia ipſius legis ui perficiuntur, æquum profectò eſt, ea legis opera nominari. Cùm uerò nemo poſsit legis tantùm ui, legi parêre, præceptiſque illius ſanctiſsimis obedire; conſequens eſt, ut officia nomen à lege minimè mutuentur. Primùm enim ratio humana per ſe debilis, & imbecilla eſt: cupiditas autem fera & immanis, tantiſque uiribus in rationem concitata, ut obſiſti non poſsit. ualentiùs enim malum eſt, quàm ut poſsit humanâ induſtriâ, & ratione depelli. Euenire igitur neceſſe eſt, quandiu mens non fuerit diuino ſubſidio ſtabilita, ut eam cupiditas inflectat, & torqueat, morbiſque infinitis exagitet. Num lex huic tanto malo potuit opem afferre? minimè gentium. nec enim extraxit ex animis cupiditatem: ſed tantùm admonuit, quantum eſſet in flagitio mali, quantumque exitij. Quo factum eſt, ut crimen atque flagitium, uehementiùs ingraueſceret. opus enim nefarium tum demum crimen atque ſcelus eſt, cùm uoluntate ſuſcipitur: uoluntas autem tunc maximè aparet, cùm clarior eſt recti prauique notitia. Cùm igitur lex clariorem iuſti, & iniuſti diſciplinam tradiderit;

derit; conſequens eſt, ut crimen eſſet poſt acceptam legem; multò dirius, multoque funeſtius. Ergo, cùm lex non opem ullam largiretur ad cupiditatem coercendam, ſed tantùm cupiditatis ipſius immanitatem indicaret; non auxilium attulit, ſed grauioris ruinæ periculum per occaſionem ſtruxit. Quandiu enim cupiditas in animo dominatur, non poteſt extare in nobis rectum ullum diuinæ legis ſtudium. Cupiditas enim, ut Paulus ait, ſempiternas cum Deo gerit inimicitias. Sic igitur neceſſariò fit, ut, qui cupiditati addicti ſunt, omni uitæ ſtudio contra Dei legem pugnent. Cum igitur lex, aut tabulis tantùm ſcripta, aut auribus accepta, non poſsit euellere effrænatam animi cupiditatē, cupiditate autē uigēte, nemo poſsit ullâ ratione legis præſcriptis, quæ conferuntur ad iuſtitiam, obedire: efficitur, neminē poſſe legis tantùm auxilio ſubnixum pietatem colere. Quomodò tandem igitur ipſi nos ad pietatis ſtudium conferemus? ſi præſenti numine Spiritus ſancti fuerimus contra cupiditatem armati. hoc diuinum præſidium fide, non lege conſequimur. conſequēs igitur eſt, omnes charitatis actiones, opera fidei, non legis, appellari. Idcircò fit, ut tam Paulus, quàm alij diuini ſcriptores, nomine fidei, plerunquè omnia officia charitatis intelligant, complexu enim fidei omne ueræ & abſolutæ pietatis ſtudium continetur, ut multis in principio diſputauimus. Cùm igitur ſummum, ardens, incitatum ipſius diuinæ legis ſtudium, non ui legis ſed numine ſancti Spiritus exiſtat; conſentaneum eſt, ut hoc ſtudium, non ad legem ipſam, ſed ad Spiritum ſanctum, atque fidem illius ope nixam referatur. Quæ ſunt igitur legis opera? ea nempe, quæ ſic ipſius legis ui, & imperio geri poſſunt, út fides in eis minimè luceat. porrò autem, ſi per ſe lex ſpectetur, duo ſunt illius munera, quæ ſine uigente fide poſſunt administrari. primum eſt uim & grauitatem peccati atque ſceleris indicare: alterum expiandi ſceleris formam aptâ ſimilitudine depingere; ut perſpectâ penitus & cognitâ ſceleris atrocitate, depellandæ illius rationem confeſtim ineas. Hæc autem legis munera, num potuere ægram mentem ſanare, & ab improbitate ad iuſtitiam traducere? minimè quidem potuere. per legem enim cognitio peccati multò clarior extitit. clarior autem peccati cognitio non tollit peccatum; imò id multò magis, ut paulò antè diſſeruimus, amplificat. Quid igitur? num piacula lege conſtituta, peccatum expiare potuerunt? nullo modo, quid ita

tandem? quia lex umbram tantùm rerum cæleſtium, non ſolidam & expreſſam diuinæ uirtutis effigiem continebat. umbra autem & obſcura ſimilitudo, non tantam uim habet, ut puros & caſtos efficiat, ad Deum adeuntes. Rectiſsimè igitur à Paulo poſitum, & efficaci admodùm ratione concluſum eſt, neminem legis operibus iuſtum fieri. Nec enim quicquam iuuat uel peccati deformitatem cognoſcere, uel aliquam expiandi peccati rationem in umbrâ tantùm, & tenui legis ſimilitudine conſtitutam, omni ſtudio conſectari. His autem duobus muneribus omnis legis uis, ſi eam à fide ſeiungas, terminata eſt; ut facilè liqueat, non lege, ſed fide ſalutem omnem conſtitui. fide enim utrunque conſequimur. Non modò enim, quantum ſit in flagitio & impuritate dedecus, intuemur; uerùm etiam inuictas uires adipiſcimur, quibus nefariæ cupiditati facilè reſiſtamus: &, cùm caſu aliquo prolapſi concidimus: confeſtim ad illum ſummum ſacerdotem, qui nos ſanguine ſuo expiauit confugimus, illiusque ſanctitate à nobis flagitia cuncta depellimus. Hic locus admonet, ut aliquid etiam de legis uetuſtate, & interitu diſſeramus. eſt enim in hac diſputatione mirabilis rerum contextus. Sic enim alia ex aliis nexa, & continuata ſunt, ut niſi omnia, quantùm res inſtituta deſiderat, attingas; non facilè poſſis inſtitutum munus ad optatum finem perducere. Quid igitur de legis duratione dicendum? an parùm multis in locis ſcriptura diuina teſtificatur legem domini eſſe ſempiternam? Num obſcurum eſt illud domini ipſius teſtimonium, quo aſſerit, cælum poſſe diſſolui, ſolem & aſtra concidere, terram & aquas inflammari, uniuerſamque naturam incendio conſumi: legem autem domini nec diſſolui, nec conuelli, nec mutari poſſe? Quid enim aliud eſt diuina lex, quàm mens & ratio ſummmi illius rectoris, omnia ſempiterno imperio continentis? Quòd ſi per legem intelligas rationem, atque normam, quam primùm in animi naturâ, deinde in tabulis inſcripſit, ad quam ſunt omnia humanæ uitæ ſtudia referenda; ea certè Chriſti aduentu euerſa non eſt, ſed inſtaurata, atque renouata, multoque diuiniùs illuſtrata. Non enim uenit in mundum filius Dei, ut legem, quam tulit, diſſolueret: ſed ut illam potiùs abſolueret, atque perficeret. Quid eſt igitur, quòd Paulus multis in locis ait, legem eſſe Chriſti cruce deletam; noſque extinctâ lege eſſe iam Chriſti beneficio ex illius dominatu, in libertatem uendicatos? Num fieri poteſt,

ut, quod æternum eſt, fine aliquo terminetur, atque deleatur? minimê quidem, quod æternum eſt. Legis autem uis, quam Paulus exterminatam eſſe dicit, ea ſolum eſt, quæ duobus illis muneribus, quæ paulò antè dixi, continetur. Diſſerit enim cum Iudæis, nimium pertinaciter legis ſcriptum retinentibus. Nec in dubium ueniebat, an legis mens atque ratio, quæ multis antè ſeculis nata eſt, quàm eſſet ſcripta lex ullla, ſeruari deberet: ſed de ſcripto legis, an eſſet illi ſemper in omnibus adhærendum. Probat igitur Paulus uim atque ſententiam legis æternam eſſe, illiusque cultum in fide conſiſtere. Contrà uerò, ſcriptum à fide uerâ & conſtanti ſegregatum, nunquàm fructum attuliſſe; & poſt euangelium conſtitutum, mortiferum eſſe cœpiſſe: legemq́; prætereà mortalem dicit, & interituram; quòd Chriſti uirtute, id, in quo lex ipſa uigebat, ſit compreſſum & extinctum. Nam, cùm primum legis munus ſit officia deſcribere, & peccati uim & immanitatem oſtendere, ipſumque peccatum minimè euertere atque profligare poſsit: conſequens eſt, ut nihil aliud poſsit in animos noſtros inuehere, quàm curam, angorem, ſolicitudinem, metum, horrorē, & cruciatum. Nec enim libidinem reſecat, ſed ſcelus libidine conflatū ulciſcitur: non cædem expiat, ſed auctorem cædis interimit: non periurium, non ſacrilegium euertit; ſed in eos, qui hæc ſcelera concipiunt, ſeueriſsimè uindicat: non ulla denique animi inuſta uulnera ſanat, ſed uulneratos capitis condemnat. Lex, inquit, iram operatur. Alibi item, ſcriptam legem adminiſtrationem mortis, appellat. cùm enim id non eximat, quod eſt extremo ſupplicio uindicandum; euenit neceſſariò, ut necem inferat. Id autem eſt quod ait, literam occidere. literam enim appellat legem ſcripto tantùm, quod uult, ſancientem. Cùm igitur in eo poſita eſſet ſcriptæ legis uis, ut ſcelera, quæ ſanare nullo modo poterat, capite damnaret; & ita impeditas ſcelere conſcientias perterreret, & metu & angore conficeret: rectè dicitur extinctam eſſe per Chriſtum. quandoquidem peccata penitus extirpando, timorem ſuſtulit, animosq́; metu legis oppreſſos, omni metu atque ſolicitudine liberauit. Habet enim hoc fides in Chriſtum, pellit timores; demit ſolicitudines; animos quietos & tranquillos efficit. Hoc enim habet cognitum & conſtitutum, nullam ſceleris pœnā eſſe illis ſubeundam, qui Chriſto coniuncti ſunt; qui non ſecundum carnem ambulant, ut Paulus inquit, ſed ſecundum ſpiritum. Hi enim

cum & fide ſanati ſint; & fide uitam dirigant, omniaque ſtudia ſua Chriſti ſpiritu moderentur: tantùm abeſt, ut illis extremi ſupplicij metus impẽdeat, ut ſemper animis erecti ſint, & futuræ gloriæ expectatione gaudia maxima percipiant. Secundum hanc igitur rationem, qua lex metum & horrorem incutiebat, ſatis conſtat, eam eſſe Chriſti uirtute ſublatam. De illo altero legis officio, quod in adumbrandâ Chriſti ſanctitate uerſabatur, nihil attinet dicere. Iam enim oſtendimus, quod per ſe ſatis manifeſtum erat, omnes imagines, cùm ueritas imaginibus expreſſa perſpicitur, eſſe ſuperuacaneas. Vt enim ſolis radiis omnis caligo pellitur, nebula diſsipatur, umbra penitus euaneſcit: ſic neceſſe fuit, aduentu Chriſti diſcuti mentis caliginem, peccata omnia diſſolui, rerum umbras & imagines exterminari. Ad hanc duplicem legis uim reſpiciebat Ioannes, cùm diceret, Lex per Moſem data eſt, gratia & ueritas per IESVM Chriſtum facta eſt: ut gratiam omnia peccata delentem terrori legis opponeret; ueritatem autem res ipſas diuinas explicantem, umbris & imaginibus. Sic etiam Paulus inquit, legem, quæ quidem erat inſtar umbræ, interuentu corporis, nempe Chriſti, deletam eſſe. Hac igitur tantùm ratione, qua lex peccati uim indicando, terrorem incutiebat, aut ueræ ſanctitatis rationem adumbrando, res occultas ſignificabat; cùm eſſet mortalis & interitura, fuit oportuno tempore conſumpta: ut iam nullum uſum habere poſſit in his, quos Chriſtus ſecum copulauit, atque ſpiritus ſui muneribus ornauit, & inſtruxit. Ipſa uerò legis mens, & ratio, quæ iuſtitiam omnem continet, quæ uirtuti præmia ſempiterna proponit, quæ naturam uniuerſam regit, atque fidem immortali gloriâ afficit; deleri non poteſt. Verbum enim domini in æternum manet. Fides autem in hanc legis uim ſempiternam reſpicit: ea uerò, quæ nouit eſſe iam uetuſtate conſumpta, minimè curanda putat; cùm tota ſit ſtudio immortalitatis inflammata. Satis explicatum arbitror, quomodò uniuerſa lex ad fidem excitandam, atque confirmandam referatur. Aut enim, quid ſit in uitâ gerendum, quibus ſtudiis animus informandus, quibus in rebus beatæ uitæ ſumma conſiſtat, apertè docet, ut fidem faciat, & ad officium incitet: aut ſignis & figuris mentes hominum ad humanæ ſalutis fidem erudiebat. Oſtendimus, quæ ſunt opera fidei, quæ rurſus opera legis auctore Paulo nominanda. Sed dubium occurrit de officio illo, quod legis metus exprimit, ad

quod

quod genus reuocandum ſit. Nec enim ex cupiditate naſcitur. nam dum is, qui metuit, manus à maleficio continet, cum nefariâ certè cupiditate pugnat. Nec tamen eſt ad fidem referendum. fides enim hæc, quam ratione perſequimur, non effectum tantùm cupiditatis, ſed ipſam cupiditatem acerrimè coercet: at, qui metu tantùm à flagitio abſtinet, animum adhuc ægrum & exulceratum gerit, & nefariâ cupiditate deuinctum. Ergo, cùm hoc opus, neque ſit à cupiditate profectum, neque ex laudabili & prædicandâ fide natum; ſed metu tantùm legis coactum & expreſſum: conſequens eſt, ut opus legis poſsit appellari. Omnia igitur actionum humanarum genera, quæ gens Hebræa ſuſcipiebat, ad tria principia referri poſſunt. Nam uel erant à cupiditate nefariâ profecta; uel metu atque formidine legis expreſſa; uel conſtanti atque diuinâ fide adminiſtrata. Opera cupiditatis ſunt flagitioſa, peſtilentia, æterniſque ſupplicijs, niſi reſipiſcimus, uindicanda. In operibus autem legis, neque animi ſanitas, nec ueræ religionis ſanctitas eminet; ſed imbecillitatis potiùs, & ægritudinis argumentum. non tamen ſunt abiicienda, niſi ſint cum fide pugnantia. Opera uerò fidei ſola ſunt honeſta, laudabilia, iucunda, ſalutaria, diuiniſque præmiis & æternâ gloriâ cumulanda. Non enim ope humanâ, ſed diuinâ perficiuntur: non humana atque terrena, ſed ſupera & cœleſtia ſpectant: non opes ſibi proponunt fluxas & caducas, ſed immortales atque ſempiternas. Hæc cupiditatem opprimunt, crimen & ſcelus extingunt, iuſtitiæ ornamenta conſequuntur, hominum mentes cum diuinâ mente conglutinant, eaſque ſummis & immortalis uitæ muneribus, afficiunt. Opera cupiditatis mortiferum uulnus infligunt: opera legis inflictum uulnus minimè ſanant, quinetiam interdum aſperiùs refricando, grauiùs exagitant: ſola opera fidei non tantùm uulneribus ſanitatem, ſed cæleſtem etiam dignitatem adipiſcuntur. Ergo, cùm cupiditas exitium inferat; cùm nullum legis inſtitutum, nulla diſciplina per ſe poſsit nos ab interitu uendicare; cùm legis finis ſit ipſa fides, omniſque illius inſtitutio, ſiue in uitæ perſcriptione, ſiue in ſacrorum religione conſtituta ſit, ad unam fidem, quaſi ad rem unam omnium maximè ſalutarem, referatur; nullaque ſit alia ratio numinis placandi, diuinæque gratiæ retinendæ, æternique præmij conſequendi: conſtat pro-

 fectò

fectò illos ſolos eſſe beatos, atque ſempiternâ laude florentes; qui cum fide uiuunt: reliquos omnes, quamuis ſint in hominum uulgus commendati, & ſpecie quadam gloriæ popularis inſignes; eſſe tamen coopertos flagitiis, ſceleribus inquinatos, in extremâque miſeriâ conſtitutos, ſempiterniſque pœnis obnoxios.

LIBRI TERTII FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII
DE IVSTITIA
LIBER QVARTVS.

INCIDIT autem quædam minimè, ut arbitror, aliena hoc loco dubitatio, quæ diiudicanda eſt; ut commodiùs, omnem hanc de fide quæſtionem, concludere liceat. Legimus enim multos olim homines extitiſſe, in omni genere laudis excellentes, eximiiſque maximarum uirtutum ornamentis excultos, qui nullam fortaſſe unquàm diſciplinam diuinæ legis acceperunt. Quid ergo ſtatuemus? eos fidei uiribus excitatos fuiſſe, ut non inania ſimulachra uirtutis, ſed ſolidam & expreſſam uirtutis effigiem animo atque mente conciperent? uix credibile eſt, cùm fides hæc, quam oratione complectimur, ſit firma mentis aſſenſio, uerbis diuinis adhibita; eos fuiſſe hac fide ſtabilitos, ad quos nunquàm legis diuinæ fama peruenit. Num naturâ tantùm duce, quam unam in uitâ maximè ſequebantur ueram uirtutem aſſecuti ſunt? ſed, ut iam aliquâ ex parte demonſtratum eſt, & paulò poſt magis aperiemus, non tanta eſt naturæ uis, ut per ſe poſsit ad ueram honeſtatem aſpirare, aut partam honeſtatem ad extremum uitæ ſpiritum retinere. Ergo aut illi non ueram uirtutem coluere, ſed in illius tantùm imaginibus puerili ſtudio conſectandis fuerunt occupati: aut, ſi ueræ uirtutis compotes extitere, nullo id modo abſque fidei munere & beneficio conſecuti ſunt. Si enim uerè nobiſcum uirtutis ipſius uim & rationem cogitare uoluerimus, planè intelligemus, neminem unquàm ullo modo, qui fide diuinâ caruerit, fore illius compotem. Nullum enim opus, nullum conſilium, nullus conatus, nulla denique mentis agitatio, per ſe eſt, uel in uitio, uel

in laude ponenda : ſed pro fine , quem ſibi quiſque proponit , aut pro modo & ratione , qua finem conſequi ſtudet ; eum , qui aliquid agit , atque molitur , uel laudandum uel uituperandum exiſtimamus . Omnis igitur ueræ laudis ratio eſt è debito fine , & ab optimâ uitæ ratione petenda . Ergo , qui uitæ finem ignorat, in uerâ laude uerſari non poteſt . ſi igitur ad recti finis notitiam fides neceſſaria eſt , efficitur planè abſque fide neminem uirtutem conſequi poſſe . Videamus igitur , in quo ſit illud ſummùm bonum , & ultimum omnium rerum expetendarum , optimusque uitæ finis collocandus ; ut ſic tandem intelligamus , ſit'ne opus fide ad perfectam intelligentiam illius capiendam . Primùm quidem igitur eſt , ſi fieri poteſt, illa opinio conuellenda, quam quidam,ne ab Ariſtotele in re aliquâ diſſentirent, attulerunt , nempe duplicem eſſe rectum finem hominis ; unum naturæ illius accommodatũ , de quo unum Ariſtotelem exiſtimant præclarè locutum fuiſſe ; alterum ſupra hominis naturam , quem ſuſpicantur , neminem unquàm Philoſophum comprehendere ratione potuiſſe . Hos autem , qui ita diſputant , in errore non mediocri uerſari arbitror . quoquo enim modo rectum finem hominis intelligas , non duplex,ſed ſimplex , & unicus intelligendus eſt . Vnum eſt enim ſummum hominis bonum , una naturæ perfectio, unum extremum & ultimum , quô ſunt omnia uitæ conſilia dirigenda ; idemque humanæ naturæ maximè congruens , & conſentaneum . Hoc autem uel ex noſtræ naturæ præſtantiâ , uel ex noſtri deſiderij magnitudine , & immenſitate perſpicitur . Nam , ſi naturam humanam ſpectes , quid ratione melius , quid ingenio admirabilius , quid uirtutis indole præſtantius ? quid in omni hac rerum pulchritudine ; quam intuemur oculis , mente diuinius ? quid eſt denique in toto mundo , quod ad naturam diuinam propius accedat ? Præclarè quidem Ariſtoteles , nihil cenſet eſſe magis humanæ naturæ magnificentiæ accommodatum , quàm diuinam mentem contemplari . in eo enim munere omnem pietatis ſanctitatem , omnem officij religionem , in eo ſummam omnium , quàm animus capere poteſt , uoluptatem ſitam eſſe decernit . Id autem ex eo euenire , quòd ſit magna nobis cum naturâ diuinâ ſimilitudo . indè fit , ut omnes ad maximarum rerum intelligentiam & ſapientiam , & uirtutis elegantiam , & pulchritudinem nati & apti ſimus : quæ munera naturam diuinam maximè attingunt . Quòd ſi tantâ eſt in humanâ mente

dignitas ,

dignitas, ut neque cæli totius amplitudo, ſit cum illâ comparanda: quid tandem eſſe poterit in omni naturâ, quod naturam noſtram perficiat, niſi diuinæ mentis cum noſtrâ mente coniunctio? Ex illius enim benignitate profluximus: illius imaginem gerimus: ad illam ſpectandam atque fruendam nati ſumus. & idcircò fit, ut in nullâ re alia, quam in uno Deo poſsit animus noſter conſiſtere. Cùm igitur aliquid aliud, tanquàm ſummum bonũ, errore mentis aſciſcit; nullum ex eo ſolidum fructum capit; experiundoque ſentit, quàm inaniter omne uitæ ſtudium in falſâ boni ſpecie conſectandâ conſumpſerit. Moleſtiâ igitur & curâ conficitur, & eximiâ ſolicitudine res alias atque alias, quibus ſitim ſuam ſedare poſsit, ſine ullo fructu conquirit; & uſque adeò ſibi totus tandem diſplicet, ut animi mœſtitiâ cõtabeſcat. Vndè colligitur, nullum alium eſſe finem humanæ naturæ conuenientem, niſi Deum. Nec enim aliundè petendum eſt uitæ extremum: quàm undè uitæ principium duximus. Naturæ ſiquidem perfectio eſt, eò undè primùm fluxit, conueniens & apta conuerſio. Cùm igitur à Deo orti & ad ſimilitudinem illius expreſsi, & effecti ſimus, mentiſque præſtantiâ & altitudine ſpeciem illius referamus; poterit'ne aliquis alius finis naturæ noſtræ conueniens excogitari? Quid autem de infinitâ humanæ naturæ cupiditate dicendum? non'ne ſatis argumenti eſt, quàm inſtructi ſimus à naturâ, ad immenſa bona perfruenda, quòd nemo poſsit in his bonis, quæ uulgus hominum ſitienter appetit, acquieſcere. Nec enim auari modum pecuniæ cupiditati præfiniunt: nec ambitioſi in honorum ſtudio terminis ullis contineri poſſunt: neque, qui uoluptatibus dediti ſunt, uoluptatibus ipſis finem ullum conſtituunt. Nihil denique eſt in omni rerum naturâ, quod hominis mentem explere & ſatiare poſsit, cùm ſemper immenſa & infinita deſideret. Nec ſolùm ea ſibi parare, ſed parta retinere, atque perpetuò conſeruare miſerè cupit. Interitum igitur anxiè reformidat, & mortis illatâ mentione perhorreſcit. Vndè colligitur omnes homines ardentiſsimæ cupiditatis ſtudio flagrare. Indè autem & procreandæ ſobolis mira libido, & propagandi nominis acre ſtudium in hominibus exiſtit: ut eâ uidelicet ratione mortem, quam ſummo odio perſequuntur, effugiant; & ſeſe, quoquo modo poſsint, ab interitu uendicent. Nec enim exiſtimant eos morte omnino deleri, qui uel filium aliquem ſui corporis & animi effigiem, uel diuturnam ſui

nominis memoriam, poſt mortem in uitâ relinquunt. Vndè concluditur, omnes eſſe æternitatis appetenteis, diuinæque naturæ ſtudio uehementer incenſos? Qui enim cupit honores immenſos atque ſempiternos, qui uoluptates ſtabiles, & nunquàm interituras exoptat, qui denique expetit opes infinitas, & cupiditate omnium ſimul bonorum incitatur: non'ne perſpicuum eſt eum Dei conditionem poſtulare, diuinumque ſtatum concupiſcere? ſed, cùm temeritate quadam mentis elati, falſa & fallentia bona pro ueris intuemur; & quidquid primùm ſpecie, uel utilitatis, uel ſuauitatis, uel honeſtatis ſenſus noſtros allicit, furenter arripimus: euenit, ut illud æternitatis ſtudium in res fluxas & caducas, & in ludibria uitæ conferamus; quæ, cùm non poſsint ullo modo animis noſtris ſatisfacere, intelligimus tandem, fruſtra nos ſtuduiſſe uel pecuniæ, uel honoribus, uel uoluptatibus, uel reliqua eiuſmodi ſomnia fuiſſe conſectatos. Ergo, cùm nihil ſit in rebus humanis, quod animis quietem afferat, & ardentem cupiditatis ſitim extinguat; imò, quò affluentius hauriuntur, eò cupiditatem acris irritant, & eâ ratione animos uehementiùs excruciant: non'ne liquet omne humanæ mentis ſtudium amore Diuinitatis inflammari? Quòd ſi ineptè perſeueras in eo, ut aſſeras hominis finem ſecundum humanæ naturæ rationem, non alium eſſe, quàm honeſtatem; eodem argumento te premam. Ipſa enim honeſtatis appetitio, cùm nullum modum habeat, nec ſibi laudis terminum ullum præſcribat, ſatis indicat omnem animi impetum ad ſtudium ueræ atque ſempiternæ dignitatis impelli. Cùm autem ſempiterna dignitas in Deo tantùm ſit poſita; ſequitur, ut, qui dignitatem ſummam expetit, eamque cupit eſſe ſempiternam, quòd omnibus hominibus naturâ contingit, Deum expetat. Sed, quemadmodùm is, qui naturâ flagrat æternarum diuitiarum cupiditate, aut uoluptatibus ſempiternis affluere cupit, illum animi impetum errore quodam, in opes fallaces, & in uoluptates inanes confert: ita, qui naturæ lege, & præſcriptione incitatur ad æternæ dignitatis ſtudium, furore quodam præcipiti rapitur ad inaniſsimæ dignitatis & gloriæ cupiditatem. ſic autem euenit, ut, quaſi ſomnio deluſus, dum honeſtatem ſequitur, in ſempiternum dedecus incurrat. Quid enim aliud eſt animi dignitas, quàm animi præſtans & eximia pulchritudo, ex diuinâ ſpecie & pulchritudine luculenter expreſſa? Ex quo ſequitur, eum tantùm fore dignitatis participem,

qui

qui Deum intuetur, totumque ſe ad exemplar illius effingit. In quo nequeo ſatis admirari Platonem, in Conuiuio, de ueræ dignitatis amplitudine, ſub perſonâ Socratis, luculentiſsimè diſſerentem. illic enim Socrates, cùm de amoris naturâ multa, eaque præclara dixiſſet, ait tandem, Diotimam quandam fuiſſe, ſingulari prudentiâ fœminam, atque ſacrorum antiſtitem, cuius oratione ſe fuiſſe dicit, ad amatoriam diſciplinam, quæ ueræ pulchritudinis intelligentiâ continetur, admodùm diligenter inſtitutum. Hoc autem amoris principium, à Diotimâ conſtitutum afferebat. Primùm quidem, cùm omnis amor, ad honeſtatis ſpeciem & formam referatur, euenire, ut corporis honeſta ſpecies animaduerſa protinus amorem excitaret: amorem uerò animos repentè coniungere. Ex eâ autem familiaritate, & coniunctione, & animorum quaſi congreſſu, pulchritudinem & elegantiã ſplendidæ & ornatæ orationis oriri. Tum ſimili uenuſtate in multis corporibus animaduerſâ, communem ipſius pulchritudinis notionem, in animis informari, ſummamque amoris uim ab uno corpore pulchritudinis participe, ad uniuerſæ pulchritudinis ſpeciem atque naturam transferri; ita ut, quantùm quiſque in pulchritudinis ipſius cognitione, & amore progrederetur; tantùm de illo amore, quo corpus unum uenuſtum amabat, remitteret. Indè autem gradum fieri ad animi pulchritudinem, amoremque uehementiùs incendi, animosque arctiore quodam uinculo copulari, & ex eâ coniunctione multiplicem honeſtatis fœtum exiſtere. Deindè ipſam honeſtatis ſpeciem & formam, quæ cunctis animis pulchris, pulchritudinis cauſam attulit, mentis intelligentiâ comprehendi, & animos ad ſe uehementiùs amandam allicere, ſtudiaque dignitatis & pulchritudinis acriùs excitari, ſcientiamque tandem ipſius pulchritudinis effici; quæ, tanquâm gradibus, animos, ad ſummæ & altiſsimæ, atque ſempiternæ pulchritudinis contemplationem perduceret, quæ neque turpitudinis contagione maculari, neque temporibus immutari, neque ullis ſordibus illini, neque augeri, neque imminui, neque ſenio & uetuſtate conſumi poteſt, cùm ſit ſemper una, & eadem, ſibique ſimilis, nullam in omni æternitate mutationem ſubiens, mentes in eâ defixas, eximio atque ſempiterno lumine colluſtrãs. Finem igitur hominis, atque totam uitæ beatæ rationem, illius præcellentiſsimæ dignitatis, & pulchritudinis contemplatione contineri. Fieri enim minimè poteſt, cùm animus in diuinam

illam ſpeciem intentus, illius pulchritudinem, quantùm poteſt, acerrimè contemplatur; quin ad amorem illius exardeſcat, illi coniungatur, ſeſeque totum ad illius imitationem accommodet, atque tandem in ſe ſimilem quodam modo dignitatis & pulchritudinis formam concipiat. Concludit igitur eo in loco Socrates, eos tantùm fore magnos homines, & amplâ dignitatis & honeſtatis ſpecie florentes, qui diuinam illam honeſtatis ſpeciem puris animis intuētur: animis ſiquidem impuris eam inſpicere nefas eſſe confirmat. Eos autem, qui humi ſtrati ſunt, & cæleſtia minimè contuentur, nec poſſunt ipſius pulchri naturam aſpicere, quamuis aliquâ honeſtatis ſpecie teneantur: nullo modo cenſet, ueram honeſtatem, ſed inaniſsimam illius imaginem colere, uaniſsimoque gloriæ ſimulacro delectari. Indè autem fieri, ut qui popularem gloriam ſequitur, & ad honeſtatem, quæ hominum errante opinione continetur, aſpirat; quietus eſſe non poſſit, cùm nullam unquàm ueræ gloriæ ſuauitatem guſtauerit: ſed quò magis ad honeſtatem enititur, eò maioribus ſæpenumerò ignominiæ ſempiternæ notis inuratur; atque ita turpitudinis cōſcientiâ, pœnas erroris & amentiæ perſoluat. Hæc quidem igitur eſt, etiam doctiſsimi illius uiri ſententia, neminem unquàm ad ueram & ſolidam dignitatem eſſe peruenturum, qui non priùs mentem caſtam & puram & ueriſsimæ laudis cupiditate flagrantem, in illam præſtantem & eximiam & ſempiternam pulchritudinem intenderit, è qua ſemper omnis decoris & dignitatis ratio manat, & fluit. Qui igitur hanc intueri non poſſunt, quamuis omnibus uiribus ad honeſtatem aſpirent, nunquàm ſolidam & expreſſam illius effigiem, ſed ſimulacrum inane comprehendunt; falsâque ſpecie capti, dum honeſtatis ueſtigia ſe perſequi putant, in deformitatem inſignem & dedecus animi ſempiternum, ueſanâ & præcipiti mente rapiuntur. idcircò fit; ut, quāuis ad breue aliquod tempus laude ſibi circumfluere uideantur; nunquàm tamen ex eâ ſolidum tranquillitatis & conſtantiæ fructum excipiunt: ſed, quò magis in ore hominum ſunt, eò grauioribus moleſtiis aſsiduè conflictentur. Nihil enim fictum, & inane poteſt quietem animis afferre, diuturnamque uoluptatem efficere. Ergo, quemadmodùm neque in falſis opibus eſt ullo modo finis humanæ uitæ ponendus, ita neque in adumbratâ dignitatis imagine. Cùm autem uera dignitas in diuinæ tantùm dignitatis imitatione ſit poſita; conſe-

quens

346
queris eſt, ut, qui ueram dignitatem appetit, Deum appetat. Qui dicunt igitur, beatæ uitæ rationem totam eſſe in dignitate reponendam, eam in Deo planè collocant, aut planiſsimè delirant: ſiquidem conſtat ueram animi dignitatem à Deo ſegregari non poſſe. In quācunque igitur oram te ratione conferas, ut ueſtigiis omnibus ſummum hominis bonum inuenias, ſemper tibi cæleſte atque ſempiternum numen occurret. Ex quo fit, Deum ſolum eſſe ſummum illud & altiſsimum bonum humanæ naturæ aptiſsimum. Id enim ſolùm animos noſtros omnibus ueris bonis cumulare poteſt. Nam, ſi opes exquirimus; is nobis ueras & immenſas opes elargitur. Si uoluptates appetimus, is eſt qui piorum animos non futili, & inani, ſed uerâ & ſtabili uoluptate perfundit. Si dignitatem tibi proponis; ille eſt inexhauſtus atque perennis uirtutis fons, ſummum dignitatis exemplum, totius elegantiæ & uenuſtatis origo, noſtrique decoris & honeſtatis architectus. Si ſecuritas beatum animi ſtatutum confirmat, neque enim in metu & ſolitudine beatus eſſe quiſquam poteſt; tum demum omni metu liberabimur, cùm in illius ſummi atque præpotentis domini tutelâ fuerimus. Sì poſtremò rectè poſitum à multis eſt, ſummum hominis bonum eſſe naturæ congruenter uiuere; tum certè uitam noſtræ naturæ congruentem agemus, cùm Deum intuebimur, illum amabimus, illum ſequemur, totoſq; nos ad illius exemplum accommodabimus. Quid enim aliud eſt in uitâ, quod noſtræ naturæ ſit aptum, conueniens, & conſentaneum? Nunquid ad ludum, ad iocum nati ſumus? nunquid ad inania ſimulacra uirtutum inaniſsimo ſtudio conſectanda procreati? nullo modo, quin potiùs ad grauitatis, & conſtantiæ magnitudinem, ad ueriſsimæ uirtutis & honeſtatis excellentiam, ad cæleſtium atque diuinarum rerum intelligentiam: ad omnia denique ſumma, atque ſempiterna, atque adeò ad ipſam diuinitatem ficti, & informati ſumus: naturæque ipſius diſciplinis mirabiliter inſtituti. ob id igitur euenit, ut nihil infra Deum ſit, quod nos explere & ſatiare poſsit, animoſq; noſtros ſtabili atque ſempiterno gaudio afficere. Ergo, ſi naturæ humanæ dignitatem atque præſtantiam, & cupiditatis inſitæ uim mente conſideres; conſtat nullo modo duplicem eſſe illius finem, ſed unum tantum: qui quidem in ſolo Deo conſiſtit; ad quem omnes naturâ duce uehimur, tanquàm ad illum extremum & ultimum, quod ſolùm poteſt animos noſtros omnibus bonis affluentes,

fluentes, & quietos efficere. Nunc autem conſequens eſt, ut uideamus, num poſsimus ad hunc ſummum naturæ bonum, ipſius naturæ tantùm opibus innixi, peruenire. Minimè uerò. ſic enim nobis Deus diuini ſtatus appetitum dedit, ut diuinitatem ipſam minimè tribueret. Dei enim proprium eſt ſuâ tantùm uirtute niti, neque ope alterius indigere. homines autem, ut non ſuâ ipſorum operâ, ſed diuinâ formati & figurati ſunt; ita non ſuâ tantùm operâ, ſed diuinâ, id, quò naturâ inſitâ cupiditate rapiuntur, ullo modo conſequentur. Vt enim, quamuis oculos aeres & uigentes habeamus, nullo modo poterimus ſolis ſplendorem, clariſsimamque illius ſpeciem uidere, niſi priùs ille lucem oculis ipſis offerat: ita neque Dei ſpeciem & pulchritudinem contemplari poterimus; niſi priùs ſimus illius diuinæ lucis radijs clariſsimis illuſtrati. Niſi igitur is, qui noſtros animos effinxit, eoſdẽ ſuæ lucis radijs accendat. in tenebris & caligine uerſabimur; illiusque mentem, conſilium, rationem, ornatum, ſpeciem, & pulchritudinem minimè contemplari, neque uera, recta, ſimplicia uidere poterimus; ſed inanibus quibuſdam uiſis pulſi & agitati, & umbris & imaginibus eluſi, pro ueris & ſolidis bonis, temeritatem, & mendacium, uaniſsimaque ſimulacra uirtutis & honeſtatis amplexabimur. Mentis enim noſtræ lux ſummum illud bonum eſt, in quo ſolo tota ueritatis ipſius claritas, omnisque beatæ uitæ ratio conſiſtit. ut igitur abſceſſu ſolis neceſſe eſt oculis caliginem offundi, rerumque aſpectum adimi, ita diuinæ lucis abſentiâ, mentes noſtræ tetris tenebris obruuntur, aſpectumque ueritatis ipſius amittunt. Mortifera igitur ſuis capitibus intenta tela non uident; umbras autem extimeſcunt: puras & liquidas uoluptates aſpernãtur; noxias & peſtilentes aſciſcunt: opes ſempiternas negligunt; in falſis inexpiabili cupiditate coaceruandis omnæ uitæ ſtudium conſumunt: ueriſsimæ gloriæ dignitas quanta ſit, ne ſuſpicione quidem attingunt; temerariæ & inſanæ, multitudinis omnes rumuſculos aucupantur. in omni denique uitâ præceps furor & amentia dominatur. Accedunt deindè graues curæ, & ſolicitudines, & multiplices animorum motus, qui ex imbecillitate corporis oriuntur. Ita enim eſt animus corpori totus immerſus, & ex illius naturâ colligatus, ut nihil poſsit inſpicere, niſi quod ad ipſum corpus referatur. uſque adeò, ut tunc etiam, cùm interdum nititur à corpore cogitationem abducere, ſubitò corporeæ ſpecies occurrãt,

quæ

quæ illum rurſus ad corpus reuocent, & cum illius naturâ conglutinent. Sic autem neceſſe eſt animum, omnia bona corporis unius cupiditate metiri. quamuis igitur, quaſi per caliginem, uerum aliquod uiſum mentis oculis aliquando uſurpare ualeat; non poterit tamē illud apprehendere, cùm ſit undique innumerabilibus malis obſeſſus, & corporeis uinculis alligatus. Hinc enim libido uiolento quodam lænocinio animum labefactat: indè metus horribili aliquâ ſpecie extrinſecùs iniectâ debilitat. Quid, cùm uolùptas animum blanditijs emollitum omni munere mentis & rationis ſpoliat? quid, cùm dolores admoti eum diſcerpunt, atque dilaniant? quid referam immanem honoris, gloriæ, diuitiarum cupiditatem? quid odium, inuidiam, iracundiam, & alias eiuſmodi peſtes, quæ animum exedunt, & conficiunt, oratione recenſeam? Num poterit humana ratio tenebris incluſa, tantis, tam immanibus, tam importunis hoſtibus per ſe reſiſtere? at ipſa ratio eſt, quæ miniſtrat libidini, quæ ſeruit flagitio, quæ denique eſt ipſius cupiditatis effrænatæ mancipium. Quomodò igitur id, quod eſt ægritudine confectum, ſalutarique auxilio deſtitutum, & imperio turpiſsimæ cupiditatis addictum, poterit ipſius cupiditatis immanitatem profligare? ualentiùs enim malum eſt, quàm ut poſsit humanis uiribus & ratione depelli. Ergo tantiſper, dum animus fuerit, à luce diuinâ relictus, illiusque auxilio deſtitutus, nullo modo poterit tantam uim mali arcere, ueramque uirtutem adipiſci. quomodò enim prudentiam, quæ eſt bonorū & malorum ſcientia, is ualebit aſſequi, qui ita eſt tenebris oppletus, ut pro ſalutaribus noxia & mortifera concupiſcat, & in peſtem ante oculos poſitam impetu cæco rapiatur? Iuſtitiam uerò quomodò obtinebit is, qui uitæ legem ignorat, qui iuris fontem non uidet, qui ſummam totius æquitatis regulam non percipit, qui denique in diuinam mentem, qua omnis iuſtitiæ ratio continetur, non reſpicit? In fortitudinis autem laude quomodò uigebit is, qui humana deſpicere nequit, neque mortem & dolorem contemnere: cùm totus ita pendeat è corpore, ut ſummū malum in illius dolore & cruciatu ponendum ſtatuat? Iam uerò, quod ad modeſtiam, & uitæ totius ornatum, & concinnitatem attinet, quis non uidet, fieri non poſſe, ut aliquis modum, & ordinem, & conuenientiam in uitâ conſeruet, qui ordinis & totius honeſtatis rationem, atque normam & regulam, ad quam ſunt omnia con

ſilia

ſilia dirigenda, non cernit? Deus enim ſolus eſt uitæ modus, ad quem omnia redigenda ſunt, in quibus futurum eſt, ut aliquod pulchritudinis & uenuſtatis ueræ lumen eluceat: Cùm igitur omnis animi recta conſtitutio, in lumine diuino, in illâ ſumma totius æquabilitatis ratione, in illo cæleſti & inuicto præſidio, in illo ſummo pulchritudinis exemplo ſita ſit; fieri nequit, ut, qui ſeſe à Deo diſiungit, rectè moribus & uitâ conſtitutus eſſe poſsit. ſic igitur euenit neceſſariò, ut ratio aut uoluptatum blanditiis effæminata langueſcat; aut doloris magnitudine cruciata ſuccumbat; aut aliâ quauis eiuſmodi perturbatione concitata ſcelus aliquod immane concipiat: &, quamuis interdum ſuæ naturæ memor, ad aliquam partem laudis aſpiret, cùm tamen irritum conatum ad honeſtatem conferat, ipſius libidinis impetum eam ab officio reuocantis, diu fere atque ſuſtinere non poſsit. Vt enim ægrotus cùm ad aliquod ſani hominis atque ualentis officium enititur, quamuis ſe erigere & efficere aliquid conetur; tamen in ipſo conatu cóncidit, neque poteſt, quod malè inchoauit, ſtrenuè ullo modo perficere: ſic qui animo ægri ſunt (ut ſunt omnes, qui Dei lucem non aſpiciunt) quamuis enitantur aliquando ad aliquod ueræ laudis officium; in medio ipſo conatu franguntur. Sed inquies, eſſe in nobis impreſſam & inſculptam legis diuinæ ſcientiam, quæ uetat delinquere, & ad ſtudium honeſtatis impellit. Verum hoc quidem eſt; ſed quemadmodùm de lege, quam Deus in tabulis lapideis incîdit, ſtatuendum eſt; ita eſt de hac incisâ in animis noſtris lege dicendum: eam ſeruari à nobis non poſſe, quandiu ſumus in cupiditatis nefariæ dominatu. tandiu autem in illius poteſtate ſumus, quandiu ope diuinâ minimè liberamur. cùm enim ſit animus corpori incredibili amore deuinctus, & ab ipſius coniunctione diſtrahi & diuelli per ſe nequeat, omnem uitæ rationem ad corporis obſequium reuocet, opus eſt. Bene igitur Plato, omnem uiam reipub. ſalutaribus inſtitutis moderandæ, & animi rectè conſtituendi, in Philoſophiâ, quæ continet ſtudium ſapientiæ, ponit. ſapientiam enim in cognitione boni conſtituit. bonum autem, eximiam illam præcellentemque naturam appellat, qua omnia ſuſtinentur, & uigent. Illius ſiquidem numine ſit, ut omnia gignantur, conſeruentur, alantur, augeantur, ad ultimumque naturæ perueniant. Ergo, cùm illud optimum præſtantiſsimumque numen, omnem lucem in ſe ipſo contineat; eue-

nit,

nit, ut illi tantùm uera cernant, quorum mentes illius clariſsimo lumine collucent, illudq́ue, quantùm poſſunt, uitâ & moribus imitantur. Indè igitur ait pietatem, indè uitæ conſtantiam, indè uirtutis decus eximium, indè animi excellentis altitudinem exiſtere, & reliquæ ueriſsimæ laudis ornamenta, quibus animi puri, & integri, diuinarumq́ue rerum ſtudio flagrantes excoluntur. Itaque omnem beatæ uitæ rationem in unâ uirtute locat: uirtutem uerò in diuinæ tantùm uirtutis imitatione conſtitutam eſſe decernit; ita ut, qui in Deum non reſpicit, nullo modo poſſit ueræ uirtutis laudibus abundare. Omnes igitur homines, qui à Deo auerſi ſunt, neque illam clariſsimam & iucundiſsimam lucem aſpiciunt, dicit eſſe tenebris immerſos, & erroribus innumerabilibus, implicatos; ita ut ſit illis duriſsima flagitiorum omnium ſeruitus neceſſariò patienda, extremaq; miſeria ſubeunda. Facit enim ſtultorum hominum uitam (omnes enim ſtultos eſſe cenſet, quorum oculis nondum eſt diuinum lumen Dei ipſius benignitate prælatum) ſimilem ſubluſtri domicilio, ſub terrâ extructo, in quod per ſpeluncæ in altitudinem depreſſæ oſtiũ, ingreſſus pateat; neque aliam lucẽ accipiat, quàm eam tantùm, quæ per ſpeluncæ illius anguſtias in domicilium illud penetrare poſsit. Fingere autem iubet animis, magnam hominum uinctorum multitudinem, ab ſpeluncæ aditu auerſam, quæ ſemper illic in uinculis habitârit; neque poſsit ullo modo, propter catenas quibus eſt alligata, oculos in ipſius ſpecus oſtium conuertere, allatamq́ue intrò lucem reſpicere. Hos autem cenſet nihil cernere, nihil ſentire poſſe, niſi tantùm umbras, quæ ex hominibus & iumentis, præter ſpecum ſupra terram tranſeuntibus efficerẽtur. Ergo, cùm neque ſolis unquàm lucem oculis aſpexerint; neque ueros homines ueraq́ue animantia uiderint; neceſſariò euenire credit, ut nihil illo domicilio clarius, nihil umbris illis uerius exiſtiment: ita ut, ſiquis ex his locis, quæ incolimus, in ſpecum illum demiſſus eis dicat, intra antrum illud nihil ueri, nihil ſolidi cerni, ſed inanes tantùm umbras ob eorum oculos circumquaquè uolitare; ſtultus & inſanus exiſtimetur. Hanc autem ſimilitudinem ad hominum imperitorum uitam transferebat. Omnes enim ita ſunt, quaſi quodam ergaſtulo, compagibus craſsi & caliginoſi corporis incluſi, rebusq́ue terrenis addicti, ut non poſsint caput attollere, aſpectumq́ue in diuinam lucem conuertere. ſunt enim cupiditatibus infinitis ita con-

ſtricti, ut nequeant ullo pacto quidquam intueri, niſi quod ad corporis uoluptatem, & emolumentum referatur. Cùm autem omnia, quæ corpore conſtant, ſi ad diuina atque ſempiterna referantur, ſint umbræ tantùm, & inania quædam uiſa, plurimùm à ueritatis ipſius ſoliditate diſtantia; conſtat omnes mortales, quandiu ita uincti detinentur, non poſſe uerum contueri, ſed umbris aſſuefactos illarum ſimilitudine delectari. ita igitur fieri, ut, cùm mendacio & uanitate gaudeant, non queant ueris bonis frui: ſed, quò magis, ut bona ſibi comparent, enituntur; eò grauioribus malis & ærumnis acerbioribus opprimantur. Vnicum igitur in tantis malis remedium arbitratur, nempe diuino beneficio uinculis illis eximi, & ex abditis illis ſedibus in ſupera loca euadere, ſolis & ſiderum lucem aſpicere, ueramque rerum faciem, non obſcuras & inanes rerum imagines intueri: quod fieri cenſet, cùm aliquis diuino munere & beneficio, omni flagitioſâ cupiditate liberatus, totum ſe dat ad bonum illud ſummum, animo puro & integro, & libero contemplandum, & imitandum. Vidit igitur uir ille, Græciæ ſapientiſsimus, ſingulari Dei beneficio nobis opus eſſe, ad uitæ finem conſequendum, animumque rectis diſciplinis excolendum, nefariamque cupiditatem acerrimè comprimendam; & abſque illius ope ueræ uirtutis munus extare non poſſe. Quò magis admiror, quid in mentem uenerit quibuſdam uiris piis, & eruditis aſſerere, poſſe nos, ſi uelimus, abſque ſingulari Dei præſidio, naturam officiorum omnium magiſtram ſequi, præſcriptisque rationis obtemperare, omnibusque diuinæ legis iuſsis obedire. Quin etiam ſummum illud omnium præceptum, quo lex uniuerſa continetur, quod præſcribit, ut Deum ſupra res omnes diligamus, aſſerunt poſſe ab illis obſeruari, qui nondum ſunt ſingulari Dei auxilio præmuniti. Excogitârunt igitur duplicem eſſe in Deum charitatem: unam inſitam in nobis, qua naturæ tantùm admonitu Deũ rebus omnibus anteponendum ducimus: alteram ſupra naturã, ad quam fidei uigentis uiribus excitamur. Naturalem igitur ſine Dei ſingulari ope conſtare poſſe; eam uerò, quæ fide incenditur, non poſſe. Quod quidem, bonâ illorum ueniâ dixerim, nimis inconſideratè dictum exiſtimo. In eo enim primùm grauiter errant, quòd exiſtimant aliquam eſſe in Deum charitatem, quæ fide munita non ſit; aliquam rurſus, quæ non ſit humanæ naturæ conueniens. Eſt enim omnis charitas cum fide coniuncta.

Deum

Deum enim amare non poſſumus, niſi prius firmam animis noſtris informationem ſapientiæ, & bonitatis illius habeamus. Quod enim eſt incognitum, amorem excitare nequit: neque eſt quidquam, quod ad amorem alliciat, niſi præclarâ ſpecie dignitatis antecellat. Omnis autem forma & ſtabilis informatio animi, uel ſenſu fit, uel ratione, uel fide. Deus autem, qualis ſit, neque ſenſu informari à nobis poteſt, cùm ſit mens pura ab omni corporis concretione ſegregata; neque ratione, cùm illius maieſtas & amplitudo ingenij noſtri anguſtiis cõtineri nequeat, & uis illius ſempiterna, humanæ mentis imbecillitate, comprehendi non poſsit. Reliquum igitur eſt, ut, qui illius bonitatem animo comprehenſam tenet, fide contineat. Si igitur Deum nemo amare poteſt, niſi prius, quoad fas eſt, illius uirtutem & bonitatem animo comprehendat, quod abſque fide fieri nequit; Deum certè nemo complecti amore poterit, abſque fide. Præterea omnis charitas in Deum pietas eſt: pietate uerò omnis ſanctitas & religio continetur: ſanctitas porrò abſque fide extare non poteſt: ergo neq; charitas in Deum à fide ſegregari unquàm poterit. Fides enim in officio maximè cernitur: qui autem Deum maximè diligit, omnium maximo & præſtantiſsimo officio fungitur: qui igitur Deum diligit, fide perfungitur. Deindè uerus amor officiis & operibus comprobatur: omnia autem diuini amoris officia, ſunt in unâ obedientiâ collocanda: obedientia uerò fides eſt. quicunque igitur eum ſupra omnia diligunt, fideles exiſtimandi ſunt: debitum enim officium tuentur. Hinc autem ſequitur omnes, qui rectam rationem ſequuntur, Deum debitâ fide uenerari. Eſt enim recta ratio lex diuina, mentibus humanis inciſa, à flagitijs omnibus auocans, & ad omnia officia uirtutis impellens. Quod enim Deus olim, cùm legem dabat Hebræis, præſcripſit in tabulis lapideis; idem omnino, à primordio generis humani, in hominum mentibus inſculpſit. undè colligitur, legis diuinæ uim humanâ prudentiâ contineri. Qui igitur præſcripto rectæ rationis obtemperat, Dei iuſsis obtemperat; qui autem Deo obtemperat, fidem, colit: qui igitur, rectam rationem ſequitur, fidem colit. Poſtremò iuſtitiam nemo poteſt obtinere, niſi ſit ueræ fidei auxilio ſingulari præmunitus. Iuſtitia uerò, in obſeruatione legis diuinæ conſiſtit. eſt enim iuſtitia nihil aliud, niſi ornatus animi diuinâ lege perfectus, ſuiſque numeris omnibus abſolutus. Hæc autem eſt illa iu-

ſtitia, quæ non iactatione & leuitate fertur; ſed ueritatis ipſius lumine confirmatur: quæ non oſtentationi ſeruit; ſed ſolidum eximiæ uirtutis fructum capit: nec errantem hominum opinionem ſequitur; ſed ad firmum & ſtabile mentis iudicium omnia perpendit. Qui igitur in omnibus uitæ conſiliis rectæ rationi paret, ueræ iuſtitiæ laudibus ornatus eſt. quod cùm abſque fide fieri nullâ ratione poſsit; conſequens eſt, ut, qui rectam rationem in omnibus uitæ conſiliis obſeruat, fidelis exiſtimetur. Quod autem omnis ueræ iuſtitiæ ratio in diuinæ legis obſeruatione ſit poſita, Paulus apertè ſignificat, cùm ait; non eos, qui legem auribus accipiunt; ſed, qui ea, quæ lege ſancta ſunt, operibus exequuntur, eſſe iuſtos apud Deum. oſtendit deindè legis diuinæ uim eſſe mentibus humanis inſculptam; & eos, qui eam naturæ legem ſequuntur, eſſe circumciſos, hoc eſt iuſtos exiſtimandos. Quoquo igitur modo accidat, ut homo Deum ſupra omnia diligat, hoc eſt illum omnibus rebus anteponat, legemque illius, quæ tota eſt in prudentiâ conſtituta, diligenter obſeruet; auctore Paulo & fidelis, & iuſtus habendus eſt. Valde igitur errant, qui aliquam charitatis diuinæ rationem, munere fidei diuinique iuris ſpoliant. Alterum autem erratum, quod ſequitur, non eſt leuius exiſtimandum; quòd exiſtimant eam charitatem, quam à naturali charitate ſegregant, quam uidelicet Chriſti fide conſequimur, ad naturæ munus minimè pertinere. Sapientiùs profectò multò, magnus ille Baſilius ait, omnia amoris diuini ſemina, in mentis humanæ naturam ſparſa eſſe; ita ut unum tantum munus nobis efficiendum ſit, nempe id, quod diuino munere nobis innatum eſt, perpetuò colere, quò tandem adultum, atque perfectum poſsit uberrimos ex ſe fructus multiplicis uirtutis effundere. Vt enim rationibus utamur uiri illius ſanctiſsimi, quem unum meritò omnis Græcia ſemper admirata eſt; quid eſt magis ſecundum naturam, quàm illos diligere, à quibus orti ſumus? quàm elegantiam uirtutis admirari? quàm poſtremò eos, quos in nos ualde beneficos eſſe conſpicimus, gratâ uoluntate proſequi? Ergo, cùm Deus ſit generis humani parens & conditor; cùm ſit uirtutis & decoris & dignitatis & pulchritudinis inexhautus fons & principiũ; cùm illius munere & beneficio nõ modò conditi & conſeruati, uerùm etiam innumerabilibus donis & muneribus ornati & inſtructi ſimus: quid magis eſt humanæ naturæ conſentaneum, quàm ardenti ſtudio & amore erga parentem

tem

tem illum optimum incendi? Quòd ſi neque naturæ, neque fidei ratione poteſt duplex charitatis in Deum ratio prudenter excogitari; ſequitur charitatem unam ab aliâ, non genere & ratione, ſed gradibus & magnitudine debere diſtingui. Quod igitur de unâ aliquâ ſingulari charitate in Deum dicitur, uniuersè de omni genere ſtatuendum eſt; non poſſe Deum à nobis abſque ſingulari illius ope diligi: quam cùm nemo poſsit abſque fide conſequi, nemo certè unquàm ſine fide Deum amare poterit. Nam, quæſo, quomodò is, qui nondum eſt ſingulari Dei ope ſanatus, cæleſtique luce completus, diuinâque uirtute ſtabilitus, Deum plus rebus omnibus amare poterit? Num uoluptates omnes, ne Deum offendat, aſpernabitur? num iracundiam, odium, inuidiam continebit? num iniquitati & iniuriæ cum fortunarum ſuarum omnium periculo ſummâ ope reſiſtet? num denique omnia uitæ commoda, num honores & imperia, num omnes humanas opes, ſi ſuſpicatus fuerit earum cupiditatem Deo inuiſam fore, contemnet, atque deſpiciet? Quid enim aliud eſt, Deum ſupra omnia diligere, niſi Dei uoluntatem rebus omnibus anteferre. Aut igitur ſtatuis eum, qui Deum magis rebus omnibus diligit, pecuniam, uoluptatem, opes, & imperia præ diuinâ uoluntate contemnere: aut nihil omnino dicis. Quæro igitur, num is, quem ſtatuis poſſe, naturâ tantùm adiutum, rebus omnibus Deum anteponere: ſit ne iam à dominatu cupiditatis ereptus, an maneat adhuc eiſdem cupiditatis ipſius indomitæ uinculis alligatus. Si eſt in dominatu cupiditatis poſitus, id certè tantùm efficiet, quod cupiditas imperabit. quæ cùm ſit naturâ diuinæ legi contraria & inimica; reſtat, ut omne ſtudium hominis imperio illius addicti cum lege diuinâ pugnet. Nullo igitur modo Deum corporis commodis & emolumentis anteponit; imò, ut cupiditati corporis obſequatur, omnia Dei præſcripta contemnet. Si autem iam cupiditatis iugum à ſe repulit, in libertatemque uindicatus eſt; quæro rurſus, num id diuino munere, an uiribus & opibus ſuis aſſecutus ſit. Si diuino beneficio dicas; falſum igitur eſt, quod aſſerebas, eum naturæ tantùm præſidio firmatum, Dei legem ſeruare. niſi enim is diuino auxilio fultus cupiditatis iugum à ceruice ſuâ depuliſſet, Dei legem ſeruare minimè potuiſſet. Si uerò ſtatuas eum uiribus & induſtriâ tantùm ſuâ cupiditatem omnem reſecaſſe, libertatemque obtinuiſſe; ſummum in te ſcelus admittis. Pelagij nan-

que ueſtigiis ingreſſus, gloriam diuinæ gratiæ debitam, ad humanam induſtriam transfers. Nihil enim potuit uires cupiditatis excindere, niſi gratia diuina. Aliter enim quid eſt, cur tantopere Paulus fidem exornet? cur humanæ miſeriæ imbecillitatem exaggeret? cur diuinæ gratiæ immēſas opes efferat; ſi abſq; fide poteſt humana natura, & abſque ullo Dei ſingulari ſubſidio cupiditatem elidere, omnes animi labes repellere, turpitudinis & impuritatis omnes fibras extirpare? Nec enim is ullo modo eſt, qui decernat tantam ineſſe in humanâ naturâ uim, ut ea per ſe poſsit rectè moribus atque uitâ conſtitui. Nunquàm enim diſtinctionem illam adhibuit, ut diceret, aliam eſſe rectam animi conſtitutionem naturæ congruentem, quæ tamen in cælum dux eſſe non poſſet; aliam uerò ſupra naturam, quæ cæleſtem gloriam meritis uitæ conſequitur. Nondum enim tantum in terris acumen extiterat, nec tanta in diſputando ſubtilitas, ut ſine ullâ graui causâ, quæ ſunt coniuncta, diſtingueret; ut hi faciunt, qui duplicem hominis finem ponunt, duplicem in Deum charitatem, duplicem poſtremò hominis ſtatum, prudentiâ & mente fundatum, rectâque ratione ſtabilitum. nam ſi Paulus diſputaiſſet multos mortales abſque fidei adiumento pietatem coluiſſe, moderateque uixiſſe, in omnique genere uirtutis excellentes extitiſſe; addidiſſet tamen ea ueræ uirtutis ornamenta nullum eis penitus fructum, qui ad gloriam ſempiternam ualeret, attuliſſe: tum certè dicerem Pauli mentem cum horum hominum mente congruere, qui aliam uirtutem ueram quidem eſſe ſtatuunt, ſed æternæ gloriæ præmio indignam: aliam uerò, cui ſit præmium æternæ gloriæ conſtitutum. Sed nunquàm id poſuit in oratione Paulus: quin potiùs omne genus humanum gratiâ diuinâ uacuum, erroris & amentiæ conuincit; neminemque excipit, qui non ſit omnibus libidinum maculis inquinatus, ſummisque ſceleribus auaritiæ, crudelitatis, immanitatis aſtrictus. principium autē humanæ labis & ruinæ ab illo ſummo ſcelere ducit, quo homines fidem Deo debitam nefariè prodiderunt; leuiſsimisque opinionibus inflati, præcipitique ingenij confidentiâ, in turbulentiſsimos errores inciderunt: ex quo intelligi uult, neminem abſque fide unquàm ſapienter, rectè, conſtanter, & moderatè uiuere potuiſſe. Quod etiam eueniſſe confirmat omnibus Iudæis, qui legis confidentiâ tumebant; neque totam ueræ pietatis rationem in diuinâ benignitate collocabant. Eos enim ſimi-

liter

liter ait fuiſſe, flagitiis omnibus coopertos, & ſummâ immani tate crudelitatis efferatos, acres in ſcelere, & ſuorum ſanguinem perpetuò ſitientes. undè colligit illos fruſtra in diſciplinâ legis enutritos fuiſſe. Sic autem premit hunc locum, ut demonſtret, neque rationem hominibus, neque philoſophiam Græcis, neque legem quidem diuinam Hæbræis, ullum ornamentum ueræ uirtutis attuliſſe: eſſeque proindè omnibus, qui laudem, & dignitatem charam habent, ad unum Deum confugiendum. Vt autem id magis inculcet, docet, quanta ſit naturæ imbecillitas; quanta rurſus cupiditatis immanitas: ita ut, quamuis ratio cum lege diuinâ conſentiat, eam tamen cupiditas facilè quocunquè ruere incipit, conſtrictam abripiat. Huius autem miſeriæ fugiendæ rationem, unam penitus eſſe dicit, quæ diuinâ gratiâ ſingularique illius præſidio continetur. Tum confirmat id, quod lex propter imbecillitatem naturæ præſtare nullo modo poterat; nempe ut homines caſtos atque ſanctos efficeret, Dei filium in humanâ formâ & habitu latentem perfeciſſe. Is enim ſolus eſt, cuius numine & beneficio libidinem frangere, & cupiditatis importunitatem reprimere; perfectumque uirtutis officium tueri facilè poſſumus. Hæc eſt Pauli mens & ſententia, ut in ſolâ Dei gratiâ, quæ fide comparanda eſt, omnem rationem elidendæ, & comprimendæ cupiditatis ſitam conſtituat, nullamque aliam uiam illius extinguendæ atque delendæ eſſe doceat. Et tamen erit quiſquam tam auerſus, non dicam à ratione, uerùm etiam à Pauli mente, atque adeò à diuino ſpiritu in Pauli pectus incluſo; ut affirmare audeat, naturâ tantùm fieri poſſe, ut homo non modò uirtutes omnes adipiſcatur, uerùm etiam Deum eximiè diligat? & in cupiditatis regno pietatis maieſtas & amplitudo dominetur? At quàm aptè id colligant, operæ precium eſt animaduertere. Naturâ, inquiunt, ſtatutum eſt, ut proprio quiſque bono cõmune bonum præferat. ut igitur manus ſe ſe opponit, ut uulnus quod capiti infertur, excipiat, & pernicie ſuâ corporis totius uitam tueatur: ſic naturâ quiſque incitatur, ut morte ſuâ patriæ ſalutem redimat, & in omni loco commune bonum ſuis commodis anteponat. Cùm autem nullum bonum ſit Deo maius, neque quod latiùs pateat; omnia ſiquidem ſempiterno illius numine, & immenſâ benignitate ſuſtinentur: conſequens eſt, ut quilibet naturâ incitetur, ad Deum ſummè diligendum. Rectè ſanè: ſed meam adhuc cauſam agis. Naturæ enim

legem

legem explanas, non mihi legis obſeruandæ facultatem ullam largiris. Hæc igitur eſt naturæ lex, hæc iuris diuini ſanctio, ut patriæ ſalutem propriæ ſaluti præferamus, nihilque ardentiùs, quàm Deum amemus. Sed ita turbat animum cupiditas, tantisque erroribus complet, ut totum hominem à ſtudio communis boni, & cultu pietatis abductum, ad corporis obſequium traducat. Non igitur tunc humani generis ſocietatem conſeruabit, neque ut Deo placeat, elaborabit; ſed corpus tantùm reſpiciet, uſque adeò, ut futilis etiam & inanis uoluptatis gratiâ, & generis humani ſalutem, & numinis diuini ſanctitatem contemnat, atque deſpiciat. Quid, inquiunt, mirum, nos naturæ tantùm admonitu, rebus omnibus poſthabitis, Deum ſummè diligere; quando id etiam interdum à naturâ tantùm admoniti, amicorum causâ faciamus? Argumentum, quod afferunt, nullum omnino pondus habet. Amici enim uidentur à nobis; & amicitiæ inter homines inſtitutæ, ad ſenſus maximâ ex parte referuntur: Deus autem oculis cerni non poteſt. cùm ſit igitur ab oculorum aſpectu remotus, quamuis ſit ſummè diligendus, minimè tamen amabitur ab hominibus in terram abiectis, atque demerſis, omniaque ſenſu metientibus. Vndè Ioannes ex odio hominum inter homines aptè colligit, Deum ab hominibus amari nullo modo poſſe. Qui, inquit, non diligit fratrem ſuum, quem uidet; quomodò Deum, quem non uidet, poteſt diligere? Loquitur cum hominibus terræ penitus affixis, qui ita ſunt addicti ſenſibus, ut nequeant ullo modo mentem à contagio corporis, & à conſuetudine oculorum abducere, quibus cenſet longè faciliùs eſſe, homines, quàm Deum amare. hos enim corpore uident, Deum uerò cæcitate mentis impediti non uident. Si igitur homines, quos uident, immani odio perſequuntur: quomodò Deum amabunt, quem nunquàm aſpexerunt; & cuius leges, & ſanctiones, ſuis cupiditatibus acerrimè aduerſari conſpiciunt? poterit'ne fieri, ut non ſit Deus in odio ſummo apud eos, qui toti ſunt in cupiditatis quodammodò naturam conuerſi, cùm cupiditas ſempiternas inimicitias cum diuinâ mente gerat? Ita ſanè inquiunt: non quidem, ut ſummum bonum (nam id non in Deo, ſed in corporis uoluptate, & emolumento conſtituunt) ſed ut naturæ principium: nempe, quia ſentiunt, diuinâ naturâ contineri ſuam; euenit neceſſariò, ut, quamuis ſint ſceleſtiſsimi, magis tamen Deum, quàm ſe diligant. Mira diſputandi

ſputandi ſolertia, quæ homines minimè malos, in tam leues & ineptas ſententias incidere compellit. Dum enim, quòd temerè conſtituunt, tueri fortiſsimè perſeuerant; nihil eſt tam abſurdum, nihil tam optimæ philoſophandi rationi contrarium, quod affirmare dubitent: uelut in hac diſtinctione perſpicitur. Amor enim cùm ſit uoluntatis præcipuum munus & officium, uoluntas autem ſemper in bonum neceſſariò reſpiciat; ſequitur, ut amor ad bonum ſemper neceſſariò referatur. ſummus igitur amor in ſummum bonum ſemper intuetur. Si igitur contendis Deum abſque gratiâ illius, ab improbis hominibus ſummè diligi; neceſſariò confirmes opus eſt, Deum ab illis neceſſariò ſummum bonum exiſtimari. quod cùm non facis, tute ipſum in eos laqueos induis, quibus explicari non poſsis. Inepta nanque, & implicata diſtinctio eſt, quæ ſublatâ boni ratione, qua omnis amoris ratio nititur, non modò amorem, ſed ſummum etiam amorem conſtituit. Deindè te ipſum iugulas, cùm ais, Deum ab improbis ſummè diligi, ut propriæ naturæ principium. Qui enim alium propter ſe diligit, magis profectò ſe ipſum diligit. ad ſe nanque ipſum amorem illum refert. Vt enim tyrannus, cùm ciues incolumes eſſe, propter commodum ſuum cupit (cernit enim, euersâ ciuitate, ſe funditùs interiturum) non ciuitatem, ſed ſe ipſum amat: ita, qui propter naturæ ſuæ conſeruationem, Dei numen charum habet; non Deum, ſed ſe ipſum amat. Seipſum igitur ſummè diligit; non Deum. Verus enim amor, non ſuum emolumentum, & commodum, ſed illius quem amat, reſpicit. Ex quo fit; ut, qui uoluptate & emolumentis ducitur, ut aliquem amet; non illum, ſed ſeipſum amet. Sed hoc minùs ad rem. Neque enim quæſtio eſt, an ſceleſti aliquâ ratione Deum ament; ſed an poſsit homo naturâ tantùm & ratione inſtructus, Deum, ut ſummum bonum, amore ſummo complecti, & ita iuſsis illius omnibus obtemperare. Quod qui aſſerunt abſque diuinâ gratiâ fieri poſſe, cum Hieronymo & Auguſtino, cum aliis antiquis patribus, cum Paulo, atque adeò cum Euangelio pugnant. Illud enim tenendum eſt, in regno cupiditatis, hominis mentem excæcari, animumque turbari & tumultuari, atque præclara interdum conantem à ſtatu detorqueri; ita ut nullo modo poſsit quiſquam uel illud ſummum bonum intueri, uel animum moderari, ſtatumque ſuum à flagitio, & impuritate, ab animi peſte, atque pernicie, tutum & incolumem

conſeruare. Regnum autem cupiditatis excindi non poteſt, niſi per Dei filium. Ergo, abſque ſingulari illius ope, nemo poterit aliquid cum uerâ laude moliri; quemadmodùm inquit ille, ſine me nihil poteſtis facere. Ad illius autem opem comparandam, fides neceſſaria eſt: ad omnia igitur morum atque uirtutum ornamēta conſequenda, fides in primis neceſſaria eſt. Sublatâ igitur fide, nullo modo poteſt humana natura in aliquâ laude uerſari. Sed occurrit hîc uir quidam pius, & in primis eruditus, qui moleſtiſsimè fert, eſſe quoſdam pietate quidem præſtantes, ſed in tantum errorem deductos, ut naturam, quam Deus tam admirabili conſilio condidit, abiiciant, atque quaſi capite damnent; cùm ſic ſtatuunt, illam, niſi fuerit ſingulari Dei præſidio fulta, non poſſe ullum ueræ honeſtatis munus exequi, ſed potiùs in omni flagitio uolutari. Et oratio grauis eſt, & auctoritas illius minimè negligenda. Quo igitur argumento ſententiæ inuidiā propulſabimus? eodem certè, quo Paulus depulit orationis inuidiam, cùm legis confidentiam perpetua diſputatione deprimeret. Legem, inquit, euertimus per fidem? non: ſed legem ſtabilimus. Sic & nobis hoc in loco dicendum, non fide euerti naturam; ſed firmari potiùs, atque conſtitui. Quod enim aliud eſt, uel legis, uel naturæ firmamentum? Ergo, cùm dicimus hominis naturam non poſſe ſuâ ipſius ui, munùs & officium tueri, ad extremumq́ue peruenire; non naturam euertimus, ſed in quo ſit naturæ ipſius lumen, & robur, explicamus. Vt enim ſiquis dicat, nullo modo poſſe uitem ſuaues fructus efferre, niſi acceſſerit ars agricolarum, quæ illam circumcîdat, amputet, erigat, extollat, adminiculetur; non uitem, ut inutilem, damnat, ſed artem illius colendæ tradit: ita, qui dicit hominis naturam nihil penitus abſque Dei gratiâ poſſe; non naturam damnat, ſed in quo ſit illius cultus atque uirtus oſtendit. Cultus enim animi eſt, Spiritus ſancti diſciplina. ea enim iacentem animum erigit, & extollit, atque ad ſuum ultimum perducit. Parùm autem animaduertunt homines, quantum argumentum humanæ dignitatis in hac colligatione, qua tota mens hominis eſt ex diuinâ mente nexa, & apta, conſiſtat. Vt enim omnia Dei numine & uoluntate procreata ſunt; ita eiuſdem prouidentiâ conſeruantur, & permanent. Sed, quò res quæque præſtantiorem locum obtinet in naturâ; eò pluribus diuinæ prouidentiæ opibus, fulcitur, atque ſuſtinetur. Sic fit,

ut

ut rebus inanimis hoc largiatur tantùm, ut ſint: plantis autem, non tantùm ut ſint, ſed ut alantur, & augeſcant, & maturitatem adeptæ, fructus & ſemina profundant: animantibus præter hæc dedit motum, ſenſum, & appetitum: homini uerò animantium reliquorum principi, ultra hæc omnia, largitus eſt mentem & rationem, qua & Deum parentem agnoſceret; ſeque cum omnibus hominibus iure conſociatum intelligeret: & ſic in pietatis atque iuſtitiæ ſtudium incumberet. Ergo, quò magis excellit homo rebus omnibus, quæ ſub aſpectum cadunt; eò magis neceſſarium fuit naturam illius maioribus opibus, atque præſidiis ſuſtentari. Cùm igitur Deus in omnem naturam intentus ſingulis rebus præſens adſit, ſecundum id, quod cuiuſque rei natura & conditio poſtulat; conſentaneum fuit, ut homini, quem reliquorum animantium naturis præfecit, non communem, ſed ſingularem, longeque præſtantiorem opem afferet, qua poſſet expetitum ſtatum adipiſci. Ea autem eſt lux diuina, qua circumfuſus homo facilè cernit, Deum eſſe ſibi ſequendum, omneſque beatæ uitæ rationes in illius benignitate collocandas. Vt enim non ſatis eſt oculos uigentes habere, niſi ſplendore ſolis omnia diluceſcant: ſic fruſtra mentem & rationem habemus, ſi lux à nobis diuinæ mentis abſcedit. in tenebris enim & caligine uerſabimur. Sic igitur euenit, ut, qui ſe rectâ ingredi putat, longè aberret, & omnibus in locis offendat, & in multa furenter incurrat; atque tandem cum ſummâ pernicie concidat, & in ruinâ miſerrimè conteratur. quò enim res præſtantior eſt, eò caſus illius eſt calamitoſior. Qui igitur dicit non poſſe hominem abſque Dei præſtantiſsimo numine ſtatum ſuum tueri, non hominis naturam abiicit; ſed, quàm altum gradum in uniuerſâ naturâ teneat, oſtendit. docet enim tam inſignem eius eſſe naturam, ut ea ſine diuinâ mente regi non poſsit. Quòd autem homo ſine hac ope diuinâ rectè officio fungi nequeat, illud eſt ſatis efficax argumentum, quòd omnes uirtutes recta ratio gubernat. Vbi igitur recta ratio animum non rexerit, ibi profectò mens uires efficaces habere non poteſt, uel ad uerum uidendum, uel ad rectè agendum: ubi autem cupiditas in homine dominatur, ingens caligo mentis oculis offunditur, & animus ipſe frangitur, atque debilitatur; ita ut nequeat uel uerum aſpicere, uel, quod quaſi per caliginem uidet, atque rectum eſſe ſtatuit, exequi. undè illud Naſonis, Video meliora proboque, deterio-

ra ſequor. Cupiditas autem dominatu pelli non poteſt, niſi per diuinum ſpiritum. ergo neque recta ratio abſque diuino ſpiritu conſtare poteſt. cuius cùm nemo particeps eſſe poſsit abſque fide; ſequitur, ut nemo poſsit eſſe prudens abſque fide. ubi uerò prudentia non uiget, nulla uera uirtus exiſtit. Vbi igitur fides mentem non inſtruxerit, nulla uera uirtus eniteſcet. Vt igitur ea, quorum causâ hæc diſputatio hoc in loco inſtituta fuit, oratione concludamus; aut illi, qui maximas artes excoluerunt, magnamque aliquam hominibus utilitatem attulerunt, atque hominum famâ & celebritate in laude uixerunt, fide fuerunt illuſtrati; aut nullo modo uirtutem, ſed inane ſimulachrum uirtutis coluerunt, multis flagitiis, quaſi ſordibus & illuuie, fœdadatum maximisque turpitudinum maculis inuſtum. Aut enim ad ueram honeſtatem omnia referebant; aut ad rumorem populi colligendum. Si ueræ honeſtati dediti fuerunt, cùm ea tota ſit ex diuinæ honeſtatis, & pulchritudinis ſplendore ducta; hi certè fuere diuinis opibus ornati, & inſtructi, ueræque uirtutis laude præcellentes: quod quoniam ſine fide conſequi non poterant, eorum uirtutem ad fidem referendam cenſeo. Sin autem, non ueram honeſtatem, ſed falſam illius imaginem conſectati ſunt; nullo modo uirtutem nouêre, ſed uirtutem ſimulantes, incluſas libidines, & execranda flagitia, fronte & ſupercilio contexêre. Sit Socrates, aut Plato, aut Xenocrates, aut quiuis alius doctrinæ gloriâ præſtans, & in egregiâ laude uerſatus: aut illi nullam omnino partem ueræ honeſtatis attigerunt; ſed in illius umbrâ perſequendâ ſtudium conſumpſerunt; & ita, cùm eſſent cooperti flagitijs innumerabilibus, uirtutẽ ementiti ſunt, cùm occultè ſcelera infinita cõciperent: aut ſi in uerâ laude uiguerunt, id nullo modo, niſi diuino motu & impulſu, ſingularique præſentiſsimi numinis ope conſecuti ſunt. Præclara eſt enim illa Ciceronis uox, neminem unquàm uirum magnum ſine aliquo afflatu diuino fuiſſe. Diuinæ uerò mentis auxilium, cùm non aliâ ratione, quàm fide comparetur; qui tum uiri boni extiterunt, fide profectò fuerunt illuſtrati. aliter enim nullo modo uirtutem conſequi potuiſſent. Ergo, inquies, nemo tunc potuit ad uirtutem peruenire, quî potuiſſent enim credere, cùm nemo illis Dei diſciplinam tradidiſſet? Satis magnam diſciplinam & magnificis naturæ operibus, quæ intuebantur oculis, capiebant, ad fidem firmandam. Cæli enim enarrant gloriam Dei, & opera

manuum

manuum eius annunciat firmamentum. Num parùm ad Dei cognitionem nos inſtruit immenſus aſtrorum fulgor, Solis atque Lunæ, & reliquorum errantium ſiderum admirabilis in uariâ & multiplici conuerſione conſtantia, dierum & noctium uiciſsitudines, temporum aptiſsimæ ad moderandam uitam uarietates? Quid ipſius cæleſtis naturæ tanti motus, atque conuerſiones ad mirabili inter ſe ratione concinentes, ad omnium rerum, quæ cœli ipſius complexu continentur, ſtatum atque naturam conſeruandam? Quid ætheris ardor aeriſque natura, ætheris ardore temperata? quid terras, quid maria, quid rerum omnium uarietatem, & multitudinem oratione cõmemorem? Quid poſtremò admirabilem ſiue in rebus ſingulis fabricam & artificium, ſiue in uniuerſis ordinẽ & cõuenientiã, omnibus naturæ partibus uno conſenſionis uinculo aptiſsimè colligatis, atq; tanquàm ex diuerſis ſonorum interuallis, pro certâ ratione diſtinctis, ſuauiſsimam harmoniam efficientibus? Num parùm liquet, hanc eſſe naturæ uocem, undique ad animos permanantem, & clariſsimo quodam ſonitu, aures omnium complentem, atque teſtificantem, eſſe uim quandam mentis atque rationis immenſam & ſempiternam, cuius numine atque ſapientiâ cuncta & à principio facta ſint, & deinceps regantur, atque moueantur? Quid, quòd non ſolùm naturæ uocibus, atque inſitæ rationis ſenſu; uerùm etiam interno diuini ſpiritus motu, & impulſu, homines illi incitari poterant in pietatis ſtudium? Impium enim facinus eſt exiſtimare, genus humanum aliquo in tempore ſic fuiſſe diuinâ ope deſtitutum, ut nullo modo poſſet ad eum finem, cuius potiundi ac fruẽdi gratiâ conditum fuerat, aſpirare. Nec enim erat hoc Dei ſapientiæ, nec bonitati conſentaneum. Qui enim minimarum etiam rerum naturas nõ negligit, ſed omnibus inexplicabili prouidentiâ conſulit, quomodò hominis excellentem naturam negligeret? Negligeret porrò, ſi illi auxilium neceſſarium ad conſequendum uitæ finem, minimè conferret. Neceſſarium uerò auxilium illius internâ uocatione, & oblato præſidio continetur. In omnibus igitur ætatibus, hominibus, non modò beneficiis eos alliciendo, atque minis & ſuppliciis abſterrẽdo; uerùm etiam interiùs mentem ad officium excitando, excitatamque muniendo, proſpexit. ſic enim per omnia tranſit, ac permeat, ut nullam omnino naturam, ope rei cuique conuenienti deſtituat. idcircò Solomon diuinam ſapientiam inducit, in plateis, in compitis, in omni

omni denique conuentu, & celebritate hominum cœtibus occurrentem, maximiſque uocibus cunctos mortales ab amentiâ deterrentem, & ad ſe amandam, parandam, atque fruendam, euocantem. In quo quidem intelligimus, quantum in omni ætate Deo ſummo ſtudium humanæ ſalutis extiterit. Liberum tamen ſemper fuit hominibus, uel diuinæ ſapientiæ uocibus auſcultare, uel illas aſpernari. aliter enim Deus immenſæ ſuæ æquitati, atque benignitati minimè conſtitiſſet. Nulla enim ratio eſt, aliquem Deo coniungi, niſi ſit illi amicus. amicus porrò illius eſſe nemo poteſt, niſi fuerit illi ſimilis. diuina autem ſimilitudo tota eſt in ueræ uirtutis ſtudio, & exercitatione conſtituta. uirtus autem nulla eſſe poteſt, niſi ſit uoluntaria. nemo igitur Deo coniungi ullo modo poteſt, in cuius uoluntate ſitum non ſit, uel illius diſciplinam & imperium ſequi, uel ingratè repudiare. cùm autem beata uita tota ſit in diuinâ coniũctione poſita; ſequitur, ut aſtrictâ uoluntate, nemo poſsit uitam beatam adipiſci. Cùm igitur & diuina diſciplina ſemper eluxerit, & in hominum poteſtate fuerit poſitum, uel illam fide complecti, uel perfidiâ reiicere; efficitur, fidem etiam, atque pietatem temporibus illis priſcis, non modò apud Hebræos, ſed etiam apud alias nationes floruiſſe. Ergo, quemadmodùm fide multi erant ad omnem honeſtatis excellentiam incitati: ita maxima pars hominum infidelitate cæca, in omne ſcelus inconſiderato impetu ferebatur. Præclarè enim Plato in legibus ſtatuit, omne facinus cum temeritate & impudentiâ ſuſceptum, ab impietate in Deum oriri. Nec enim exiſtimat, aut ſacrilegium, aut periurium, aut aliud eiuſmodi ſcelus ab eo ſuſcipi poſſe, qui Deum putat eſſe omnia diligenter intuentem, & animaduertentem, & iuſto iudicio cũcta moderantem. Nam, qui hominum conſcientiam, qui poſſunt aut opibus uinci, aut præſtigiis illudi, aut muneribus deliniri, ualde metuit: non illum præpotentem Dominum, omnia prouidentem, & iuſtiſsimo imperio gubernantem extimeſceret? Sed illud, inquit, eſſe in causâ: eos aut nullam eſſe omnino uim diuinam exiſtimare: aut ab eâ res humanas minimè curari: aut poſſe iudicium illius, hoſtiis & muneribus à ſeueritate ad gratiam inflecti. In quo etiam loco Phyſicos accuſat, quod impietatis auctores ſe præbuerint. in naturæ enim explicatione, nihil ad diuinam mentem; ſed ad uim mentis expertem, motus temerè cientem, & ad caſum & fortuitum materiæ concurſum, omnia

nia referebant: ita ut argumentis ſuis ineptè & impiè concluſis, omnem penitus religionem, quantùm in illis fuit, de hominum uitâ ſuſtulerint. Pietate igitur in Deum atque fide conſtitutâ, ius & officium, & honeſtatem, omnemque uirtutis præſtantiam conſtitui, atque confirmari putat. Proindè hoc eſſe ſummum illius officium, qui reipub. princeps eſſe ſtudet, ut religionis atque ſanctitatis diſciplinâ, ciuium animos imbuant. Hæc quidem Platonis ſententia, quam planè diuinam arbitror, facit indiciũ, fidem neque ab eo, neque ab aliis, qui idem ſentiebant, fuiſſe neglectam. Ergo, ſi uel ille, uel quiuis alius ab eodem ſenſu minimè abhorrens, aliquid in uitâ cum uerâ laude geſsit, totum id eſt ad fidem referendum. Credebant enim Deum eſſe, ac uirtutem diuino præmio remunerari: in qua ſententiâ, ut Paulus auctor eſt, fidei ſumma conſiſtit. Hæc autem erat illa fides, quæ tum ſolùm exigebatur, antequàm eſſent homines ad clariorem notitiam de diuinâ mente, & imperio, atque de præmiis uirtuti & pietati poſitis eruditi. Si igitur tunc aliquis uel philoſophus, uel reipublicæ princeps, uel quiuis alius extitit; qui non dolis & fraudibus, uirtutis opinionem & gloriam captaret (qualem Poetæ ferunt fuiſſe Amphiaraum, de quo ait Aeſchilus; Qui non credi, ſed eſſe iuſtus expetit; & diligenter arua mentis excolens, uirtutis ampla fundit ex ſe germina) hi, qui tali mente fuerunt, eum certè ſtatum non aliter, quàm fide, conſecuti ſunt. Omnes ſiquidem, qui naturæ operibus admoniti, rationem ad ſtudium pietatis contulêre, in fide permansêre, atque iuſtitiam adepti ſunt. Quocircà mirandum non eſt, fuiſſe à quibuſdam honeſtatem cultam egregiè, omnemque uitam in illius ſtudio cõſumptam. hoc enim eſt ſtatuendum, nihil ſine fide geri poſſe, quod ſit in uerâ laude ponendum. Sed dubium interim occurrit, de illo genere officiorum, quod neque à conſtanti fide proficiſcitur, nec à nefariâ cupiditate naſcitur. Nam, quæ à flagitioſâ cupiditate oriuntur, ueluti ea, quæ uel inanis gloriæ cauſâ, uel pecuniæ, uel potentiæ comparandæ, uel libidinis explendæ fiunt; quamuis ſpeciem habeant amplam & illuſtrem, eſſe tamen liquet in flagitiis numeranda. ad flagitium enim referuntur. Sed de illis dico, qui, quamuis ſint adhuc ſceleribus impediti, à ratione interdum reuocati, multa egregiè conantur. Num omnia quæ moliuntur iſti, ſunt, ut impura & inquinata, reiicienda? minimè profectò. Sed eſt ſtatuendum etiam ab illis edi aliquid poſſe,

quod

355

quod ad aliquod officij genus, minimè tamen perfectum & abſolutum, reuocandum ſit. Eſt enim animaduertendum, à quo fonte profluat officium, ut ſic tandem de illius æſtimatione rectum iudicium faciamus. Conſiderandum autem eſt, nunquàm ſic eſſe in improbis oppreſſam & extinctam rationem, ut non interdum aliquod lumen illius appareat. ſit homo flagitioſus, impurus, omni ſcelere contaminatus: is tamen & uirtutem admirabitur, & ſceleris ſui conſcientiâ torquebitur: & inſpecta aliorum uirtute, inuidiâ contabeſcet; maleficiaque ſua celare & occultare contendet: &, quantùm poterit, elaborabit, ut uirtute & ſapientiâ præſtans exiſtimetur. Ergo & uirtutem laude & ſcelus odio dignum exiſtimat: quod quidem naturæ iudicium minimè uituperandum eſt. Adde, quod immensâ Dei benignitate officij ſui identidem admonetur. nunquàm enim Spiritus ſanctus intermittit ſceleſtos ab impietate deterrere, & ad officiũ adhortari. Nemo igitur eſt tam perditus, atq; profligatus, cuius animũ interdum non pulſet diuinus ſpiritus, futuriq; iudicij metus uehementer exterreat. ſic igitur improborum animi in contrarias partes diſtrahũtur: dum aliò rapit cupiditatis immanitas, aliò ratio atq; numinis metus impellit. Quãuis igitur ſit aliquis teter, & infamis; aliquando tamen rationem ſequi nititur, & Dei iudicium metuit. tunc igitur non eſt ille conatus uitio tribuendus; ſed inconſtantia uituperanda eorum, qui uicti libidine ab illo conatu depelluntur. Aeſtu enim cupiditatis abducti, in omne flagitium feruntur, & ruunt. Non aliter (ut Virgilij uerbis utamur)

Quàm qui aduerſo uix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia fortè remiſit:
Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

Eſt tamen ille conatus, inchoatum quoddam & imperfectum officium nominandum; nec uituperatione dignum, cùm ſit à uera ratione, & à fide etiam profectum. Cogitur enim interdum improbus atque ſceleratus confiteri, res humanas à Deo animaduerti: ideoque interdum à ſcelere abſtinet; & aliquid rectum, quamuis non omnino rectè, gerat. neque enim rectè quidquam fieri poteſt, niſi ab eo, qui uerâ & abſolutâ fide inſtructus & ornatus exiſtit. Idcircò ſolum fidei opus perfectum, officium dici & haberi conuenit. Id enim ſolum, quod fide perficitur, cùm diuini numinis ſpiritu, & ab animo in Deum conuerſo & intento fiat, & ex illius uoluntate & ad gloriam illius dirigatur; rectè,

& cum uerisſimâ laude ſuſcipitur. Vt igitur ad tria principia cùm de lege diſſerebam, omnia actionum genera reuocabam, (alia ſunt enim opera fidei, alia uerò legis, quædam poſtremò cupiditatis) idem hoc in loco cenſeo faciendum. Alia ſunt enim ueræ & perfectæ fidei opera, alia mediocris rationis, alia flagitioſæ cupiditatis exiſtimanda. Prima quidem ſalutaria: altera uerò non improbanda, ad iuſtitiam tamen inducendam per ſe parùm conferētia: reliqua omnia, cùm ab immoderatâ cupiditate proueniant, ſunt dira, mortifera, & exitioſa, & maximè deteſtanda. Cùm igitur neque in naturâ, neque in lege, nec in ratione, neque in ullius diſciplinæ inſtitutis ſit aliqua uia, qua ad beatam uitam aſpiremus; niſi tantùm in Dei bonitate, & beneficentiâ, quam quidem non ullis humanis ſtudiis, ſed fide con ſequimur: intelligendum eſt omnem animi noſtri conatum, eſſe ad fidei conſtantiam & amplificationem conferendum. Illâ ſiquidem ad iuſtitiam peruenimus, ſalutem aſſequimur, immortali gloriâ cumulamur. Atque, ut magis illius excellentiam cōplecti mente & ratione poſsimus; animaduertendum eſt, non modò fide omnia diuina munera comparari: ſed fidem etiam eſſe in Dei muneribus habendam. neque enim poterit exiſtere fides, niſi Dei uerbum antecedat excitans, erudiens, & ad credendum impellens. Sed, quò Dei uerbum clariùs eſt, atque magnificentiùs, maiorumque rerum diſciplinam tradit: eò fides eſt altior, atque conſtantior adhibenda. ſic enim fit ut fides, quæ naturæ diſciplinâ potuit excitari, non ſit ullo modo comparanda cum ea, quam uiri diuini, Dei lege inſtructi, atque ad Chriſti intelligentiam eruditi, egregiè præſtiterant. Quæ tamen, quamuis eſſet admiranda, poſtquàm ipſum Dei filium iuſtitiæ doctorem nacti ſumus, diuinamque ex illius ore diſciplinam hauſimus; par eſt, ut fides ſit modò longè clarior, omnique mentis robore & conſtantiâ munitior. Se ipſam igitur erigat opus eſt, & in ſublime feratur, & euecta longiſsimè in cælum penetret, atque pedibus ipſius ſummi doctoris, & monitoris aſsideat, qui ſolus poteſt nos ad ſummam Dei notitiam perducere. Deum, inquit Ioannes, nemo uidit unquàm: unigenitus filius Dei, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Si igitur naturæ Dei gloriam enunciantis, uoces aſpernari, facinus execrandum eſt: ſi Moſem, & reliquos Dei miniſtros contemnere, atque deſpicere, capitale fuit omnibus, qui eorum diſciplinam à ſe cum ſummâ temeritate & amē-

P tiâ

tiâ repulêre : quantùm tandem, atque quàm atrox & immane ſcelus erit, ipſum Dei filium, non audire, fidem dictis illius non adiungere, imperiumque illius detrectare ? Videte, inquit Paulus, ne recuſetis de cælo loquentem. ſi enim illi non effugerunt, qui recuſabant eum, qui in terrâ diuina oracula aperiebat : multò minùs nos effugiemus, ſi de cælo loquentem aſpernamur. Alibi inquit idem, fides ex auditu : auditus autem per uerbum Dei. Omnis igitur fidei uis & ratio eſt ad diſciplinam illius referenda. A' primordio enim generis humani, is omnes mortales inſtituendos, & erudiendos ſuſcepit; &, qui ſeſe in fidem illius tradiderunt, ad cæleſtium atque diuinarum rerum cognitionem inſtruxit. Nec enim abſque diſciplinâ illius poſſet quiſquam officium ſuum tueri, atque ita ſalutem adipiſci. Cùm enim ſemel animus ſeſe cupiditate nefariâ deuincit, ſic eſt totus in illius poteſtate, ut nequeat oculos ab his rebus auertere, ad quas eum ipſa cupiditas inflammat. ſic fit, ut præceps ad exitium feratur, cum proiectâ quadam temeritate & amentiâ. Nunquàm igitur ullo modo ſe ipſum ab impuritate & flagitio remoueret, niſi diuinis uocibus reuocatus fuiſſet, atque ad diuinæ lucis aſpectum conuerſus. Vndè illud, Conuerte me, Domine, & conuertar ad te. Eadem ipſa fides eſt in officio noſtro numeranda. poſſumus enim, ſi uelimus, aures Dei uocibus occludere; beneficentiam aſpernari; oblatam lucem contemnere; in flagitiis obſtinatè perſiſtere. Aliter enim nunquàm ſcriptum fuiſſet; Hodie, ſi uocem Domini audieritis, nolite obdurare corda ueſtra. Ergo, ut fatendum eſt, fidem ſine Dei præſentis ope, & auxilio conſtare non poſſe : ita neceſſariò aſſerendum eſt, ipſam conſtantem mentis aſſenſionem, quam fidem appellamus, ex qua omnia officia ducuntur, eſſe uoluntariam. Poſſumus enim non modò non aſſentiri, ſed etiam ſcelere & impietate cum Deo pugnare. Fides igitur eſt ſimul, & donum Dei, & hominis officium exiſtimanda. Eſt munus & ſacrificium Deo gratiſsimum; quo ira illius auertitur, numen infenſum admirabili ratione placatur, & aditus nobis in cælum aperitur. Oſtendimus eam eſſe in firmâ mentis aſſenſione, in ueritate, & officio, & obedientiâ, in alacri & incenſo legis diuinæ ſtudio ponendam. Docuimus illâ erigi ſpem, incendi & inflammari charitatem, excitari diuinæ legis ſtudium, totumque animum ad opera diuina molienda, atque perficienda ardore incredibili concitari. ſic igitur euenit; ut omnia, quæ

cum

cum fide ſuſcipimus, exitus felices habeant. Nihil eſt tam arduum atque munitum, quod nõ uiribus expugnemus: nihil tam difficile, & impeditum, quod non explicemus: nihil tam abſtruſum & abditum, quod nõ ſcrutemur, & inſpiciamus. fides enim in bello uictoriam, in periculo ſalutem, in morbo ſanitatem, in egeſtate diuitias, in mœrore ſolatium, in omni deniq; difficultate bonorum omnium copiam & facultatem cõſequitur. Eſt enim in Dei uerbũ ſemper intenta: id intuetur, id reſpicit, id uitæ regulam habet, id ſingulari ſtudio & mirâ animi contentione & alacritate perſequitur. Verbum autẽ Domini omnipotens eſt: illo enim cæli cohærent, & permanent, immutabiliq; ſplẽdore collucent. Verbo Domini, inquit ille, cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius ſidera ſtabilitatem ſuã conſeruant. Vndè colligitur omnia rectè procedere iis, qui Dei uerbo uitam inſtituunt. Menti enim lucem præfert: animò robur inuictũ ſuppeditat: hominisq; uitam diuinis opibus atq; præſidio cõmunit. Ergo, qui fidem ritè colit, cùm Dei uerbũ audiat, atq; ita ſit uiribus diuinis ſtabilitus; non tantùm omnes res humanas uirtute ſuperat, uerùm etiã cum manibus inferis ita congreditur, ut ſemper decus & gloriam reportet. Hæc eſt, inquit Ioannes, uictoria, quæ uincit mundum, fides noſtra. Contrà uerò, cùm fides aut omnino cóncidit, aut certè langueſcit; tunc omnia ſunt aſpera, difficilia, atque nimis grauia, & calamitoſa. Franguntur enim uires: animus ipſe cóncidit: mens caligine circunfunditur: nec ullum reperit in rebus aſperis lenimentum, nullum in calamitate ſolatium. Cùm laborant homines, minimè proficiunt: cùm pugnant, turpiſsimè uincuntur: cùm ad decus aſpirant, ignominiâ afficiuntur: cùm ſalutem ſibi afferri putant, intereunt. Cur, niſi quia ſingulari Dei patrocinio, quem à ſe perfidiâ abalienant, deſeruntur; atque ita hoſtium prædæ & direptioni relinquuntur? Idcircò Moſes infidelem populum maximis uocibus à pugnâ deterrebat. Nolite aſcendere, inquit: non enim eſt Dominus uobiſcum: ne corruatis coram inimicis ueſtris. Amalecites & Chananeus ante uos ſunt, quorum gladio corruetis eò, quòd nolueritis obedire Domino, nec erit Dominus uobiſcum. Quid illi interim ad hæc? ſanctiſsimi uiri uoces aſpernati, ad pugnam ſe parant. Sed, cùm primùm appropinquantes hoſtes conſpicati ſunt, terga uerterunt; eorumque gladiis fœdè conciſi perierunt. ſic igitur euenit, ut, qui claram & inſignem ſibi uictoriam peperiſſent, ſi pugnare uoluiſſent eo

tempore, quo fuerant ad pugnam Dei imperio conuocati; cùm Dei iniuſſu manus cum hoſte conſerere uoluerunt, confeſtim fuſi, fugatiq́ue ſint, magnaq́ue eorum pars ferro & uaſtitate conſumpta. Vt igitur beatiſsimi ſunt, qui nihil abſque Dei numine & imperio moliuntur: ita miſerrimi ſunt, qui à Deo auerſi, opibus ſuis innituntur. Vndè illud Iſaiæ: Væ filiis deſertoribus, dicit Dominus, qui conſilium cupiunt, ſed non ex me: qui præſidium ſibi comparant, ſed non ex ſpiritu meo; ut peccatũ peccato accumulent. Proficiſcuntur, ut deſcendant in Aegyptum, & os meum non interrogârunt, ut firmentur robora Pharaonis, Aegyptiq́ue auxilio tegantur. Sed quam laboris mercedem hac ſolicitudine, miſeri & amẽtes homines aſſecuti ſunt? dedecus, ignominiam, peſtem, exitium, uaſtitatem, & reliqua mala, quibus infideles homines perfidiæ pœnas exoluunt, quæ idem Propheta in eodem loco diuinitùs explanat. Idem paulò inferiùs, ab eiuſdem perfidiæ inſectatione minimè diſcedens, ait; Væ his, qui deſcendunt in Aegyptum, ad conquirendum auxilium; qui equis nituntur, & quadrigis fidunt eò, quòd multæ ſunt; & equitibus, quòd robuſti: & ad ſanctum Iſraëlis non reſpiciunt, & Dominum ipſum minimè quærunt. Sed is ſapiens eſt, & adduxit malum: & quod prædixerat, exitu tandem præſtitit. Inſurget enim contra cœtum hominum improborum, & contra auxilium eorum, qui uana operantur. Aegyptus homo, & non Deus; equi eorum caro, & non ſpiritus. His quidem uerbis diuinus ille uir, amentiam eorum coarguit, qui humanis opibus ſe aliquid efficere poſſe cõfidunt, nec Dei opem ualde implorandam putant: ideoq́ue operam ſuam atque omne uitæ ſtudium ſine ullo fructu conſumunt. Contrà uerò, qui ſapienter uitam inſtituunt, ſic eam Dei fide moderantur, ut nihil audeant, niſi de ſummi Dei ſententiâ decernere, nihilq́ue omnino, niſi ex illius imperio, conſilio, & præſcriptione moliri. Itaque ſemper ſeipſos excitant ad Dei uerbum mente concipiendum, nec aliud in uitâ meditantur, quàm ut ductum & imperium ſummi illius ducis & moderatoris, alacres & expediti ſequantur; uſque adeò, ut ne licita quidem, & communi more atque lege conceſſa aggredi uelint, qui ſummâ fide ornati ſunt; niſi priùs in Dei numen inſpiciant, ipſumq́ue auctorem & monitorem habeant. abſque ductu enim illius, ſe loco mouere minimè tutum arbitrantur. Vndè uox illa Moſis, qua ue-

niam atque pacem expoſcit, Deumque pro ſalute populi ſibi commiſsi ueneratur. Si tu ipſe, inquit, non præcedas, non educas nos de loco iſtô. Intelligebat enim uir excelſus, tolerabilius multò fuiſſe, in uaſtâ illâ ſolitudine, incommodis omnibus uexari, atque ſenio fœdisque morbis intabeſcere; quàm uiam aliquam, in qua Deus non eſſet ductor, inire. Illo enim duce, non ad incertum euentum omnis uitæ labor impenditur; ſed ad certiſsimam uitæ felicitatem, omne ſtudium deſtinatur: neque mens furore cæca ſe in miſeriam præcipitat; ſed lumine diuinæ mentis illuſtrata ad immortale atque ſempiternum decus & gloriam ſummâ felicitate contendit. Hæc enim fides, cùm neque argumentis humanis effecta, neque ornamentis exculta, neque uiribus inſtructa ſit: eſt tamen omni demonſtratione certior, omni cultu elegantior, omni robore ualentior. Reliqua enim poſſunt aut ingenio labefactari, aut deformitate maculari, aut uiribus expugnari, aut uetuſtate corrumpi. at fidei lumen neque obſcurari, nec deformari, nec inquinari, nec peruerti unquàm poterit. Eſt enim in illâ ſummum quoddam uinculum, ad animos hominum cum diuinâ mente arctiſsimè copulandos. Is igitur, qui Deo coniunctus eſt, quod tandem poterit adire aut dignitatis, aut uitæ periculum; cùm Deum ſalutis uindicem, felicitatis effectorem, uitæ tutorem habeat? Eſt enim fides piorum, Dei fide atque ueritate ſubnixa. fides autem Dei concidere nunquàm poterit. ſic fit, ut ueram fidem nihil unquàm in omni æternitate fallat. Qui igitur diuini promiſsi magnitudinem conſiderauerit, nullo unquàm in loco de fidei fructu ampliſsimo dubitabit: Omnia, inquit ille, quæ orantes petitis, credite, quòd accipietis. Hac igitur fiduciâ erecti, & alacres, omnia nobis de ſummâ illâ benignitate, immenſâque potentiâ pollicemur: eâque fide incitati libenter inſtituta præcepta, diſciplinamque illius ita retinendam putamus, ut ab eâ deflectere ſummum facinus arbitremur. Et ita fit, ut omnis rectè uiuendi ratio, ſumma officiorum omnium religio, in fide poſita & conſtituta ſit. Hoc tamen animaduertendum eſt, neque in fide quidem hac cæleſti atque diuinâ, quæ tantis opibus inſtructa & ornata eſt, quæ omnem religionem atque ſanctitatem continet, quam à charitate & obedientiâ minimè ſegregandam ducimus; tantam uim eſſe, ut ea per ſe poſsit iuſtitiam efficere. Nullum enim opus, nullum officium, poteſt ullo modo diluere crimen,

ſcelus

ſcelus extinguere, omneque tetri facinoris ueſtigium abolere. Quamuis enim ſit animus promptus & expeditus, ad obediendum; quamuis ſibi imperatum munus alacriter exequatur, aut ſaltem, quod idem ualet, paratus ſit ad illud ſtatim, cùm primùm licuerit, efficiendum: non tamen eo ſtudio, obedientiâ, & alacritate poteſt ullo modo perſe criminum præteritorum maculas impreſſas & inuſtas eluere. Cùm enim Deo paremus, debito officio fungimur, quod abſque infando ſcelere præterire non poſſumus. At, cùm crimine aliquo Dei infinitam maieſtatem uiolamus; uim ſceleris infinitam concipimus, æternis cruciatibus iure atque meritò puniendam. Quocircà fieri non poteſt, ut illis benefactis Domini offenſionem redimamus. Nam, ſi ſeruis noſtris cùm penſum operis non abſoluunt, iuſtè iraſcimur; &, cùm rurſus operam ſuam nauant, non nos obſtrictos arbitramur, ut eâ de causâ putemus eſſe debitam operam flagitiosè prætermiſſam, aliâ operâ ſimiliter debitâ compenſandã: quid tandem eſt exiſtimandum, cùm nos homunculi, ſummum illum Dominum, à quo ſumus tantis affecti beneficiis, non modò officiorum negligentiâ, ſed fœdis etiam factis offendimus? Adde, quòd cùm ſerui officio funguntur, nec eos ſingulis horis admonemus, neque ullas uires illis damus, neque eorum laborem ope noſtrâ ſubleuandum ſuſcipimus. At, cùm Deo paremus, omniaque agitamus animo, molimur, efficimus; illius numine perficiuntur: ita ut magis ſint Dei ipſius opera, quàm noſtra reputanda. Poſſumus igitur ſemper nos ipſos ſeruos inutiles reputare, non modò quia debitum officium præſtitimus, cùm eſſemus ſerui; ſed etiam, quòd, quæ geſsimus, illius numine & ope geſsimus. Non igitur ex operibus, quæ fecimus nos; ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit. Quod etiam de operibus, quæ fide uigente & incitatâ peraguntur, intelligendum eſt. Hoc eſt autem, quod fides ipſa confitetur. aliter enim fides non eſſet fides, ſi ſe nixa aliquid ſibi tribuendum exiſtimaret. Fides enim in hoc maximè perſpicitur: quòd omnem ſalutem & dignitatem in clementiâ tantùm diuinâ conſtituit. Ergo, ſi fides uera ſentit, atque decernit; non eſt exiſtimandum illius ui & efficientiâ expiari crimen, & inſitum ſcelus aboleri. Deus enim ſolus eſt, qui nullis noſtris meritis, ſed ſuâ tantùm bonitate inuitatus, filio ſuo, qui factus eſt nobis iuſtitia, ſanctitas, & redemptio; hoc eſt, qui nobis iuſtitiæ, ſanctitatis, atque

que libertatis cauſam attulit; omnia ſcelera noſtra condonat, nosque ſanctitatis opibus eximiè cultos ſibi coniungit. Non igitur fides noſtra, ſed Dei filius noſtram iuſtitiam efficit: ueniam nobis impetrando, & ſcelerum maculas nobis impreſſas abſtergendo. Cur igitur ſacræ literæ iuſtitiam atque ſalutem in fide ponunt? quia Dei filius in eos tantùm iuſtitiæ ſuæ munera confert, qui fideles ſunt. non enim gratiam ſuam obtrudit inuitis: non recipit in amicitiam rebelles: non ſanat ægrotos ſalutare remedium repellentes. Vbi igitur fides non uiget, ibi nullus omnino relinquitur diuinæ gratiæ locus. Vt igitur, cùm ægrotus uitam ſuam ſpectato Medico committit, nec ab illius præſcriptione recedit, dicimus obedientiam illi ſanitatem attuliſſe; non quòd ſanitatem effecerit, ſed quia, ſi Medico non paruiſſet, nullum ex medicinâ fructum percepiſſet: ſic ex fide iuſtitiam oriri dicimus, non quòd ipſa per ſe fides iuſtitiam gignat; ſed quia nunquàm ad nos iuſtitia perueniret, niſi fuiſſemus antè fidè mitigati, atque ad iuſtitiæ ſatum accipiendum obedientiâ molliti. Vt enim in agris ſemen ſpargi non conuenit, niſi fuerint primùm aratro prociſi, atque ſubacti, omniqúe diligentiâ præparati ad ſemen excipiendum: ſic animi, niſi ſint antè nouati, & iterati fide, nullo modo poterunt diuinâ gratiâ conſeri, ut iuſtitiæ ſemen in ſe ipſis concipiant. Fides enim præparat animum ad iuſtitiam, idoneumqúe reddit, in quem ſummus ille bonorum omnium ſator, iuſtitiæ ſementem faciat. Vt autem poſsis meliùs animo complecti, omnem iuſtitiæ ſplendorem eſſe ad gratiam Dei, liberalitatem, & beneficentiam referendum; complectere animo, atque pone ante oculos, effrænatam mentem impetu cæco, & inconſideraro in præcipitem locum ſe concitantem, & in exitium ſponte ſuâ ruentem. Conſidera deindè Dei dementiam, illam ab exitio reuocantem, opemqúe ſuam benignè pollicentem, omnibusqúe modis ad ſe allicientem, & inuitantem. Cogita deindè animum ope diuinâ conuerſum in eum, cuius monitu & auxilio fuit ab illâ peſte seductus, obſecrantem, ut errori præterito ignoſcat, ſibiqúe auxilio ſit, ne in ſimilem deinceps errorem rapiatur: tum ſummum illum Dominum, cuius impulſu fuit conuerſus, & excitatus, & in uiam deductus, & ad precandi ſtudium incenſus, non ignoſcere modò, ſed etiam ſe uiæ ducem profiteri, illiqúe uires largiri, quibus curſum omnem, ſi uelit, ſine caſu & ruinâ conficiet. Num parùm liquet & præparationem

tionem animi, & præparationis incrementum, & iuſtitiæ donum, omneſque tandem iuſtitiæ fructus eſſe ad diuinam benignitatem reuocandos? Primùm enim mentis aſſenſio uocibus diuinis excitatur. eam uerò aſſenſionem charitas repentè conſequitur. non poteſt enim mens in tam amandam atque iucundam ſpeciem conuerſa, non amore incendi. amor autem animum alacrem reddit, ad obediendum. benignitas autem diuina amorem illum ſibi debitum, & obedientiam, iuſtitiæ dono remunerat. Charitas enim impetrat ueniam omnium peccatorum. quo circà ipſe Dominus ait, magis eis crimina condonari, qui magis diligunt. Dimiſſa ſunt, inquit, ei peccata multa, quia dilexit multùm. & alibi, inquit, nos mundos fore, ſi fuerimus in egentes benefici. Ex quibus locis perſpicuum eſt, ea tantùm fide, quæ per charitatem operatur, iuſtitiam conciliari. non quòd charitas iuſtitiam efficiat: ſed quòd, ut antè diximus, ad gratuitum iuſtitiæ donum accipiendum, animum præparat. ſic fit, ut charitas iuſtitiæ munus antecedat. Quod quidem mirum uideri poteſt, rem minùs acutè conſiderantibus. multa enim ſunt, quæ illos in contrariam ſententiam trahant. Nam primùm, charitas in Deum non aliter, quàm gratiâ diuinâ conſiſtit. eſt enim Dei gratuitum munus, atque beneficium. quocircà uidetur eſſe conſequens, eam non antegredi, ſed ſequi iuſtitiam. Deindè, qui charitatem habet, in Deum conuerſus eſt: peccatum autem eſt, auerſio à Deo: ſic igitur fit, ut nullo modo poſſit charitas cum peccato ſimul habitare. ergo nunquàm charitas exiſtit ante iuſtitiam. Poſtremò, qui charitatem habet Deo gratus eſt: Deo autem gratus eſſe non poteſt abſque iuſtitiâ: ergo ſemper charitas eſt coniuncta iuſtitiæ. quod ſi uerum eſt, nullo modo fieri poteſt, ut antecedat iuſtitiam. Sed, ut ad ea reſpondeamus, fatemur equidem charitatem eſſe à diuinâ gratiâ profectam: ſed illum primum motum, quem ſpiritus diuinus affert animis, cùm eos ad ſalutem uocat, in gratiis numeramus. eum autem conſequitur prima diuini amoris inſtitutio. amor tamen perfectus & abſolutus ille ſolus exiſtimandus eſt, qui ſemper eſt cum perfectâ iuſtitiâ coniunctus. hæc eſt autem illa charitas, quæ, ut Ioannes ait, timorem deponit. Sed ut in illo primo conuerſionis motu, iuſtitiam inchoari cenſemus; ita etiam amoris fundamentum inſtitui. In quo uerò aiunt, charitatem cum peccato intelligi non poſſe; animaduertendum eſt, peccatum tripli-

ci ratione in nobis ineſſe. Primùm enim, ſi rectè definitur peccatum, uel opere, uel oratione, uel cogitatione contra Dei legem conceptâ; tantiſper id inſidet in nobis, dum uel animo flagitium agitamus: uel aliquod uerbum impurum emittimus: uel opus aliquod nefarium edimus. ubi uerò uel actio, uel oratio, uel impura mentis agitatio effluit; peccatum confeſtim euaneſcit. Aliâ ratione dicitur peccatum in nobis hærere, nempe cùm poſt flagitium ſuſceptum mens à Deo auerſa tenebris obducitur, neque in Deum, tanquàm in ſummum bonum reſpicit: ſed tota eſt è rebus caducis atque terrenis miſerrimè colligata. Eſt igitur tunc peccatum, illa ſeruitus deteſtanda, qua dominatu cupiditatis opprimimur, illaque praua conſtitutio peruerſusque habitus animi, legi diuinæ contrarius. Si ad hunc modum peccatum intelligas, fieri non poteſt, ut cùm incensâ fide & charitate peccatum habitet. Eſt præterea peccatum peccati uulnus animis inflictum, & macula penitus inuſta: ſummaque mentis imbecillitas, & morbus, quo ſumus impediti, quò minùs ad perfecta munera ſanitatis excitemur: ac poſtremò illa diuini iuris obligatio, qua ſumus pœnis ſempiternis obnoxij. Cùm enim flagitium ſuſcipimus, mortiferum repentè uulnus accipimus, & ſtatus animi ſtatim dilabitur, & impotentior cupiditatis dominatus exoritur, & ad idem peccatum ſæpiùs iterandum inſtigamur; iudicijque diuini laqueis irretiti detinemur. Secundum hanc peccati rationem, non abſurdum eſt aſſerere, peccatum tantiſper in nobis cum charitate ſimul ineſſe, dum morbo perculſi ueniam neceſſariò flagitamus. Intelligimus enim nos adhuc in morbo eſſe, nec ullum habere in legibus ac iure perfugium, quamuis officio debito aliquâ ex parte fungamur. Nam, qui hominem iugulauit, quamuis eum facti pœniteat, & multis hominibus ſe benignum & facilem præbeat, nullo modo poterit eâ benignitate & facilitate, pœnâ, qua iam tenetur, apud conſtantem & ſeuerum iudicem liberari. Quamuis igitur iam ad officium redierit, adhuc tamen relinquitur ei, qui poteſt ignoſcere, clementiæ locus. Hoc modo ſtatuendum eſt charitatis inſtitutæ rationem, peccatum per ſe declinare non poſſe. Diuinam maieſtatem uiolaſti, legis diuinæ uincula perfregiſti, tetra facinora concepiſti: nunc uerò cùm ſuſcepta flagitia lamentaris, ſeruiq; fidelis officio fungi cupis; num eâ mentis conuerſione & egregio

ad pietatem conatu, iudicium poteris, quo iam teneris aſtrictus, quaſi pari & æquali criminis admiſsi compenſatione, redimere? nullo modo. Quamuis igitur ſis eâ luce circunfuſus, ut facilè deſpicias eam perniciem, quam in te ipſe machinatus es; quamuis te lacrymis & lamentis dedas eò, quòd diuinam maieſtatem ſcelere uiolâris; quamuis omne uitæ ſtudium ad diuinam legem conferre ſtatuas: nullum tamen adhuc habes in iudiciis & lege perfugium. Ad clementiam igitur confugiendum eſt, dicendumque, Sana me, Domine, & ſanabor, & ampliùs laua me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me, & aſperges me Domine Yſopo, & mundabor. Hæc autem çùm proferebat Dauid, animo certè perculſo, & abiecto, præ doloris magnitudine, quem ex admiſsi ſceleris recordatione capiebat, & incensâ atque inflammatâ fide proferebat. Ergo, cùm charitate eſſet incenſus, tamen ſe gratiâ indigere fatebatur, quæ antè concepta crimina deleret. Ergo etiam cum inſtitutæ charitatis ratione poteſt intelligi, inuſta illa macula, & ſtatus ille pœnis obnoxius, cuius recordatione ſe quiſque fidelis ſupplicem ad Chriſti pedes abiicit, atque cum lacrymis etiam interdum erratorum ueniam, & ualetudinis firmitatem poſcit; ne rurſus cupiditate oppreſſus, ſe eiſdem flagitiis inquinet. Nam, quòd attinet ad poſtremum argumentum, de amore, quo Deus eos, qui ſunt charitate in illum incenſi, proſequitur: certum eſt, Deum omnia opera ſua diligere. Nihil enim eorum, quæ fecit, odio habere poteſt, çùm omnia bona ſint: ita ut in ſceleſtis etiam hominibus, çùm ſcelus odio perſequatur, naturam tamen charam habeat. Sed quò eſt opus illuſtrius, & magnificentius, eò eſt illi gratius. Sic fit, ut & naturam diligat, & fidem charitate informatam amet: ſummum tamen illum amorem, in opus omnium perfectiſsimum, nempe in iuſtitiam abſolutam conferat. Non eſt igitur omnis Dei amor in nos iuſtitiæ iam penitus inhærentis argumentum. Hoc tamen ſtatuendum eſt, cùm charitas illam maturitatem aſſequitur, quæ eſt iuſtitiâ afficienda; nullum eſſe inter illam charitatis oportunitatem, & inductam iuſtitiæ formam ſpatium aliquod temporis interiectum. Cùm primùm enim animus excitatur ad criminis odium, & ad iuſtitiæ atque ſanctitatis amorem; cùm primùm ſe ſupplicem abiicit, & ueniam petit, atque ita ſe comparat, ut omnia diuinæ mentis præſcripta

atque

atque iudicia conſeruet : ſtatim abſque ullâ morâ ſanitatem recipiet, & diuinũ iuſtitiæ beneficium cõſequetur. & ita fiet, ut charitas illa non temporis interuallo, ſed ratione tantùm atque naturâ antecedat: iuſtitia uerò eodem temporis momento conſequatur. Quoquo igitur modo res accidat, ſemper ante iuſtitiam charitas exigitur, quæ ſimul cum fide excitari incipit, atque operibus, aut ſaltem operandi ſtudio paulatim intenditur, & adoleſcit: donec oportunitatem illam, & ſimplicem caſti atque puri amoris rationem aſſequatur, quæ eſt protinus abſque ullâ ſpatij intercapedine, iuſtitiæ opibus excolenda. Hac autem ratione planum eſſe arbitror, quomodò iuſtitia in nobis oriatur. Primùm enim inchoatur in nobis, dum fidem Dei uerbis adiungimus, & ad conſpectum illius excitamur. tunc enim illa prauitas animi, qua à Deo auerſi ferebamur, extinguitur. in Deum enim nouâ quadam uoluptatis propenſione reſpicimus non poſſumus enim oblatam illius benignitatem, abſque ſtudio & amore complecti. illa prima igitur amoris inſtitutio, peccatum conuellit, eâ ratione, qua diximus, per peccatum nobis inhærens intelligi animum à Deo auerſum. Deindè, cùm eo pietatis inſtitutæ ſtudio concitati ſanitatem, & ueniam flagitamus, eam repentè conſequimur: & ſic fit, ut crimen in nobis omnino deleatur. In primo igitur illo diuinæ clementiæ fructu, eſt prima iuſtitiæ ipſius inſtitutio: in poſtremo autem, quo præteritis erratis ignoſcitur, criminumque omnium maculis abſterſis diuina munera conferuntur; iuſtitiæ perfectio & abſolutio. Ex quo etiam perfecta & abſoluta charitas exiſtit, quæ Deum ad ſe multò magis allicit. Vt igitur primam illam iuſtitiæ inſtitutionem, charitatis initium conſequitur: ſic iuſtitiæ perfectioni charitas abſoluta coniungitur. His ita conſtitutis, conſequens eſt, ut de iuſtitiæ dignitate & elegantiâ diſſeramus, quod ſequenti libro faciemus.

LIBRI QVARTI FINIS.

HIERONYMI OSORII
DE IVSTITIA
LIBER QVINTVS.

INGREDIENTI mihi ad explicandam iuſtitiæ uim & rationem, uota in primis facienda cenſeo, ut ſpiritus ille immenſus, atque ſempiternus, per cuiuſque rei naturam pertinens, cuius afflatu atq; numine omnia ſuſtinentur, & conſeruantur, humanæque mentes ſenſibus diuinis afficiuntur; cunctas animi mei labes repellat, mentique lumen præferat, atque uires ingenio largiatur, quò poſſim ipſius iuſtitiæ decus, utilitatem, & amplitudinem, & mentis acie contueri, & literis congruenter explanare. Aliter enim nullo modo poterit quiſquam, non dico conſequi oratione atque ſtylo, ſed neque cogitatione, quanta ſit in illâ uis, quàm excellens ornatus & elegantia, ſuſpicari. Nam impuris pura atque ſancta contrectare nefas: diuinaque munera ingenio humano comprehendi non poſſunt. Ergo, cùm nihil poſsit in muneribus diuinis excogitari, aut purius ipſius iuſtitiæ ſanctitate, aut maius Dei ſimilitudine, & coniunctione; quæ diuino iuſtitiæ munere & beneficio cõtinetur; fas certè non eſt, quemquam cum aliquo flagitij contagio ad tantum opus tractandum accedere. Quocircà erat profectò, cur non modò hominum prudentium reprehenſionem, ſed multò etiam magis diuini numinis offenſionem pertimeſcerem; cùm id munus ſuſcipere auſus ſum, ad quod pro dignitate perſequendum, atque uerbis exornandum, opus erat inſigni aliquâ puritate, cum diuino ingenio, & admirabilis orationis copiâ & facultate coniunctâ; à quibus animi diuitiis me plurimùm abeſſe confiteor. Sed neſcio,

ſcio; quomodò, dum legimus aliquid, aut ſcribimus, commouetur animus ſtudio; atque iis rebus, quas tunc cogitatione comprehendit, afficitur; & pro rei cuiuſque ratione, quam mente concipit, immutatur. Vt igitur inquinatur plerunquè animus legendo flagitia literis conſignata ad hominum labem & maculam ſempiternam: ſic, dum ſtudium ad diuina conuertimus, legendo aut ſcribendo amore diuinæ uirtutis incenditur. Mirum igitur non eſt, ſi animus in fidei illius præſtantiſsimæ, conſideratione defixus, altior effectus eſt; atque ad cupiditatem rerum cæleſtium acriùs exarſit; & humana contemnens, omne repentè ſtudium ad diuina conuertit. Licet enim, neque modò licet, ſed opus etiam eſt, hominem Dei fide ſubnixum, ſempiterna atque diuina moliri. Et, quanquàm hoc mihi in principio operis inſtituti propoſui, ut omnem meam diſputationem in iuſtitiæ ſplendorem & magnificentiam, tanquàm in finem dirigerem: longiùs tamen progreſſum, atque diligentiùs rei magnitudinem conſiderantem, iniectus quidam timor frangere, & debilitare facillimè potuiſſet; niſi me fides ipſa, cuius admirabilem uim ſumus, quoad fas fuit, oratione perſecuti, confirmaret, & ad inchoati operis perfectionem incenderet. non enim ingenio freti, quod quàm ſit exiguum, perſpicimus; non eruditionis confidentia, cuius quantùm nos pœniteat, dicere uix poſſumus: ſed illius fiduciâ, qui cæcis aſpectum, infantibus eloquentiam, imbecillis robur inuictum elargitur, qui nunquàm ſupplicum preces & uota repudiat; experiar partem aliquam tantæ dignitatis, quanta in iuſtitiâ conſiſtit, explicare. Omnis autem de iuſtitiâ quæſtio, in quatuor partes diuidēda eſt. quæritur enim, quid ſit iuſtitia, quæ ſit illius origo, per quem ad homines perueniat, & ad quos tandē perueniat. Vt autem hinc capiamus exordium, animaduertendū eſt, iuſtū id eſſe, quod eſt iure atq; lege definitū. Lex autem ſumma, & perfectiſsima eſt mens, & ratio præpotentis Dei, omnia ſupera, media, infima ſe ſempiterno imperio regentis, & in ſuis quæq; locis ſingula diſponentis, cunctaq; ſummo conſenſionis uinculo conſtringentis; eoq; modo ex aliis alia connectentis, ut ex diſsimillimis naturis, certâ quadam ratione atq; numero colligatis, una facies appareat. Ex quo admirabilis uniuerſæ naturæ ſplendor & decus oritur. Vndè totum hoc, quod cælum cingit, atque continet, cum ipsâ cœleſti naturâ coniūctum,

& mundi

& mundi nomen obtineat, & à Græcis κόσμος, id eſt ornatus, appelletur. Omnis autem ornatus tunc exiſtit, cùm ſingulæ cuiuſq; rei partes certâ ratione dimêſæ, atque terminatæ ſuis locis continentur; & ad explendam totius corporis formam aptiſsimè conferuntur. Cùm igitur ſingulæ uniuerſitatis partes ſint certis ſedibus diſtributæ, atque modo quodam præfinitæ; nihilque inſit in illâ confuſum, & immoderatè iactatum, nihil turbidum & inquietum; ſed ſummus in illâ ordo & admirabilis omnium partium conſenſus eluceat: rectè uniuerſæ naturæ, quàm tam illuſtri ſpecie decoratam cernimus, eſt Mundi nomen impoſitum. Atque fuit quondam hæc communis multorum ſententia; qui omne ſtudium ad explicationẽ naturæ contulerunt; fuiſſe à ſempiterno tempore infinitam & interminatam omnium rerum congeriem, in qua nihil erat ordinatum, atque cum aliquâ aliâ naturâ conſentiens: ſed omnia commixta, perturbata, atque confuſa, ex quo ſumma diſſenſio atque pugna conſiſteret. Quod quidem neceſſariò euenire ſentiebant, dum ardor per frigida con fuſus eorum naturam diſturbaret: rurſus frigida ardori permixta, eum prorſus extinguere niterentur: humida ſiccis eſſent infeſta: ſicca rurſus liquorem contaminarent, & tetrum atque lutulentum redderent: & cuncta denique tenebris & caligine demerſa, & uehementer inter ſe pugnantia, turbido & confuſo motu fluitarent; nullamque propriam ſedem aut formam ab aliarum rerum impetu & peſtiferâ contagione ſecretam & liberam retinerent. Hanc autem confuſam rerum molem Chaos appellabant, quo nomine intelligebant uaſtam, atque incultam naturam inaniter agitatam, certâ formâ & ſpecie uacantem. Diuinâ deindè mente & ratione omnem cõfuſionem ſublatam fuiſſe, & litem prorſus extinctam. Eam enim curam adhibuiſſe, ut ſingulas naturas ab aliarum colluuione ſecerneret, atque in conuenientibus rei cuique ſedibus omnia tandem collocaret. Sic factum eſſe, ut leuia ſummam regionem capeſſerent, grauia propriis librata ponderibus, in medium Mundi locum niterentur, in eâque, tanquàm in naturali ſede, inſiſterent; cælum admirabili celeritate conuerſum omnia contineret. Tum aquas unum in locum conglobatas circum terras extitiſſe: tum aërem ab æthere ſeiunctum, eiuſdemque ætheris ardore temperatum, terrenæ & humidæ naturæ circunfuſum fuiſſe: tum fines rei cui-

que circunſcriptos, atque ab eadem mente & ratione terminatos: tum denique, rebus omnibus in locis ſuis aptè diſpoſitis, & aliis ab aliorum turbulẽto incurſu liberatis, formas eſſe datas, & ſingulis propria munera diſtributa. Cælum enim innumerabilibus aſtris diſtinctum, omnia clariſsimâ luce colluſtrare: terram herbas, fruges & plantas effundere: fontes erumpere, flumina labi, terras & maria uario animantium genere compleri cæpiſſe: omnemq́ue naturam miro coniunctionis fœdere ad animantium uitam tuendam conſenſiſſe. eſſe nanque admirabilem illam naturæ conuenientiam, qua ſumma infimis, per media coniunguntur: quo ſocietatis & amicitiæ uinculo omnia continentur. Sic igitur fieri, ut quæ ſuis locis mota ſtatum ſuum tueri non poſſent, & aliorum ſtatum turbido impetu facilè diſſiparent: nunc in naturalibus locis manentia, & ſe ipſa conſeruent, & rebus aliis ſalutem & incolumitatem afferant. Itaque incredibilem naturæ communionem exiſtere, dum aliæ res aliis ſtabilitatem dant; & ipſæ uiciſsim aliorum naturis fulciuntur, atque ſuſtinentur: aliaque ex aliis identidem oriuntur. Mentis igitur ſempiternæ legem eſſe ſtatuunt, quæ terras ab aquis diſcretas eiſdem aquis certâ quadã ratione connectit, quæ aerem cum æthere continuatum his etiam duabus naturis adiungit; quæ efficit, ut omnia tandem ad numerum conueniant, ad uarias atque multiplices formas gignandas; quæ ſalutari ſolis, atque lunæ & aliorum ſiderum fulgore conſtantiq́ue in omni æternitate rerum cæleſtium motu, atque uiciſsitudine gubernat, omniaque uno conſenſionis fœdere conſtringit. In quo quidem, quamuis aliquantulùm aberrent à coniecturâ (materiam illam enim rudem & impolitam, ex qua omnia ficta putant, ab æterno tempore fuiſſe ſtatuunt) pleraque tamen ab illis præclarè dicta eſſe conſtat. Sapienter enim uiderunt, omnia diuinâ lege, conſilio, mente, & ratione fuiſſe deſignata, eademq́ue lege uniuerſam naturam regi. Quod quidem nobis eò pleniùs dicendum & conſtantiùs aſſeuerandum eſt: quò noſtra cognitio, quam de rebus diuinis accepimus, eſt illuſtrior. Non enim coniecturâ tantùm ducimur, ut plerique ex illis: ſed oraculis diuinis inſtructi exploratè cognoſcimus, diuinâ mente fuiſſe omnia à principio procreata; & in omne tempus ab eâdem mente regi, moueri, & ſalutaribus inſtitutis temperari. Quis, inquit Iſaias, aquas ma

nu menſus eſt, & cælos palmo direxit, & uniuerſum terræ puluerem reuocauit ad numerum, & montes examinauit ponderibus, & colles trutinâ ponderauit? Apud Solomonem uerò diuina ſapientia clamat, lege ſuâ fuiſſe cælum perfectum, ætherem in ſupremâ Mundi regione firmatum, terram in mediâ Mundi ſede ſtabilitam, extructos in ſublime montes, depreſſas in altitudinem ualles; aquis fines conſtitutos, omnia tandem admirabili ratione diſpoſita & collocata. Quocircà non incommodè ſcriptum eſt, uniuerſam naturam pondere, numero & menſurâ contineri. In naturæ igitur fabricâ clariſsimam iuſtitiæ imaginem licet intueri. Primùm enim in eo, quod quælibet Mundi pars ſuis ſe regionibus continet, nec in alienas oras inuadit. Deindè, quòd nulla eſt, quæ noceat reliquis: immò ſic alias ſuſtinet, & aliorum ope ita ſuſtinetur; ut, ſi una ſit aliis auulſa, nulla poſsit ſtatum atque naturam ſuã conſeruare. Poſtremò, quòd admirabili quodam uinculo alia ex aliis ita nexa, & continuata ſunt, ut una natura ex tam multis effecta ſit. Quæ res impulit olim homines ingenio præſtantes, ut omnia unum eſſe dicerent. Hæc autem omnia efficit lex diuina, cui omnis natura eſt obediens atque ſubiecta. Omnis igitur ordo, modus, & conuenientia, omnis ornatus, & apta diſsimillimarum inter ſe rerum connexio, omne coniunctionis & ſocietatis firmamentum, diuinâ lege continetur. Tunc igitur erit omnis iuſtitiæ ornatus in nobis, cùm lex diuina dominabitur. Nec enim ira rationem dominatu pellet; neque libido eandem conſtrictam imperio continebit; neque ulla alia perturbatio mentis ſtatum labefactabit: ſed ſingulæ partes animi ſuis quæque finibus tenebuntur; nec longiùs euagabuntur, quàm ratio ipſa permiſerit; & omnes denique legitimo rationis imperio obedientes, ad animi totius ſtatum conſeruandum mirificè conuenient. Ratio enim in diuinam legem intuens lucem accipiet, & uires aſſequetur, quibus facillimè poſsit omnes animi partes moderari, atque motus inanes reprimere. Indè igitur omne decus atque dignitas effloreſcet: indè omnis tranquillitas atque regij ſtatus firmitas exiſtet. Quocircà, cùm Deus in principio cælum, & terram, & maria, & omnia denique quæ cæli complexu & ambitu continentur, tam admirabili lege & ratione deſignauit, atque conſtituit; quaſi in eâ tantæ fabricæ molitione, id

tantum

364
tantum muneris & operis habuiſſet, dum homini domicilium aptum, illiusque ſplendori & dignitati conueniens ædificaret, atq; quoddam gymnaſium ad exercendam iuſtitiam efficeret: omne tandem conſilium ad hominem creandum & informandum, quaſi admirabile quoddam iuſtitiæ documētum, contulit. ſic enim Moſes ſummum illum rerum opificem loquentem inducit: Faciamus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem noſtram. Vt autem oſtendat perfectam, & abſolutam imaginis huius uim, & rationem, eſſe in iuſtitiâ ſitam; eſt enim diuinæ legis atque rationis effigies, animis noſtris impreſſa, cuius uis ea eſt, ut uetet delinquere, & recta præſcribat, & ad imperandum maximè apta ſit: ut igitur huius imaginis naturam eſſe in iuſtitiâ poſitam demonſtret; adiicit, Et præſit piſcibus maris, & uolatilibus cæli, & beſtiis terræ. Quo in loco cernimus hominem eſſe ad imperium natum, quod iuſtitiæ tantùm munere regi & adminiſtrari poteſt. Eſt autem intelligendum, cùm fuit homini cunctorum animantium imperium commiſſum; fuiſſe conſequenter illi imperium in eam partem animi, quæ rationis expers eſt, neque multùm à beſtiarum naturâ diſtat, eâdem ratione tributum. Tunc igitur demum homo Dei ſimilitudinem incontaminatam retinet, cùm huius regiæ uirtutis munere fungitur, & ſibi ipſi pro dignitate imperat: hoc eſt, cùm ratio, quæ eſt ad naturam diuinam apta, ferinos animorum motus, atque corporis cupiditatem, quæ inſtar immanis belluæ ruere & turbari ſolet, conſtrictam imperio continet, totumque animum excitat ad diuinæ legis ſtudium. Eſt igitur iuſtitia conſtans rationis æquitas & moderatio, ex lege diuinæ mentis aptâ omne turpitudinis conſortium repellens, & ſingulas animi partes in proprio cuiuſque munere continens: uel ſtatus animi diuinâ præſcriptione fundatus, omni flagitio uacans, atque diuinæ naturæ ſimilitudinem propiùs attingens: uel excellens animi cultus, ex lege diuinæ mentis & rationis exoriens, omnibus motibus turbidis atque turbulentis contrarius. Vt igitur chaos illud à Philoſophis excogitatum, iniuſtitiæ confuſionem & inordinatam; atque infinitam turbulenti ſtatus agitationem exprimit: ita naturæ modus, atque cōſtantia totiusque mundi pulchritudo, iuſtitiæ ordinem & conuenientiam declarat. Continet enim iuſtitia omnem ordinem, pulchritudinem,

elegantiam, & decus, omnem denique dignitatis excellentiã: affert animis pacem & tranquillitatem, & diuinam in omni uitâ conſtantiam: floret opibus, & facultatibus, ſummiſque præſidiis & ornamentis in omni genere redundat. Vt enim reipublicæ tum honeſtatis laude florentem ſtatum dicimus, cùm principes rectè legi parentes, ſuam cuique tribuunt dignitatem; nec ullo modo permittunt, ut quiſquam munus ſibi aſſignatum deſerens, alienum impudẽter uſurpet; aut re ſuâ familiari minimè cõtentus, opibus alienis manum afferat: ſic in animo omne iuſtitiæ decus exoritur, cùm ratio in diuinâ mẽte defixa reprimit iracundiam, & libidinem coercet, & ſingulas animi partes terminis circũſcribit, ne poſsint aliquid aliud, quàm quod ſibi eſt præſcriptum, moliri, & in mentis ſtatum furenter inuadere. Et perindè atque ciuitates rectè legibus conſtitutæ, pace & otio cum dignitate fruuntur: ſic animus iuſtitiæ particeps, in honeſtiſsimâ pace & tranquillitate uerſatur. atque, ut ciuitates pace & otio conſtitutæ facilè florent opibus, & uariis uitæ ornamentis atque præſidiis abundant: ſic, ubi recta ratio omnes animi motus inconſideratos lege diuinâ reprimit, ut mira tranquillitas adſit, atque ſecuritas; euenit, ut animus repentè diuinis opibus illuſtretur, inuictoque præſidio muniatur. Et, ne rem ualde perſpicuam multis definitionibus obſcuremus; ſatis ſit admonere, iuſtitiam eſſe ſummam diuinæ legis obſeruationem. Hæc eſt enim iuſtitiæ regula, hæc uitæ norma, ad quam ſolam omnia officia dirigenda ſunt. Cùm igitur lex diuina ſanciat, ne in ſe quiſquam dedecus admittat, ne ſe flagitio polluat, ne uitam ſcelere contaminet; ſed totum ſeſe ad uirtutem atque bonitatem Dei imitandam conferat: cumque iuſtitia nihil ſit aliud, quàm habitus excellens animi lege diuinâ conformatus: ſequitur omnem uitæ puritatem & continentiam, omnem clementiam & benignitatem, omnem pietatem ſanctitatem & religionem, omnem denique uirtutum omnium conſenſionem, complexu iuſtitiæ contineri. Hæc enim omnia diuinâ lege præſcripta, definita & conſtituta ſunt. Eſt igitur, ut uno uerbo dicam, omnis iuſtitia in Dei ſimilitudine conſtitutâ. hoc enim lex illius ſanxit, atque præſcripſit, ut illi ſimiles efficiamur. Eſtote, inquit, ſancti, quoniam ego ſanctus ſum. Vndè autem iuſtitia in nos perueniat, ita perſpicuum eſt,

ut oratione non indigeat, maximè cùm id magnâ ex parte demonſtratum ſit. Nam, ſi iuſtitia eſt diuinæ legis effectus, atque ipſius Dei ſimilitudo; undè aliô potuit ad nos, quàm à mente diuinâ permanare? Si enim corporis ſenſus, ſi communis ſpitus, ſi omnia uitæ ſubſidia in Dei muneribus habenda ſunt; ſi nihil eſt in nobis, quod ad uitæ tutelam pertineat, quod non à Deo ſumpſerimus; multò profectò magis hoc donum omnium maximum, & ampliſsimum eſt ad illius gratiam & benignitatem referendum. Nam reliqua, quamuis à Deo donata ſint, apparet tamen undè beneficio diuino aſſumpta ſint. Humorem enim ab aquâ, calorem ab igni, ſpiritum ab aëre, corporis ſoliditatem à terrâ ſumpſimus: iuſtitiam uerò non aliũdè, quàm à ſolo Deo totius iuſtitiæ fonte, undè animum traximus, haurire potuimus. Indè fit, ut cùm in aliis uitæ muneribus, ſic Deum auctorem ueneramur, ut naturam etiam ab illo conditam admiremur; iuſtitiæ tamen donum, atque munus nullo modo ad naturam, ſed ad ſolam illius gratiam & benignitatem referamus. In illo nãque eſt, non modò ipſius ſummæ iuſtitiæ ſpecies, & exemplum, quod intueri, quod perſequi, quod omni ſtudio imitari conuenit: uerùm etiam uis illa, quæ nos ad uitutem illius imitandam exſuſcitat, atque ad iuſtitiam perducit. Ab illo enim & lucem accipimus, qua iuſtitiæ claritatem uideamus. ab illo uires habemus, quibus ad illius dignitatem aſpiremus. ab illo denique robur inuictum conſequimur, quo omnia iuſtitiæ contraria, & inimica repellamus. Qui igitur fore confidit, ut ipſe ſine Dei præſentis ope, ſuo tantùm ſtudio & exercitatione iuſtitiam adipiſcatur; eſt ſimul & ſingulari amentiâ præditus, & immani ſcelere aſtrictus. Quid enim amentius, quàm rerum etiam minimarum Deum cauſam eſſe confiteri; rei autem omnium maximæ cauſam ingenio atque uiribus humanis aſsignare? Quid magis ſceleſtum & impium, quâm diuinam ad ſe gloriam quempiam transferre, ſibique diuinitatem tribuere? Qui enim diuinarum rerum in ſe cauſam ponit, ſe Deum planè facit. Iuſtitiæ autem ſplendore & claritate nullum munus poteſt animo cogitari diuinius. Quis igitur poteſt facere, ut ait Iob, mundum ex immundo; niſi ille ſummus iuſtitiæ architectus, totiuſque æquitatis origo? ſic enim, inquit ille apud Iſaiam: Ego ſum ille, qui deleo iniqui-

tates tuas propter me: & peccatorum tuorum non recordabor. In quo autem ait, Propter me; planè docet, non meritis hominum, ſed diuinâ clementiâ, humanas mentes ſanari; atque ex impuris puras, & ſanctas effici. Quid enim eſt in nobis, quod uel iuſtitiam efficere, uel effectam tueri, & conſeruare poſsit? Num natura? at generis noſtri princeps, in quo uis naturæ clariùs cerni potuit; non multùm poſt ortus ſui primordium, cùm eſſet omnibus naturæ opibus inſtructiſsimus, turpiſsimè lapſus eſt. Num legis diſciplina? at ipſi ſummi legis interpretes, Moſes & Aaron, quibus lex à Deo tradita eſt uniuerſo populo promulganda, cùm eſſent ſanctitatis nomine præſtantes, & ipſius legis ſtudio incenſi; tamen peccauere. Cùm igitur neque in naturâ, neque in lege, ſit iuſtitiæ cauſa: conſequens eſt, ut omnis noſtra iuſtitia ſit ad diuinam benignitatem, & gratiam reuocanda. Quocircà Dominus in eo loco, ut humanum faſtum & elationem comprimeret, atque omnes mortales peccaſſe conuinceret, & eſſe ſeueritati diuini iuris obnoxios; addit, continuò: Redige mihi in memoriam, & iudicio contendámus ſimul; narra, quid habes, quo te iuſtum eſſe demonſtres: Pater tuus primùm peccauit; interpretes tui deſciuerunt à me, & principes ſanctos meos contaminatos oſtẽdi. Hac igitur oratione pronunciat ipſe iuſtitiæ parens, nec in naturâ, neque in lege; ſed illius tantùm benignitate eſſe omnem uim & rationem iuſtitiæ conſtitutam. Nec enim natura primum parentem in iuſtitiâ continere potuit; neque lex ſummũ illum legis interpretem integrum à crimine conſeruauit. In Dei igitur tantùm clementiâ eſt omnis ſpes iuſtitiæ collocanda. Quæ fuit autem tanta numinis placatio, ut Deum hominibus ab illo tanto interuallo diſtantibus, & ab eiuſdem inſtitutis impiè diſsidentibus, ita conciliaret, ut homines ornamentis diuinis afficeret? Cuius operâ tandem potuit (hoc enim erat in quadripartitâ diuiſione tertium) iuſtitiæ ſplendor hominum mentes illuſtrare? omnes enim peccauerunt, omnibus fuerunt grauiſsimæ criminum maculæ penitus inuſtæ, omnes tandem miſerrimè prolapſi ſunt. Qui igitur ſi integri atque ualentes per ſe ſtatum ſuum diu tueri nequeunt; quomodò mortiferis morbis impediti è malis emergent? quibus remediis amiſſam ſanitatem recuperabunt? quomodò tandem ſempiterni numi-
nis

nis offenſionem obliterare poterunt? Num poteſt humanæ medicinæ remedium, curandis corporibus inuentum, animi uulneribus adhiberi? Num offenſio diuini numinis humanis ſtudiis atque muneribus compenſari? quibus autem muneribus? Num exiſtimamus illum pecudum ſtrage delectari, hoſtiarumq; ſanguine deliniri? At id Deo indignum eſt, illiusque immenſæ maieſtati minimè decorum. Nũ principes aliquot uiros aduocatos adhibebimus, quorum gratiâ & auctoritate illum nobis propitium reddamus? Sed omnes reges maximi, omnes nationum rectores; & principes, uniuerſum denique genus hominum coram illo pro nihilo reputandum eſt. Quocircà Moſes in Deuteronomio, ut ſtultam hominum confidentiam refutaret, ait: Dominus Deus ueſter, ipſe eſt Deus Deorum; & dominus dominorum, Deus magnus, fortis, atque metuendus, qui non reſpicit hominum dignitatem, nec munera. Sed dices fortaſſe unam reliquam fuiſſe uiam iræ diuinæ auertendæ, & humani ſceleris expiandi, quæ in ſanctorum precibus, atque uotis ſita eſt. Hoc quidem non leue pondus apud Deum habere confitendum eſt. Tantum enim tribuit piorum hominum ſanctitati, ut eorum precibus remittat puniendi ſeueritatem; & hominibus, quibus erat infenſus, facilè placetur. Vndè ſcriptum eſt, Moſes & Aaron in ſacerdotibus eius, Samuel inter eos, qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & exaudiebat eos. Item alibi, ſtatuerat perdere eos, niſi Moſes electus ab eo, ſtetiſſet in muri ruinâ, ut reprimeret impetum eius. Eſt autem eo in loco ſimilitudo ſumpta à uiris fortibus, & amore patriæ uehementer incenſis; qui, cùm murus tormentis hoſtium atque machinis deiicitur, ſeſe in eâ parte, quæ ruinis maximè ſtrata eſt, pro muro opponunt, ad hoſtium impetum ſuis corporibus excipiendum; ut, cum certo uitæ periculo, perniciem à patriâ depellant. Non aliter enim ſe geſsit Moſes. nam, cùm Iudæorum propugnaculum, quod in fidei religione conſiſtebat, eorundem rebellione diſiectum eſſet; nihilque impediret, quò minùs, ira diuina in homines omni firmo præſidio nudatos inuaderet, eosque ad internecionem deleret: Moſes ſtudio communis ſalutis inflammatus, ſe ſe diuinæ iuſtitiæ telis obiecit, & expoſuit; neque recuſauit, quin ſupplicio ſuo omnium impietatem lueret. Sic igitur, fuſis cum ardentiſsimâ ſuorum

rum charitate precibus, numinis ipſius impetum repreſsit. Nullum enim ſacrificium offerri Deo poteſt, hominum charitate magnificentius. Summum autem atque perfectiſsimum charitatis officium in eo poſitum eſt, ut nos ad mortem pro aliorũ ſalute libenter offeramus; & ſanguinem patriæ ſine ullâ cunctatione, cùm opus ita fuerit, largiamur; nullaque, quantumuis dira, ſupplicia recuſemus. Hoc unum uirtutis officium omnium maximum atque præſtantiſsimum, cùm omnes honeſtatis numeros in ſe contineat; mirum non eſt, & hominum memoriâ conſecrari, & multis in locis Deum propitium efficere. Idcircò Deus hoc unum maximè officium & munus exigit ab his, qui præſunt aliis, & rempublicam imperio atque diſciplinâ moderandam ſuſcipiunt. Itaque conqueritur apud Ieremiam, quòd nullum reperiret Hieroſolymis, cuius ſtudio in communem ſalutem ualde propenſo, & ad ſanctiſsimas preces & uota conuerſo, ab euertendâ ciuitate deduceretur. Apud Ezechielem uerò pſeudò prophetas inſectatur, quòd non ſe ſe iræ numinis in populum ſæuientis interpoſuiſſent. quod quidem magno argumento erat, eos non ueros prophetas fuiſſe. Vult enim clementiſsimus ille Dominus, ut ſint, qui ſe pro omnibus offerant; qui dum aliorum ſaluti conſulunt, propriam uitam negligant; qui ſummo ſtudio & contentione non ſibi tantùm, ſed omnibus ueniam efflagitent; qui etiam ad caput ſuum pro omnibus deuouendum, animo ſemper parati ſint. Sic igitur fit, ut hac ſuorum ſanctitate & religione, quæ in ſummâ charitate conſiſtit, ſe ſe ab hominibus ſtatim euertendis ſæpe contineat. Hoc igitur ſtudio Moſes, hoc Samuel, hoc Dauid, hoc multi ſancti homines iram diuinam multis in locis cohibuerunt. Attamen neque Moſes, neque Samuel, neque quiſquam alius, quantâuis eſſet uirtute & pietate præditus, potuit ullo modo cunctum orbem terrarum ſceleris tyrannide liberare; uniuerſumque genus hominum cum Deo in gratia ponere. attulerunt illi quidem ſuis in magno aliquo periculo conſtitutis, aliquam ſalutis atque libertatis ſpeciem, ad huius tantùm uitæ ſtatum pertinentem, & exiguo temporis ſpatio circunſcriptam; ſempiternam uerò ſalutem, atque libertatem, quæ ad florentem atque ſempiternum ſtatum animi refertur, minimè conferre potuerunt. Erant enim naturâ ſerui, non filij. Seruus,

inquit Dominus apud Ioannem, non manet in domo in æternum: filius manet in æternum. Hoc eſt, non Moſes, neque quiſquam alius potuit in domo Domini ſempiternum imperium & iuriſdictionem adminiſtrare: ſed unicus tantùm filius paterni nominis hæres, expreſſa immenſi atque ſempiterni numinis imago. Ergo, cùm Moſes non filius, ſed ſeruus extiterit; non in perpetuum domum Domini regere potuit, neque eſſe ſempiternæ ſalutis adminiſter, quæ quidem in ueræ iuſtitiæ fructu conſiſtit. Vt igitur operâ illius fuerit Iſrael è Pharaonis impotenti dominatu liberatus: non potuit tamen eiuſdem operâ peccati uinculis eximi, & dæmonis infeſtiſsimi dominatum fugere, & ſempiternam miſeriam declinare. Idem etiam de reliquis in omni uirtute excellentibus uiris exiſtimandum eſt. Omnes enim in eâdem conditione fuerunt, qua Moſes, de quo Paulus ait: Et Moſes quidem fidelis fuit, in totâ domo illius, ueluti miniſter, in teſtimonium eorum, quæ dicenda erant. Chriſtus autem, tanquàm filius, in domo eius, quæ domus ſumus nos. Vt igitur aliquot in locis, ab iis, qui non ſempiternàm, ſed breui ſpatio definitam iuriſdictionem in domo Domini habuerunt; breuis aliqua lux rebus humanis allata ſit: ſempiterna profectò ſalus, eorum ope conſtitui, & parari non potuit. Aliâ igitur multò præſtantiore ſanctitate & religione, opus fuit; aliis uirtutum omnium meritis multò clarioribus, ad genus humanum è miſerrimâ ſeruitute redimendum. quæ quidem in ſolo Dei filio mirabiliter eluxerunt. Ergo, ut inquit ille, ſi nos filius liberauerit, uerè liberi erimus. Nullo igitur modo, niſi per unicum Dei filium, è peccatis eripi, & in libertatem uindicari potuimus. Nam, ſi pro uiolatæ maieſtatis amplitudine grauitas criminis ſuſcepti penditur, cùm maieſtas humano ſcelere uiolata infinita ſit; conſequens eſt, ut ſit quodammodò pondus ipſius criminis infinitum. Virtus igitur illius, qui malum adeò peſtiferum erat extirpaturus, conſentaneum fuit, ut eſſet propter inexplicabilem in illo naturæ diuinæ cum humanâ coniunctionem, non terminata, ut in reliquis, ſed immenſa & infinita. Solus igitur Dei filius habuit, quod pro genere humano ſatis abundè perſolueret. Adde, quòd reliqui omnes, quamuis in uitâ ſe excellenter geſſerint, ſæpe tamen in uitâ lapſi conciderunt, & quam plurimis peccatorum maculis

aſperſi ſunt; ita ut ipſi etiam pacificatore indigerent, qui eis ueniam impetraret, atque rurſus illos in Dei gratiam reſtitueret. Nullus enim fuit, qui perpetuum uitæ cursũ ſine graui aliquo lapſu conficeret. Fuit igitur opus omnibus eo pacis ſequeſtre & interprete, qui ne tenui quidem peccati contagio pollutus eſſet, nec alicuius operâ ad gratiam Dei conciliandam indigeret. Talis igitur, ut Paulus ait, conueniebat, ut nobis eſſet Pontifex, ſanctus, innocens, atque puriſsimus, ſegregatus à nocentibus, altior cælis effectus, qui pro ſe nunquàm pro aliis non ſæpe, ſed ſemel tantùm unam hoſtiam offerret; cuius infinitâ ſanctitate aditum omnibus in cælum aperiret. Vnicâ enim oblatione ſempiternam in ſuis iuſtitiam atque ſanctitatem perfecit. Ergo, cùm neque Moſes, neque Samuel, neque Helias, neque quiſquam alius habuerit, quo ſua ipſius debita compenſaret, uitámque mortis inſidiis circunuentam redimeret; quomodò tandem uniuerſum orbem terrarum expiare, & in diuinam gratiam reſtituere potuiſſent? Hoc igitur munus Dei tantùm filio aſsignari conueniebat. Nam, ſi excellens animi pietas atque ſanctitas eſt Deo gratiſsima; in Chriſto tantùm eluxit diuinum illud admirandæ ſanctitatis exemplum, nullis unquàm terrenis affectionibus inquinatum. Si charitas in homines ualet plurimùm apud illum generis humani parentem optimum; adeò nos dilexit Chriſtus, ut in acerbiſsimam mortem, & intolerandum cruciatum, ſe ſe pro hominum ſalute libenter offerret. Si preces ſanctorum hominum Deum flectunt, & à ſeueritute ad clementiam traducunt; hic ſummus totius ſanctitatis architectus, cùm plurimas pro nobis ærumnas pertulit, tum omnem uitam, quam infinitis laboribus expoſuit, in precibus conſumpſit: atque ita patris opem nobis cum ualido clamore, & lacrymis implorauit, & exauditus eſt propter ſuam ſingularem pietatem. Si poſtremò ſacrificium aliquod potuit expiare mentes hominum, pacemq; nobis impetrare; huic uni ſolùm ſacrificio tributum fuit, ut omnia uitia & culpas excluderet, Deumque in perpetuum generi humano propitium efficeret. Nec enim pecudum ſanguis aſperſus potuit ullo modo inſitas animi ſordes eluere, ſed ſanguis Chriſti tantùm, in conſpectu patris illatus. Chriſtus igitur ſolus maximus, atque ſempiternus ſacerdos, munere ſuo

egregiè

egregiè perfunctus, id perfecit in nobis, quod nullæ ſacrorum ſanctitates, nullæ ceremoniæ, nulla priſcæ legis inſtituta, nullæ ſanctorum hominum preces efficere potuerunt. Non enim bruta animantia, ſed ſui ipſius corpus ſanctiſsimum, ad ſacrificium obtulit: non in templi manu facti aditum, ſed in ſummũ cæli faſtigium penetrauit: non pecudum ſanguine populum atque aras aſperſit; ſed proprio ſanguine odium in nos cæleſtis atque ſempiterni numinis extinxit: non odores terrenos incendit; ſed ardentiſsimis precibus pro ſalute hominum ſupplicauit: non denique ullis muneribus humanis iram patris auertere inſtituit; ſed admirabili obedientiâ, charitate, ſanctitate, religione, numen illius ueneratus eſt. Neque ſibi ipſi ueniam (nunquàm enim in uitâ deliquit) ſed nobis omnibus poſtulauit: neque in eo ſacerdotio adminiſtrando humanam religionem, ſed diuinam uirtutem adhibuit. Illius igitur tantùm operâ fuit & patris numen placatum, & iuſtitiæ donum hominibus impertitum. Reſtat nunc, ut uideamus, quibus tandem hominibus iuſtitia à Deo per Chriſtum data ſit. Sed hoc etiam iam ſuperiùs oſtenſum eſt. Non enim Deus ſanat inuitos, non placitis illius obſiſtentes, non oblatam lucem repudiantes: ſed eos, qui uulneris ſui remedium non aſpernantur, diffuſumque lumen libenter accipiunt. Eis igitur tantùm donari iuſtitiam conſtat, qui Dei monenti credunt, uocanti præſtò ſunt, imperanti obediunt, medicanti gratiam tribuunt; totosque ſe illi tradunt: neque ingenio ſuo, ſed uoluntate illius omnia uitæ conſilia moderantur, ut autem uniuerſa unico uerbo complectar, eis tantùm Deus iuſtitiam tribuit, qui fideles ſunt. Attende enim, qui ſint illi, quibus ſanitatem pollicetur. Si audieris, inquit, uocem domini Dei tui, & quod rectum eſt, coram eo feceris, & obedieris mandatis eius, cuſtodierisque omnia præcepta illius: nullum morbum eorum, quos intuli Aegyptiis inferam tibi: ego enim ſum dominus Deus ſanator tuus. Ex his uerbis planè liquet, his tantùm iuſtitiam tribui, qui fidem retinent; hoc eſt, qui Deo obedientes ſunt. obedientiâ enim ſanitas comparatur, ſanitas autem eſt in iuſtitiâ conſtituta. Sic etiam Dauid eos ſanandos prædicit, qui morbi ſui ſenſum capiunt, atque dolore perculſi ad Deum conuertuntur. Similiter apud Iſaiam, Chriſtus ſe miſſum eſſe pronun-

ciat, ad eos curandos, qui animis afflicti ſunt; hoc eſt, qui dolore confecti, in unicum illum uitæ medicum reſpiciunt. Sic denique apud Ieremiam, & Ezechielem, & reliquos Prophetas, illis tantùm ſalutem, & diuinum iuſtitiæ beneficium pollicetur, qui fuerint diuinis inſtitutis obedientes. Sic item Paulus docet Chriſtum obedientibus ſibi cauſam æternæ ſalutis attuliſſe. Habemus igitur, quoad eius fieri potuit, uniuerſam iuſtitiæ uim penitus explicatam. Nam &, qualis ſit iuſtitia, deſcripſimus; &, à quo fonte petenda ſit, oſtendimus; &, cuius operâ manet ad homines, explanauimus; & ad quos tandem homines emanet, oratione definiuimus. Demonſtratum enim eſt, iuſtitiam eſſe ſtatum animi, diuinâ lege fundatum, atque diuinæ uirtutis conſtantiam ſpecie referentem. Dictum eſt Deum ſolum eſſe, qui iuſtitiam in nobis efficiat. Hanc autem ampliſsimis Chriſti meritis atque ſanctitate tributam hominũ generi docuimus. Poſtremò, non omnes, ſed eos tantùm, qui ritè fidem colunt; id eſt, qui diuinis præceptis obediunt, iuſtitiâ donari. Non alienum autem hoc loco arbitror, exactiùs diſtinguere, quid inter fidem atque iuſtitiam interſit: ſiquidem utriuſque uirtutis uis, in diuinæ legis cultu & obſeruatione perſpicitur; ita ut uix à ſe inuicem cogitatione diſcerni queant. Sed animaduertendum eſt, iuſtitiam ſine fide conſtare non poſſe; poſſe autem fidei rationem intelligi, ut iuſtitia non ſit. Cùm enim peccamus, in crimen repentè incidimus, iudicio diuino reſeruatum; quod nullis operibus, quantunuis piis effugere per nos poſſumus; ita ùt, etiam cùm fide ad officium reuertimur, minimè poſsimus iuſtitiam obtinere. Maximorum enim criminum rei ſumus, atque iudicij laqueis irretiti detinemur: ut, quamuis animus iam ſit in ueræ religionis cultum incitatus, non tamen ſit in eo ſtudio & conuerſione iuſtitiæ ratio collocanda. Iuſtitia enim tunc exiſtit, cùm omnis omnino reatus extinguitur. Eſt igitur neceſſe, ut ad Dei clementiam confugiamus, ductique fide ad gratiam aſpiremus, ut opem ſuppliciter imploremus. Quo facto, clementiſsimus ille Dominus continuò preces noſtras exaudiet; atque id, quod inſtituit, & inchoauit, abſoluet; omnibusque flagitiis noſtris ſempiternâ obliuione ſepultis, iuſtitiâ nos ſuâ confeſtim informabit. Itaque ſemper fides antecedit iuſtitiam; continet tamen

fides

 319

fides primam iuſtitiæ inſtitutionem. Inchoat enim iuſtitiam in nobis Dominus, cùm numine ſuo pellit animos; cùm fidem in nobis excitat; cùm facit, ut ſpiritu ſuo pulſi mala noſtra ſentiamus; cùm nos ad ſe fide conuertit. Perficit, & abſoluit iuſtitiam; cùm non modò nos ad ſui ſtudium allicit, & inuitat; uerùm etiam omnia commiſſa ſcelera cõdonat. Itaque eſt iuſtitia fidei fructus ampliſsimus: fides autem maximum iuſtitiæ fundamentum. fides enim incipit, quod iuſtitia conſumat: fides ſceleri obſiſtit, iuſtitia omni ſcelere ſoluit: fides ſtrenuè decertat, iuſtitia ſummâ cum gloriâ triumphat: fides uota nuncupat, iuſtitia nuncupata uota perſoluit: fides in eo elaborat, ut animum rectè conſtituat; iuſtitia animum facillimè regit, atque moderatur. Sic igitur fit, ut fides quidem inchoata quædam iuſtitia ſit; iuſtitia uerò perfecta & abſoluta quædam fides. Accedit, quòd fides eſt officium noſtrum, non tamen abſque diuino beneficio præſtitum: iuſtitia uerò diuinum munus & beneficium, humanis tamen officiis exercendũ, atque conſeruandum. itaque fidem Deo offerimus, iuſtitiæ uerò gratiam poſtulamus. Fide poſtremò iuſtitiam conſequimur; iuſtitiâ autem fidem tuemur, atque miros in illâ progreſſus facimus. ut enim ſublatâ fide iuſtitia omnis amittitur; ita iuſtitiâ conſtitutâ, fides fit altior in dies, atque uehementior. Hinc facillimè apparet, in quo ſit omnis ſanctitas conſtituta. Eſt autem ſanctitas ſcientia religionis colendæ: ſcientia autem hæc in eo poſita eſt, ut teneamus animo, quibus ſacris immolandum ſit; quid rurſus ſit à Deo poſtulandum, atque flagitandum. Qui hæc duo rectè animo percepta atque comprehenſa tenuerit, is ueræ religionis ſcientiſsimus haberi poteſt. Quo autem alio ſacrificio numen illius uenerari, quod aliud munus uoluntati illius acceptum & gratum adhibere poſſumus, præter unam fidem, Chriſti meritis atque ſanctitate firmatã? Quid rurſus ab illo petendum, quod ſit & illius magnificentiæ magis conſentaneum, & ad noſtram dignitatem aptius, & ad uitam & immortalitatem magis neceſſarium; quàm iuſtitiam? Præclarè igitur Oſeas populum ad ſtudium ſanctitatis adhortatur. ſic enim eum excitat ad religionem, ut non ullo modo eam in in legis ſacrificiis, ſed in fide ſitam doceat. Non enim ait, parate uitulos, hircos ad aram ſtatuite, agnos & arietes

in Dei honorem iugulate. quid igitur dicit? tollite uobiſcum uerba, & conuertimini ad Dominum. Hic non planè demonſtrat, omnem religionem in ſanctâ & fideli precatione conſiſtere; neque ſanguine pecudum, ſed fide atque precibus ardenti fide ſubnixis, immolandũ? Nunc diſcamus ab eodem prophetâ, quid à Deo petendum ſit. adiungit enim, Diciteque ad eum, omnem aufer iniquitatem, & accipe bonum. hoc eſt, confer mihi diuinum iuſtitiæ munus: & hanc meam fidem, qua ad te ſupplex accedo, benignitate tuâ immensâ & infinitâ complectere. Atque, ut oſtendat fide iuſtitiam conſeruari & augeri; admonet, ut in perpetuum fidem uoueant, quæ quidem maximâ ex parte in acceptis beneficiis animo retractandis, & in gratiis agendis poſita eſt. addit enim, Et perſoluemus uitulos labiorum noſtrorum. hoc eſt, ſacra, quæ nobis uoti damnatis peragenda ſunt, non uitulorum cæde, ſed laudum tuarum aſsiduâ prædicatione peragenda ſunt. hi enim ſunt uituli tibi gratiſsimi; hæc ſacrificia magnificentiſsima. Itaque breui oratione uir diuinus omnem nobis rationem ueræ & abſolutæ religionis explanauit. docuit enim fide ſupplicandum; iuſtitiam uerò poſtulandam; iuſtitiæ rurſus donũ atque beneficium. fidei opibus conſeruandum, & augendũ: ut ſic fides iuſtitiam pariat; iuſtitia fidem amplificet; & alterum alterius incremento roberetur; & utrunque tandem ad ſummum perueniat. Hæc ſunt illa ſacra ſanctiſsima; quibus initiari, hæc ſacrificia, quibus pacem expoſcere; hæc munera, quorum gratiâ uota ſuſcipere, conuenit. in hoc enim omnis religio ſita eſt, ut fide pro obtinendâ iuſtitiâ ſacrificemus. Vt autem omnis religionis intelligentia in fidei atque iuſtitiæ cognitione conſiſtit: ſic omnis impia fraus, omnis impura ſuperſtitio ex eo eſt, quòd neque cum fide ad Deum adeunt homines; neque iuſtitiam, ſed opes fluxas & interituras à Deo flagitant. Duplici igitur ratione impuri & impij ſunt. Aut enim, quanta ſit diuinæ naturæ uis atque maieſtas; quantaque & quàm ſalutaris benignitas ignorant: aut ſummum bonum non in ipſo Deo, ſed in rebus caducis, ponendum exiſtimant. Nam, ſi illud in Deo ſitum iudicarent, nihil optarent ardentius, quàm id, quod eos cum Deo rectè coniungeret. id autem iuſtitia eſt. utroque igitur modo Deum honore diuino ſpoliant. Nam, qui aut diffidenter & ti-

midè,

midè, aut nimis confidenter & impurè; cum muneribus terrenis per fraudem ſæpenumerò quæſitis, ad aras accedunt; prauam certè opinionem de diuinâ bonitate & clementiâ, aut iuſtitiâ & æquitate concipiunt. Qui rurſus aliud niſi Deum ſummè concupiſcit, atque non pro iuſtitiâ, ſed pro rebus caducis tantùm immolandum putatis; certè Deo, cui ſupplicat, diuinitatem eripit. id enim, quod ſummè & ardenter expetit, illi anteponit. O' deplorandam cæcitatem & amentiam hominum, omnem operam, curam, & ſolicitudinem, omnes rationes, & cogitationes, omnes deniquepreces & ſacrificia, in res uaniſſimas conferentium: Quid enim miſerius, quàm pro his rebus parandis, immenſos labores excipere; quæ neque inopiam ſubleuant, nec curas eximunt, neque morbos depellunt, neque ſitim cupiditatis extingunt: immò dum cupiditatem uehementiùs irritant, omni tranquillitatis fructu animum ſpoliant, uitamque longè amariorem efficiunt? Hoc diuinum iuſtitiæ donum optandum, hoc amandum, hoc aſsiduis precibus petendum eſt; quod animum omnibus diuinis opibus copioſum & opulentem reddit, quod morbis liberat, quod extrahit ſolicitudines, quod homines Deo ſimiles facit, in quo denique diuinæ gratiæ ſumma conſiſtit. Nec enim aliud eſt gratia illa, qua iuſti ſumus, niſi iuſtitia ipſa gratis conceſſa fidelibus. Quod ut rectiùs intelligamus, non arbitror alienum Gratiæ nomen explicare; maximè cùm nullo modo eam à iuſtitiâ ſecernendam exiſtimem: & eos, qui aliam gratiam excogitant, illorum bonâ ueniâ dixerim, in maximo errore uerſari cenſeam. Primùm igitur hæc uox ſignificat fauorem & benignitatem alicuius, nullis aliorum meritis, ſed ſpõte tantùm & uoluntate ſuâ, ad benignè faciendum propenſam. Significat deindè ipſius benignè uoluntatis effectum; nempe beneficium gratuitò collatum. Declarat præterea Gratiæ nomen accepti beneficij memoriam, cum ſtudio reddendi, atque, quoad eius fieri poterit, referendi coniunctam. Eſt poſtremò alia huius uerbi notio, qua dicimus aliquid eſſe gratum; hoc eſt, aſpectu iucundum, amorem quaſi quadam uenuſtate concilians. Hanc autem uariam & multiplicem nominis huius uim, cùm ad diuina ſignificanda transferimus, ſemper nobis iuſtitia occurrit. Nam, cùm gratiæ nomine diuinum fauorem & clementiam intelligimus,

telligimus, nullis noſtris meritis ad munera gratis danda incitatam; hæc certè Dei clementia, in iuſtitiæ beneficio hominibus tributo maximè perſpicitur. Deindè, cùm ex ipsâ gratiâ mirabiles atque uarij, & multiplices effectus exiſtant (omnia nãque uitæ commoda in gratiis numerari poſſunt) præcipuè tamen Spiritus ſancti munera gratis hominum generi conceſſa, hoc uocabulo deſignantur. Diuiſiones, inquit Paulus gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus. Sed cùm nullum â Spiritu ſancto donum aut maius & amplius iuſtitiâ, aut iucundius & ſalutarius acceperimus; congruum fuit iuſtitiam potiſsimùm inter omnia diuina munera hoc nomine gratiæ appellari. ſi uerò illum uerbi uſum conſideres, quo gratia ponitur pro memoriâ accepti beneficij; ex quo fit, ut ingratos eos nominemus, qui beneficij memoriam deponunt, paremque uoluntatem non reddunt, cùm poſſunt: gratia profectò eſt ad ipſius partæ iuſtitiæ munus & officium maximè referenda. Nihil enim eſt magis ſecundum iuſtitiam, quàm gratus animus, accepta beneficia ſecum recogitans; eaque, ubi primùm poteſt, quibus in rebus poteſt, omni ſtudio rependens; aut ſaltem gratiarùm agendarum ſtudium non intermittens. Si poſtremò animum referas ad illam nominis ſententiam, qua diximus gratam oculis uenuſtatem declarari; omnis certè uenuſtas & elegantia eſt in iuſtitia ponenda. Nihil enim refert, quàm grati ſimus hominum oculis, neque enim ſunt in ſenſibus humanis uera & conſtantia pulchritudinis & honeſtatis iudicia. fit enim plerunque, ut falsâ uenuſtatis imagine capti, deformia, atq; turpia, per pulchra iudicent. Illud igitur animaduertendum eſt, in quo ſunt omnia; quàm grati, nempe quàm amabiles, atque iucundi ſimus illi ſummo formarum ſpectatori, qui non uanum corporis nitorem, ſed ſplendidum animi cultum, & admirabilem mentis elegantiam intuetur. Nihil autem Dei oculis omni ex parte gratum eſſe poteſt, præter iuſtitiam. Quoquo igitur modò gratiam intelligas, ſemper iuſtitia animis obuerſatur. Aut enim fontem perſpicis; aut ipſius iuſtitiæ uim & rationem; aut iuſtitiæ munus & officium; aut eiuſdem iuſtitiæ decus & elegantiam. Has uocabuli huius notiones mihi planè perceptas arbitror: illius autem gratiæ uim me penitus ignorare confiteor, quam multi non â charitate ſolùm; uerùm etiam ab om-

ni uirtutis ratione ſeiungunt, eâque charitatem informari contendunt. Eos autem ipſos, qui de gratiâ ita diſputant, eius ipſius gratiæ, cuius auctores ſunt, uim ignorare: illud eſt maximo argumento, quòd eam non nominant, ſed qualitatem quandam nomine uacantem inducunt. Si enim quæras ab illis, quid gratia ſit; multam operam in diſtinguendo ponunt: & rectè ſanè. omnis enim nominis uis multiplex diſtinguenda eſt. Sed diſtinctionem uideamus. Gratia, inquiunt, primùm eſt fauor, amore, quo quiſque eſt affectus in aliquem, excitatus: eſt deindè fauoris ipſius effectus, nempe gratis donatum beneficium: eſt poſtremò grata accepti beneficij commemoratio.optimè. Sed ego primam gratiæ rationem Dei clementiam appello, è qua noſtra iuſtitia omnis emanat: alterâ, quamuis latè pateat, iuſtitiam tamen præcipuè ſignificari uideo: tertiâ uerò ipſius iuſtitiæ ſummum atque præſtantiſsimum officium deſignari non ambigo. nihil eſt enim in quo ſe iuſtitia clarius oſtentet, quàm in auctore atque parente iuſtitiæ colendo, ſummiſque laudibus atque omni uitæ ſtudio celebrando. Sic enim fit, ut iuſtitia eô, undè profecta eſt, reuertens, abſoluta quadam conuerſione finem atque perfectionem conſequatur. ut enim à Deo profluxit, ſic ad Dei gloriam eſt, tanquàm ad debitum finem, referenda. Si ergo, cùm gratiam nominamus, ſtatim nobis occurrit, uel iuſtitiæ origo, nempe immenſa Dei benignitas, & clementia; uel iuſtitiæ ipſius uis & ratio, opera diuinæ benignitatis effecta; uel iuſtitiæ ſtudium omnium præclariſsimum: quid opus fuit aliam exquirere gratiam à iuſtitiæ ratione ſeiunctam, quam nemo prorſus intelligeret? Non, inquiunt, eſt ueriſimile, ut Deus iis, quos ſpiritus ſui muneribus informare inſtituit, minùs conſulat, quàm rebus iis, quæ naturâ tantùm cohærent, & permanent. Sed res, quæ naturâ tantùm cõſtant, ſic à Deo conſtitutæ ſunt, ut non tãtùm à cauſâ extrinſecâ mouerentur; uerùm etiam inſitâ propriæ formæ cupiditate, atque propenſione, cùm finem motus appeterent, ad quem cauſâ extrinſecus illatâ diriguntur; aliter enim motus ille minimè naturalis eſſet. ergo & iis, quæ ſpiritu diuino regendæ ſunt, opus fuit aliquâ diuinâ formâ, qua ſponte ducerentur eô, quô illas ſpiritus diuinus impelleret. Hoc quidem rectiſsimè dictũ puto: ſed eam formam iuſtitiam eſſe defendo. In eâ enim eſt

ſolida & expreſſa diuinæ mentis effigies; quæ facit, ut ad omnia, ad quæ nos Spiritus ſanctus ſingulari præſidio impellit, ſponte etiam noſtrâ cum uoluptate ducamur. Quid igitur opus fuit gratiam à uirtute ſecernere? ſi enim proprium uirtutis munus eſt, eum, in quo ineſt, perficere; cùm gratia mentem maximè perficiat, ad ſummumque perducat; uirtus, uel maximè, ducenda eſt. Nam, ſi gratiæ nomine Dei clementiam intelligis, gratia Dei ipſius uirtus eſt: ſi diuinæ clementiæ beneficia, inter ea iuſtitiã præſtantiſsimum locum obtinet: ſi animum gratum, atque beneficij memorem, in eo uirtus omnis ſita eſt. Quid igitur conuenit gratiam ab omni uirtute ſeparare? Ita ſanè, inquiunt. ut enim rationis lumen eſt à uirtutibus induſtriâ & exercitatione quæſitis naturâ diſtinctum; hæ autem uirtutes ſunt, quibus homo ad finem humanæ naturæ conſentaneum dirigitur: ita conſequens eſt, lumen gratiæ, ab iis uirtutibus ſeparari, quarum diuinam uim Spiritus ſanctus animis diffundit. Hæc illi omnia more ſuo, nos noſtro dicimus: & hac quidem conclusione effectum putant, quod uolunt; in qua tamen difficile dictu eſt, quàm multa uitia ſint. Primùm enim in eo grauiter errant, quòd ita diſputant, quaſi ſit aliqua uirtus, quæ à clementiâ diuinâ non fluxerit. Virtutes enim, quæ non à Deo ortæ ſunt, & ad Deum referuntur, non uirtutes, ſed flagitia ſunt. Deindè, quòd ſtatuunt lumen rationis ſine Dei gratiâ conſtare poſſe. Ratio enim per ſe neque uitæ finem intueri, neque uitæ curſum inſtituere, neque è tenebris emergere poteſt. Semper enim errat, quandiu eſt orbata diuino lumine; ita ut, cùm maximè ad beatam uitam enititur, tum uel maximè ſe in miſeriam ſempiternam præcipitet. Quod eſt igitur rationis lumen? gratia profectò diuina. ut enim luce ſolis oculorum lumen appellari poteſt; eâ nâque circũfuſi oculi clarè uident, quæ ante ſolis ortũ erant tenebris inuoluta: ſic & diuina gratia rationis lumen poteſt appellari. Quòd ſi rationis lumen appelles rectã mentis intelligentiã, clarè cernentem; ea certè ſine diuinâ luce extare non poteſt. Recta porrò intelligentia ſapientia eſt. Sapientia autem nõ modò maxima uirtus eſt; ſed omnes ipſa uirtutes gubernat. Nullo igitur modo eſt rationis lumen à uerâ uirtute naturâ atque ratione ſeparandum. Ille uerò communis multorum lapſus, ſtatuunt enim finem hominis humanæ naturæ accommodatum;

diuerſum eſſe ab eo, quem appetit, poſtquàm eſt gratiâ diuinâ informatus. Homo enim cùm ſit naturæ diuinæ imago, nihil habere poteſt, quod illius naturam perficiat, & in quo tandem ut in ultimo bono, conquieſcat, niſi Deum. Ita concluditur, finem hominis, eâ ratione, qua homo eſt, ſolum Deum eſſe; ad quem tamen non ſuis uiribus, ſed Dei ipſius gratiâ peruenire poteſt. Cùm igitur homo aliquid ſibi præter Deum, ut ultimum bonum, proponit; id non ſecundum naturam hominis facit, ſed ſecũdum humanæ naturæ corruptelam, & prauitatẽ. Poſtremò, ut poſsimus iudicare, quàm eſſet apta comparatio; priùs conueniebat explicare, quid eſſet gratia: ut ſic tandem uideremus, eandem eſſe gratiæ, cum uirtutibus, quàs appellant infuſas, cognationem; quam habet lumen rationis cum uirtutibus ratione acquiſitis. Quomodò enim poſſum intelligere, quàm aptè hæc inter ſe collata ſint; niſi priùs gratiæ rationem perſpectã habuero? Gratiam uirtutem eſſe negas. quid igitur gratia eſt, ſi uirtus non eſt? Nam, cùm tantùm dicis eſſe qualitatem à uirtutis ratione diſtantem, nihil tu me doces, niſi eandem ipſam qualitatem definias. Doce igitur, quæ tãdem qualitas iſta ſit. Eſt, inquit, ut Auguſtinus auctor eſt, nitor animi ſanctum concilians amorem. Rectè ſanè. iſte tamen animi nitor explica, qualis ſit. mihi enim, qui nitorem animi, qui uenuſtatem & elegantiam, qui omnem denique mentis ornatum & pulchritudinem, in iuſtitiâ pono, ſatis eſſe puto nitoris nomen, ad gratiam declarandam: tibi uerò, qui gratiam à uirtutis ratione diſcernis, uberiùs explicandum eſt, quid iſtius nitoris nomine ſignificatum eſſe uelis. Quòd ſi nitoris uerbo ſatisfactum quæſtioni putas, perindè facis, atque is, qui interrogatus de eo, quem dixiſſet eſſe egregio cultu nitentem, quali cultu ornatus eſſet; neque purpuram, neque aurum, neque gemmas nominaret: ſed tantùm ipſius cultus nomen altero quoque uerbo ineptè repeteret. Quæro enim, quid tandem ſit iſte nitor animi, quam uim habeat, quibus in rebus ſitus ſit. quòd ſi fecero, aut iuſtitiam proferes; aut nihil omnino dices, ſed tantùm iſtius nitoris uerbum identidem, uſurpabis. Nam, ſi dixeris eſſe diuinæ formæ ſimilitudinem, eâdem ratione te premam; & eam ipſam ſimilitudinem ut explices, à te contendam; atque doceas, in qua tandem re ſimilitudo formæ di-

uinæ conſiſtat. Et ſic tandem neceſſe erit, ad ipſam iuſtitiam reuoluaris. omnis enim diuinæ formæ ſimilitudo, eſt in iuſtitiâ poſita. Quod Paulus in epiſtolâ, quam ſcribit ad Epheſios luculenter explanat. Renouamini, inquit, ſpiritu mentis noſtræ; & induite nouum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitiâ & ſanctitate ueritatis. Idem in epiſtolâ ad Coloſſen. demonſtrat, omnem diuinæ mentis imaginem, in iuſtitiæ ſanctitate poſitam eſſe. Si igitur gratia eſt animi nitor, diuinæ naturæ ſimilitudinem referens; omnis autem hæc ſimilitudo in uerâ iuſtitiâ conſiſtit; gratia certè nihil eſt aliud, niſi iuſtitia. Quòd ſi dicas gratiam eſſe, quæ nos Deo gratos efficit; num poteſt aliquid aliud excogitari, quod nos Deo gratos efficiat, præter unam iuſtitiam? Iuſtus Dominus, inquit Dauid, & iuſtitias dilexit. Idem Dominus apud Ieremiam ait, Ego Dominus, qui facio miſericordiam, & iudicium, & iuſtitiam in terrâ. hæc enim omnia placent mihi. Item apud Ioannem, Qui miſit, inquit, me, non reliquit me ſolum; quia ego, quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Paulus uerò, cùm Romanos exhortaretur, ut quilibet exhiberet ſe, hoſtiam uiuentem, ſanctam, Deo placentem; ut explicet deinceps, quæ Deo placeant, omnia iuſtitiæ munera recenſet. Ex his locis & ex aliis quàm plurimis, facilè liquet, aut iuſtitiam eſſe, quæ nos Deo gratos faciat, aut nihil eſſe. Id enim nos Deo conciliat, quod illi ſimiles efficit: iuſtitia autem eſt, quæ Deo ſimiles efficit. Quod cùm gratiæ proprium munus ſit, ſequitur, ut ipſa iuſtitia gratia ſit. Cùm autem charitas abſoluta, omnem ſit uim iuſtitiæ complexa, multò certè ſapientiùs feciſſe uidentur, qui gratiam à charitate non diſcernunt; quam ij, qui eam à uirtute, ratione ſeiunctam eſſe ſtatuunt. Legis nanque finis, ut Paulus auctor eſt, charitas eſt, ex corde puro, & conſcientiâ bonâ, & fide non fictâ. Cum uerò conſtet legis finem eſſe iuſtitiam (ad eam enim ſanciendam omnia legis præcepta referuntur) reſtat, ut iuſtitia omnis in eâ charitate ſita ſit, quæ poſt crimen ueniâ deletum, atque diuinâ clementiâ ſepultum confeſtim exiſtit. Dei enim clementiâ fit, ut omnia crimina eorum, qui in illius fide nituntur, omnino deleantur; & ignis diuini amoris illorum animis implicetur; atque ita Deo ſum-

mo

373

mo arctiſsimè coniungantur: quod eſt maximum & ampliſſimum diuinæ benignitatis & gratiæ beneficium. In hoc autem ſanctiſsimæ coniunctionis fœdere conſtat, eſſe omnem religionem iuſtitiæ conſtitutam: Cùm igitur hoc nomen non modò Dei benignitatem ſignificet, uerùm etiam illius munus atque beneficium; nullumque munus à Deo nobis donatum ſit illuſtrius, nullum amplius & magnificentius: efficitur planè, ut inter omnia diuina beneficia, hoc unum iuſtitiæ munus præcipuè gratiæ nomen obtineat. Quocircà non poſſum ſatis admirari, quid uenerit in mentem quibuſdam hominibus eruditis, atque piis, aliquid ingenio comminiſci, quod eſſet iuſtitiæ ſplendore, omnique uirtutis elegantiâ mirabilius. Nam illud ridiculum, in quo aſſerunt gratiam eſſe iuſtitiæ formam. Putes iuſtitiam eſſe rudem materiam, & impolitam, nouâ quadam formâ concinnandam: aut aliquid in animo diſsipatum & fluctuans, quod ſit ratione aſtringendum. In quo quidem minimè uident, omne, quod in materiæ rationem cadit, infinitè ferri, & eſſe ſemper in motu, ſine modo, ſine conſtantiâ, ordinis totius expers, & immoderatè iactatum. Infinita igitur inanium rerum cupiditas, effrænata iracundia, turbidæ & inconſideratæ animorum commotiones ſunt, quæ formâ indigent, & materiæ inſtar obtinent, & ratione deuinciendæ ſunt: non iuſtitia, quæ eſt ipſe rerum modus, lex, atque ratio, qua diſsipata colliguntur, diſſoluta coniunguntur, diſsidentia componuntur, inordinata denique in ordinem adducuntur. ita ut ex flagitioſâ commotionum infinitate, ad unam rationem & conſonantiam redactâ, unicus, idemque omnium ſuauiſsimus concentus exiſtat. Quòd ſi rurſus in iuſtitiâ eſſet aliquid diſſolutum, & uagum; ſi quidpiam inconſideratè commotum atque turbatum, tunc iuſtitiæ formam requirerem. Cùm uerò iuſtitia ſit ipſa forma, eademque omni laude excellens, atque planè diuina, animos numero atque ratione deuinciens; non uideo, cur hac minimè contenti aliam ſine ullâ grauiore causâ formam excogitemus. Sic enim & ipſius gratiæ, quam effingunt, eſſet alia forma rurſus inueſtiganda, & ſic infinitè progrediendum. Quòd ſi hoc abſurdum eſt, abſurdum etiam eſt id, undè hoc concluditur; nempe gratiam eſſe aliquid na-

turâ atque ratione à iuſtitiâ ſegregatum. Si igitur iuſtitia eſt ſummum & altiſsimum diuinæ gratiæ beneficium, eâ nãque ad Dei ſimilitudinem proximè accedimus, & omni ſtudio in immortalitatem rapimur; ſi ea continet in ſe omnem pulchritudinis, & honeſtatis excellentiam, ita ut nos Deo gratos, amabiles, atque iucundos efficiat; ſi mentem diuinâ quadam ſpecie informat, & omnes animi partes ordine, lege, atque ratione conſtringit; ſi hæc omnia rectè gratiæ, quæ nobis per Chriſti uirtutem & gratiam ineſt, attributa ſunt: ipſa profectò iuſtitia gratia putanda eſt; & non alia gratia ingenio fabricanda.

LIBRI QVINTI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII DE IVSTITIA

LIBER SEXTVS.

QVALEM uim habeat iuſtitia, quomodò in diuinæ legis ſanctiſsimo cultu ſita ſit, & à Deo ad homines, qui Chriſtum fide uenerantur, propter excellentem illius in omni genere ſanctitatem peruenerit, quemadmodùm denique ſummum diuinæ gratiæ munus & beneficium in illâ conſiſtat; ſatis explicatum arbitror. Nunc igitur conſequens eſt, ut non uniuersè, ſed ſigillatim illius decus, & elegantiam, & opes immenſas aliquâ ex parte referamus. Quãuis enim diuina munera non poſsint intelligentiâ humanâ comprehendi; tantùm abeſt, ut iuſtitia, qua nihil eſt in muneribus diuinis amplius, & illuſtrius, & uberius, & magnificentius, poſsit aliquâ facultate ſplendidæ orationis explanari: conſentaneum tamen eſt nobis, qui diuina ſuſpicimus, maximè uerò poſtquàm ſemel ſumus in tantarum rerum tractationem ingreſsi, nihil omittere, quod quidem ad illius explicationem pertinere uideatur. Nec enim uerum eſt illud contritum nimiâ uetuſtate prouerbium, Mortalibus mortalia tantùm curanda eſſe; neque ea, quæ ſupra nos ſunt, eſſe nobis ullo modo ratione perquirenda. ſcelerata profectò ſententia, malorumque omnium ſeminarium continens. Qui enim ita ſe abiicit, ut infima tantùm, quæ infra ſe poſita eſſe uidet, ad ſe pertinere putet; neceſſe profectò eſt, ut quaſi quædam immanis bellua cupiditate indomitâ rapiatur, & in omni flagitio & turpitudine uolutetur; neque aliud in uitâ ſibi propoſitum eſſe putet, quàm ut effrænatam

frænatam libidinem expleat, omneque uitæ ſtudium in corporis cultu & curâ conſumat. Quanquàm, qui ſe mortalem exiſtimat, animique uitam cum corpore ſimul extingui; tantâq; mentis cæcitate laborat, ut naturæ ſuæ dignitatem non cernat; neque inter ſe & brutum aliquod animal quidquam intereſſe putet: æquum eſt, ut prouerbium illud ſemper in ore habeat; mortaliaque tantùm, & caduca omni ſtudio conſectetur. Nobis uerò, quos non ratio tantùm & natura, ſed multò magis laudabilis & prædicanda fides erexit; atque ad cæli conſpectum, & ad noſtram ipſorum cognitionem acriter incitauit: quid aliud in uitâ faciendum eſt, cùm nos immortales diuinoque ſemine generatos eſſe ſentiamus; quàm ut mortalibus rebus abiectis, & repudiatis, de immortalibus atque diuinis noctes & dies; cum incredibili uoluptate cogitemus; & quamtulamcunque dicendi facultatem adepti erimus, eam omnem ad æternitatis ipſius ſtudium conferamus. Non enim ad paſtum, ut pecudes; ſed ad immortale decus & gloriam nati ſumus: neque naturæ perfectio nobis è terrâ eſt; ſed è cælo petenda: neque tam eſt nobis, quæ ſit corporibus noſtris cum terrenâ mole coniunctio; quàm quæ ſit animis cum diuinâ mente cognatio, perpetuò conſiderandum. Non igitur conuenit in diuinum iuſtitiæ ſplendorem ſolito acriùs intuentem, aut mollitiâ langueſcere, aut defatigatione frangi, aut denique difficultate ſuſcepti muneris impediri; quò minùs opes illius conetur in omnium conſpectum proponere, earumque cupiditate multos incendere. Nam, etſi inſtitutum à nobis munus perficere nequeamus; ipſe tamen conatus egregius eſt, præmioque, ut ſpero, tandem afficiendus: ſiquidem non ingenio noſtro, ſed Chriſti gratiâ & benignitate confidimus. Hac igitur fretus timorem, quo eram antè perculſus, omittam: & iuſtitiæ laudes dicere aggrediar. Vt igitur hinc principium ducamus, quantâ luce completi ſint, qui iuſtitiâ culti ſunt, explicari non poteſt. Nec enim communi tantùm luce fruuntur; quam animantibus cunctis aſtra cælis infixa diffundunt: ſed ipſius diuinæ lucis radiis illuſtrantur, quam ſolæ beatiſsimæ mentes aſpiciunt. Solem illum nulla unquàm umbra noctis obſcurat, cùm facilè omnem caliginem immenſo fulgore diſpellat: neque ad occaſum commeat, ſed eodem ſemper ſplendore intuen-

tuentium aſpectum lætificat. Nec enim diurna conuerſione oblatam mortalibus lucem definit, ſed eandem perpetuò ſuæ lucis uſuram fidelium nationi largitur. Dies igitur ille nunquàm nocti cedit, ſed eodem ſemper ſplendore omnia cum diuini numinis amplificatione colluſtrat. In hac igitur luce, quam Chriſtus erat ortu ſuo terris allaturus, Iſaias multis antè ſæculis mente defixus incredibiliter exultat; diuinoque ſpiritu concitatus uniuerſum piorum hominum cœtum magnis uocibus inclamat, dicens; Surge, & illuminare, quia uenit lumen tuum, & gloria Domini ſuper te orta eſt. In quo quidem aperte ſignificat, ſolem, quo erat humanum genus illuminandum, eſſe Dei unicum filium, qui idem patris gloria nominatur. Hic exoriens diſsipauit peſtilentis erroris caliginem, fugauit noctem & tenebras, ſuorumque mentes clariſsimâ luce compleuit: ita ut, cùm reliquis hominibus teterrima quædam nox offuſa ſit, quæ diuinarum rerum aſpectum adimit; ipſi tamen omnia clarè perſpiciant. Quod quidem uir diuinus explicat adiungens: Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: ſuper te autem orietur Dominus, & gloria eius in te uidebitur. Deindè poſt multa in eãdem ſententiam adducta, ait tandem, iuſtos homines non Solis, non Lunæ, non ſiderum luce; ſed clariſsimo ſplendore diuinæ mentis uſuros. Nec enim ſenſibus uitam inſtituunt; ſed fide omnia uitæ conſilia moderantur. Conſequens igitur eſt, ut non tam in communem aſtrorum lucem; quàm in ſempiternam diuini luminis claritatem reſpiciant: neque in umbras rerum & imagines, quæ corporum naturâ continentur; ſed in ipſam ueritatem æternæque naturæ conſtantiam, aciem mentis intendant; omniaque illorum conſilia ad immortalitatem referantur. Prædicit igitur futurum, ut ſol eccleſiæ nunquàm occidat: neque dies ullo temporis ſpatio terminentur; cùm ſol ſit ipſe Deus, ſummus atque ſempiternus, ſempiternum diem immenſitate & æternitate ſuæ claritatis efficiens. Quid igitur beatiùs, quàm lucem hanc ſempiternam atque diuinam mentis oculis uſurpare? Etenim, ſiqui tenebris incluſi multis annis ſolem aſpicere nequiuêre, cùm multa incommoda ſubierint; nullum tamen æquè dolentius paſsi ſunt, atque lucis ipſius abſentiam: idemque, cùm ſubitò tenebricoſo carcere liberati, in lucem reſpiciunt, ipſius

aſpectu ſatiari non poſſunt : quid tandem illis euenturum ſuſpi camur, qui teterrimis ignorantiæ tenebris emerſi, mentis oculos in ſolem illum ſempiternum ſubitò conuertunt; iucundiſsimoque ſtatim maximarum rerum atque diuinarum ſpectaculo perfruuntur? Lux, inquit ille, orta eſt iuſto; & rectis corde, lætitia. Quod enim gaudium, quæ uoluptas animo tanta cogitari poteſt, quæ ſit cum tantâ felicis animi uoluptate comparanda? flagrat enim mens hominis inexplebili cupiditate uera cernendi; uſque adeò ut multi ſeſe corporeis uoluptatibus omnino priuauerint, patrimonia magna conſumpſerint, regiones innumerabiles peragrando confecerint, multiſque in locis ſummum uitæ diſcrimen adierint, ut poſſent tandem aliquando animum ſuum ſapientiæ diſciplinis excolere. Sed quid tandem, tam multis ingeniis ad uerum inueniendum acerrimè concitatis, tantis laboribus exhauſtis, tam multis rebus ad ueritatem faciliùs indagandam temporis longinquitate diligenter obſeruatis, ad ſummam ſapientiæ profectum fuit? parùm admodùm profectò. Qui enim ſe ſapientes exiſtimabant, & eo nomine ſeſe inſolentiùs efferebant; erant aliorum ſcriptis facilè redarguti, & ignorationis & inſcitiæ conuicti. Nec enim fuit quidquam ab hominibus ope diuinâ nudatis adeò feliciter inuentum, aut ita diligenter explicatum, aut eâ animi firmitate conſtitutum; quod non aliorum argumentis omnino labefactatum concideret. Quæ res impulit homines acutiſsimos, ut affirmarent, nihil ſciri, nihil comprehendi & percipi poſſe; omnemque ueritatem eſſe penitus ab humanâ cognitione remotam. Proindè ſolos eos minimè deſipere, qui ſe nihil ſcire profitebantur. Quòd ſi aliquid fuit commodè ab illis excogitatum, qui ſe ſtudio ſapientiæ dediderunt; nullum tamen id emolumentum ad uitæ beatæ rationem conferebat; ita ut ſine ullo fructu fuerit ab eis omne ſtudium in philoſophiâ conſumptum. Cum enim ſpe beatæ uitæ ſeſe ad artium ſtudia contuliſſent; in ſummâ tamen miſeriâ uerſabantur. Erant enim & erroribus pernicioſis imbuti, & curis moleſtiſsimis implicati, & flagitiis innumerabilibus impediti. Vt autem nihil aliud eorum animos cruciaret, ipſum certè deſperare omnem ueritatem, cuius deſiderio capti uitam omnem in ſtudio contere-bant, erat certè moleſtiſsimum. Vt enim ſi prægnans mulier fœ

tum,

tum, quem diu aluo continuit, uiuum edere nequeat; eam in ipſo nixu magnis doloribus ſine fructu cruciari neceſſe eſt, ſummumque uitæ periculum adire: ſic mentem ſtudio ueri cognoſcendi grauidam, intra quam concepta ueritatis ſemina perfectè informari non poſſunt; opus eſt magnis doloribus implicari, in ſummumque diſcrimen ſalutis adduci: cùm in ipſo pariendi conatu ſemper abortione miſerrimè confligetur. Eſt enim menti propoſita ueritatis ipſius informatio. Hanc igitur dum comprehendit, beata eſt: dum illius fructu priuatur, miſerrima. Omnes igitur, qui ſine diuinâ luce in ſtudio ſapientiæ uerſati ſunt, miſeri & ærumnoſi ſunt exiſtimandi; cùm nunquàm eô peruenerint, quô ardentiſsimè cupiebant. Ex quo neceſſariò eueniebat, ut eſſet eorum uita multis curis & moleſtiis affecta. Nam, etſi aliqui inani quadam ſpecie deluſi, pro ueris falſa probarent; &, quaſi uoti compotes, lætitiâ geſtirent: non diu tamen in eâ uoluptate permanebant. Nihil enim fictum, uanâque ſpecie ſimulatum diuturnam uoluptatem poteſt efficere: imò, quò uehementiùs initiò animum pulſat, lætitiâque afficit; eò grauiùs in fine moleſtiâ confectum debilitat. Ergo, & eos, qui difficultate fracti ueritatem ſe inuenire poſſe diffidebant; &, qui inaniter elati ſe iam ſapientiam comprehendiſſe credebant; neceſſe erat eximiâ ſolicitudine conturbari. Quid enim moleſtiùs, quàm id, quod pulcherrimũ eſſe ducis, quod omnium maximè expetendum, ad quod tandem conſequendum immenſos labores excepiſti, nunquàm adipiſci: ſed quò magis omnes animi conatus eò comparas, ut illo potiaris; eò longiùs te ab illius aſpectu remotum cernere? Quod illis neceſſariò eueniebat, qui ſuo ingenio nixi lucem diuinam minimè requirebant. Vt igitur Iudæi, cùm omnem uitam in iuſtitiæ ſtudium conferrent, iuſtitiæ fructum non tulerunt, quia non fidei ſanctitate; ſed adumbratâ religione nitebantur: ita plerique Philoſophi, cùm in ſapientiæ ſtudium totos dies incumberent, nullum ex philoſophiâ ſapientiæ fructum perceperunt; quia ingenij confidentiâ præcipites, omnem fidei atque pietatis ſanctitatem nefariè & impiè contempſerũt. Quid igitur feliciùs, quàm iii tam cæcis tenebris, & horrendâ terrarum caligine, exiſtere repentè lucem, qua circunfuſi poſsimus ſupera atque cæleſtia contueri, ipſamque Dei men-

tem, quæ continet omnem iuris regulam, animi moderationem, uitæque totius ornatum; aſsiduè contemplari? Neque enim iuuat terras inani quodam ſtudio metiri; ſed in cælum mente conſcendere, diuinæ ſapientiæ arcana perſcrutari, opes ſempiternas inſpicere. Hoc eſt autem illud uerisſimæ ſapientiæ ſtudium, quod non inſolenter oſtentat ingenium, uaniſsimâque ſpecie eruditionis mentibus humanis craſſas ignorantiæ tenebras offundit: ſed quod animum diuinarum rerum cognitione mirabiliter inſtructum, in ampliſsimo dignitatis & imperij gradu conſtituit. Cùm autem hanc cæleſtem atque diuinam ſapientiam hi ſoli conſecuti ſint, qui iuſtitiâ ornati ſunt; ſoli profectò ſunt uerè ſapientes exiſtimandi. Iam uerò ſanitas ipſius animi quanti tandem exiſtimanda eſt? Vt enim tum ualet corpus noſtrum, cùm ea, ex quibus naturâ concretum eſt, ita congruunt inter ſe, ut nihil redundet, quod immoderatâ ui & impetu reliquarum partium conuenientiam diſturbet: ſic animum tum rectè ualere putandum eſt, cùm omnes illius partes inter ſe mirâ quadam temperatione conſentiunt; & quaſi nodo quodam diuini ſpiritus moderatione circundatæ colligantur. Quod quoniam iuſtitiæ munus eſt, ad iuſtitiæ moderationem & ordinem eſt omnis animi ſalus & firmitas referenda. Huius ſanitatis ſpem certiſsimam oſtendit Iſaias, cùm magnis uocibus omnes homines ad iuſtitiæ ſtudium adhortatur. Tunc, ait, erumpet quaſi ſplendor auroræ lumen tuum; & ſanitas tua repentè germinabit. Hanc autem lucem & animi firmitatem libertas diuina conſequitur. Vt enim error, inſcitia, uerorumque bonorum ignoratio, mentem libertate ſpoliat; & libidinem in animi dominatu conſtituit: ita ueritatis cognitio animos dominatu libidinis oppreſſos in libertatem reſtituit. Si uos, inquit Dominus, manſeritis in ſermone meo; uerè diſcipuli mei eritis, & cognoſcetis ueritatem, & ueritas liberabit uos. Quæ autem ſit uera libertas, pro qua ſit uſque ad extremum uitæ ſpiritum omni contentione dimicandum; docet oſtendens eam in animi erecti & excelſi conſtantiâ, omne peccati imperium inuictâ uirtute repellentis, eſſe conſtitutam. Hanc autem libertatem lux illa diuina largitur, quam iuſtitia noſtris animis, cùm in illam fide reſpicimus, ſtatim affert. Quomodò enim flagitioſi amoris gratiâ ſeruiet libidini

dini & impuritati, qui ueræ dignitatis ſpeciem admiratur; &, quod eſt conſequens, ad illius ſempiternæ pulchritudinis cupiditatem exardeſcit? Quomodò futilis & inanis uoluptatis cauſâ poterit à naturæ ſtatu deiici, qui ſtabili atque ſempiternâ uoluptate perfunditur? Quomodò terreſtrium diuitiarum cupiditate libertatem abiiciet is, qui in cæleſtes atque diuinas opes ſemper intuetur. Quî poterit dolore frangi, qui ita mente uiuit & uiget, ut omnem corporis ſenſum repudiet? Quomodò tandem ſuccumbet formidini is, qui, ut iuſtitiæ præmium aſſequatur, è corpore excedere concupiſcit? Ergo, dum animus illuſtri mentis acie, ueræ dignitatis eximium decus & elegantiam cernit; dum ueræ & liquidæ uoluptatis dulcedinem guſtat; dum opes immenſas atque ſempiternas admiratur: facilè inanem ſpeciem dignitatis contemnit; inſidioſa nefariæ uoluptatis blandimenta repellit; omnes denique res humanas aſpernatur. Hinc igitur animi magni, & excelſi, res uehementer arduas plenasque laborum, atque periculorum, abſque ullâ formidine gerentes exiſtunt. Nec enim modò ueritatis ipſius luce circunfuſi ſunt, qui iuſtitiam ſanctiſsimam habent: uerùm etiam diuino quodam robore circunſepti, quo facillimè omnia ſuis opibus intenta pericula propulſent. Nec enim poteſt diuina uirtus humanâ improbitate ſuperari, neque uiribus ullis impediri; quò minùs clariſsimam uictoriam de cunctis hoſtibus ſuis obtineat, atque tandem magnâ cum gloriâ de omnium interitu & ruinâ triumphet. Ergo ratio, quæ cùm eſſet in tenebris, libidini miniſtrabat, quæ ſeruiebat impuritati & flagitio, quæ erat cupiditatis effrænatæ mancipium; ubi primùm iuſtitiæ lucem aſpicit, ſanitatem recuperat, peccatique iugum à ſe repellit, inuictasque uires adepta, non modò in ſummâ libertate uerſatur, uerùm etiam bellorum omnium uictrix exiſtit. Nihil eſt igitur hominis iuſti mente magnificentius. eſt enim cæleſti luce ſplendida, ſempiternis opibus firma, diuinis uiribus inuicta, mortali gloriâ ampla, clariſsimarumq; uictoriarum monimentis mirabiliter illuſtrata. Iam uerò de fructu tranquilliſsimæ pacis, qua iuſti potiuntur, quis poterit pro dignitate diſſerere? eſt enim fructus iuſtitiæ, pax. Ergo, quemadmodùm iuſtititia uera ſempitena eſt; ita & hic iuſtitiæ fructus ampliſsimus, eſt neceſſariò ſempiternus. Quod Dauid

olim fore temporibus Chriſti prænunciauit: Et erit, inquit, in diebus illius iuſtitia & abundantia pacis, donec auferatur Luna. Vſitata apud Hebræos loquendi conſuetudine ſignificat, pacem illam, quam Chriſtus erat numine ſuo terris allaturus, fore ſempiternam. Quamuis igitur ij, qui ſeſe ad Chriſtum adiunxerunt, bellis aſsiduis attentari uideantur: ipſi tamen intra ſe iucundiſsimâ pace & otio perfruuntur. Cernere autē licet, quantis, & quàm peſtiferis bellis exagitati ſint, qui diuinæ legi non obtemperant; ut meliùs cernere ualeamus, quàm ſecura ſit eorum uita, qui iuſtitiæ perſcripta non deſerunt. Primùm igitur, cùm lex atque ratio præſcribat, ut quælibet pars animi ſeſe intra regionem contineat ſibi à naturâ datam, neque cancellos lege circundatos egrediatur; cōtra ius & fas omne fit, ut ſingulæ partes animi rationis expertes, ſpreto rationis imperio iuſtitiæque moderatione ſublatâ, non modò finem & modum tranſeant; uerùm etiam rationem ipſam impetu cæco & furibundo de omni mentis ſtatu deturbent. Ergo, cùm immenſa cupiditas uinculis ſoluta ruere incipit, & impetum in rationem facit; eam undique machinis admotis oppugnat, tormentisque omnibus uerberat, mortiferisque uulneribus impoſitis, illam in uarias partes uerſat, torquet, exagitat; ita ut nihil inconſtantius, aut miſerius excogitari poſsit. Vt enim nauis ſine gubernaculo in ſalo fluctuans, eſt omnibus uentis expoſita; ita, ut cùm primùm ſæua quædam tempeſtas excitatur, neceſſe ſit eam ui tempeſtatis iactari, uſque eò dum uadis allidatur, uel fluctibus obruatur: ſic, cùm ratio eſt à gubernaculis deiecta, legisque imperium repudiatum; nullam poteſt animus habere conſtantiam, cùm ſit immodicis perturbationibus agitatus, & turbidæ tempeſtatis impetu delatus, in exitium præceps, amentiâ feratur. Eſt enim iniuſtitia mentis cæcitas, rationis perturbatio atque confuſio, turbulenta tempeſtas animum perpetuâ iactatione concutiens, aſsiduisque terroribus obiectis exanimans. Sic fit, ut ancipiti bello diſtractus animus, cùm tam importunis hoſtibus repugnare diu nequeat, & modò in hanc partem, modò in illam uariæ atque multiplicis cupiditatis impetu deferatur; acerbiſsimo angore crucietur. Ex hoc autem inteſtino bello aliud externum bellum exoritur. omnes enim hoſtiles diſſenſiones inter homines excitatas, ex impotenti

potenti dominatu cupiditatis oriuntur. Quemadmodùm Iacôbus inquit: Vndè & bella & lites inter uos? nunquid non ex uoluptatibus, quæ bella concitant in membris ueſtris. Nec enim immanis & fera libido ſolùm, animum cuiuſque inteſtino bello lacerat & conficit; ſed excurrit etiam foras, ut uel iniuriis innumerabilibus, generis humani ſocietatem uiolet; uel oculos hominum deformitate turpitudinis offendat; & odia maxima contra ſe concitet. Hinc igitur turbulenta diſsidia, hinc cædes & inſidiæ, hinc hominum ſtrages, hinc rerum publicarum euerſiones, diraque rerum humanarum exitia naſcuntur. Quod enim eſt tantum bellorum incendium, quod nõ uel ambitio, uel auaritia, uel libido, uel iracundia, cũ magnâ hominũ pernicie excitare plerunqnè ſoleat? Sed ex omnibus bellis, illud unum eſt omnium maximè funeſtum & calamitoſum, ex quo reliqua omnia oriuntur; nempe perpetuum hominis iniuſti cum diuinâ mente atque uoluntate diſsidium. Cùm enim Dei legem tranſgredimur; illius numen oppugnamus; quo fit, ut illius iram in nos noſtro ſcelere concitemus. Quod malum igitur tantum comprehendi cogitatione poteſt, quod ſit cum hac tantâ calamitate conferendum? Nam, cùm homo impietate prolapſus, illum Dominum, qui omnia poteſtate infinitâ complectitur, cuius ope cuncta bella facilè depellebat, non modò à ſe alienet, uerùm etiam acrem ſibi aduerſarium conſtituat, quódnam tandem habere poterit in uitâ malorum perfugium? Si enim ſe ipſum reſpicit; animi ſtatum cernit agitatum ſeditionibus, conciſum uulneribus, deformatum flagitiis, aſſiduâque iactatione conuulſum. Si oculos in res humanas coniicit; eas certè aſpicere animo æquo non poterit, cùm aliis inuideat, alias timeat, aliis iratus ſit, alias oderit, aliarum inani deſiderio contabeſcat. Si cælum ſuſpicit; eſſe uim diuinam omnia contuentem & animaduertentem, pœnaſque de ſcelere & improbitate repetentem animo atq; mente recogitat: quod quidem fieri neceſſe eſt. nemo enim adeò ſceleratus & impius eſt, qui non Deum eſſe putet; illiuſque ſæpenumerò iudicium metuat, cùm igitur eſſe numen putat, horret & tremit, nullâque in ſede conſiſtit: cùm ſemper animo anxio atque ſolicito ſcelerum pœnas extimeſcat. Omnes igitur belli dirisſimi curas & acerbitates complectitur iniuſtitia. Quòd ſi tanta ſoli-

citudo

citudo uexat improbos; quanta tãdem erit ea ſecuritas, quam habent omnes iuſti? Nec enim ſibi ipſis odioſi ſunt, cùm ſecum intra ſe mirificè conſentiant; nec homines oderunt, cùm generis humani ſocietatem ſanctiſsimè colant: neque humanas opes extimeſcunt, cùm ſe diuinis firmatos eſſe conſiderent. neque poſtremò (quod caput eſt) iram illius Domini in ſe incitari perſpiciunt, cui ſunt ſanctiſsimo atque ſempiterno fœdere copulati: Quocunquè igitur animum conferant, quacunque ſint in ſede atque regione locati; quieti ſemper ſunt, & in ſummâ tranquillitate uerſantur. Quòd ſi quidpiam contra illos inſurgat, non tantam uim habet, ut eorum pacem turbet. Vt enim, cùm pauci latrones in fines munitiſsimæ ciuitatis excurrunt; nõ ciuitati pacem eripiunt, ſed tantùm admonent eſſe fines diligentiùs tuendos: ita, cùm uel motus aliquis intrinſecùs excitatur, uel aliqua ſpecies horribilis extrinſecùs obuerſatur, ut animum oppugnet diuino præſidio ſeptum; non pacem eripit, ſed animaduerſionem tantùm excitat & diligentiam, ad omnes hoſtium conatus repentè frangendos, totumque bellum in ipſo ſtatim initio profligandum. Animus interim, fiduciâ cæleſtis præſidij, quod ſibi ſemper adeſſe ſentit, elatus, non trepidat, neque tumultuatur unquàm, neque ullo motu à mentis ſtatu deducitur. Hæc eſt illa uera pax, quam non hominum fraudulentæ conuentiones afferunt, non fœdera uana ſanciunt; non humanarum legum perſcripta conficiunt: ſed quàm ſummus ille pacis auctor, qui cælum terris amore ſummo coniunxit, numine ſuo facit, atque confirmat. Pacem meam, inquit, do uobis, pacem relinquo uobis: non quomodò mundus dat, ego do uobis. Mundus enim, hoc eſt hominum flagitioſa atque impura multitudo, rebus terrenis addicta, poterit quidem inſidioſo pacis nomine bella pernicioſa moliri: ueram autem pacem, à qua plurimùm ſemper abfuit, non poterit ullo modo conferre. Itaque, cùm ſe otium adeptam putat, tum uel maximè diro & crudeli bello laceratur. Contrà uerò Dei filius, cuius ſpiritu continetur ſumma atque ſempiterna ueri amoris coniunctio, cùm ſolus poſsit cupiditatem, in qua omnium bellorum ſeminarium exiſtit, uirtute ſuâ in nobis comprimere; ſolus poteſt animi noſtri partes diſsipatas colligere; & diſsidentes uno rationis uinculo conſtringere, mentemque inteſtinâ

peſte

peſte liberatam, cum ipſo Deo coniungere. Cùm autem omne, quod diſsidet, imbecillum ſit; quod uerò fidei conſpiratione conſentit ualde robuſtum: neceſſe profectò eſt, ut animus iuſtus, cùm & ſecum ipſe congruat, & ad amandos & iuuandos homines ſit egregiè propenſus, Deoque pacis & amoris ſempiterno fœdere deuinctus, inuicto quodam ſit & ſempiterno robore munitus. Vt autem pace & otio conſtituto uidemus moderatum & concordem ciuitatis ſtatum affluere multis opibus, & potentiâ in dies augeri; ſic neceſſe eſt in tam ſtabili animorum concordiâ, augeri opes, cumulari diuitias, creſcere potentiam; & omnia, quæ pertinent ad diuinum animi cultum quotidiè magis amplificari. Hinc etiam exiſtit diuina quædam ſpecies, atque pulchritudo, ad amorem incredibiliter alliciẽs: quod minimè tamen mirandum eſt. nam, ſi pulchritudinis imago, quæ cernitur in corpore mortali, multisque maculis inuſto, quodam tamen inani lepore atque uenuſtate delectat, amoremque ſæpe conciliat: quid tandem efficiet uera pulchritudo immortalis animi, nullis ſordibus inquinati, & ornamentis diuinis exculti, cùm primùm fuerit animaduerſa? Quis enim candor, quod lumen, quæ partium conuenientia tanta poterit excogitari, quæ ſit cum excellente hominis iuſti decore & elegantiâ conferenda? Illius enim candor è claritate diuinæ lucis exoritur: illius uenuſtas diuinæ legis moderatione conficitur. Nihil eſt igitur in animo iuſto triſte, obſoletum, & horridum; nihil atrum & infuſcatum, nihil parùm clarum & nitidum, nihil inter ſe diſcrepans, nihil non certo numero & ratione dimenſum, nihil non diuinâ mente & moderatione temperatum. Tantâ igitur pulchritudine ſplendet, quantâ nulla unquàm conſequetur oratio. Omnis enim ratio pulchritudinis non ſolùm in luce & candore, ſed etiam in ordine atque modo ſummâque partium conſenſione conſiſtit. Id enim tantum eſt ſpecie iucundum, & oculos ad ſe rapit, quod eſt aptum & cohærens, & in quadam partium uarietate, ita certo numero & ratione cõpoſitum, ut unum maximè fiat. Contrà uerò, quidquid eſt ineptum & diſcrepans, neque ratione coniunctum, deformitate ſuâ oculos offendit, & animos à ſe abalienat. Vt enim in fidibus, cum imæ ſummis, mediæ utriſque reſpondent, un s idemque ſuauiſsimus concentus elicitur: ſic in formis, cùm

omnes

omnes partes inter ſe ita conueniunt, ut nulla ſit ab aliis diſſentanea, tum demum illa una ſpecies atque uenuſtas elucet. Cùm igitur in ordine, modo, & conuenientiâ ſit honeſtas omnis atque pulchritudo; ſummus autem ordo totus ſit in diuinæ legis moderatione poſitus; ea autem legis diuinæ moderatio atque temperatio, cùm omnes partes mundi contineat, tum uel maximè in hominis iuſti mente dominetur: quid tandem poterit eſſe ſpecie illâ præclarius? Nec enim eſt tantus ſplendor in aſtris; non tam iucundam harmoniam efficit cælorum multiplex atque mirâ ratione temperata conuerſio; nihil denique eſt in uniuersâ naturâ, quam oculis intuemur, tanto lepore conſentiens; ut ſit ullâ ex parte cum iuſtitiæ ſpecie & pulchritudine comparandum. Eſt enim iuſtitia, uiua quædam diuinæ formæ & pulchritudinis imago, ad ſpeciem ſummi illius exemplaris informata, Deique ipſius manibus excellenti opere perpolita, omnibus amabilis atque iucunda. Nihil enim eſt amandum, nihil oculis gratum, nihil elegans atque decorum, præter unam iuſtitiam. Ex quo fit, ut iniuſti & improbi à nemine amari poſsint. qui enim ſibi ipſi infeſtus & inimicus eſt, quomodò tandem poterit ab aliis diligi? In tanto autem odio ſunt apud ſe ipſos iniuſti, ut ſecum uiuere nullo modo poſsint. eſt enim iniuſtitia comes odioſa, acerba, inuiſa, inſitæ turpitudinis offenſione animum ſemper excrucians. Eâ igitur de causâ ſeipſos fugiunt iniuſti; cum aliis contrahunt, cum aliis loquuntur, ſemper aliena curant; quia neque ſecum loqui, neque ſua curare poſſunt: adeò toti ſunt propter ſtatus ſui odium à curâ & ſtudio ſui remoti. Indè autem fit, ut ſemper noua moliantur; bella infinita ſuſcipiant, multiſque ſe laboribus exponant, ut à ſe curâ atque cogitatione diſcedant. Tantiſper enim ab aſsiduâ ſolicitudine & acerbitate reficiuntur, dum bellis externis implicati, ab inteſtinis ſeditionibus aliquâ ex parte conquieſcunt. Iam aſsiduis enim pœnis agitantur, ut pro ſingulari remedio illius ſolicitudinis, quæ animos eorum noctes & dies exedit, magnam & turbulentam tempeſtatem optare plerunquè uideantur, ut miſeriæ ſuæ memoriam interdum deponant. Id autem facit, ut maxima certamina ineant; inimicitias cum omnibus hominibus perſequantur; omnique ſtudio contentiones & bella ſuſcipiant: & peſtem non modò reliquis hominibus,

ſed ſibi etiam aſsiduè machinentur. quinetiam multi uſque eò ſunt odio ſui progreſsi, ut ſibi manibus ſuis uitam eriperēt. Quòd ſi tanta eſt iniuſtitiæ turpitudo, ut iis etiam, in quibus inſidet, uehementer inuiſa ſit; reliquum eſt, ut omnibus ſit odioſa, deteſtabilis, & execranda non minùs, quâm aliqua furia ad omnium mortalium peſtem atque perniciem hydris inſtructa & armata. Quòd ſi tanta eſt iniuſtitiæ turpitudo, & tanta deformitas, ut ſuos etiam, quaſi quoddam monſtrum & immane portentum, exterreat; eamque mortales diris omnibus execrentur; quid tandem erit omnibus iuſtitiæ aſpectu iucundius? Eſt igitur iuſtus & ſibi iucundus, & improbis admirandus, & bonis egregiè charus; & tanto cum iuſtis omnibus amore coniunctus, ut nihil poſsit animo fingi copulatius. Sunt enim inter ſe moribus & uitâ ſimillimi. Vt autem diſsimilitudo diſiungit animos; ita ſimilitudo coniungit. Idcircò autem fit, ut nulla poſsit eſſe inter iniuſtos ſtabilis atque firma coniunctio, cùm nullus ex eis aliorum ſimilis eſſe poſsit. qui enim à ſe ipſo diſsidet, quomodò tandem aliorum ſimilitudinem retinebit? Eſt enim ſimilitudo unica formæ ratio in diuerſis rebus elucens, cuius uis tanta eſt, ut diuulſa etiam atque diſſoluta conglutinet. Vbi igitur una ratio diuerſas res minimè conſtrinxerit, ibi nulla prorſus ſimilitudo extare poterit. Improbi autem & iniuſti nullam certam æquabilem uitæ regulam habent, ad quam ſeſe omnes ſimiliter applicare poſsint; cùm infinitâ cupiditate iactentur, & ſingulis horis commutentur, & ſine ullâ conſtantiâ in res uarias & diſsimiles atque inter ſe ualde repugnantes impetu cæco rapiantur. Qui igitur nullum modum habent, neque ſecum ipſi conueniunt, neque idem ſibi ipſis momento temporis eſſe poſſunt; quî fieri poteſt, ut idem cum aliis ſentiant, eandemque uitæ rationem diu conſeruent? Nulla igitur eſſe poteſt inter iniuſtos conſtans amoris coniunctio, nulla fidelis ſocietas, nullum ſanctum & religioſum icti fœderis ſacramentum. A' iuſtis enim hominibus tantùm coli ſanctè poteſt amicitia. ſoli nanque ſunt inter ſe ſimiles, & moribus atque uitâ mirificè congruentes. Omnis enim ſimilitudinis ratio eſt in diuinæ iuſtitiæ ratione conſtituta. Vt enim, cùm eodem annulo quàm plurima ſigilla imprimuntur, nihil eſt, quod inter ea interſit, niſi quòd, alia quidem leuiùs, alia uerò altiùs imprimuntur:

muntur : ita, cùm diuinus ſpiritus iuſtitiæ formam mentibus humanis inſculpſit, una propemodùm omnium facies apparet. ſic autem fit, ut quilibet homo iuſtus, cùm alium eâdem iuſtitiæ pulchritudine nitentem intuetur, ſe ipſum cernat in illo; eâque de causâ nihilo ſeſe plus, quàm illum diligat. ſecùs enim, ſe ipſum quodammodò ſibi anteferret. Hinc exiſtit illa ſumma ſtudiorum & uoluntatum, rerumque omnium ſtabilis atque firma conſenſio, ſanctiſsimique amoris conſpiratio; dum ex multis animis unâ iuris diuini ratione deuinctis, unâque ſummi cuiuſdam amoris coniunctione implicatis, unus animus fit, una mens, una ratio, unus ſenſus, una uoluntas. Multitudinis, inquit Lucas, credentium erat cor unum, & anima una. neque quiſquam eorum, quæ poſsidebat, aliquid ſuum eſſe ducebat: ſed erant illis omnia communia. Neque enim ſanctiſsimæ illius ſocietatis ratio patiebatur, ut, quorum animi erant coniuncti, res eſſet diuiſa. Hac igitur communione & ſocietate, quæ iuſtitiæ ſanctitate coniungitur; quid uel ad dignitatem aptius, uel ad oblectationem iucundius, uel ad incolumitatem tutius, uel ad ſempiternum decus elegantius? Sapienter quidem doctiſsimi uiri tradiderunt, omnem uitæ iucunditatem fideli amiciâti contineri. Hæc enim res fœcundas exornat, aduerſis perfugium atque ſolatium præbet, in periculis præſidium, in otio dignitatem, in omni denique fortunâ ſummum oblectamentum totius uitæ complectitur; uſque adeò, ut nihil eſſe poſſit abſque fideli amicitiâ in hominum uitâ iucundum. Cùm autem nulla poſsit contrahi uera & ſtabilis amicitia, niſi ueræ uirtutis ſpecie; hanc autem nemo poſsit habere, niſi iuſtitiam colat: ſequitur, ut omnes homines, qui iuſtitiæ expertes ſunt, amariſsimam uitam agant; ſemperque ſint de omni rerum ſtatu, cum incredibili animi conſternatione ſoliciti: &, quò magis eos amicitiæ cupiditas torqueat, illius etiam ſimulatam ſpeciem admirantur, illâque frui deſiderant. Cuius tamen exempla docti homines olim, non tam ex communi uitâ, quàm ex fabulis ſumebant. Adeò enim rarum & inſolitum eſt ueræ amicitiæ ſimulacrum, ut illius penuriâ cogantur homines eruditi, Pyladem & Oreſtem in ore ſemper habere: & ſiqui prætereà Poetarum carminibus celebrantur, eo amore inter ſe deuincti, ut minimè fugerent ſceleris, & furoris, & amentiæ ſocietatem.

cietatem. Quid igitur iucundius, quàm in tanta fidelis amicitiæ penuriâ; omnium repentè bonorũ familiaritatibus implicari, illiusque amore fideliſsimo atque conſtantiſsimo deuinciri? Particeps, inquit ille, ſum omnium timentium te, & cuſtodientium præcepta tua. Seſe participem, ſocium, & conſortem piorum hominum profitetur; neque aliquem excipit eorum, qui Deum ſanctè colunt, quem non æque, atque ſeipſum, amet; illiusque bonis non minùs, quàm ſuis, efferatur. Cùm autem iuſti opibus ſummis affluant, ſummisque bonis atque ſempiternis abundent: ſequitur, ut illorum ſocietas ſit cæleſtium bonorum communio, diuinarum diuitiarum fidele commercium, hæreditatis ſempiternæ conſortium. ex quo fit, ut in hac ſocietate ſit multis modis omnium multiplicata iucunditas, atque lætitia. Quò enim maior eſt iuſtorum numerus, eò magis uniuſcuiuſque gaudium creſcere oportet: cùm ex ſingulorum bonis non minorem, quàm ex ſuis ipſius, uoluptatem quiſque percipiat; & ſic neceſſe ſit ſingulorum gaudium infinitis acceſsionibus amplificari. Porrò autem, cùm tanta ſit inter iuſtos amoris conſenſio & conſpiratio; intelligi oportet, multò magis eſſe unumquemque illorum Deo amore ſummo coniunctum. Nam, ſi tantam uim habent ad animos conglutinandos eandem uitæ regulam ſequi, iiſdem opibus circunfluere, eâdem ſpecie dignitatis informari: quantum tandem magis ualebit ad eximiam amoris coniunctionem, illam ſummam iuſtitiæ normam, & immenſam ſpeciem diuinæ, atque ſempiternæ pulchritudinis puris animis intueri? Ex eâ enim coniunctione, quæ nobis cum Deo eſt, orta eſt illa, qua homines hominibus amoris uinculo conſtringuntur. Quid enim aliud uerum amorem excitare poteſt, niſi diuinæ iuſtitiæ atque uirtutis imago, quam in bonorum animis elucere perſpicimus? Ea nãque ſola rapit ad ſe animos, ſuique cupiditate mirabiliter incendit. Ergo, quò magis illa forma diuina in mentibus humanis eluxerit; eò magis animos ſui cupiditate inflammabit. Sic igitur fiet; ut, cùm propter diuinæ uirtutis effigiem boni diligantur à bonis; & quò effigies illa eſt expreſſa luculentiùs, eò magis amorem conciliet; ſummus amor ipſius diuini numinis, è quo dignitas omnis emanat, admiratione concitetur; animique in illud ſummum ipſius uirtutis & iuſtitiæ decus mente defixi pro-

tinus inflammentur. Deum igitur inflammato ſtudio ſequuntur, de illo ſemper cogitant, illius bonitatem mente concipiũt: de illo cum incredibili iucunditate ſermones habent, cùm illo perpetuò loquuntur; omnis denique eorum uita ad gloriam illius deſtinatur; tantoque illius amore flagrant, ut illius gratiâ uitam in tormentis abiicere concupiſcant. Cùm autem Deus à bonis eximiè diligatur, multò tamen ipſi magis ab eo diligun tur. Vt enim amor, quo filij parentes amant, nullo modo com parandus eſt cum eo, quo parentes filios proſequuntur: ita infinitis propè partibus excellit hominum pietati, charitas illa, qua optimus ille pater, unumquemque ſuorum amplectitur. Nam, ut artifices excellentes operibus ſuis delectantur, ita ſummus ille totius honeſtatis architectus, cùm animum diuinâ uirtute florentem perſpicit; opus ſuum agnoſcit, eumque eximio amore proſequitur, & illud intuens ſummo, ut ita dicam, gaudio cumulatur. Quocircà diuina ſapientia profitetur apud Solomonem, homines à ſe in delitiis haberi. Admirabile eſt igitur illud amoris uinculum, quo Deo homines caſti & integri copulantur. nulla enim eſt amicitia maior, nulla uoluntas coniunctior. Sumâ autem amicitia cum Deo conſtitutâ, quid tandem deeſſe generi hominum poteſt, uel ad opes & facultates, uel ad animi iucunditatem, uel ad uitæ ſecuritatem, uel ad honeſtatis ſempiternæ decus & elegantiam? Cùm enim in Deo ſit ſumma fides, & infinita potentia, neque fidei negligentia, neque uirium imbecillitate adduci ullâ ratione poterit, ut res amicorum negligat, atque deſpiciat. Vndè colligitur nullum omnino malum poſſe iuſtis hominibus interuenire. aliter enim Dei fides uacillaret. Quòd ſi hoc fieri nunquàm poterit, ut Dei fides labatur & còncidat; nullo modo fieri poteſt, ut Dei amicus malis opprimatur. Quid enim quæſo? quod in hominibus eſt ualde uitioſum, id ſummæ illi bonitati tribuemus? Quid autem magis in communi etiam uitâ hominum uituperandum eſt, quàm amicos negligere; & eos, cum quibus amoris fœdere iuncti ſimus, non ope ſummâ tueri? Quid magis ſceleſtum & impium, quàm iis, quos in fidem recepimus, non ſtudio, operâ, gratiâ, & facultate conſulere? hoc non eſt fidem prodere, ius diuinum uiolare, ſcelus immane concipere? Quod igitur in hominibus ſcelus eſt, odio ſempiterno

dignisſimum;

dignißimum; id ad ſummam illam uirtutem omnis inconſtantiæ & imbecillitatis expertem transferemus? Nullo modo id cadere poteſt, in ſani hominis rationem. Eſt enim amicitia omnium rerum cũ charitate & beneuolentiâ fidelis ſocietas atque firma conſenſio. Amicitiæ igitur nomen occidit, & fides indignißimè uiolatur, quoties homines ab his, qui ſe eorum amicos eſſe profitentur, in calamitate aliquâ deſeruntur. Qui igitur tam felix eſt, ut in Dei amicis ſit, is neque inopiâ premi poterit, neque morbis intabeſcere, neque in exilium pelli, neque telis mortiferis ſauciari, neque clade aliquâ & uaſtitate conſumi. Cùm enim eget, abundat: cùm corpore languеſcit, ualet animo: cùm uulnus corpore excipit, omnia tela à mente depellit: cùm extingui uidetur, tum demum uitâ fruitur. Nec enim florens illius ſtatus in terreſtrium bonorum abundantiâ, ſed diuinorum affluentiâ conſiſtit: neque illius uita corporis & animi iunctione; ſed diuini ſpiritus, à quo nunquàm diſtrahi & diuelli poteſt, præſenti numine continetur. Nullo igitur modo, quandiu hæc ſpiritus diuini cum humanâ mente coniunctio manet, poteſt ſtatus hominis iuſti alicuius mali incurſione dißipari. Cælum enim concidet, terra incendio conflagrabit, mare ardoribus exuſtum funditùs interibit, omnis denique natura delebitur: at Dei fides ſemper inuiolata permanebit. Sic enim apud Iſaiam iuſtos alloquitur: Tollite oculos ueſtros in cælum; & terram ſubter aſpicite. Cæli enim inſtar fumi dißipabuntur; & terra, ut ueſtimentum, atteretur; &, qui eam incolunt, ſimiliter interibunt; ſalus autem mea ſemper manebit, & iuſtitia mea nunquàm concidet. Si igitur ſaluti, quam Deus amicis ſuis affert, pernicies afferri nunquàm poteſt, ut ex hoc loco perſpicitur; ſi Dei iuſtitia, quæ fide illius continetur, ſempiterna eſt: ſequitur, ut, qui tam magnificum illius promiſſum conſecnti ſunt, nullis ſint ma lis expoſiti; ſed tuti & incolumes in Dei tutelâ & præſidio lateant. Qui enim illos tangit, tangit ut Zachariæ uerbis utar, pupillam oculi Domini. Huius igitur amicitiâ fretus Dauid ait, Cuſtodi me, Domine, ut pupillam oculi. Cùm igitur Dei amici uiolantur, quanquàm illi uiolari non poſſunt: neque enim fas eſt, neque unquàm conceſſum fuit, ut iuſtitiæ noceret iniuria; ſed loquendi conſuetudine ducti, dicimus interdũ,

uiola-

uiolari iuſtos, cùm aliquod incommodum eorum corpora ad maiorem animorum gloriam & decus attingit: cùm igitur in hac uitâ aliquod incommodum iuſti ſubeunt, Deus ipſe læditur; cùm oppugnantur, numen illius oppugnatur; cùm eorum uitâ petitur; tela in ipſum cæli rectorem iaciuntur. Fieri enim nequit, ut, quorum animi coniuncti ſunt, non ſit etiam eorum cauſa coniuncta. Qui igitur iuſtum laudat, Deum laudat; qui illi maledicit, Deo maledicit; qui illum telis inſequitur, Deum inſequitur. Sic fit, ut quoties hominem caſtum & integrum, improbus aut uitâ priuat, aut contumeliis onerat, aut incommodis afficit; toties ſe parricidij, ſacrilegij & omni denique impietatis immanitate contaminet; iramq; in ſe diuinam ita concitet, atque ſi numen ipſum impio bello laceſſeret, ipſiq́ue Deo peſtem inferre conaretur. Tanta eſt ſummi illius Domini in tuendis amicis conſtantia; & tam fida in conſeruandâ ſuorum ſalute & dignitate cuſtodia. Sed ex omnibus mune ribus, quibus Dei amici in hac uitâ afficiuntur, nullum tamen eſt, quod maius contineat eximij cuiuſdam amoris indicium, quàm omnium conſiliorum ſocietas, atque communio. Quid enim eſſe poteſt ad dignitatem præclarius, quam diuinis conſiliis intereſſe, cæleſtia arcana percipere, familiari Dei colloquio frui? Etenim, ſi apud homines in maximo honore ſunt ij, cum quibus Reges maximi conſilia ſua communicant: quanti tandem æſtimandum eſt, eſſe quemquam conſilij diuini partici pem? Multò enim magis eſt conſilia participare cum aliis, quàm dona atque beneficia conferre. hæc enim ab arcâ plerunquè: illa ſemper à mente depromuntur. & in dandis beneficiis inopia tantùm interdum accipientis, & mediocre quoddam meritum ſpectari ſolet: in conſiliis autem communicandis, ſumma quædam atque ſingularis fides exigitur. Ideò plerunquè fit, ut ſummi principes, multis beneficia & munera largiātur; paucis autem conſilia committant. Attamen, quò pluris eos faciunt, quos in conſilium adhibent: eò maioribus & amplioribus illos ornamentis afficiunt. Cùm igitur aliquem cernimus in Regum conſilium delectum eſſe; non dubitamus, quin is ſit breui omnibus regiis muneribus egregiè locupletandus, magniſque honorum titulis illuſtrandus. Quod multò magis eſt de diuinâ magnificentiâ, & benignitate exiſtimandum.

dum. Ab hominibus enim abeſt plerunquè fides; nunquàm uerò diſcedit imbecillitas. Sic autem euenit, ut multis in locis, aut nolint omnino, aut non poſsint amicos ſuos honeſtare. Quod quidem in illam ſempiternam fidem, & infinitam potentiam cadere nullo modo poteſt. Is igitur, quem ſummus ille rerum omnium Dominus, qui omnia poteſtate immenſâ complectitur, in tam amplo dignitatis gradu locauerit, ut ei mentem ſuam aperiat; & cum eo conſiliorum ſuorum arcana communicet; dubitandum non eſt, quin ſit in magnis principibus habendus, omnibusque terrarum regibus longè anteponendus. Qualis fuit ille, de quo Deus ait, Num celare potero Habrahamum, quæ geſturus ſim? Negat ſummus ille Dominus, ſibi fas eſſe quidquam ab homine ſibi amiciſsimo ſecretum habere: & quaſi timeat, ne ſanctiſsimum ius amicitiæ illâ debiti officij prætermiſsione uioletur, oſtendit ſe conſilia ſua homini ſanctiſsimo diligenter explicaturum. Sic etiam Dauid hunc ſe maximum diuinæ amicitiæ fructum excepiſſe confitetur, quòd diuinæ ſapientiæ miſteria penitus abdita, Dei ipſius benignitate percepiſſet. alibi uerò teſtificatur, ſecreta diuina eſſe piis omnibus explanata. Dominus item ipſe hoc idem multò clariùs teſtimonio ſuo confirmat: Diſcipulis enim ſuis ait, eos non tam ſeruos illius, quàm amicos eſſe numerandos, cùm eis omnia conſilia ſua detexerit. Quid igitur amplius hac cæleſti atque ſempiternâ iuſtorum hominum dignitate cogitare poſſumus? quid ad opes ſempiternas utilius? quid ad laudem illuſtrius? quid ad honores & imperia magnificentius? Huc accedit, quòd homines iuſti, Deoque ſimiles & amici, nunquàm quandiu in hac uita manent, in uno gradu uirtutis inſiſtunt. Neque enim maximi animi ſtudioque diuinitatis inflammati, mediocri uirtutis laude contenti eſſe poſſunt. Cùm enim iuſtitiæ dulcedinem animo incluſam contineant, cùm uirtutis honeſtatem & amplitudinem mente concipiant, cùm iucundiſsimo illius aſpectu ſatiari non poſsint; quotidie magis ſtudio incenduntur. In eo igitur laborant, ut ad altiorem gradum aſcendant, totosque ſeſe ad clariorem imitationem diuinæ pulchritudinis effingant. Sic autem fit, ut quò propius ad Dei ſimilitudinem accedunt (neque enim irritus eſſe poteſt eorum conatus, qui fide nixi ad amplitudinem diui

næ

næ laudis aſpirant) eò magis ipſi Deo, quem animis intuentur, cuius in ſe lumē recipiunt, quem omni uitæ ſtudio ſequuntur, arctiore uinculo copulentur: & ita maioribus diuinæ ſapientiæ muneribus in dies augeantur; & ampliora ſummæ dignitatis ornamenta conſequantur. Maximum igitur & ampliſsimum, ueriſsimæque dignitatis pleniſsimum nomen eſſet hoc, quod obtinent omnes iuſti (Dei nanque amici nominantur & ſunt) niſi aliud multò clariùs, multoque præſtantius, & admirabilius obtinerent. Nec enim Dei tantùm amici, uerùm etiam filij dicuntur. Singulari nanque ratione eorum pater eſt, qui iuſtitiæ diuinæ muneribus exculti ſunt. Si enim pater is habendus eſt, qui ſibi ſimilem formam & ſpeciem gignit; cùm Deus in animis hominum piorum ſui ſpeciem incluſerit, cùm in nobis ſuæ formæ ſimilitudinem, quæ iuſtitiæ ſanctitate continetur, ingenerârit: quem alium ueriùs poſſumus patrem appellare? Non igitur tam eos, qui corpora noſtra beneficio illius genuerunt; quàm hunc, qui diuinam hanc in nobis formam procreauit, quandiu partum iuſtitiæ beneficium fide & officio retinemus, generis principem & parentem agnoſcimus. Hic nobis ſator eſt, hic altor, hic educator, hic uitæ cuſtos, hic ſalutis uindex, hic dignitatis auctor & amplificator. Ad hanc igitur tantam dignitatem nihil iam poteſt accedere. Quid enim maius, & amplius, & admirabilius animo cogitari poteſt, quàm hominem miſerum, & abiectum, humo repentè excitari, ad cæleſtium dignitatem uocari: agnatione diuinâ contineri, ſummumque naturæ Dominum amplè & elatè patrem appellare? Quòd ſi filij Dei ſumus, non humanis opibus firmati, ſed diuinis exculti, & exaggerati ſumus. Non igitur timebimus unquàm, neque tumultuabimur in rebus aſperis, neque debilitati ignauiâ concidemus: ſed omnes res humanas, cùm mentem ad præſidia, quibus ſtipati ſumus, & ad animi noſtri ſingularem præſtantiam, uimque diuinam contulerimus, pro nihilo reputabimus; neque erit ulla res unquàm tanti, propter quam diuinarum rerum ſtudium deſeramus. Neque enim poſſunt terrena cæleſtibus, caduca ſempiternis, humana diuinis exitium importare. Sic fit, ut neque poſsit bonorum uita extingui, neque laudes obteri, neque opes euerti, neque ſtatus labefactari. Conueniant igitur undique homines

mines amentes & ſcelerati de iuſtorum hominum peſte conſilia ineant, arma expediant, inſidias parent, exercitum inſtruant, tela contorqueant: ſint tantâ immanitate ſceleris efferati; ut, quemadmodùm Poetæ tradunt Aloidas feciſſe, manibus magnum reſcindere cælum cogitent: nunquàm tamen his tam feris impiorum conatibus poterit bonorum ſtatus excindi. Neque enim poteſt diuina uirtus humanâ improbitate deleri: imò, quò uehementiùs oppugnatur, eò eſt clarioribus gloriæ inſignibus illuſtrata, & maiore quodam præſidio & robore munita. Ad reliqua autem gloriæ inſtrumenta, quibus Dei filij, quandiu ſunt incluſi mortali corpore, redundant, ille ſummæ & ampliſsimæ dignitatis cumulus accedit, quòd intelligunt eſſe ſe iam ius cæleſtis illius hæreditatis adeundæ, ipſius optimi patris benignitate, conſecutos. Quos enim fecit filios, eoſdem ſibi hæredes inſtituit, & ad diuinitatis patrimonium euocauit. Spiritus, inquit Paulus, teſtimonium reddit ſpiritui noſtro, quòd ſumus filij Dei. ſi filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti. Argumentum admodùm neceſſariâ ratione concluſum. In ſtirpe enim diuinâ nihil eſt adulterinum, aut uitio procreatum, nulla dedecoris offenſio, nulla patris iniuria poteſt interuenire, quæ diuinam progeniem patriis bonis excludat. Omne nanque ius agnationis diuinæ fide & pietate continetur; quibus ſublatis amittitur. Hac igitur agnatione permanente, ius ſempiternæ illius hæreditatis amitti non poteſt. Licet igitur iam, neque ſolùm licet, uerùm etiam oportet, elato animo confirmare, cæleſtis regni patrimonium eſſe omnibus piis debitum. Sunt enim filij Dei nati, ut inquit Petrus, non ex ſemine mortali, ſed immortali; & idcircò ſecundum ipſius patris optimi leges, legitimi hæredes inſtituti. Nunquàm enim ille eos, quos ſpititu ſuo genuit, quandiu in debitâ fide permanſerint, abdicabit. Hæredis autem nomen certum ius hæreditatis cernendæ continet. Quod autem eſt alicui certo iuræ conſtitutum, id ei planè debitum eſt. Sic autem fit, ut iuſtis hominibus regnum illud immortale, non ſolùm ut merces & præmium, ſed etiam ut legitimũ patrimonium, patris ſapientiâ & benignitate fundatum, optimo iure debeatur. Si enim æquitatis ratio poſtulat, ut ſeruis operâ ſuâ egregiè functis

merces domini benignitati conſentanea perſoluatur; ſi leges amicitiæ præſcribunt, ut omnia bona ſint amicis communia; ſi iure ſtatutum eſt, ut legitimi filij, in paternorum bonorum poſſeſſione collocentur: non obſcurum eſt, iuris ſempiterni rationem flagitare, ut ſummus ille omnium Dominus, qui bonorum amicus, & pater eſt, uel ſeruis diligentibus, uel amicis fidelibus, uel filiis chariſsimis, ſempiternæ gloriæ fructum largiatur? Quocircà pleno ore aſſeuerandum eſt, maximarum uirtutum meritis aſcenſum in cælum dari; ſempiternique regni ſedes, eſſe iuſtè atque meritò ſanctis & caſtis hominibus attributas. Quod tamen non ſic eſt accipiendum, ut ſtatuamus ullis hominum operibus Dei numen obligari, aut eſſe parem & æqualem meriti cuiuſquam & præmij propoſiti rationẽ. Quid enim habet homo, quod non à Deo acceperit? quid abſque numine illius & ope perficiet? quo tandem munere poterit aliquando aut illi gratiam referre, aut operæ ſuæ penſum proindè, atque debet, abſoluere? Nunquid non ſerui naturâ ſumus, eâque lege nati, ut corpus, & animum, & uires, & ingenium, & opes, & omnia denique uitæ conſilia, ad cultum illius Domini, à quo habemus omnia, neceſſariò conferre debeamus? In quo quidem munere & officio maximè debito, ſi quid eſt perfidiâ uiolatum, aut errore mentis offenſum, aut negligentiâ prætermiſſum, inexpiabile ſcelus admittitur, ſempiterno cruciatu digniſsimum. Vt autem ſit aliquis, qui in uitâ nihil offendat; ſed ſummâ fide & diligentiâ aſsignatum ſibi munus exequatur; quomodò tandem poterit Deum ſibi reddere factis ſuis obnoxium? Nec enim poteſt uniuerſum genus hominum unum in locum collatum, ſummoque religionis & ſanctitatis ſtudio conſpirans, quidquam efficere, quod Deum quaſi quodam nexu iuris obliget, aut ad illius fructum aliquâ ex parte referatur. Nec enim indiget re aliquâ mens illa beatiſſima, ad naturæ ſuæ ſtatum perficiendum, quæ ſit ab hominibus exigenda, maximè cùm omnes homines in illius conſpectu poſiti, neque exigui quidem pulueris inſtar obtineant. Neque illud commodè dici poteſt, eos, qui diuinâ gratiâ fulciuntur, eiuſdem gratiæ ui cæleſte regnum, quaſi par & æquale uirtuti ſuæ præmium, poſſe ſibi lege uendicare. Nec enim conferenda ſunt exigua ſummis, obſcura clariſsimis, breuia ſempiternis.

ternis. Omnis autem ille ſtatus animi gratiâ diuinâ conſtitutus, quo in cælum uia munitur, quamuis ſit opibus diuinis exaggeratus, nullo modo eſt cum illo ſempiterno gloriæ ſtatu comparandus. ſummum enim eſt in diuinis muneribus & donis diſcrimen, ita ut alia aliis exæquari nullâ ratione poſsint. Videmus hîc, ut Paulus ait, per ſpeculum, in ænigmate; tunc autem apertâ facie gloriam Domini intuebimur; & in illius ſimilitudinem omni ex parte conuerſi, diuinitatis ipſius cultu ueſtiemur, & exornabimur. Quantum igitur imagini corpus, ſimilitudini ueritas, breui uitæ curiculo æternitas antecellit: tantum præmij illius magnitudo, ueritatis & gratiæ huius, quam in hac uitâ conſequimur, magnitudinem ſuperat. Vt igitur lucernæ lumē fulgore ſolis obruitur: ſic huius ſtatus opes, quamuis ſit diuinæ gratiæ magnitudine florentiſsimus, cùm in illum gloriæ ſempiternæ ſplendorem inciderint, euaneſcent. Cùm igitur nulla ſit æqualitas inter hanc gratiam, quam in hac uitâ retinemus, & illam coronam, quam ſperamus; neque poſsint hominum excellentium præclara merita cum præmij illius ſempiterni immenſitate conferri; cumque iuſtitia, qua fruimur, ſit diuinum munus & beneficium, nullo modo noſtris meritis aſcribendum, ſed ad diuinam clementiam reuocandum; quod tamen, ut diximus, non tantùm eſt, ut poſſit ad præmium ſibi conſtitutum aliquâ ratione comparari: reſtat, ut nemo poſsit cum Deo iure contendere; aut illum meritis, quamuis excellentibus, obligare. Quomodo igitur dicimus regni cæleſtis atque ſempiterni patrimonium, eſſe piis & iuſtis hominibus debitum? Quia diuina ratio poſtulat, ut Deus ſummus in dandis beneficiis, non tam meriti pondus, quàm immenſam ſuam benignitatem & ſempiternam fidem reſpiciat. Benignitatem uerò ſuam tuetur, cum multò maioribus & amplioribus præmiis pietatem, quàm merita erat, admodùm benignè remunerat. Fidem autem ſuam liberat, cùm id, quod magnificè promiſit, abundè perſoluit. Promiſit autem omnibus, qui cum iuſtitiâ uixerint, opes immenſas, uoluptates eximias, regnum immortale, decus maximum, gloriam ſempiternam. Neque ſolùm promiſit, ſed iuſiurandum etiam ſuum interpoſuit, & clariſsimas illas æterni regni ſedes piis omnibus, fœdere ſanctiſsimo pactus eſt. Suæ igitur boni-

tati & clementiæ, ſuæ fidei, ſuæque ueritati, hoc debet; ut eos qui illlum fide & pietate uenerātur, præmiis ſempiternis atque diuinis afficiat. Indè fit, ut in ſanctis literis, cùm diuina clementia in nos meritis laudibus effertur, Dei clementia cum ipſius fide coniungatur. quale eſt illud, Miſit Deus miſericordiam ſuam & ueritatem ſuam. item illud, Ampla eſt benignitas tua, & fides tua cælos pertingit. &, Miſericordia & ueritas præcedent faciem tuam. &, Omnes uiæ Domini miſericordia & ueritas. & alia eiuſmodi innumerabilia, quæ perſequi eſſet infinitum. Ex his enim locis ſatis liquet, Dei clementiam cum illius fide ſemper eſſe coniunctam. Ex clementiâ enim Dei fides illius exiſtit, & rurſus fide & clementia ſancitur. Bonitas enim illum adegit, ut fidem ſuam interponeret: rurſus data fides animos hominum maiore quadam clementiæ illius fiduciâ confirmat. Omne igitur hæreditatis æternæ ius, omne piorum hominum meritum, eſt ad ipſius ſummi patris benignitatem atque fidem referendum. O maximum & admirandum diuinæ bonitatis argumentum? ô ampliſsimum & ſtupendum diuinæ gratiæ munus, & in omni æternitate prædicandum beneficium. Summus ille Dominus, cuius immenſâ poteſtate omnia continentur, cùm eſſet omni lege ſolutus, ſeipſum quaſi quibuſdam legum nodis aſtrinxit: cùm à nemine quidquam acceperit, quaſi aliquid magnum accepiſſet, ita ſe hominum meritis obligari uoluit: qui nihil cuiquam debet, multorum tamen hominum ſe debitorem conſtituit. Quod igitur maius & amplius diuinæ clementiæ teſtimonium; quod illuſtrius & clarius diuinæ benignitatis argumentum, animo cogitari poteſt? Non igitur, qui meritis ſanctorum hominum cælum tribui dicunt, Dei gratiam labefactant; ut quidam homines imperiti dictitant: ſed admirandum gratiæ ipſius effectū debitis laudibus illuſtrant. ij enim ſumus, qui omnia ſanctorum merita ad Dei benignitatem & gratiam referenda exiſtimemus; ita ut ſit perpetuò dicendum, non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Qui igitur Chriſti ſanguine expiati, & à Deo adoptati ſunt, cùm iam nullum ſit eis cum corporis flagitio & impuritate commercium, ſed ſumma cum ſpiritu diuino coniunctio; diuinæ agnationis iure conſtanter hæreditatem illam ſibi deſtinatam expectant, atque ad illa uirtutis

tutis

tutis diuinæ præmia ſibi propoſita incenſis & inflammatis animis aſpirant. Hac igitur ſpe confirmati, maximia gaudia præcipiunt, & incredibili magnitudine iucunditatis efferuntur. ut enim angor & cruciatus animi eſt aſsiduus iniuſtitiæ comes: ita ſemper iuſtitia eſt cum uoluptate coniuncta. Quid autem explicare dicendo poterit ſolicitudinem & cruciatum, quo torquentur improbi? Eos enim & maleficiorum conſcientia perterret; & iudiciorum metus exanimat; & ſuppliciorum formido de mente deducit. Cùm uerò nullis firmis opibus ſepti ſint, totiq́ue ex inanitate pendeant; multis perturbationibus agitantur, & deſperatione franguntur, eximiâque mœſtitiâ contabeſcunt. Nullum enim habent in rebus aduerſis leuamentum, nullum in mœrore ſolatium, nullum in calamitatis impendentis metu perfugium. Vt enim, ſi aliquis transfixus eſſet uenenato telo, quod è corpore euelli non poſsit, nullum temporis punctum dolore uacuum haberet: ſic, ubi iniuſtitiæ mortiferum uenenum, in uiſcera penetrat, & in præcordiis inhæret, animoq́ue mortiferum uulnus imponit; nihil eſt, quod miſerum hominem ualeat è ſummis angoribus, & aſsiduâ dolorum acerbitate liberare. Cùm enim totius miſeriæ fontem intra pectus habeat; euenit, ut nunquàm uim moleſtiæ à ſe dimouere poſſit; ſed quocunque pergit, eximio dolore & ſolicitudine conflictetur. Ex quo fit, ut neque domi quietem, neque foris oblectamentum inueniat; & odio domus in foro curſitet, & offenſione fori domum repetat: ut urbanarum rerum moleſtiâ confectus, rus ſe recipiat; ruris faſtidio in urbem rurſus confugiat: ut nocte diem requirat, die uerò noctem deſideret: ut in negotio otium exoptet; in otio, negotij inſanâ cupiditate teneatur. Neque enim domus, neque ciuitas, neque celebritas, neque ſolitudo, neque lux, neque tenebræ, neque labor, neque requies, illis iucunda eſſe poteſt; qui gerunt animum uulneribus iniquitatis & iniuſtitiæ conciſum. Quòd ſi tanta eſt impiorum anxietas & ægritudo, tantaq́ue dolorum uis & acerbitas aſsiduè eorum uitam conſequitur: quid tandem erit de iuſtorum hominum uoluptate incredibili iudicandum? Nec enim eos amentia uexat, neque ſolicitudo conficit, neque dolor ullus excruciat. Ad Deum enim adiuncti ſunt: in illius tutelâ deliteſcunt: inuicto illius præſidio muniuntur; ita ut nullum

unquàm

unquàm malum eos attingat. Cùm igitur expertes omnium malorum ſint, (carent enim omni ſceleris & improbitatis contagio, uerisque bonis affluunt; omnium ſiquidem uirtutum laudibus abundant) neceſſe profectò eſt, eos ſummo quodam gaudio & uoluptate compleri. Nam, ſi uoluptas eximia affluentium undiquè bonorum ſenſu & cogitatione perficitur: tunc enim eximiè gaudemus, cùm nos in bonis ualde expetendis eſſe putamus: quæ uoluptas erit cum eâ comparanda, quam iuſti ex conſideratione bonorum, quibus egregiè cumulati ſunt, mente percipiunt? Cernunt enim ea non eſſe falſa, fluxa, & inania, non turpitudinis ullius contagione maculata, non admixtione ullius amaritudinis & acerbitatis infecta; ſed uera, conſtantia, & ſempiterna, omne flagitij & doloris conſortium à ſe longè repellētia. In diuinâ enim luce uerſantur, ſummâ libertate potiuntur, incorruptâ ſanitate ſunt; inuictis uiribus excellunt; & pace diuinitùs conſtitutâ, florent opibus, & dignitate, & imperio, ſummisque cæleſtis pulchritudinis ornamentis: atque poſtremò, quod bonorum omnium caput eſt, illi Deo coniuncti, ſummâ illius familiaritate omniumque bonorum diuinorum copiâ, cum admirabili ſuauitate perfruuntur. Securi igitur, & elati, & confidentes omnia humana contemnunt, atque deſpiciunt. His enim ſe opibus firmatos animaduertunt, quæ neque in inſidiis eripi poſſunt, neque aperto Marte comminui, neque ſenio & uetuſtate corumpi, neque ullâ denique calamitate peruerti; cùm ſint immortales atque diuinæ. Non enim eos fallit eſſe ſe ad tam altum honoris gradum euectos, ut non ſolùm præpotentis Dei miniſtri ſint, quod inſigne ſummi cuiuſdā honoris eſſe uidebatur; neque ſolùm Dei amici nominentur, quod dignitatis faſtigium tantum eſt, ut nemo prorſus illud optare unquàm auderet: ſed etiam, quod ſummam diuinæ benignitatis admirationem efficit, Dei filij ſint; & ab ipſo ſummo rerum omnium domino bonorum omnium hæredes inſtituti. Hæc qui ſecum dies & noctes cogitauerit, quo tandem gaudio cumulabitur? quantâ lætitiâ exultabit? quos dies feſtos agitabit? quo cantu & ſymphonia perſonabit? Hæc nimirum eſt, illa iucunda celebritas, ad quam Dominus homines fideles inuitat. Erat enim lege ſancitum, ut ſeptimo menſe, quo tempore omnes fructus terræ conduntur, (annum enim Hebræi ab

initio ueris numerabant,) cuncti ſimul arborum pomis, & frõdibus, & omni denique lætitiæ ſignificatione dies illos celebrarent. Hoc priſcæ legis inſtitutum, quis non uidet ad animi lætitiam pertinere, ampliſsimis iuſtitiæ muneribus excitatam? Neque enim annona, quæ corrumpi facilè poteſt, & ad corpus tantum breuiſsimo temporis ſpatio ſuſtentandum condi ſolet, ueram dat lætandi materiam: ſed uberrimi iuſtitiæ fructus ad æternitatem intimâ mente reconditi. Horum recordatione nõ ſeptem dies, ut olim, ſed perpetuum uitæ curſum numero ſeptẽnario deſignatum, in uoluptate conficere decet: neque modò ſertis tantùm, & frondibus; ſed choris, & cantibus, eſt tantæ lætitiæ ſempiternæ cauſa celebranda: uſque adeò, ut ſit etiã præ nimiâ lætitiâ inſaniendum, & in ſummâ quadam uoluptate bacchandum. ſalutaris inſania, ſapiens furor, prudens & felix amentia, quæ ſic hominem ſpiritu concitat, humanitateque, ut ita dicam, ſpoliat, ut eum in diuino quodam dignitatis gradu conſtituat. Quid enim ſalutarius, quàm è corpore ægro mortali & caduco morbiſque infinitis obnoxio, agitatione mentis excedere? Quid ſapientius, quàm ſpretis atque repudiatis humanis ſenſibus, diuino tantùm ſenſu commoueri? Quid illâ mente felicius, quæ ſe ipſam deſerit, & extra ſe rapitur, ut omni uinculo ſoluta, faciliùs in cælum euolet, ut poſsit opes diuinas acriùs & acutiùs intueri? deſerit enim ſe mens quodammodò, dum ſibi diffidit, dum nihil in ſe ponit, dum quod non ipſa per ſe iudicat, ſed quod mens diuina probat, amplectitur; dum nihil ingenio ſuo, ſed omnia uerbo diuino moderatur; dum poſtremò omnibus opibus humanis interdum deſtitui atque nudari cupit, ut diuinis multò clariùs & magnificentiùs illuſtretur. ſic fit, ut cæleſtium rerum cupiditate non terram modò deſerat, neque tantùm ſeſe à corporis contagio ſeiungat, omneſque ſenſus corporis aſpernetur: uerùm etiam à ſe ipſâ diſcedat, ut multò liberius aſpectu diuinæ pulchritudinis, quoad fas eſt, in hac uitâ iucundiſsimè perfruatur. In eo igitur ſpectaculo defixa admiratur, & obſtupeſcit, & amore incenditur, ardore cupiditatis inflammatur, tantamque lætitiam ex diuinæ coniunctionis fructu percipit ut ſaltet, & choros ducat, & cantus & carmina perpetuò moduletur. Nam tunc etiam, cùm corpus ne tantulùm quidem commouetur; ipſa mens intus ca-

nit,

nit, atque tripudiat, omneque ſtudium ſuum in Dei laudes conſumit. Non igitur immeritò tam ſæpe iuſti in ſanctis literis ad lætitiam uocantur. quale eſt illud: Lætamini iuſti in Domino. &, Lætetur cor quærentium Dominum. &, Lætetur mons Sion: &, Videbunt iuſti & lætabuntur. Idem porrò Dauid à Deo contendit, ut hanc ſibi lætitiam ſcelere amiſſam reſtituat. ait enim; Redde mihi lætitiam ſalutis tuæ. Vt enim propter ſcelus animo conceptum lætitiam amiſerat, & in luctu & ſqualore uerſabatur: ita recuperatâ iuſtitiâ ſe in gaudio ſummo fore confidebat. Idem alibi, cùm tantæ ſuauitatis guſtum ſentiret, exclamans ait; quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine? Iam illud, quàm præclarum? Inebriabuntur ubertate domus tuæ, & de torrente uoluptatis tuæ potum dabis eis. Non potuit magis explicare uoluptatis illius magnitudinem, quàm iuſti hauriunt; dum accepta bona recogitant: & magnificentiam & claritatem illius ſumi Domini, cui ſunt amore coniuncti, mentis oculis intuentur, & ſpiritu illius ſuauiſsimè paſcuntur: & ad firmam ſpem cæleſtis hæreditatis ipſius diuini ſpiritus aſsiduis uocibus excitantur. Hæc eſt illa ambroſia, quæ immortalitatem tribuit. hoc nectar illud, quo qui ebrij ſunt, intimis animi ſenſibus hilarati omnem uitam in ſuauitate ſummâ traducunt. Neque enim bonorum uoluptas pluralitate tantùm, & conſtantiâ; uerùm etiam magnitudine intemperantium hominum uoluptatem longè ſuperat. Quare deſinant homines admirari eſſe quempiam in uitâ, qui reſpuat omnem corporis uoluptatem, & cuncta uitæ blandimenta reiiciat. Nemo enim poteſt aſpernari uoluptatem, cùm ea ita ſit in naturâ penitus implicata, ut repelli non poſsit. Facillimè tamen poterit, qui ueræ uoluptatis ſuauitatem guſtauerit, futilem & inanem non tantùm negligere; ſed odio etiam, cùm opus ita fuerit, maximo perſequi: cùm intelligat illam malorum omnium eſcam continere: hanc uerò, quam efficit iuſtitia, eſſe cum bonis omnibus copulatam. Illa nanque errore mentis aſciſcitur: hæc iudicio ſanæ & integræ mentis exquiritur. ad illam turbulento motu quodammodò recuſantes & inuiti rapimur: in hac liberâ uoluntate & ſtudio conſtanter impellimur. illa cum maximè uidetur ſuauitatis ſpecie blandiri, protinus euaneſcit:

 388
ſcit : hæc nunquàm animi ſenſibus illudit . illa mentem eripit : hæc mentem diuini ſplendoris radiis illuminat . illi ſemper eſt faſtidium finitimum : hæc ita explet animum , ut nunquàm iniucunditatem ullam efficiat . illa poſtremò , cum momento temporis effluat , nihil aliud , quàm impreſſum & inuſtum dedecus , & grauiſsimam pœnitendi cauſam , & doloris inſignem materiam relinquit : hæc uerò ſtabili iucunditate ita ſenſus intimos afficit , ut animum omnibus ſimul gloriæ ornamentis illuſtret . illa igitur cùm exigua eſt , tum futilis & inanis , & cum uitæ peſte ſummo impuritatis flagitio ſæpe coniuncta : hæc ingens & ſempiterna , ſalutis præſidium , & ampliſsimæ dignitatis ornamentum in ſe continens . Tantum igitur eſt inter utranque diſcrimen , quantum nemo poſsit explicare dicendo . Vt autem nihil aliud eſſet , quod iuſtorum animos oblectaret , illa certè ſpes immortalitatis , ad quam inflammatis ſtudiis rapiuntur , tantam uim habet , ut facilè animum ab omni ſenſu doloris abducat , & mirâ quadam ſuauitate prolectet . Vt enim iniuſti aſsiduo metu ita cruciantur , ut quietem capere non poſsint ; nam in ſomniis etiam , eorum animos horribiles ſpecies ex agitant ; & propoſitæ malorum , quæ ſunt eis ſubeunda , formidines , illos mente conſiſtere minimè patiuntur : ſic iuſti firmâ ſpe immortalis gloriæ , quam iam animo proſpiciunt erecti , ſemper in uoluptate uerſantur , uſque adeò , ut ne in ſomniis quidem uiſum illis obiiciatur , quod eos exterreat , imò pleraque omnia tranquilla , & cum ipſius animi æquitate & conſtantiâ ualde congruentia . Quis igitur alius eſt uoluptatis hortus , per illum , quem Deus ab initio conſeuit , adumbratus ; niſi animus iuſtus , diuinis uirtutibus Dei ipſius manu conſitus , & ſempiternis fructibus onuſtus ? Ab huius enim finibus ſummus ille cultor omnes cupiditatis furibundos impetus , quaſi beſtias immanes arcet , ne uaſtitatem plantis inferant : hunc diuinâ lege ſepit , & ſanctiſsimis inſtitutis , quaſi quodam muro circundat : hunc Angelorum præſidio circumuallat : ad huius fœcunditatem perpetua ſpiritus ſui munera , tanquàm perennes aquas , inducit : hunc conſerit arboribus in ordinem ſummum diſpoſitis : hunc ueſtit frondibus : hunc exornat floribus : hunc auget fructibus : hunc

diligentiſsimâ culturâ amœnum, & ſpecioſum, & fructuoſum reddit. Hunc igitur ut à primordio generis humani deſignaret, hortum illum fecit, in quo hominem in principio collocauit. neque enim aliud Paradiſus ille ſignificabat; quàm iuſtitiæ amœnitatem, & ſpeciem, & utilitatem, & diuina quædam iuſtitiæ ornamenta, quibus fuit humani generis princeps importuni hoſtis inſidiis ſpoliatus. Cuius caſu & ruinam, ut quanto ſtudio prouidendum ſit, ne in ſimilem miſeriam incidamus; iuſtitiæque fructum amittamus, deinceps oratione perſequemur.

LIBRI SEXTI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII DE IVSTITIA

LIBER SEPTIMVS.

NVLLVM eſt tantum ingenium, quod poſsit uerbis explicare, quantis opibus ornatus extiterit ille primus humani generis parens, ex cuius ſtirpe omnes orti ſumus. In illo nanque fuit conſtitutus finis omnium operum diuinorum, quæ oculis intuemur. Illius enim alendi & conſeruandi cauſâ ſummus architectus terras, atque maria, ſolem, lunam, & ſydera, & omnia cæleſtia opera, uniuerſamq; mundi huius naturam molitus eſt: ſub illius ditionem & imperium animantia cuncta ſubiunxit: in illo denique ſolùm ex omnibus animantibus formam & imaginem ſuæ mentis atque uirtutis impreſsit. Si igitur recẽs illa naturæ conditio omni uitio uacauit: habuit enim ille primus mundi flos, atque iuuentas, rerum omnium formas maximè uigentes, illuſtrique admodùm ſpecie nitentes: quid de illo præcellenti opere exiſtimandum eſt, in quo ſimilitudo diuinæ uirtutis mirabiliter eluxit, & cuius cauſâ maximus ille rerum opifex, omnia fabricatus eſt? Fuit igitur ille generis noſtri princeps excellenti ſpecie & pulchritudine: fuit inſtructus ſenſibus maximè uigentibus & acutis: uires habuit præſtantes & eximias: omni denique corporis habitu diuinæ in ſe mentis præcipuam curam & ſolertiam declarauit. Non enim uitium ullum inhærere potuit in eo corpore, quod non traxit ex affectione alicuius materiæ uitiatæ aliquid quod eius ſpecimen inquinaret: ſed fuit è terrâ puriſsimâ, omnia tunc integra & incorrupta pariente, diuinis mani-

bus informatum, & ſic rebus omnibus conſtitutum, ut eſſet aptiſsimum rationis atque mentis domicilium. Animus uerò illius quantis ornamentis atque præſidiis in omni genere redundaret, quanto ingenij acumine, & quàm admirabili ſolertia præcelleret, in quantâ demum naturæ cognitione uigeret. illud eſt magno argumento, quòd, ubi primùm editus in lucem fuit, ſtatim nomina animantibus cunctis impoſuit. quod profectò non feciſſet, niſi rerum omnium naturam, diuinâ quadam mente perſpectam & cognitam habuiſſet. Sed ex omnibus opibus, in quibus florebat, nihil eſſe potuit iuſtitiâ magis regium, nihil amplius & magnificentius, nihilque poſtremò beatius. Hac quidem fuit ille ſummâ Dei benignitate egregiè cultus, maximiſque ſpiritus diuini muneribus mirabiliter honeſtatus. Nec enim fas eſt arbitrari, omnia tunc in illo primo ortu perfectiones propriæ cuiusque naturæ conſentaneas habuiſſe: ſolumque hominem aliarum rerum principem perfectione ſuâ caruiſſe. Caruit autem perfectione ſuâ, ſi gratiâ diuinâ caruit, ex qua iuſtitia omnis emanat. Quod ſi fuiſſet, dici profectò non potuiſſet, Vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant ualde bona. Neque illud item affirmare licuiſſet, Delectatus eſt Dominus operibus ſuis. delectari nãque Dominum ſuis operibus, eſt ea approbare, & quaſi in earum perfectione conquieſcere. Non poteſt autem approbare, niſi quod bonum eſt. in homine autem nihil boni eſſe poteſt, ſi abeſt ab illo iuſtitia. Si igitur homo ita conditus fuit, ut omnibus rebus dignitate antecelleret, & opificem illum ſummum delectaret; inſigni certè iuſtitiâ cultus, & eximio uirtutis & honeſtatis ſplendore illuſtratus fuit. corpus igitur animo facilè parebat: animi uerò totus dominatus erat in mente: mentem porrò nihil impediebat, quominùs in diuinam mentem reſpiceret: ſeque totum ad illius imitationem formaret. Ergo, cùm ſic fuiſſet Deo coniunctus ex illius benignitate diuinas opes ſibi comparabat, quibus ſtatum atque naturam ſuam facillimè tueretur, & diuinæ uitæ ſtatum exprimeret. omnibus enim rebus ornatus, & copioſus, eam uitam degebat, qua nihil poterat in terris beatius excogitari: nihil ad uitæ cæleſtis conditionem cum facilitate conſequendam accommodatius. Fuit autem ei munus aſsignatum horti cuiuſdam, quem Deus manu ſuâ conſeuerat,

colendi,

colendi, atque cuſtodiendi: qui quidem, quamuis eſſet arboribus denſiſsimis, atque proceriſsimis plenus, magis tamen erat cultus myſteriis, quàm arborum atque plantarum amœnitate iucundus. Significabat enim hortus ille omnium munerum diuinorum complexionem, quibus affluentes animi, florentes, atque beati ſunt. Inter alias autem arbores duæ fuere rerum magnarum ſignificantes: quarum altera quidem uitam in perpetuum prorogabat: altera uerò erat peſtem & exitium allatura, non quidem naturâ ſuâ, ſed per occaſionem: quemadmodùm lex, quæ fuerat ad ſalutem data, fuit Hebræis exitioſa. Et illa quidem arbor uitæ, hæc autem arbor ſcientiæ boni & mali nominabatur. Non neceſſe autem eſt intelligi eam uim fuiſſe naturâ arboribus inſitam, ut una uitam, altera cognitionem daret: ſed erant ſigna quædam res maiores indicantia. Arbor enim uitæ eſt ipſa mens diuina, ſummique patris ſapientia, cuius numine uita, lux, ſalus, & dignitas hominum continetur. In arbore autem ſcientiæ boni & mali, inerat humani ſenſus & prudentiæ ſignificatio: quæ ipſa in magnis Dei beneficiis numeranda eſt. ad ſalutem enim conceſſa eſt, non ad perniciem. hac enim res peſtiferas arcemus; & ſalutares arripimus. Sed dum homines muneribus diuinis abutuntur, euenit, ut quæ ſunt ſalutaria, ad hominum peſtem & exitium conferantur. & quò quæque res præſtantiot eſt, eò eſt abuſus illius calamitoſior. Cùm igitur nihil ſit in hominis naturâ ratione præſtantius, nihil eſt, quod maiorem uim malorum in res humanas importet, cùm eâ homines improbi utuntur. Vnus autem ſolùm eſt rectus rationis uſus, ut nunquàm in ſe, ſemper autem in diuinam mentem & uoluntatem reſpiciat: ut minimè iudicio ſuo nitatur, ſed ex diuino præſcripto omnia moderetur; ut intelligat eſſe ſe diuinæ uoluntatis & rationis adminiſtram, neque licere ſibi in uitâ præcipuè dominari; ſed ſemper fide dirigi, diuinoque imperio gubernari debere: aliter enim ſeſe neque uitæ curſum tenere, neque ad beatitudinem ullo modo peruenire poſſe; ſed in miſeriam ſempiternam impetu quodam cæco ruere. Vt autem hoc Deus homini magis imprimeret, & aliquo ſigno diligentiùs ſuæ ſalutis admoneret, uetuit ne fructum arboris ſcientiæ comederet. Fore enim, ſi ſecus faceret, ut in mortem repentè incideret. Quod cùm ſan-

xit, illud profectò ſanxit, ne uitam propriâ prudentiâ alendam atque ſuſtentandam putaret; ne opinione propriæ cognitionis inſoleſceret; ne acumine & ingenio ſuo niteretur: ſed legem diuinam iudicio ſuo ſemper anteponeret; totumque ſe diuino ſpiritui regendum traderet, atque committeret. Illo primùm fœdere inter Deum & homines facto, fides ſancita fuit. Eo nanque Deus hominem aſtrinxit, ut diuinæ moderationi rationem ſubderet; neque proprio ingenio, ſed diuino ductu & imperio uitã inſtitueret: ipſeq; uiciſsim homini immortalitatem, ſi à fide nõ diſcederet, pactus eſt. Itaque fide erat colendus & cuſtodiendus hortus ille. ſic enim ſcriptum eſt: Tulit Dominus Deus hominem, & collocauit eum in Paradiſo: ut coleret, & cuſtodiret eum. Cultus autem & cuſtodia omnium munerum diuinorum fide continetur. cùm enim Deo parêmus, & opera ſancta molimur, & iuſtitiæ munus exequimur; &, ſiquid ſe fundit, quod ſtudio pietatis officiat, amputamus, & ſuccreſcentes interdum uitiorum ſpinas, & uepres euellimus, & cupiditates edomitas, atque compreſſas habemus, & uirtutem diuinæ benignitatis hauſtam ad hominum utilitatem dirigimus, atque poſtremò omnem uitam in diuinæ legis ſtudio conſumimus: tunc Dei hortum colimus. Hortus enim Dei eſt animus conſeptus & conſitus diuinis iuſtitiæ plantis; odorum, qui è uirtutum floribus afflantur, flagrantiâ, fructumque utilitate & copiâ mirificè delectans. Cùm rurſus omnia optimo illi parenti accepta referimus, nihilque ineſt in nobis boni, quod non ad immenſam illius bonitatem reuocemus, cùm illum laude perpetuâ celebramus, omnemque uitam ad gloriam illius conferimus, cùm ingrati animo crimen & ſcelus exhorremus, & Deo gratias & gloriam tribuimus, eumque caſtiſsimis uotis & precibus ueneramur: tunc hortum cuſtodimus. Vt enim ingratis omnia bona pereunt: ſic grati atque memores diuinorum beneficiorum omnia conſeruant. Fide igitur erat homini colenda atque conſeruanda iuſtitia. Fidei autem pactio atque fœdus, ſub illis arborum ſignis factum eſt, partim ut illarum admonitu fortiùs animo memoria illius infixa permaneret, & acriùs & attentiùs de illo noctes & dies mens humana cogitaret: partim ut haberet ſtatim fidei ipſius exercendæ materiam. Cùm enim fides potiſsimùm in obedientiâ cernatur

lege opus fuit, cui homo parêre diſceret, atque ita uitæ meritis in cæleſtes ſedes aſcenderet. Hic erat ſtatus hominis felix & florens, omnibusque rebus opulentus, è quo fuit hoſtis importuniſsimi dolis exturbatus. Cùm enim uideret ille perennis hoſtis generis humani, qui propter infidelitatem fuerat ex altiſsimo cæli domicilio deiectus, hominem eſſe in tanto honore; flagrauit inuidiâ, rationemque iniuit, quemadmodùm illum eodem letho interimeret, quo ipſe interiiſſet. Vt igitur Dæmon uiolatâ fide concidit, ſic adegit dolis hominem, ut uiolatâ fide concideret. Ad mulierem igitur primùm in ſerpentis ſpecie latens, machinas ſuas admouit: callidè enim uidit, eam propter infirmiorem naturam facilius labefactari poſſe, atque per ruinas illius, non fore difficilem aditum ad uiri ipſius exitium. cùm igitur prius legis diuinæ ſenſum calumniando peruertiſſet, inuidiâque in Deum ex præſcriptione illa concitaſſet, mulierem cupiditate uetitæ arboris incendit. Non moriemini, inquit. ſcit enim Deus, quòd ubi primùm ex eo fructu comederitis, aperientur oculi ueſtri, & eritis ſicut Dij ſcientes bonum & malum. Hoc cùm dixit, hoc planè uidetur dixiſſe: Non eſt, cur ullo metu impediti, uobis non ampliſsimum gradum gloriæ proponatis. Quid autem præſtantius, quàm non habere aliundè ſuſpenſas uiuendi rationes, ſed in propriis tantùm animi præſidiis omnia bona collocare? Neque enim eſt cur uitæ ueſtræ præſidium in Deo conſtitutum habeatis. Non enim alienis opibus ad ſtatus ueſtri cuſtodiam indigetis. ſatis enim eſtis inſtructi ratione, ad bona ſequenda, malaque omnia repellenda. ueſtrum igitur iudicium in conſilium adhibete, neque uelitis numinis diuini moderationem expectare. Nec enim uobis decorum eſt, neque præſtantiâ ueſtrâ dignum aliundè pendêre: ſed alta quædam moliri, uobiſque tantùm ipſis innixos, ad ſummum decus aſpirare. Quòd ſi Deus id uobis, ne faceretis, interdixit: callidè id excogitauit, ne illi ſimilis eſſet is, qui non pendet aliundè, neque alicuius inſtitutis uiuit; ſed ſuâ tantùm ſapientiâ nixus omnia moderatur. Sequitur autem, Et uidit mulier, quòd eſſet arbor ſuauis guſtui, & aſpectu uenuſta, & ualde expetenda, nempe quæ intelligentes faceret. Iam hîc cernere licet ſenſim labare fidem, excitari cupiditatem, illabi perniciem, ad infauſtæ mulieris euerſionem.

Quæ

Quæ ſi cum ſerpente ſermonem minime contuliſſet: ſed, ubi primùm fidem ſuam tentari ſenſit, hoſtem à ſe repuliſſet; eas profectò calamitates,quas hauſit, facillimè uitaſſet. Cùm uerò aures illi dedit, mortiferum illud uenenum, quod ei truculenta bellua porrexit, bibere confeſtim inſtituit. Quid enim? antè non licebat oculos in arborem conuertere, illiusque pulchritudinem & utilitatem notare? licebat ſanè. ſed illius cupiditatem fides facilè continebat. At poſt peſtiferum illum teterrimæ ſerpentis afflatum, cùm ſimul & fides labefactari, & cupiditas uinculis laxari cœpiſſet, tum demum fuit mulieri adeò iucundus arboris aſpectus, tum illius fructum ſic ardenter appetiuit, ut eſſe ſibi uſum illius diuinâ lege interdictum, mortis inſtar putaret. Credidit enim eſſe præclarum arbitratu ſuo uiuere; &, quantum per ſe ingenio ualeret, experiri; omnesque bene atque beatè uiuendi rationes in animo ſuo ponere. Decerpit igitur fructum, & comedit, illecebriſq; ſuis maritum ad eaſdem mortiferas epulas inuitat. Hæc fuit ſtirps atque ſemen malorum omnium: hoc peccati funeſtum & calamitoſum principium: hinc mortis imperium natum fuit, quod terrarum orbem uiolenter oppreſsit. Nam,cùm primùm fuiſſet fœdus illud ſanctiſsimum hominum ſcelere uiolatum, fuerunt ſtatim ab ipsâ uitâ diſtracti, & mortis immanitati prædæ relicti. Vterque autem eorum ſe omni cultu,quo anteà ſplendebat, nudatum animaduertit. ſequitur enim continuò,Et aperti ſunt oculi amborum. cumque uidiſſent ſe eſſe nudos, conſuerunt folia ficus, & fecerunt ſibi ſubligacula. Antequàm facinus illud capitale conſciſcerent; ueſte, qua corpora contegerent, haud quaquàm indigebant. Nec enim ullam cæli intemperiem metuebant, neque ullam turpitudinem habebant, ad quam operiendam ueſtimenta requirerent. Animum uerò gerebant diuinis iuſtitiæ ornamentis ſatis eleganter excultum. At,poſt admiſſum ſcelus, cùm animorum nuditatem uidiſſent; & quod in ſceleris ſuſceptione, occæcati cupiditate, cernere non poterant: turpitudinem, quæ ex animorum confuſione, in corpora etiam redundabat, animaduertiſſent: cùm animos non poſſent, ut corpora ſaltem turpitudine affecta tegerent, curauerunt. Amiſsâ enim iuſtitiâ, cùm animus orbatus, diuino præſidio incitatæ libidinis impetu fuiſſet à gubernaculis deiectus, &

miſeris

miſeris modis agitatus, extitit repentè ex illâ fœdâ animorum perturbatione, in corpore utriuſque, inſigne dedecus & turpitudo; cuius offenſionem uitare cupientes, obſcœnas corporum partes foliis arborum contexêre. O' anxiam & inanem ambitionis humanæ curam, miſerum & ſolicitum occultandi atque celandi dedecoris ſtudium. Cùm enim ueram honeſtatem retinere nequimus, illius fallacem imaginem conſectamur: & omni curâ prouidemus, ut dedecus nobis impreſſum ab omnium conſpectu remoueamus. Sed quid prodeſt? quamuis enim oculos hominum uitemus, noſtræ conſcientiæ teſtimonium effugere certè non poſſumus: & ita fit, ut in quancumque regionem deferamur, aſsiduo ſemper animi angore & cruciatu conflictemur. Quod illi ſtatim experti ſunt. Tanto enim errore mentis affecti fuêre, ex ſceleris conſcientiâ, ut latebras omnes circumſpicerent, quibus ſe à conſpectu Dei omnia prouidentis, & animaduertentis, intimosque ſenſus animi perſpicientis ocultarent. Cùm enim ex uehementi auræ ſpiritu, Deũ aduentare ſuſpicati eſſent, exanimati metu, ſe confeſtim in denſam & opacam ſyluam abdiderunt. In ſummi tamen iudicis conſpectu, quem nihil latêre poteſt conſtituti, criminis ſui pœnas pendere cœperunt. Nam Paradiſi finibus eiecti, multisque doloribus implicati, atque tandem morte circumuenti ſunt. Nec enim eam tum ſolùm uitam amisêre, quæ diuini ſpiritus fœdere & coniunctione continetur; ſed illius etiam mortis acerbitati addicti fuêre, quæ corpori interitum affert. ſtultum enim eſt opinari, tum demum mortem uim ſuam adhibere, cùm finem interimendi facit, cùm autem interimit uim illius non ſentire. Vbi primùm in hanc uitam ingredimur, ſtatim nos mors ponè à tergo inſequens inuadit: ipſamque uitam quotidie conficit, atque conſumit, donec totam exhauriat. Nunquàm enim in eodem ſtatu manemus, ſed per ſingula momenta labimur, & occidimus: ita ut quidquid ætatis noſtræ præterfluit, ſit ſubitò ui & atrocitate mortis extinctum. Sic igitur miſeri homines, dum officium produnt, & à debitâ obedientiâ deſciſcunt, diuinamque legem negligunt, & ſuis cupiditatibus obſequuntur, à beatis ſedibus excluſi, & ab ipsâ uitâ ſegregati, uiolentiâque mortis oppreſsi, miſeriam & ærũnoſam uitam in curis triſtiſsimis, in laboribus immenſis, in la-

crymis & luctu conſumpſerunt. Qui enim modò tantas opes habebant, & in locis amœniſsimis inambulantes, rebus omnibus ad uitæ cultum neceſſariis abundabant, & diuino colloquio fruebantur, ad cæleſtemque dignitatem proximè accedebant: repentè ex tam alto gradu præcipitati, ornamentisque omnibus exuti, in terram uaſtam, & incultam, ſeptam & ueſtitam uepribus, atque dumetis, multisque ferarum luſtris noxiam & infectam, eiecti ſunt; in qua multo ſudore, atque labore uictum ſibi quærerent, amiſſasque diuitias lamentis aſsiduis deplorarent. Vidimus, quibus dolis & machinis, primus homo ex ampliſsimo illo atque florentiſsimo iuſtitiæ ſtatu deciderit. nunc conſequens eſt, ut uidemus, quomodò morbi ſui uitium, in omnem poſteritatem infuderit. Locus planè obſcurus, atque difficilis, in cuius tractatione tanta eſt doctorum hominũ uarietas & inconſtantia, ut in nullâ re ſit inter illos maior diſſenſio. Sed, ne aliquid, quod ad præſentem materiam pertinere uideatur, intactum relinquamus, diuino freti auxilio explicare aggrediemur, quomodò genus humanum crimine parentis fuerit in eiuſdem peccati atque miſeriæ ſimilitudinem deuolutum. Nec enim dubium eſſe poteſt, homini ſanctarum literarum non ignaro, uniuerſum genus humanum fuiſſe per crimen illud in peccato prolapſum, atque in dominatum mortis incidiſſe. eſt enim mors peccati ipſius ſtipendium. Sed, ut hoc intelligi rectè poſsit, eſt nobis opus lectoris prudentiâ. Vt enim confitemur, inhærere omnibus, qui ſeminis propagatione ab Adamo orti ſunt, peccatum, iniquitatem, & iniuſtitiam: ita crimen, aut ſcelus, aut denique culpam ullam, à primò parente in ſobolem tranſmiti poſſe negamus. niſi ponatur culpa pro pena, quo ſenſu nomen hoc ab antiquis uſurpatum aliquando fuiſſe non ambigimus. Vndè illud apud Plautum in Captiuis. Me hîc ualere, & tute audacter dicito; Tyndare, inter nos fuiſſe ingenio haud diſcordabili; neque te commeruiſſe culpam, neque me aduerſatum tibi. Sed hoc minùs ad rem. ſatis enim nobis eſt, eſſe in conſuetudine ſermonis Latini, ut culpa, uim criminis, quamuis leuis, obtineat. Hoc igitur ſit in primis à nobis poſitum, in omnibus hominibus communi conditione natis, antequàm ad eam ætatem perueniant, in qua uti ratione poſsint, nullam omnino hærere ſingularem culpam; eſſe tamen

quemlibet

quemlibet ſingulari peccato alligatum. Hoc mirum fortaſſe uidebitur, quî fieri poſsit, ut quiſquam non ſuo, ſed alieno crimine, ſit iniuſtus, ſingularique peccato aſtrictus. Deindè, quomodò non pugnent hæc inter ſe: nempe uacare aliquem crimine, peccato autem non uacare. Sed hoc planum fiet, ſi de utrâque re ſeparatim diſputabimus. Primùm igitur docebimus, crimen à primo parente conceptum, in ſobolem deriuari minimè potuiſſe: deindè peccatum, ab illo in uniuerſum genus hominum deductum fuiſſe. Atque imprimis ea opinio euellenda eſt, quæ in ſcholis inueterauit: nempe uniuerſum genus humanum, illo crimine primi parentis ſic obligatum fuiſſe, ut ſingulis hominibus ſingulare crimen adhæreat. ſic enim originis peccatum interpretantur, ut à crimine diſtingui non poſsit. omne enim, quod uocatur in iudicium, crimen eſt. Qui igitur ſtatuunt hoc peccatum eſſe diuino iudicio uindicandum, id certè crimen exiſtimant. Aſſerunt igitur uniuerſam naturam humanam in illo primo homine conſtitiſſe, ita ut peccatum & crimen, quod ille commiſsit, ſit non tam hominis unius, quàm uniuerſæ naturæ crimen. Cùm igitur naturæ peccatum ſit, mirum non eſſe, peſtem illam eſſe ad omne genus humanum ſeminis corrupti propagatione trãſmiſſam. Quæ ſit autẽ huius peccati ratio, nihil inter eos ſanè conſtat. Sunt enim, qui inſitã naturæ cupiditatẽ, ad flagitia propenſam, in hominibus uſitatâ generandi ratione procreatis, peccati uim & rationem habere confirment: hanc autem criminis rationẽ ſacro fonte aboleri; ipſam uerò cupiditatẽ relinqui. hanc igitur cupiditatẽ, antequàm ad baptiſmum perueniatur, eſſe id, quod omnibus crimini dandum ſit. et huius ſententiæ Auguſtinũ auctorem habent. Sunt item (qui magis meo quidem iudicio ad ueritatem accedunt,) aſſeuerantes, ipſum carere iuſtitiâ, qua fuit præditus Adam; & quam, ſi ille non peccaſſet, omnes in matris etiam utero à Deo aſſumpſiſſent, eſſe id, quod originale peccatum appellandum ſit. Nec aliud apud illos eſt hoc peccatum, quàm priuatio iuſtitiæ, quæ debuerat innaſci omnibus; ſi primus parens in officio minimè deliquiſſet. Sunt, qui alia confingant in hac quæſtione minimè digna prudentium hominnm approbatione; quare illorum commemoratione ſuperſedendum ſtatuo. Qui autem Luthero dediti ſunt, meras tra-

gedias loquuntur, & hoc peccatum habent incredibile furoris & amentiæ fundamentum. Huius enim peccati naturæ attribuunt neceſſariam quandam, & ineuitabilem, malorum omnium peſtem, flagitiorumque omnium ſementem. Hinc inuictam illam flammam, & incendium cupiditatis erumpere, quæ nunquàm poſsit ullo pietatis ſtudio reſtingui; hoc fornacem appellant, perpetuò flammas euomentem, atq; coniectis ignibus omnia populantem. Indè fieri neceſſariò dicunt, ut quidquid ex ſe hominis natura fundit, quidquid agitat, atque molitur; quamuis ſit is, qui aliquid agere inſtituit, ad Chriſtum fide adiunctus; etiam cùm ſe excitat ad aliquod ſanctum opus in Dei gloriam perficiendum: nihil aliud poſsit eſſe, quàm dirum & capitale facinus, ui & naturâ ſuâ, niſi per diuinam clementiam ſtetiſſet, ſempiternis ignibus ulciſcendum. Sed communem horum omnium ſententiam expendamus. magna enim res eſt, & attentâ conſideratione dignisſima. Si enim uniuerſa natura aſtricta eſt eo peccato, quod in ſe admiſit Adā; dubium non eſt, quin illud peccatū, quo naturâ alligati ſumus uniuerſi, non leue peccatum ſit; ſed ſcelus dirum, atq; facinus deteſtabile, & execrandum, & perpetuis cruciatibus, igneque ſempiterno puniendū. Nam, ſi tunc omnes illo ipſo peccato in parente damnati ſumus, cùm illud nefarium facinus extiterit: quî fieri poteſt, ut non ſimus in ipſo ſtatim ortu, infandâ & incredibili atrocitate ſceleris aſtricti; eâq; de causâ perpetuis pœnis iure atq; meritò cruciandi? Videndū igitur eſt, quàm rectè ſit ea opinio conſtituta. Vniuerſa, inquiunt, humana natura, in primi parentis perſonâ conſtitit. Ergo, quidquid ille tunc in ſe admiſit, omnes admiſerunt. Fuit igitur illud, quod eis neceſſariò confitendum eſt, ſi ſibi conſentanea dicere uolunt, commune crimen, cōmune ſcelus, commune flagitium. Sed uelim intelligere, quid naturam uniuerſam, cùm hoc ita diſputent, appellent. num formam & ſpeciem, ipſius humanæ naturæ, menti & intelligentiæ primi parentis inſidentem? Nemo eſt adeò hebes, ut iſta ſentiat. ſequeretur enim, ut, quoties ego delinquo, ſimiliter uniuerſum genus delinqueret. habeo enim & ipſe animo impreſſam communem humanæ naturæ notionem, formamque illius intelligentiâ comprehendo. Quid igitur? num uniuerſam rerum multitudinem, quæ in unam ſpeciem cadunt?

Ergo,

Ergo, cùm hominis definitio nobis omnibus ex æquo conueniat; nemoque omnium, qui nunc uiuunt, illic affuerit: nego uniuerſam hominum naturam in homine illo conſtitiſſe. Cùm igitur uniuerſam rei cuiuſque naturam, uel unam rei cuiuſque rationem mente comprehenſam intelligamus, uel uniuerſam rerum multitudinem eadem definitione contentam, quamuis nullius hominis mente percepta ſit; neutraque harum ratione fas ſit aſſeuerare, uniuerſam naturam in primo homine deliquiſſe: quomodò poteſt affirmari, nos crimine illo fuiſſe contaminatos; cùm nemo noſtrûm illi aſſenſum præbuerit? Omnes, inquiunt, tunc in perſonâ primi parentis, tanquàm in causâ & ſemine, fuimus. Iam hoc, quàm inconſideratè dicitur? cùm enim aliquid ſemine contineri dicimus, non propriè tunc eſſe dicimus. Veluti, cùm in arbore fronde omni ſpoliatâ fructum ineſſe aſſerimus, non eam tunc eſſe pomis onuſtam dicimus; ſed uim habere, ad fructus ex ſe oportunò tempore gignendos. Ergo, cùm dicitur nos iam in parente fuiſſe, parum propriè dicitur: ipſi uerò propriè uolunt crimen illud omnibus adhæreſcere. Deindè, natura humana, non corpore tantùm, ſed præcipuè animo conſtat. in animo autem, non in corpore eſt, cùm delinquimus ipſius ſuſcepti criminis ſedes, atque quaſi domicilium. Porrò autem animum non ex parentis illius ſemine, qui peccauit: ſed à Deo ſumpſimus. Cùm igitur illa tantùm pars noſtri, & ea non propriè; ſed tanquàm in causâ fuerit, in Adamo; quæ peccare non poteſt: quâ nam tandem ratione cõfirmant, illud crimen ab uniuersâ naturâ ſuſceptum fuiſſe? Minimè quidem dubium eſt nomen uniuerſitatis eſſe multiplex. Abutimur enim illo interdum ad ſignificandam, non uniuerſam multitudinem rerum, quæ in unam definitionem cadunt; ſed eam tantùm, quæ tunc unum in locum cogi poteſt. ueluti, cùm dicimus, uniuerſos ciues aliquid ſciuiſſe: non omnes intelligimus, quibus ciuis definitio poteſt accommodari; ſed eos tantùm, qui tunc adeſſe potuerunt. Si ad hunc modum uniuerſi nomen intelligis, fateor uniuerſum genus hominum in duobus illis hominibus conſtitiſſe. Secundum hanc igitur ſententiam dici poteſt, uniuerſam naturam tunc peccaſſe. ſed, quemadmodùm nos eâ uniuerſitatis ratione; contineri minimè potuimus: ita par eſt, ut illius criminis culpam minimè ſuſtineamus.

men fuit, non multa. Ergo neque ab uniuerſâ naturâ ſuſceptum eſt, neque commune, ſed ſingulare tantùm, & unius tantùm hominis exiſtimandum. Nec enim dici poteſt, illud unum in plura diſtribui, omnibus communicanda, potuiſſe. nec enim corpus erat, ut infinitè ſecari, atque diuidi poſſet. Quòd ſi dicant appellari crimen illud commune, quòd in omnes contagione peruaſerit; ut peſtem unius ciuis, communem totius ciuitatis peſtem licet appellare, quòd contagio ſuo totam ciuitatem inficiat: id planè doceri uelim, quomodò crimen ab uno homine ſuſceptum totam illius poſteritatem infecerit. Quæro enim, fuerit ne crimen illud inexpiabile? an expiari non potuit? ſi dicis inexpiabile, magnum & dirum conuitium, immenſæ Dei potentiæ, atque benignitati facis; cùm ſtatuis aliquod eſſe crimen, quod uirtute & clementiâ illius deleri nequeat. ſi uerò expiari potuit, ergo Adam tot ſuſpiriis, atque lamentis, tam acerbo uulneris ſui ſenſu, tam piis precibus, in quibus illum uerſatum fuiſſe credendum eſt, ueniam impetrauit. Crimen igitur illius euanuit. Quomodò ergo ex crimine illo, quod extinctum atque ſepultum erat, iſta tam multa crimina nata ſunt? ſed demus id, quod exiſtimare nefas eſſe puto, primùm parentem ueniam non obtinuiſſe: quî potuit ſcelus ſuum ad poſteros ſeminis propagatione tranſmittere? aut quando primùm ſcelus in liberis inhæſit? Num ſtatim, ut ſemen in locis inſedit, ut ex eo homo fingeretur, in eis criminis ipſius peſtis inualuit? at fieri nequit, ut crimen hæreat in eâ re, quæ ſenſu & ratione caret. Num poſtquàm homo figuratus & animatus eſt? magnum dicis facinus, ſi corpus, quod dum erat informe omni criminis uitio uacauit, ſceleſtum eſſe repentè cœpit, cùm primùm imagine diuinæ mentis informatum fuit. Quòd ſi corpus, neque in primo conceptu, neque in ultimâ figuræ ſuæ perfectione, potuit ullo modo ſcelere imbui; quomodò tandem animum contagio ſuo ſceleſtum reddidit? Præterea, ſi à primi parentis ſtirpe nobis crimen ingeneratum fuit, cur non itidem ab aliis parentibus, & eò maximè, quòd illos cognatione propiùs attingimus; criminum omnium turbam & colluuionem aſſumeremus? Nunquid minùs fuimus in parentum reliquorum ſemine, quàm in primi parentis naturâ? imò multò magis, quò propiùs ab his abſumus. Ergo uelimus, nolimus,

limus, eſt omnino nobis omnium ſcelerum, quæ parentes noſtri commiſêre, hæreditas adeunda. Vt enim te in omnia uertas, & multa diligenter excogites; nunquàm rationem ullam reperies, quare reliqua peccata non poſsint ad filios ſeminis propagatione tranſmitti, illudque ſolùm ad omnes tranſmiſſum ſit. Ergo, quodcunque pater ſcelus in ſe concipit, eſt omnino poſteriati luendum. Quòd ſi tanta uis eſt in ſemine ad animos ſcelere imbuendos; quid eſſet infante puero deteſtabilius: ſiquidem omnibus ſceleribus, quæ à primordio generis humani parentes illius ſuſcepêre, miſerandum in modum oppreſſus & contaminatus eſt. Nefas eſt igitur, arbitrari, aliquod ex ſemine crimen in ſobolem diffundi. Non enim, ut corporis morbus, ſic animi uitium in filios ex ſtirpe redundat. Corpus enim, cùm corporeo ſemine procreatum ſit, quod quidem ſolum eſt à parentibus deductum; mirum non eſt, ſi naturam illius ſequitur, à quo eſt generatum. Animum uerò non à parentibus, ſed à Deo ingeneratum habemus. Qui enim primo illi corpori manibus ſuis figurato mentem inſpirauit; idem, poſtquàm humana corpora illius beneficio in utero formantur, & ad animum capiendum omnibus membris apta ſunt, animos imagine ſuâ impreſſos ſtatim eis inſpirat. Quòd ſi dicant, ex corruptâ corporis affectione, flagitium in mentem redundare: id credibile fuiſſet, ſi flagitium eſſet naturalis tantùm imbecillitas, & ægritudo; quæ ſæpenumerò ex corpore ad animum permanat. Non enim mediocrem uim habet ea coniunctio, quæ eſt animo cum corpore, ad ea, quæ poſſunt eſſe utrique communia, participanda. Vt enim dolor corporis animum affligit: ita corpus ipſum animi curis intabeſcit. Si crimen igitur & flagitium eſſet uel in dolore per ſe, uel in uoluptate, uel in alicuius naturæ imbecillitate conſtitutum; ueriſimile fuiſſet, ex eâ corporis naturâ animum neceſſariò ſcelus & crimen contrahere. ſed tantùm abeſt, ut naturæ imbecillitas crimen ſit, ut inſit etiam in eâ ſæpiſsimè, ampliſsima laudis & gloriæ ſeges. Magnum enim laudis inſtrumentum eſt, in hac naturæ imbecillitate uirtutem retinere. Ex his liquidò perſpici poteſt, nullum omnino crimen hominibus innaſci. Nam, ſi crimen aliquod eſſet naturâ ſuſceptum ante rationis uſum, illud profectò aut à corpore, aut ab animo proueniret. In corpore crimen

men inſidere non poteſt: animo autem ſi in primo illius ortu crimen affinxeris, non tu primo parenti, ſed ipſi Deo animi conditori dedecus inuris. Hoc igitur eſt conſtituendum nullum ſcelus potuiſſe in genus humanum ſanguinis propagatione transfundi. Nunc reſtat, ut illam alteram partem uideamus; nempe quomodò peccatum ex primo parente ad omnem propaginem illius deductum ſit: & ideò omnes homines iniuſtitiæ labe contaminatos naſci; & iure, quandiu iniuſtitiâ non liberantur, ab hæreditate cæleſti penitus excludi. Quod ut rectiùs intelligi poſsit, animaduertendum eſt, inter culpam & peccatum intereſſe. Nam, ubi culpa eſt, ibi peccatum neceſſariò exiſtit: non tamen contrà ſequitur; ut, ubi peccatum ſit, ibi continuò culpa ſit. Peccatum enim propriè eſt omnis error, & imprudens declinatio à rectâ uiâ, quamuis id non culpâ aberrantis eueniat. Veluti, cùm is, qui Latinè loqui ſtudet, ignoratione Grammaticæ, cuius ſcientiã tenere non potuit, Barbarè loquitur; aut cùm is abſurdè canit, qui nunquàm artem Muſicam didicit; aut cùm is, qui aliquò feſtinat, locorum inſcitiâ ex eâ regione, quam curſu petit, ſe longè diuerſum ducit. Ij quidem omnes peccant; peccati autem culpâ carent. non enim uoluntate ſuâ peccant. Sic etiam, qui aliquid contra ualetudinem ſuam facit, medicinæ ignoratione, in culpâ fortaſſe non eſt. Hoc autẽ multò magis apparet in uerbo Græco ἁμαρτάνειν, quod eſt ἀπο τυγχάνειν, id eſt aberrare, & propoſitum minimè conſequi, ſiue id inſcitiâ, ſiue ui extrinſecus illatâ, ſiue imbecillitate, ſiue quàuis aliâ ratione contingat. Velut cùm aliquis ui tempeſtatis iactatus ad eum portum appellere nequit, quem nauigando petebat: aut cùm quis imbecillitate impeditus non collineat, quamuis totum diem iaculetur. Sic item ἁμαρτία apud Græcos, qua uoce peccatum declaratur, omnẽ errorẽ ſignificat; atq;, ut paulò antè diximus, aberrationem ab eo fine, quem nobis proponimus. Indè fit, ut hoc commune peccati nomen præcipuè in crimen, & ſcelus conueniat. In ſcelere enim eſt ſumma quædam aberratio, & extrema cæcitas atque dementia. Cùm enim homines ſcelera committunt, longiſsimè ſe diuerſos abducunt, ab eo fine, in quem reſpiciunt. Illi enim, ut beati ſint, flagitia ſuſcipiunt: illis autem perditis conatibus ſe ipſi in ſummam miſeriam detrudunt. Cùm igitur

propriè peccare ſit aberrare, propoſitumque minimè tenere, & ita uoti compotē nunquàm fieri; ſequitur, ut in omni homine diuinâ gratiâ nudato, quamuis nondum per ætatem poſsit uoluntate ſuâ delinquere, peccatum hæreat. Eſt enim omnis homo diuini ſtatus appetens, & ad ſimilitudinē Dei arripiendam ualde propenſus. Eô nanque conatus omnes comparat, ut Deo ſimilis euadat: ſed naturæ imbecillitatē, inſitoque furore & amentiâ fit, ut, quò magis ad diuinum ſtatum aſpirat, eò ſe longiùs à Dei ſimilitudine diſiungat, & beatæ uitæ cupiditate inflammatus, in peſtem & exitium feratur. Cùm igitur omnis hominum natura, quandiu eſt ope diuinæ gratiæ nudata, ſemper aberret à fine, & in ſummâ quadam ignoratione uerſetur; peccatumque nihil ſit aliud, quàm ſummus error, atque dementia: rectè omnis ſtatus animi diuinâ gratiâ deſtituti peccatum nominatur. Deindè peccatum, ut ait Ioannes, non eſt aliud, niſi iniquitas. Eſt enim in iniquitate error, omnium qui fingi mente & cogitatione poſſunt, maximè turbulentus & pernicioſus. Iniquitas autem eſt ab æquitatis regulâ, in alterutram partem declinatio, atque mentis inflexæ & obliquæ peruerſio: æquitatis autem regula omnis eſt in diuinâ mente, & deſcriptione cōſtituta. In eâ nanque ſolâ eſt ſapiens rerum omnium moderatio, rectum & conſtans iudicium: fides atque ueritas ſempiterna. Omnis igitur animus à lege diuinâ diſsidens, cùm ſit ab ipsâ æquitate penitus auerſus, iniquitati alligatus eſt. Ergo & ſingulari peccato conſtrictus, ſiquidem ualde propriè peccatum appellatur, illud cum Dei lege diſsidium. Omnis autem homo, qui Dei gratiâ fultus non eſt, à Dei lege, naturâ diſsidet, & eſt à perſcriptione diuinæ mentis auerſus. Eſt enim corpori ita deuinctus, ut corporis ipſius cupiditate omnem uitam inſtituat. Corporis autem cupiditas cum diuinâ lege pugnat: & ita neceſſariò fit, ut omnis in quo Dei gratia non uiget, omni cupiditatis impetu in flagitia feratur; atque paratus ſit ad Dei legem, quoties eam inſitæ libidini obſtare uiderit, nefariè conculcandam. Omnis igitur homo diuinâ gratiâ deſtitutus, eſt ſingulari peccato cōtaminatus. eſt enim iniquus & iniuſtus. omnis autem iniquitas peccatum eſt. Eſt nanque iuſtitia non tam egregium naturæ munus, quàm ſummum & ampliſsimum diuinæ clementiæ beneficium.

Ergo,

Ergo, cùm puer infans, antequàm ſacro fonte ablutus ſit, Dei gratiâ careat; nempe, quæ non ſit illius naturæ tributa, ſed Chriſti meritis atque uirtute conceſſa per fidem: reſtat, ut puer ille ſit iniquus, & iniuſtus, idcircò peccato proprio & peculiari contaminatus. Quamuis enim tunc nullum in ſe crimen poſsit admittere; ſic affectus eſt, ut ſi tunc ualeret ratione, totum ſe cupiditati daret, & inſtigante libidine Dei legem perfringeret. Ergo, tum quia propter errorem mentis & imbecillitatem nullo modo poſſet aſſequi finem, quem ſibi proponeret: tum quia cupiditate ductus cum Dei lege bellum gereret; peccato conſtat eſſe prorſus infectum. Satis enim eſt, ut ſit ita animo & corpore conſtitutus; ut, cùm adoleuerit, neque ſeſe ad ueræ iuſtitiæ normam applicare poſsit, neque officium ſuum tueri: ſed Dei legem auerſetur, odiumque diuini numinis in ſe concitet. Iniuſtitia enim, quemadmodum & iuſtitia, non tam eſt ex actione, quàm ex animi habitu iudicanda. Neque refert, quòd ad hanc diſputationem attinet, utrum hic habitus naturâ ſit, an ſtudio comparatus. Sufficit enim, ut ſit ſic naturâ affectus, ut iuſtitiam oportuno tempore colere nequeat. Sic igitur fit, ut quilibet puer infans, antequàm ſit diuinâ gratiâ ſanatus, proprio peccato alligatus ſit; licet nihil omnino mali in uitâ geſſerit: ſiquidem peccatum eſt omnis auerſio à diuinæ æquitatis normâ. Sed quærendum eſt, num diuerſa conditio fuiſſet hominis abſque gratiâ nati, ſi ex alio principio ortum habuiſſet? minimè certè. Mortalis enim fuiſſet, eiſdemque morbis obnoxius, quæ mortalem naturam neceſſariò conſequuntur. Ergo eâdem ſolicitudine uoluptatem appeteret; dolorem formidaret, amore, odio, ſpe, metu, lætitia, ægritudine, aliiſque eiuſmodi perturbationibus agitatus, ſtatũ mentis minimè tenere potuiſſet. Nec enim animus, in corpus hoc craſſum, & caliginoſum infinitiſque morbis obnoxium demerſus, poteſt ui ſuâ ſe ab illius peſtilenti contagio ſeuocare. Quamuis enim animarum origo cæleſtis ſit, terrenis tamen corporibus incluſæ ingentem ex illis uim moleſtiarum trahunt, quibus uariè commouentur. Hinc enim, ut inquit ille, metuunt, cupiuntq;, dolentque, gaudentque, nec auras reſpiciunt clauſæ tenebris, & carcere cæco. Cùm igitur eum hominem, quem cogitatione fingimus, ſimiles ægritudines agitarent,

& eædem omnino peſtes animum illius lacerarent, atque conficerent, nullo certè modo poſſet animum ſuum à corporis obſequio, ad diuinæ legis ſtudium traducere. Qui ſi etiam copore exui poſſet, & ex omnibus his morbis emergere; quomodò potuiſſet, ſi Dei gratiâ caruiſſet, illius ſpeciem contemplari, atque ad ſimilitudinem peruenire: cùm id ne cæleſti quidem naturæ fuerit abſque Dei gratiâ conceſſum? Ergo is etiam fuiſſet iniquus & iniuſtus. ſimiliter enim à rectâ uiâ deflecteret, & à fine penitus aberraret. Quomodò igitur dicimus, nos peccatum à primo parente traxiſſe; cùm hic etiam, qui non ex eo, ſed aliundè genus duceret, eidē omino peccato affinis fuiſſet? Quia ſi Adam non peccaſſet, fuiſſent illius filij in ortu ſuo iuſtitiam aſſecuti, non naturæ ipſius ui; ſed gratiæ diuinæ munere, & beneficio. Iuſtitiæ enim munus non tantùm ſibi, ſed filiis acceperat. Cùm igitur fœdus illud diuinum fregit, opes illas, quibus non is ſolùm cultus fuit, ſed omes liberi illius erant excolendi, protinus amiſit. Ob id igitur dicimus primum parentem noſtro peccato, quo aſtricti naſcimur, cauſam & principium attuliſſe, propagationeq; illius ad nos diffuſum eſſe: quia dum peccauit, illud præſidium gratiæ diuinæ illius naturæ conceſſum amiſit; per quod potuiſſemus à peccato hoc, quod naſcendo contrahimus, immunes exiſtere. Illius igitur crimine peccatum naſcendo contraximus: illius ſcelere iniuſti nati ſumus: & ita ruinâ illius concidimus. Crimen igitur in illo hæſit, peccatum uerò in omnes peruaſit. omnes ſiquidem, illius crimine, iuſtitiâ nudati ſunt. Hoc igitur diſcrimen eſſet inter noſtram conditionem, & illius, quem finximus aliundè oriri: quòd hæc noſtra labes eſt pœna quædā ſceleri & crimini primi parentis irrogata: illa naturalis fuiſſet, ipſamque naturam gratiâ nudatam neceſſariò conſequens. Explicatum arbitror in omnibus nobis peccatum dominari, antequàm ſimus per Chriſti gratiam expiati. Sed intelligendum etiam eſt, peccati nomen multifariam intelligi. Nam & fons undè flagitiorum omnium flumen erumpit; & omne id, quod à peccato manat & fluit, peccatum ſæpe nominari ſolet. Ob hæc igitur omnia, rectè hæc animi praua conſtitutio peccatum appellatur, uel quia eſt mentis affectio diuinæ legi contraria; uel quia ex peccato parentis ad nos uſque dimanauit; uel po-

ſtremò,

ſtremò, quia nos ad omne tetrum & impurum facinus impellit. Cùm enim libidinis intemperantia in homine dominatur; quod neceſſe eſt euenire omnibus, qui præſidio diuino ſepti non ſunt: in omnium ſcelerum atque flagitiorum gurgitem cunctos mortales abripit. Poteſt igitur fortaſſe peccatum hoc omnibus innatum, ad hunc modum haud incommodè definiri; perturbatus animi ſtatus, ob defectum iuſtitiæ, crimine primi parētis, amiſſæ, ad omnia flagitiorum genera ſolicitans. Hæc enim definitio & uim ipſius peccati deſcribit, quæ eſt in iniquitate, & perturbatione ſtatus humani ſita; & originem peccati complectitur. docet enim fuiſſe primi parentis rebellione ſuſceptum. Deindè, quid ex ſe gignat, oſtendit. eſt enim malorum omnium ſeminarium. Deindè eos à peccato liberat, qui ſunt iam Dei gratiâ & benignitate iuſtitiam adepti. Illi enim, quamuis eis interdum cupiditas moleſta ſit, à iuſtitiâ, ſi permanent in rectâ fide, minimè deſeruntur. Deindè in eos minimè conuenit, qui ſemel expiati iuſtitiam rurſus & animi pacem amittunt. illi enim iam non parentis crimine, ſed proprio ſcelere opibus iuſtitiæ nudati, & expoliati ſunt. Prætereà nihil abſurdi continet. Nec enim ponit aliquid eſſe peccatum, quo non perempto, ſed permanente, in eademque naturâ uigente, peccatum tamen perimatur. quemadmodùm illis dicendum eſt, qui peccatum hoc innatum cupiditate definiunt. Neque crimini dat eis, qui nihil pe etatem committere potuerunt, quòd ſint uitiato ſanguine procreati. Præstereà naturam non damnat, quod quidem non mediocre ſcelus exiſtimo. id enim in Dei contumeliam redundat; ſed, quantùm naturà ope diuinâ indigeat, oſtendit. Neque poſtremò continet aliquid, quod ſit contra diuini iuris æquitatem. Sed dicet fortaſſe aliquis, quid iuris habet, ut ego criminis alieni pœnas luam? Minimè quidem, inquam, alieni; ſed illius, quod ſponte tuâ ſuſcepiſti. Imò, inquiet, alieni: parentis enim crimine iuſtitiâ priuatus ſum. Verum: ſed illa iuſtitia non erat in naturâ tuâ; ſed in diuinâ gratiâ conſtituta; eâ lege generis tui principi conceſſa, ut imperium illius, à quo tantum donum acceperat, nullo modo contemneret. Ergo, cùm ille fœdus rupetit, dono illo, quod ſibi atque liberis ſuis utendum acceperat, meritò ſpoliatus fuit.

Vt

Vt enim, ſi maximus quidam Rex infimæ conditionis hominem, non meritis illius, ſed propriâ tantùm liberalitate impulſus opibus ſummis afficeret, atque maximis honoribus augeret; iſque, in quem Rex tanta munera congeſsiſſet, ab eo deficeret, eâque causâ eſſet bonis omnibus auerſus; nulla fieret iniuria generi illius in priſtinis ſordibus, & mendicitate relicto: ita neque tibi fit iniuria, cùm eâ dignitate cares, quæ naturæ tuæ non debetur; fuitque iure parēti tuo detracta. Quid igitur plectuntur alieno crimine, qui nihil ipſi commiſere? Non plectuntur quidem. nullas enim peccati huius pœnas exoluent. A' cæli aditu arcentur? Si arcentur, meritò quidem arcentur. aſcenſio enim in cælum eſt gratiæ tributa, non naturæ gratiâ deſtitutæ. Atquiâ cæli aditu prohiberi ſummum ſupplicium eſt? eſt quidem ſentientibus, non ſentiētibus autem nullum. Illi autem ſolùm eam iacturam dolenter patientur; qui, cùm poſſent ad tantas opes peruenire, opem ſibi à Deo clementer oblatam repulêre; diuinaque iuſtitiæ munera animo ingrato & impio contempsêre: non ij, qui id per ætatem ne ſuſpicari quidem potuêre. Satis explicatum arbitror, quomodò peccatum à primo parente profluens, omnem illius poſteritatem infecerit: nunc conſequens eſt, ut uideamus, quibus tandem gradibus idem peccatum hominum genus in omnem peſtem & exitium deduxerit. Primò quidem igitur, cùm mens humana diuinæ mentis abſceſſu, cæcis quibuſdam tenebris incluſa ſit, paulatim naturæ ſuæ obliuiſcitur, dignitatisque memoriam deponit; ita ut nihil cernat, nihil amet, nihil expetat, nihil ad ſe pertinere putet; niſi quod ad corporis naturam referatur. Corporis igitur cupiditati addicta, illi tantùm miniſtrat, illi ſeruit, omnia uitæ conſilia ad illius obſequium conferenda putat: in quo quidem graues perfidiæ pœnas luit. Nam, qui uitam Deo non committit, eam teterrimæ cupiditati lacerandam tradit: qui diuinum imperium recuſat, ſe reddit turpitudinis atque flagitij mancipium; eôque tandem deducitur, ut omnes truculentas belluas immanitate ſuperet. Nam, cùm ratio & ingenium libidini, aut crudelitati, aut eiuſmodi motibus ferinis ſeruit, atque ad omnia flagitia induſtriam exacuit; tantùm neceſſe eſt, omnes belluas feritate uincat, quantùm cupiditas inſtructa & armata cupiditatem nudam &

inermem

inermē ad facinus antecellit. Arma nanque omnia ſiue uirtutis, ſiue cupiditatis, ſunt in rationis ſolertiâ, & ingenij acumine conſtituta. Idcircò, cùm ingenium ad ſuſcipiendum aliquod nefarium facinus adhibetur, eò maiorem perniciem infert, quò eſt ad excogitandum ſolertius. Vt igitur inter homines ſceleſtos & improbos, qui magis ingenio & induſtriâ ualet, is eſt multò rebus humanis infeſtior: ita neceſſe eſt homines naturæ importunitate feros & immanes, eò feris omnibus immaniores eſſe, quòd ſunt rationis & conſilij participes. Sic igitur fit, ut nullus ſus lutulentior, nulla uulpes fraudulentior, nulla leena truculentior, nulla tigris immanior, homine cupiditati corporis penitus addicto, queat ullo modo reperiri. Atque primùm quidem is, cùm non in ſempiternum tempus ſpectet; ſed tanquàm brutum aliquod animans, ad id tantùm, quod præſens adeſt, & animum fallaci quadam ſpecie ſuauitatis allectat, impellitur: neque cælum ſuſpicit, neque diuina conſiderat. Nam, etſi metu numinis ſæpe commouetur, & uexatus incommodis diuinum in rebus afflictis præſidium requirit; corporis tamen ſenſibus impeditus, quanta ſit illius maieſtas ſuſpicione minimè attingit. Indè igitur impura & omni ſcelere contaminata ſuperſtitio exorta fuit, quæ fuſa per omnes gentes, eos multò arctioribus facinorum omnium uinculis aſtrinxit. Nam, cùm homines ſint, à naturâ eâ religione imbuti, ut non credant uitam abſque diuino præſidio ſuſtentari: cùm Deum inueſtigarent, mentemque à ſenſibus auocare non poſſent, ſemper illis Deum quærentibus corporeæ ſpecies occurrebant; quibus tandem effectum eſt; ut Deo corpus atque membra tribuerent. Itaque principiò, cùm toto cælo diffuſa atque clariſsimo ſplendore micantia ſidera uiderent, illis honores diuinos inſtituerunt, gloriamque Deo debitam ad opera illius tranſtulerunt. Deindè, cùm terreni corporis grauitate depreſsi non poſſent diù fulgorem aſtrorum contemplari, Deoſque ſibi in terrâ quærerent; tyrannis adulari, hominesque ſceleſtiſsimos in Deos reponere cœperunt. Indè etiam multi eò amentiæ prorumperunt, ut amores atque delicias ſuas religioni conſecrarent: quin etiam multi dedecus, atque flagitium, flagiorumque pœnas, nempe contumeliam, & impudentiam, pauorem, & pallorem, atque adeò furias

rias ipſas ſcelerum ultrices demiſſo corporis habitu uenerati ſunt. Iam uerò, quantâ religione quadrupedes & immanes quædam belluæ cultæ fuerunt, eſt explicatu difficile. Sic igitur factum eſt, ut animal illud regium & excelſum, ad imperium & gloriam natum, dum patris ſummi ſalutare imperium repudiat, dum ſeſe per ſummum ſcelus ab illius cultu retrahit, atque libidinis & intemperantiæ ſeruus efficitur: eô tandem deducatur, ut non modò ſiderum atque impurorum hominum ſimulacris; uerùm etiam flagitiorum, & immanium belluarum ſignis ſupplicandum putet. Sic euenit ut læta exultaret improbitas, & hoſtis humani generis erectus & alacer toto orbe terrarum uolitaret; uniuerſumque genus hominum non modò cupiditatis indomitæ uinculis alligatum, uerùm etiam impuriſsimâ ſuperſtitione conſtrictum in perpetuâ ſeruitute contineret. Hanc autem teterrimæ ſuperſtitionis amentiam ſimilia ſacra conſecuta ſunt. Tantus enim furor hominum mentes oppreſsit, ut non ſatis placari poſſe numen crederent, niſi delubra omnia flagitio, dedecore, turpitudine, immanitate contaminarent. Quod quidem tamen non abſque ratione fiebat. Qui enim flagitiis diuinitatem tribuebant; quo alio cultu illa, quàm flagitiis honorarent? Qui tyrannidi, qui feritati, qui furiis immolabāt; quomodò niſi cum furore & immanitate illis ſatisfacerent? Itaque Virgines in Deorum honorem proſtituebant: humanoque ſanguine aras aſpergebant: filios etiam immaniſsimè iugulabant: nullum denique erat tam dirum facinus, quod non in ſacrorum illorum procuratione ſuſciperent. Cùm igitur religio, quæ ſi ritè fuiſſet inſtituta, potuiſſet facillimè frangere libidinem, & omnes homines in humanitatis officio continere; ſic inſtituta fuiſſet, ut non modò licentiam daret omnium flagiorum & ſcelerum, uerùm etiam ad omnem nequitiam atque ſcelus mortales incitaret: quódnam tam ſceleſtum & immane facinus concipi mente & cogitatione poteſt, in quod non humanum genus effrænatâ mente prorumperet? Ergo, cùm religio ſcelere ſuſcepta ſcelus augeret, & amplificaret; neceſſe tandem erat exterminari pudorem, leges atque iura perfringi, fidem extingui, humanitatem ſepeliri, rationem obſcurari, omnia tenebris circunfundi, ſolamq; in terris tetram & impuram libidinem, cùm omnium

nium rerum humanarum incredibili uaſtitate dominari. Si tandem neceſſe erat animum hominis tantis monſtris obſeſſum moleſtiis innumerabilibus implicari, curis triſtiſsimis intabeſcere, uitam in cruciatu conſumere, atque tandem in ſempiternum exitium amentiâ præcipitem ferri. Ab illo igitur peccati principio omnis uitæ peſtis extitit, quæ tantùm ſceleribus multiplicatis inualuit, ut omia perturbaret, atque commiſceret, rationiſque lumen extingueret, hominesque ſempiternis tenebris atque ſempiterno cruciatu damnaret. Hactenus uidemus, quomodò peccata omnia ab illo peccato, quo ſe conſtrinxit, primus ille noſtri generis auctor extiterunt; in omneque genus humanum impetum fecerunt; eumque conciſſum uulneribus, & confectum ſuppliciis omnibus in ſempiternam miſeriam coniecerunt. Nunc par eſt, ut animum conuertamus ad alium generis principem & auctorem, qui nos iacentes excitauit, & carcere mortis incluſos in lucem atque libertatem reſtituit. Neque enim clementiſsimus ille Dominus ita ſcelere hominum irritatus fuit, ut protinus humani generis ſanandi atque liberandi curam abiiceret. aliud igitur eſſe nobis uoluit naſcendi principium, aliam generis ſtirpem, aliud nobilitatis exordium; ut, quod fuerat tandem culpâ primi parentis amiſſum, eſſet alterius parentis meritis atque uirtute recuperatum. Qui quidem non in mundi florentis integritate, non in hortis ullius amœnitate, non in magnâ diuitiarum affluentiâ conſtitutus; ſed contrà, in ſummâ terrarum perturbatione in rerum humanarum flammâ & incendio, inopiâ premi, & labore uexari, & dolore cruciari, & morte extingui ſuſtinuit: ut hæc omnia incommoda pro omnium ſalute ſubeundo, nos ex incommodis omnibus eriperet, atque ſecum in cælum elatos, in ſempiterno regni cæleſtis patrimonio collocaret. Tanta enim caligo hominũ mentes excæcauerat, humanoſque ſenſus oppreſſerat, ut niſi ipſe Dei filius in terris exoriens radiis ſuis erroris caliginem diſcusſiſſet, nullo modo humanum genus è tantis malis refici atque recreari potuiſſet. Vt enim iniuſtitiæ & iniquitatis exemplo conciderat: ita opus erat, ut ipſius iuſtitiæ & æquitatis exemplo in oculis poſito reuiuiſceret. Ergo ut idem ipſe, qui genus humanum condidit, in ſummam miſeriam prolapſum erigeret

(neque enim conueniebat, ut alium libertatis atque ſalutis uindicem haberemus, quàm eundem ipſum, cuius benignitate conditi fueramus) uoluit unicus Dei filius ſanctiſsimæ uirginis aluo contineri, humanamque formam induere, & in hominis habitu deliteſcens cum hominibus uiuere: non modò ut pœnis, quas pro nobis excepit, iram diuinam à nobis auerteret, ſuoque ſanguine profuſo mentes noſtras expiaret; ſed ut exemplum nobis iuſtitiæ ad imitandum proponeret; ut ueſtigia illius perſequentes, poſſemus illi coniungi, & munera atque beneficia ſanguine illius parta retinere. Vtrunque enim opus erat, ut & nobis meritis excellentibus patrem conciliaret; & nos ſecum ſimilitudine uitæ coniungeret. Nec enim poteſt ex illo in nos uirtus influere, neque diuinæ gratiæ munus ab eo ad nos uſque permanare; niſi fuerimus ueſtigiis illius ingreſsi. Filiis enim ſuis, non extraneis opes immenſas in cælo comparauit. Filij autem illius ſunt, qui diuini ſeminis propagatione ab illo gignuntur, & fidei ipſius ſtudio in corpus illius inſeruntur. Qui igitur fidem Chriſti, hoc eſt admirabilem illius obedientiam intuetur, ad illiusque exemplum uitam dirigit, & quantum poteſt enititur, ut totum ſe ad illam accommodet, hic planè diuino ſemine procreatus eſt, & cum Chriſto cæleſti agnatione, bonorumque omnium ſocietate coniunctus. Sapienter igitur Paulus hoc unum à nobis requirit, ut Chriſti obedientiam ſemper in oculis habeamus. Sic enim ad Hebræos ſcribens ait: Conſiderate Apoſtolum, & Pontificem confeſsionis noſtræ Iesvm; quòd fidelis eſt ei, qui ipſum conſtituit: quemadmodùm & Moſes in uniuerſâ domo eius. Facit deindè utriuſque contentionem Paulus, ut oſtendat, quantis partibus, Chriſti dignitas dignitati Moſis ipſius antecellat. Moſes enim ſeruus erat, & tanquàm ſeruus iuriſdictionem in domo Domini breuis æui ſpatio definitam habebat: at Chriſtus tanquàm uerus Dei filius ſempiternam. ſed quò maior & amplior eſt Chriſti dignitas, eò eſt obedientia illius admirabilior. Cùm enim eſſet hæres, & dominus, paternique ſplendoris imago, rerumque omnium moderator, ſerui formam geſsit; eoq; ſe demiſit, ut non patri modò, ſed hominibus etiam miniſtraret. Et Moſes quidem, & alij uiri uirtute excellentes, non ita rectum uitæ curſum perpetuò tenere potuerunt, ut non interdum

dum de uiâ deflecterent, & iram in ſe diuinam prouocarent. At ſolus Dei filius is fuit, quem nunquàm uis nulla potuerit à patris uoluntate deducere. Is ſolus igitur potuit obedientiâ rebellionis humanæ perfidiam compenſare. Hoc enim eſt illud unicum ſacrificium, quod Deus reſpicit, cuius magnificentiâ flectitur, cuius ſuauitatem odoratur, cuius ſanctitate propitius fit, quod à ſolo Chriſto potuit ritè procurari. Vndè obedientiæ huius ſalutaris ampliſsimum fructum legimus in Pſalmis, ſub Iesv Chriſti perſonâ luculenter explicatum. Sacrificium, inquit, & oblationem noluiſti; aures autem perfodiſti mihi. Hoc eſt, non ullis legis ſacris & inſtitutis; ſed obedientiâ fide atque ſanctitate placaris. Fruſtra igitur homines, qui tibi parêre recuſant, ſunt in ſacris peragendis occupati. Vt igitur gratiſsimo tibi ſacrificio numen tuum hominum generi infenſum placari poſſet, in me ſummum perfectæ & abſolutè obedientiæ exemplum conſtitutum eſſe uoluiſti. Quod ut clariùs ſignificaret, oſtendit aures ſuas eſſe perfoſſas; quod quidem olim erat apud Hebræos ſempiternæ ſeruitutis auctoramentum. Addit deindè in eandem ſententiam: Holocauſtum & hoſtiam pro peccato non poſtulaſti; tunc dixi, ecce uenio. Quaſi diceret, cùm præſentirem te non operibus legis, ſed fide delectari; nec ſacrificia, ſed obedientiam requirere; me repentè ad obedientiam promptum atque paratum exhibui: & confeſtim accurri, ut te præſtolarer, & quid mihi perſcriberes, attentis auribus exciperem. Exaggerat deindè huius obedientiæ magnitudinem: In uolumine libri ſcriptum eſt de me. Huc legis, inquit, uolumen reſpicit, in hunc finem omnia ſanctorum hominum ſcripta conferuntur, hoc unum oracula diuina ſuſcipiunt; ut obedientiam meam laude celebrent, eamque omnibus conſpiciendam & imitandam proponant. Vim autem obedientiæ continuò perſequitur: Facere uoluntatem tuam Deus meus uolui: & lex tua in medio cordis mei. Docet non auribus tantùm corporis, ſed multò etiam magis intimis animi ſenſibus imperium Dei accipi debere. ita ut lex menti penitus impreſſa & inſculpta mentem ipſam incendat, & incitet, ad diuinæ uoluntatis ſtudium uſque adeò, ut nihil expectet ardentiùs, neque in re aliquâ ſe gerat uehementiùs, quàm in his, quæ à Deo ſunt imperata, faciendis. Deindè ſtudium ſuum

eſſe ualde ad obediendum incitatum, eo argumento probat; quòd magnis uitæ periculis propoſitis, à diuinâ diſciplinâ hominibus explicandâ, & hominibus erudiendis auerti, aut retardari minimè potuiſſet; neque uiam, quæ in cælum ferebat haud quaquàm occultaſſet. In hoc enim à patre miſſus fuerat, ut uiam in cælum monſtraret. Annunciaui, inquit, iuſtitiam quam in eccleſiâ magnâ; ecce labia mea non prohibebo: Domine tu ſciſti. In hac autem muneris ſui explicatione commoratur, ut magis obedientiæ ſuæ ſummam animis inculcet. Docet enim omnia ſe præſtitiſſe, neque aliquid prætermiſiſſe, quod ad ueræ iuſtitiæ rationem, munere diuino ad ſalutem & immortalem gloriam hominum generi operâ illius conceſſam, explicandam; atque in omnium conſpectum proponendam, aliquâ ex parte pertineret: quamuis exploratum haberet, in eâ tam clari & egregij muneris perfunctione, fuiſſe ſibi ingentes moleſtiarum atque dolorum tempeſtates omnino ſubeundas. In eandem ſententiam idem Dominus inquit apud Iſaiã: Dominus aperuit mihi aurem; ego autem imperium non recuſo, neque refugio. Quantâ autem alacritate imperium patris exequeretur oſtendit ex eo, quòd ſe ſe ad omnes ignominias & cruciatus inuicto animo perferendos obtulit, dum Dei iuſsis obediret. Corpus, inquit, meum exhibui percutientibus, genas meas uellentibus, faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus. Hanc eandẽ obedientiam Paulus meritis in cælum laudibus extollit. factus eſt inquit obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Clarum perfectæ obedientiæ argumentum, quæ non in rebus facillimis ſtrenuè peragendis ſui ſpecimen præbet: ſed in horribilibus, atque maximè metuendis. Nemo igitur unquàm inuentus eſt; qui, ſi utrumuis ſibi liberum fuiſſet, mortem uellet oppetere: ſed, cùm calamitate aliquâ preſſus in uitæ odium ueniſſet, aut in ſummo rerum communium diſcrimine popularis famæ præmium ſpectaſſet, aut morbo aliquo mentem amiſiſſet; aduentanti iam morti, quæ nunquàm procul abeſt, paululùm proceſsit obuiam: aut paucis antè diebus moreretur, quàm eſſet ei à naturâ definitum. At Dei filius, qui mortis atque uitæ poteſtatem habet, nullâ aliâ neceſsitate compulſus, quàm ardentiſsimo ſtudio ſatisfaciendi patris uoluntati, mortem, &

cruciatum,

cruciatum, & extremam ingnominiam ſubiuit. Itaque multis in locis teſtatur nullo modo ſuam ſibi, hoc eſt humanæ naturæ uoluntatem, ſed patris tantùm eſſe ſequendam. & cùm appropinquante morte uehemens ille timor eſſet iniectus (non enim ſatis habuit, ſi ſupplicia ſolùm ſibi conſtituta pateretur, niſi etiam eorum timore antè torqueretur) Pater, inquit, non mea uoluntas, ſed tua fiat. Hoc erat illius uotum, hoc deſiderio flagrabat, hoc ſitienter appetebat; ut dum patri obtemperaret, omnes dolores exciperet, Vndè inquit alibi; Cibus meus eſt, ut faciam uoluntatem patris mei, qui miſit me; & perficiam opus eius. omnis igitur Chriſti uita fuit in perfectiſsimâ obedientiâ conſumpta. Hinc iam clarè liquet, quantùm inter utriuſque parentis uitam & ſtudium interſit. Ille primus, cùm eſſet naturæ opibus egregiè præmunitus, primum hoſtis congreſſum non ſuſtinuit: ſed ſtatim illius importunitati ceſsit. Hic in ſummâ naturæ imbecillitate, hoſtem latè dominantem, uniuerſumque genus hominum opibus ſuis obſidentem, inuictâ uirtute profligauit. Illum uxoris blanditiæ facilè pellexerunt, atque in capitalem fraudem coniecerunt. Hic neque hoſtium minis cedere, neque naturæ blandimentis deliniri, neque difficultatibus ullis impediri potuit; quò minùs omni ſtudio, alacritate, & contentione, quæ ſibi fuerant à patre imperata, perficeret. Ille igitur rebellione cunctam progeniem euertit; hic obedientiâ ſingulari ſtatum uniuerſi generis inſtaurauit. Et ille quidem naturam humanam, ex ampliſsimâ dignitate, in miſeram & ignominioſam ſeruitutem coniecit: hic contrà, eandem naturam afflictam & oppreſſam, è tenebris & ſeruitute in clariſsimam lucem atque libertatem uindicauit. Itaque ſeruus domini imperium ſceleratè contempſit: filius uerò ſerui fideliſsimi officio perfunctus, nihil, niſi ex uoluntate patris, adminiſtrauit. Factum eſt igitur, ut, quæ fuerant ptopter rebellionem & impietatem collapſa; obedientiâ atque pietate rurſus inſtaurata, renouata, nouiſq; luminibus illuſtrata fuiſſent. Sic enim ſe pro nobis ad mortem obtulit, ut nos è mortis ipſius faucibus ereptos immortalitatis muneribus atque donis afficeret. O' uerè piacularem hoſtiam, ſalutare ſacrificium, admirabilem placandi numinis rationem; quæ tam excellenti obedientiâ perfecit, ut ab exi-

lio

lio in cæleſtem patriam ipſius ſummi patris uoce reuocati, laudes illius læti caneremus: &, qui fueramus rebellione bonis omnibus euerſi, eſſemus tandem obedientiâ reſtituti. Si igitur Abraham hoc per fidem aſſequutus eſt, ut pater multarum gentium fieret; quantò magis ille, cuius obedientia aliorum omnium laudibus obſcuritatem attulit; & cuius meritis atque uirtute fuimus in diuinæ naturæ ſimilitudinem atque formam conuerſi? Ille enim uerè nos generat, qui nos ſimilitudine ſuæ claritatis illuſtrat: qui ſuam formam animis noſtris inſculpit: qui nos muneribus ſuis alit: qui mentes noſtras ornamentis ſuis informat, & ueſtit: qui poſtremò nos ſecum bonorum omnium communione conſociat. Si ſcitis, inquit Ioannes, quòd iuſtus eſt; ſcitote, quòd omnis, qui facit iuſtitiam, ex ipſo natus eſt. Huius igitur ſanctiſsimi patris ſemine procreati, diuinam formam induimus, nobiſque nominis & gloriæ immortalitatem pollicemur. Sic igitur, quæ à naturâ ſumere minimè potuimus; ea facillimè ex Dei gratiâ & benignitate, Chriſti meritis atque uirtute conſecuti ſumus. Nam, qui tenebris incluſi, amentiâ oppreſsi, ui mortis extincti, in ſordibus atque luctu iacebamus; repentè Chriſti beneficio in lucem reſpeximus, diuiniſque ſenſibus excitati in beatam & immortalem uitam omni munerum diuinorum copiâ cumulatam ingreſsi ſumus. Ex his, quæ hactenus adducta ſunt, habemus explicatam duplicem originis atque natalium rationem. Duplicem enim parentem habemus. unum, ex quo ſecundum naturam orti, alterum ex quo ſecundum ſpiritum generati ſumus. Ille nobis rebellionis auctor extitit, hic obedientiæ & pietatis exẽplum. illius crimine in exilium miſsi, huius ſanctitate in patrias ſedes reuocati ſumus. illius non noſtro ſcelere peccati labem naſcendo contraximus: huius uirtute, non meritis noſtris, ad iuſtitiam peruenimus. Per illius peccatum mortis diritas importata fuit; huius officio immortalitatis opes inuectæ. Vt igitur primus homo nobis laborum, & dolorum, & ærumnarum, atque mortis cauſam attulit: ſic hic generis diuini princeps pacẽ, & otium & uoluptatem, & immortalem uitam nobis attulit. Per hominem, inquit Paulus, mors; per hominem exſurrectio ex mortuis. Et paulò inferiùs; Primus homo de terrâ terrenus, ſecundus homo Dominus ipſe de cælis.

lis. Deindè nôs ad illius obedientiæ exemplum adhortatur, inquit enim; Sicut geſtauimus imaginem terreni, geſtemus & imaginem cæleſtis. Sed quorſum utriuſque parentis exemplum in medium attulimus? ut uidelicet utriuſque ratione, quantum ad iuſtitiæ tractationem conferre uidebatur, explicatâ, meliùs cerneremus, quomodò diuinæ iuſtitiæ munera de manibus elabantur: quomodò rurſus amiſſa recuperentur; quàm acri ſtudio colenda, qua diligentia retinenda, quibus opibus ſepienda, atque uallanda ſint. Quod quidem totum in hoc poſitum eſt, ut, quidquid habemus à primo parente, penitus abdicemus, atque relinquamus; noſque totos ad ſecundi parentis ſimilitudinem & imitationem transferamus. Ex illo enim habemus inſitam cupiditatis inſaniam in exitium temere præcipitantem: ex hoc autem fidei excellentis altitudinem nos ad immortales opes euocantem. Illius nos labes in terram demerſit: huius uerò exemplum in cælum euexit. Ab illo corpus mortale & caducum, terrenis rebus affixum, ad flagitia propenſum, ad rebellionem concitatum habemus; ab hoc diuinam mentem rerum cæleſtium cupiditate flagrantem, ſtudioque diuinæ legis atque ſanctiſsimæ religionis incenſam. Qui igitur uitam & ſalutem charam habet, qui gloriam immortalem ſpectat; qui ſtabiles atque ſempiternas uoluptates exquirit; opus eſt, ut, quantùm poſsit, ſeſe à terreni parentis imitatione ſeiungat, totúmque ſe ad cæleſtis exemplum formet, & fingat. Abſtrahat igitur mentem à corporis impuritate, totumque animum à ſenſibus terrenis abducat; ut extinctâ corporis rebellione, quam habet à terreno principio hæreditariam, Chriſti obedientiam imitetur, illiusque legibus uitam inſtituat. Obedientiæ uerò ſpecimen non in rebus facillimis, ſed in arduis, & laborioſis, atque adeò in cruce perſpicitur. Cùm enim nobis imperatur aliquid, quod poſsit iucundo motu ſenſus noſtros afficere; tunc non nos imperium ad laudem, ſed cupiditas ad uoluptatem allicit: ut magis ſit illud opus cupiditati naturæ, quàm obedientiæ tribuendum. Quæ eſt igitur obendientia laudabilis atque prædicanda? ea, quæ ſic animum ad parendum excitat, ut omnes labores contemnat, atque deſpiciat, & omnes contentiones ita pro iuſtitiâ ſuſcipit, ut nulla pericula aut ſupplicia recuſet: quæ denique illum ſequi

tur, quem obedientia ad mortem & crucem uſque perduxit. Vt igitur fidei & obedientiæ documenta dare poſsimus; ſunt excipiendi labores, adeunda pericula, perferendi dolores, perpetua dimicatio pro dignitate ſubeũda. Nunquàm enim inſita penitus in naturâ cupiditas, quæ perpetuò nobiſcum pugnat, otium ullum tribuit, aut inducias nobis eſſe patitur. Nunc enim uim intentat, nunc inſidias comparat, aliquando autem ſimul utrumque molitur. Quodam enim uiolento lenocinio utrunque facit, ut & animum blanditiis emolliat, & labantem impellat, impetuq́ue in terram deiiciat. Omnibus igitur, qui Chriſti obedientiam imitari cupiunt, eſt perpetua cum corpore ſuſcipienda contentio. Hæc eſt enim illa crux, ad quam nos uocat Imperator noſter; quam omnibus tollendam atque ſubeundam proponit, qui ueſtigiis illius inſiſtere uelint, atque clariſsimam iuſtitiæ coronam adipiſci. aliter enim negat ſibi quidquam cum hominibus futurum. Nemo enim ſub illius uexillis ſtipendium facere poteſt, niſi corporis in ſe rebellionem ui ſalutaris crucis extinguat, & ita fidem & obedientiam exſuſcitet. cùm enim effrænata cupiditas cum Deo ſempiternas gerat inimicitias, nobisq́ue mediis eſſe non liceat (aut enim corporis factio ſequenda, aut ſub Chriſti ſpiritu militandum eſt) nullo modo poſſumus ad Chriſtum adiungi, niſi corpus ipſum crucis ſtudio confixerimus; atque à nobis omnes impuritatis labes forti & inuicto animo repulerimus. Sic autem iuſtitiæ fructum excipiemus, & præmium uirtuti propoſitum cum laude ſempiternâ conſequemur. quod cùm niſi magno & aſsiduo labore confici nullâ ratione poſsit; ſequitur, ut ſemper in iuſtitiâ ſit elaborandum, neque ſtudium unquàm in illius cultu remittendum. Sic enim Chriſtum ſequimur: ſic mortem illius exprimimus: ſic uitam illius diuinam imitamur: ſic denique in cælum, uiâ nobis ab eodem Chriſto munitâ, contendimus. aliter enim ab illâ hæreditate cæleſti penitus excludemur. Si enim, ut Paulus, inquit, cum Chriſto labores pertulerimus, cum Chriſto etiam regnabimus. Erit igitur regni atque gloriæ prorſus expers, qui laboris particeps eſſe non uult. Quid, quòd otium amplexari non licet? ita enim ad laborem nati ſumus, ut nemo illum poſsit effugere. Quæ enim ſolicitudo uexat auaros? in querendâ enim pecuniâ laboribus infi-

nitis

nitis confecti; in cuſtodiendâ triſtiſsimis curis impliciti; in illius amiſsione grauiter afflicti atque mœrentes, ita uiuunt, ut nihil poſsit eorum uita acerbius excogitari. Quid, qui ſunt amatoriis leuitatibus dediti? quibus attriti laboribus, exhauſti uigiliis, confecti curis incedũt? Quid ambitioſi? quos labores excipiunt? quibus ſe periculis exponunt? quo æſtu popularis inſaniæ in diuerſas ſæpenumerò partes ancipiti mente rapiuntur? atque, ne plura recenſeam, certè conſtat omnem uitam hominum eſſe laboribus infinitis exercitam, atque turbulentiſsimis tempeſtatibus agitatam. Quòd ſi aliquis eſt, qui poſsit quietam uitam, & ab omni ſtrepitu populari remotam ſequi; is tamen ceſſare non poteſt. Nam aut rebus ruſticis intentus eſt; aut artem aliquam exercet, in qua labore aſsiduo conflictetur: & interim aliorum inuidiâ laborat, quos uidet in inſanâ hominum celebritate uerſari. Ergo, cùm laborem nemo declinare poſsit, utrum tandem melius eſt? inani ſpe rerum inaniſsimarum ad laborem infinitum, nulla ueræ iucunditatis dulcedine temperatum incitari: an potiùs non dubiâ ſpe, ſed planè exploratâ ſempiternæ felicitatis laborem, ſingulari ſuauitate refertum ſuſcipere? utrum nefariam cupiditatem & popularem amentiam cum inſigni flagitio, & dedecore ducem habere: an potiùs Dei unicum filium noſtræ ſalutis parentem & auctorem, cum tantâ dignitate propoſitâ ſequi laboremque illius imitari? Atque poſtremò; utrum fluxas & interituras opes, quæ momento temporis euaneſcunt, intueri: an potiùs immortales atque ſempiternas opes ſemper inſpicere? Quòd ſi homines amentiſsimi in rebus fluxis & caducis ſibi parandis, tantum laborem plerunquè ſine ullo fructu ſuſcipiunt, ut defatigatione frangantur: quantum tandem ſtudium eſt hominibus diuinâ fide concitatis adhibendum, ut immortales & diuinas opes atque ſempiternam gloriam ſibi comparent? aliter enim magnam infidelitatis ſignificationem dabũt. Magnum enim argumentum eſt, eum, qui non omnem animi conatum comparat ad cæleſte illud iuſtitiæ præmium conſequendum, minimè fidem Dei uerbis adiunxiſſe. Quod certè ſi feciſſet; facilè diuinas opes uitæ huius ludibriis anteponeret; hiſque neglectis, ad illas inflammato ſtudio ſemper aſpiraret. nemo enim magni facit ea, quorum ſtudium negligit. Qui

igitur in iuſtitiæ ſtudio non elaborat, ſatis oſtendit, ſe neque iuſtitiæ pulchritudinem oculis aſpexiſſe, neque coronæ illius magnificentiam, quæ eſt iuſtitiæ propoſita, animo conſideraſſe. nam, ſi id feciſſet omnem profectò uitæ ſtudium in illius cultu poſuiſſet. Neque ſolùm nos præmium iuſtitiæ debet incendere: uerùm etiam malorum recordatio, è quibus erepti ſumus, in ſtudium illius acriter incitare. aliter enim ingrati animi crimen cum magnâ ſalutis noſtræ iacturâ ſuſtinebimus. Vt igitur, qui magnum aliquod uitæ diſcrimen adierunt; & ope alicuius erepti ſunt, diſcriminis illius recordatione perhorreſcunt, eumq́ue habent chariſsimum, cuius operâ liberati ſunt: ſic & nobis faciendum eſt, ut mortis acerbitatem, è qua fuimus erepti, formidemus; & noſtræ ſalutis auctorem ardenter amemus: atque ita tandem fiet; ut uel magnitudo periculi, uel liberatoris noſtri benignitas, nos in ſtudio uigilantes efficiat. Non igitur ullo modo eſt otio diffluendum: ſed acre ſtudium adhibendum, ad iuſtitiæ partæ cuſtodiam. ſecùs enim, ut ingrati atque ſcelere nefario conſtricti, pœnas acerbiſsimas luemus. Ingratus enim eſt is, qui neque beneficij magnitudinem ponderat; neque è quantis malis ereptus ſit mente conſiderat; neque, quid ſuo conſeruatori debeat, animo ſæpe recogitat. Magnitudinem accepti beneficij non uidet, qui in illo tuendo non omnem diligentiam adhibet: malorum quæ perpeſſus fuit obliuiſcitur is, qui ad eadem mala ſponte ſuâ recurrit: quid conſeruatori ſuo debeat, non reputat animo, qui uoluntatem illius offendit. Eſt igitur & negligentia in nobis, & temeritas in periculis, & obliuio in beneficiis ſcopulus execrandus, ad quem omnia bona franguntur. Atque haud ſcio, an ob eam ipſam cauſam fuerit utilius nobis in peccati ſordibus, atque in naturæ mendicitate natos eſſe; quàm in bonorum illorum, quæ primus parens amiſit, affluentiâ. Tunc enim fortaſſe cuiuſuis animus in tantis uitæ præſidiis, quaſi in propriis naturæ muneribus, inſoleſceret; neque in eorum auctorem debito ſtudio atque pietate reſpiceret. Nunc autem, dum priſtinas labes recordamur; & morbos, quibus eramus opppreſsi & impediti, memoriâ continemus; faciliùs in Deum, cuius gratiâ ſanati ſumus, grati eſſe poſſumus. Sic igitur meliùs atque tutiùs opes à Deo tributas conſeruabimus.

Fides enim eſt, quæ munera diuina conſeruat, & continet: obliuionis autem perfidia eſt, quæ omnia bona conuellit. Quandiu igitur grati ſumus, bonis partis euerti non poſſumus: at, cùm mollitiâ langueſcimus, & quaſi ſomno conſopiti memoriam diuini muneris atque beneficij deponimus, & antiquo ſerpenti nos ad rebellionem incitanti aures præbemus: extrudimur repentè, & in priſtinam miſeriam multò grauiore clade cumulatam recidimus: quod ne nobis eueniat, non aduigilabimus? non induſtriam acuemus? nō in ſpeculâ manebimus, & contra omnes hoſtium conatus armabimur? Neque nos ipſius iuſtitiæ ſplendor, nec exemplum eorum, qui pro iuſtitiâ tuendâ ſanguinem profuderunt, incitabit? mirum enim eſt, quanto mentis ardore, & quàm acri uirtutis impetu, incredibilis hominum multitudo, per omnes flammas cucurrerit, & omnes cruciatus ultro atque libenter adierit, ut iuſtitiæ decus & gloriam retineret. Cernebant enim profectò illius ſplendorem & magnificentiam: & eâ de causâ ſeſe pro Chriſto, cuius beneficio fuerant in illius poſſeſsione locati, ad mortem incenſis & inflammatis animis offerebant. neque ſolùm homines ſapientiæ gloriâ præſtantes, neque uiri fortes diuturnâ conſuetudine pericula contemnentes; uerùm etiam pueri, atque uirgines, crucis incredibili cupiditate flagrabant. tantus erat ardor mentis ad iuſtitiæ claritatem. Quæſtiones ubique exercebantur; lictores, uirgæ, ſecures, aliorum hominum oculos, horrore perſtringebant; cruces, ignes, equulei noua & exquiſita ſupplicia parabant; omnes orbis terrarum regiones piorum ſanguine redundabant: nullis tamen terroribus, nullis minis, atque ſuppliciis, potuit ſanctorum hominum natio debilitari metu, aut frangi dolore, atque à iuſtitiæ poſſeſsione depelli. Chriſtum enim intuebantur, atque in iuſtitiæ illius amplitudine, undè noſtra omnis iuſtitia demanat, defixos oculos habebant; & ideò nec uulnera, neque ignes ſentiebant. facilè nanque dolores omnes amor Chriſti, atque iuſtitiæ dulcedo mitigabat, omneſq; illorum cogitationes à ſenſu doloris auertebat; maximè cùm in cælum ſemper reſpicerent, & de præmiis iuſtitiæ ſempiternis perpetuò cogitarent. Quid igitur? ſtatum illum, quem ut homines diuinâ uirtute firmati tuerentur, cruciatus atrociſsimos expetiuerunt, infinitaſque pro-

cellas atque tempeſtates forti & inuicto animo ſubierunt: nos eiſdem diſciplinis inſtituti, & ad eandem gloriam conuocati, eiſdemque cincti præſidiis ignauiâ noſtrâ dilabi patiemur? Quòd ſi parum nos clarorum hominum decus, ad uirtutis ſtudium accendit, non nos tandem truculenti hoſtis immanitas excitabit? æſtuat enim inuidiâ, ardet furore, & eximio dolore conficitur, dum uidet hominem iuſtitiæ muneribus ornatum diuinæ formæ ſimilitudine nitentem, ampliſsimiſque in omni genere bonis affluentem. Quamuis igitur ſit æterno ſupplicio mulctatus: non tantum ex ſuis malis; quantum ex hominis amplitudine dolorem capit. ferendum enim non putat, hominem eſſe locatum in eâ dignitate, è qua ſe deiectum conſiderat. Inſidias igitur ponit, dolos machinatur, tela comparat, quibus hominem ſauciet, omnibuſque tandem bonis euertat. Idcircò Petrus magnis nos uocibus è ſomno ſuſcitat, atque admonet, ut uigilemus. Nam aduerſarius, inquit, ueſter Diabolus, tanquàm leo rugiens, circuit, quærens quem deuoret. His quidem ille uerbis nos adhortatur ad noſtræ ſalutis ſtudium: & nos interim & uitæ noſtræ periculum negligemus, & tanti monitoris auctoritatem repudiabimus? quæ hæc tanta ſegnities eſt, quod tantum flagitium? Hoſtes uigilant, ut nobis peſtem & exitium machinentur: nos, ut uitam atque ſalutem noſtram tueamur, non excitabimur? illi nos armis adoriuntur: nos ad eorum impetum reprimendum, non arma tandem capiemus? illi nullum nobis à bello uacuum & liberum ſpatium concedunt: nos quaſi pace conſtitutâ copias dimittemus? interituque noſtro ſpolium illis dabimus? ſupplicioque noſtro crudelitatem eorum ſatiabimus? iucundiuſque erit noſtrum hoſtibus importunis exitium; quàm nobis noſtri ſtatus incolumitas? Neque pulchritudo iuſtitiæ, neque dignitatis amplitudo, neque uirtutis præmium, nec fides Imperatori data, neque commilitonum exemplum, neque hoſtium immanitas, neque metus exitij nos tandem admonebit, ut aliis rebus neglectis, omni mente in iuſtitiæ ſtudium incumbamus? Certè, ſi depulſis illis tenebris, qua aſpectum noſtræ mentis impediunt, illius dignitatem clarè cerneremus; ea per ſe facilè poſſet nos ad ſe pellicere: cùm omnia complexu ſuo contineat, quorum cupiditate ducimur. Si enim lux eſt oculis iucunda,

ſi grata

ſi grata libertas, ſi uires expetendæ, ſi dignitas conſectanda, ſi gratiæ Regum maximorum acquirendæ ſunt, ſi denique uita uacua dolore, referta uoluptatibus optanda eſt: una profectò iuſtitia nobis omni ſtudio paranda eſt; omnique præſidio ſepienda. Ea ſiquidem lucem porrigit, libertatem oſtendit: ea uires inuictas, opes ingentes, decus eximium, firma præſidia confert; ſummique Regis gratiam conciliat: ea poſtremò cunctam ex animo moleſtiam dimouet, illumque perpetuâ uoluptate perfundit; iuſtitiaque tandem efficit, ut homines aſtrorum claritatem ſplendore uirtutis exprimerent. Quod oraculo diuino legimus olim fuiſſe ſignificatum. hoc enim Deus Abrahamo prænunciauit. Suſpicie, inquit, cælum, & numera ſtellas, ſi potes: ſic erit ſemen tuum. Quod non ſolùm ad multitudinem, ſed multò etiam magis ad præſtans illud & eximium ſplendorem, & ordinem referendum eſt. Vt enim ſidera admirabili ſplendore fulgentia, certo quodam numero & ratione conuerſiones ſuas efficiunt, & inter ſe mirificè concinentia quaſi choros agunt, rerumque omnium parentem & dominum ſuauiſsimâ naturæ Symphoniâ celebrant: ſic, qui fidem uiri illius ſanctiſsimi ſequuntur, diuinâ quadam luce ſplendēt; ordinemque uitæ conſeruant; & ſtudiorum omnium mirâ conſenſione conſpirantes exultant; omniaque illorum ſtudia ad ſummi patris gloriam & laudem conferuntur. Contrà uerò, cùm ſerpentis oratione perſuaſi datam fidem uiolamus, & huius ampliſsimi ſtatus magnificentiam euertimus, noſtramque ſalutem uenalem habemus, eamque impuræ cupiditati, præcio flagitioſiſsimæ uoluptatis, uel inaniſsimæ utilitatis addicimus: repentè tenebris & caligine circunfuſi, omnibus flagitiorum notis inurimur, & doloribus infinitis, & aſsiduo animi cruciatu conficimur, atque poſtremò ad ſempiternam peſtem contempto ſtudio properamus. Si igitur nos ſatis fides erigit, & excitat ad tantas opes animo contuendas, ſi uitæ ſplendorem, ſi gloriam ſempiternam, ſi regni cæleſtis hæreditatem expetendam ducimus; ſi peſtem & exitium ſempiternum fugiendum eſſe decernimus: non eſt unquàm à iuſtitiæ ſtudio & acerrimâ contentione uacandum: illiuſque dignitas eſt nobis multo labore, atque ſudore contra omnes hoſtium minas retinenda. Neque enim leuia aut ludrica petuntur præmia. id enim

agitur,

agitur, ut aut ſemper beati ſimus, & diuinitate quadam potiamur: aut in miſeriam ſempiternam præcipites exturbemur. Qui autem exiſtimat ad diuinas illas opes abſque labore perueniri poſſe; & mentis expers eſt, & Chriſtianæ pietatis ignarus. Qui enim diuinum ſtatum per otium ſe aſſequi poſſe confidit, cùm ne minima quidem emolumenta parari ſine labore poſsint, eſt amentiſsimus. qui uerò cum Chriſti diſciplinâ pugnat, eſt rerum diuinarum rudis, & impio ſcelere alligatus. Quid autem magis cum Chriſti diſciplinâ pugnat, quàm otioſis ſpem gloriæ immortalis oſtendi: cùm Chriſtus ipſe non aliter, quàm cruce patêre aditum ad illam denunciet? Nos igitur ad labores eximios, ad contentiones aſsiduas incitat: &, ut ſemper in noſtri cuſtodiâ uigilemus, adhortatur. Vigilate, inquit. & iterum, dico uigilate. &, beati ſunt ſerui illi; quos, cùm uenerit dominus, inueniet uigilantes. multis denique in locis nos ad omne uirtutis certamen accendit, atque ſtudio charitatis inflammat. otioſis uerò atque dormientibus, interitum ſempiternum denunciat. idque multò magis exemplo uitæ, quàm diſciplinâ nobis demonſtrauit. Non enim ut otio ſe traderet, & deliciis afflueret, naſci in terris uoluit: ſed ut uitam in ſummâ laborum omnium perfunctione conſumeret, atque crucis acerbitatem ſuſtineret. Vt igitur tandem hæc omnia concludamus; iuſtitia eſt hortus amœniſsimus ſpiritu diuino conſitus atque dimenſus, ſuaues atque ſempiternos fructus proferens. In hoc autem horto ſumus Chriſti beneficio locati, ut illum fide tueamur, atque aſsiduis pietatis operibus excolamus. Hinc nos hoſtis noſter conatur eiicere: quod facit, dum nos impellit, ut relicto diuinæ mentis imperio cupiditatem noſtram ſequamur, & officium pium atque debitum ad noſtramque uitam tuendam maximè neceſſarium negligamus; quod dum facimus, terreni parentis exemplum imitamur, & à Paradiſi finibus extrudimur, & in grauiſsimam omnium calamitatem incidimus. Si uerò ſerpentis congreſſum arceamus, fidemque datam omni ſtudio conſeruamus, neque unquàm ingenio noſtro, ſemper autem ſpiritu diuino uitam inſtituimus, atque omnia ſtudia noſtra ad Dei numen & gloriam dirigimus, & in ſtudio pietatis elaboramus: illius parentis diuini formam retinemus, qui ſalutari obedientiâ nos ab exilio

reuocauit; & eô, undè per rebellionẽ fueramus expulſi, pietate Deo gratiſsimâ reduxit. Quandiu igitur hunc ducem & magiſtrum ſequimur, atque ſub huius Imperatoris ſigno militamus, nullo modo pietatis ſtudium remittimus. Claris autem pietatis operibus, augeſcit fides; amplificatur iuſtitia: mens diuino lumine ſplendet: & eam longè lateque diffundit. Contrà uerò, in otio fides lãgueſcit: iuſtitiæ ſplendor amittitur: diuini ſpiritus lumen abſcedit: & tetra nox confeſtim offunditur. Pio labore & induſtriâ cæleſtem parentem ſequimur, & cum illo cæleſte regnum adipiſcimur: ignauiâ autem & languore, terreni parentis uitam imitamur, & illius exemplo omnibus ruinis oppreſsi concidimus. Qui igitur, neſcio quam fidem, ſuis inculcant, eamque ſolam ad ſalutem ſufficere diſputant; egregiã ſanè operam antiquo illi ſerpenti nauant. id enim eorum diſputatione perficitur, ut operum ſtudium penitus extinguatur. At, inquies, eos ſæpenumerò ſuos auditores ad charitatis ſtudium cohortari. Non uideo, quid interdum inuidiæ deteſtandæ causâ ſe dicere ſimulent; ſed quid ex eorum decretis neceſſariò conſequatur? Hoc autem planè conſequens eſt; ſi ſola fides ſufficit; ſi omnis actio, quam ſuſcipimus, non modò eſt inutilis, ſed etiam neceſſariâ quadam peccati contagione maculata: ut omnes iſtam fidem, quam commenti ſunt, amplexi, operum ſtudium penitus omittant. Eſt igitur eorum ſententia non minùs, quàm terreni illius ſerpentis oratio, uenenata, atque peſtilens afflatus, execranda: aureſque penitus ne in ſe tam ſceleratam uocem admittant occludendæ. aliter enim exterminabimur, omniumq; malorum tempeſtatibus obruemur. Sed dicet aliquis, ecquis poterit contra tantas opes ſtatum ſuum tueri? nam, ſi naturam humanam reſpicias, nihil eſt in terris imbecillius; ſi hoſtium uires, nihil eſt illis immanius. Nihil quidem facilius. nec enim noſtris copiis, ſed diuinis firmati, bella omnia profligabimus. Diuina uerò præſidia ſemper parata ſunt, quoties ea nobis adeſſe cupimus, eaque fide imploramus. In nobis igitur eſt, uel hoſti uictoriam concedere; uel eius impetum inuictâ uirtute reprimere. liberum, inquam, liberum nobis eſt, uel uinci turpiſsimè, uel cum inſigni gloriâ ſuperare. Fremant, quantum uolent, homines perditiſsimi; noſque omni libertate

bertate

bertate ſpoliatos eſſe contendant; retinendæque iuſtitiæ poteſtatem nobis diuinâ benignitate conceſſam impudentiſsimâ oratione conentur eripere; ſeſeque furibundâ contentione diſrumpant, ut magiſtri omnium, quos terra ſuſtinuit, amentiſſimi atque perditiſsimi placita tueantur; nosque ſempiternâ quadam neceſsitate conſtrictos eſſe contendant. fruſtra enim litigabunt. Non enim cum hominibus, ſed cùm diuinâ lege, & æquitate, cum ſempiternâ mente & ratione, cum Dei ipſius uoce atque teſtimonio pugnam nefariè capeſſunt. His igitur diuinis armis eſt nobis eorum furori & audaciæ reſiſtendum, ut planiùs fiat, nihil penitus eſſe poſſe, quod nos inuitos à iuſtitiæ ſtudio deducat.

LIBRI SEPTIMI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII DE IVSTITIA

LIBER OCTAVVS.

HOSTIS ille perennis hominum, cuius fraude fuit homo in principio dignitate omni deiectus, & in inſigni miſeriâ deſtitutus; cùm multa ſemina peccati in terris ſparſiſſet, ut ſcelerum omnium ſiluâ ſuccreſcente, iuſtitiæ ſegetes interirent: tum in nullâ re magis elaborauit, quàm ut prauam opinionem de numine atque mente diuinâ mentibus humanis inſereret. Sic enim cernebat euenturum, ut religione uel extinctâ penitus, uel peſsimis rationibus inſtitutâ, omnem iuſtitiæ fructum inuectâ calamitate peruerteret: atque ita uictor toto orbe terrarum impunè uolitaret; humanumq́ue genus immani tyrannide oppreſſum, & tetris tenebris incluſum perpetuò contineret. Nam, cùm religio ſit iuſtitiæ fundamentũ; euersâ fide, & religione, neceſſe eſt omnem iuſtitiæ ſplendorem extingui. Hoc autem unum eſſe peſtiferi Dæmonis ſtudium, illa prima congreſsio facilè declarat, qua miſeros homines oppugnauit. Cur, inquit, eripuit uobis Deus lege ſuâ libertatem comedendi ex omni fructu Paradiſi? Cùm potuiſſet, quod erat multò leuiùs, dicere; cur unius tantùm arboris liberum uſum uobis interdixit, cùm reliquarum omnium poteſtatem concederet? Vt enim inuidioſam, atque difficilem eſſe legem perſuaderet, non eam unius tantùm arboris prohibitione definiuit; ſed ipſius prohibitionis nomine generatim poſito, qua uidebatur hominis libertas impediri, uti primùm uoluit: ut mulieri moleſtè ferenti ſe fructu ſpecioſæ arboris arce-

ri, faciliùs fidem faceret, Deum illâ lege, non hominum ſaluti proſpexiſſe; ſed diuinam illis ſcientiam inuidiſſe. Quod quidem non modò tunc molitus eſt; ſed quoties hominem in ſcelus inſtigat, toties illius animum ad odium diuinæ legis accendit: atque perſuadere nititur, legem eſſe odioſam, atque difficilem, minimeque ferendam, quaſi libertati contrariam, & utilitatis atque ſuauitatis inimicam. Itaque nullum crimen ſuſcipitur, niſi prius prauâ quædam opinio de mente diuinâ ſit animis perditorum hominum operâ & ſtudio Dæmonis inculcata. Atque ea primùm ſenſim irrepit: deindè, cùm animo aſſentiente concipitur, atque penitus inhæret, adoleſcit: tum alias atque alias ex ſe fundit opiniones, impias atque turbulentas; ut, quidquid reliquum eſt religionis, in uitâ extirpet, & tollat funditùs; omnemque uiuendi rationem conturbet. Hinc enim impurus error inoleuit, atq; nefaria ſuperſtitio orta fuit, qua homines non ſe ad naturam diuinam accommodare, ſed Deum ad ſe transferre, atque ad impuræ cupiditatis obſequiũ traducere conati ſunt. Itaque non ſolùm humanam formam, atque figuram, uerùm etiam humanos mores & flagitia diuinæ naturæ tribuebant. Hinc innumerabilis extitit Deorũ inter ſe nefariè diſsidentium multitudo; hinc infinita crimina religioni conſecrata ſunt; hinc honores diuini brutis etiã animantibus inſtituti; hinc deniquè inceſta ſacrificia, diræ preces, funeſtæ ceremoniæ, uota nefaria, infinitaque ſcelera proruperunt, quæ diuinam iram incitarent, uniuerſaſque terras ſupplicio diuino conſumerent. Sic enim eueniebat, ut cùm homines Deo, quod eum non decebat, affingerent, ipſi ſe dedecore omni corrumperent, atque humanitate penitus exuti, & in feritatem conuerſi, ſemet ipſos in ſempiternam miſeriam præcipites exturbarent. Sed ex omnibus prauis opinionibus, quas de Deo hominum perditorum uita recepit, nulla tetrior & immanior, nulla peſtilentior, nulla uel rebus humanis infeſtior, uel in Deum ſceleratior extitit eâ, quæ tollit penitus omnem hominis libertatem, & cunctas humanas aſſenſiones & actiones ſempiternâ quadam neceſsitate deuincit. Tollit enim leges, euertit iudicia, eripit mentem, ſenſus extorquet, mores corrumpit, omnemque ordinem uitæ perturbat. Tum Deo bonorum omnium auctori ſcelerum cauſas affingit, eumque iniquitatis,

crudelitatis,

crudelitatis, & amentiæ condemnat. Vt autem meliùs, quantum ſit in hac opinione ſceleris poſsit exiſtimari; animaduertendum eſt, non eam potuiſſe ſtatim ab exordio generis humani in hominum nocentium mentes influere; ſed poſt peccatum multis acceſsionibus progreſſu longiſsimi temporis amplificatum: ut facilè appareat, in hac ſceleratâ ſententiâ, ſummi atque extremi ſceleris rationem, ad quam uix quidquam poſsit addi, conſiſtere. Vt enim in reliquis rebus nihil poteſt ſtatim eſſe perfectum, ſed neceſſe eſt, ut initium fiat ab aliquo rudimento, atque paulatim ad ſummum perueniat: ita neque ſcelus potuit ſtatim ad ſummum faſtigium impietatis euadere. Itaque ille calumniæ parens, ſcelerumque omnium ſeminator, qui tantam ſtatim in principio malorũm ſementem fecit, cùm facilè genus hominuum in omnes errores impuliſſet, hanc unã ſceleſtiſsimam opinionem ab initio ſuadere non potuit. Qui igitur homines cupiditate obcæcatos eô amentiæ deduxit, ut honores Deo debitos, ad beſtiarum immanium ſimulacra deferrent; & in terram abiecti à mutis ſignis ueniam atque pacem poſtularent: non tamen eos adducere in eam opinionem potuit, ut crederent, non eſſe ſibi liberum aliquid in uitâ moliri; ſed inuitos homines trahi, atque ad res omnes fatali quadam neceſsitate conſtringi. Nihil eſt enim, quod tam pugnet cum ratione, quod tam legibus diuinis & humanis aduerſetur. Non tamen eâ difficultate impeditus fuit, quò minùs experiretur, priſcis etiam temporibus, quid in eâ re poſſet efficere, aut quouſquè progredi in eâ ſententiâ ſuadendâ. Et primò quidem imperitam multitudinem flagitiis corruptam, omniumque iudicio conuictam tentare cœpit. Cùm enim naturâ quilibet ſtudeat à ſe crimen remouere; omnes, quorum aliquod ſcelus erat manifeſtò deprehenſum, cùm in alios non poſſent, ut ſaltem in uim aliquam, aut neceſsitatem culpam omnem coniicerent; omni ratione pugnabant. Sic igitur & naturæ imbecillitatem, & immanes cupiditatis uires accuſabant. Eôque tandem deuentum fuit, ut libidini etiam, & impuritati diuinitatem tribuerent; ut faciliùs probarent, ſibi ignoſci oportere, ſi cupiditate uicti, flagitiũ aliquod admiſiſſent: quando nemini conceſſum ſit Deo repugnare. Hinc igitur Veneri atque Cupidini, & reliquis flagitiis templa dedicata ſunt: eo-

rumque ſacra incredibili ſuperſtitione conſtituta. Acceſsit ad hanc opinionem magis confirmandam Chaldæorum ars, atque diſciplina, quæ diuturnâ aſtrorum obſeruatione ſcientiam effe ciſſe putabatur, qua ex ortu cuiuſque hominis, cum certâ cæli affectione coniuncto, quid ei euenturum eſſet in uitâ, quo genere lethi eſſet moriturus, præſentiri, atque prædici poſſet. Cùm igitur impuri, atque ſcelerati homines, uaniſsimam ſcientiã oſtentarent, & ad ſuũ quæſtum abuterentur multitudinis inſcitiâ; factum eſt, ut multitudo, partim quòd erat imbuta eâ ſuperſtitione, ut facilè quibuſuis ſomniis fidem adhiberet, partim quòd conſcientiâ ſceleris oppreſſa libenter cauſam ſui criminis in cæleſtem naturam conferebat; Aſtrologos in ſummo honore haberet, ad eoſque de rebus omnibus referendum putaret. Itaque hac ratione perſuaderi paulatim cœpit hominibus, nihil eſſe in hominis poteſtate, neque quidquam ſecùs euenire, quàm ſit in cuiuſque ortu immutabili ſiderum lege, atque ratâ cæli conuerſione definitum. Hunc errorem auxêre etiam Poetæ, Parcarum nomine, hanc eandem neceſſitatem exaggerantes. eaſque tres ſorores eſſe fingunt nocte procreatas, quas interdum Fata appellant, interdum uerò Fatorum adminiſtras faciunt: eiſque hoc munus aſsignant, ut neant in cuiuslibet natali die fatum, quod ſit ei, qui eſt in eadem horâ genitus, obeundum. Vndè Homerus ſæpenumerò, cùm aliquem in prælio cecidiſſe memorat, ait eum nece Fatum expleuiſſe, quod ei Parcæ neuerant eo tempore, quo illũ mater pepererat. Hoc enim illis tribuit, ut cuiuslibet uitam, uel felicem, uel ærumnoſam, immutabilibus decretis efficiant. Vndè illud Maronis:

Talia ſæcla ſuis dixerunt, currite fuſis,
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.

Ipſi tamen Poetæ ui naturæ uicti, cùm multa præter Fatum fieri confitentur: tum nemo eorum fuit tam audax & immanis, ut noſtrorum ſcelerum cauſam ad Deum apertè reuocaret. Quin etiam apud Homerum conqueritur Iuppiter de hominum temeritate & amentiâ, qui mala, quæ ipſi ſibi per ſummum ſcelus arceſſunt, à Deo hominibus afferri dicunt. In quo planè docet, cauſam miſeriæ noſtræ in nobis eſſe, neque ad aliam cauſam ullo pacto referendam. Subſequuti ſunt quidam

Philo-

Philoſophi uim Fati confirmantes, idque ſtatuerunt eſſe ſempiternam ſeriem cauſarum omnia gignentium; & ea, quæ in ſe ex æterno tempore continebant, ratis temporibus explicantium; quarum ignoratione fieri dicebant, ut multa fortuitò euenire putarentur: cùm nihil omnino poſsit accidere, quod non eſſet certâ lege fixum, & cauſis immutabilibus ab æternitate conſtitutum. ij tamen, cùm ueritatis uim ſuſtinere non poſſent cogebantur ſæpe fateri, hominum actiones atque conſilia eſſe in eorum poteſtate. Et, cùm neceſsitatis illius uim diuinam eſſe dicerent, ne impiâ fraude obligari uiderentur, ſi Deo flagitia noſtra tribuerent, Fati nomen amplexi, Dei nomen reticebant. qui tamen aliorũ Philoſophorũ diſputatione uexati, atque tandẽ exploſi & eiecti ſunt. Ergo neque inanis uulgi ſolicitudo, nec Chaldæorũ præſtigiæ, neque Poetarum concinnitas, neque Philoſophorũ argutiæ potuerunt id penitus obtinere, ad quod Sathanas eos incitabat. In illorum enim operis Dæmonis infeſtiſsimi conatum, non perfectionem tanti ſceleris intuemur. Alios igitur proditores emendos eſſe putauit, quorum operâ faciliùs hanc quaſi rationis arcem occuparet, atque firmo præſidio uinciret. Hi autem fuerunt hæretici, genus hominum arrogans, elatum, dirum, funeſtum, & exitioſum, opinione doctrinæ tumidum, multisque erroribus excæcatum, in ſimulatione pietatis ſceleſtum, in ſanctitatis ſpecie ſacrilegum, obtentu benignitatis immane, pacem oſtendens, bellum comparans, otij & tranquillitatis inimicum, ad trubulenta diſsidia concitatum, honoris & lucri gratiâ nouis rebus ſtudens, nullius iudicio cædens, & in inſtituto ſemel errore inſigni contumaciâ perſiſtens. Per Marcionem igitur, per Valentinum, & Manicheum, & alios eiuſmodi uiros impios & ſceleratos id maiore quodam apparatu tentauit, qui uim ſempiternæ neceſsitatis aſſerebant. ij tamen eô uſque prouecti ſunt, ut nihil eſſe in noſtrâ poteſtate pertinaciſsimè defenderent; non ut noſtræ miſeriæ cauſam optimo rerum omnium conditori tribuerent. Quamuis enim eſſent flagitiis omnibus cooperti, & inſigni ſcelere impietatis aſtricti; non tamen auſi ſunt, tantum & tam nefandum ſcelus ſuſcipere. Hoc igitur impulit eos, ut excogitarent duo rerũ principia: quorũ uni rerum omnium bonarum cauſam & originem aſsignabant: alteri autem malarum. Et,

cùm

cùm in hominis naturâ duplicem uim atque mentem ineſſe dicerent: una, qua ad honeſtatē & decus aſpiramus; altera, qua in flagitium & turpitudinem proni ſumus: illam neceſſariò recta & laudabilia moliri ſtatuebant; hanc uerò in ſcelera omnia neceſsitate compelli: ita ut tam bona, quàm mala neceſſariò à nobis ſuſcipi pertinaciter affirmarent. Hi tamen nec multos ſectatores habuerunt, eorumque diſciplina breui ſpatio temporis obſoleuit. Fuit poſt multa ſæcula id cum maiore quodam in bonitatem diuinam conuitio tentatum per Vuiclefum, & Abailardum, & alios eiuſmodi Diaboli ſatellites; qui perſuadere conati ſunt, nihil omnino hominum facultati relictum eſſe, ſed omnia à Deo tantùm fieri; homines pati, non agere; trahi, non deliberare; eſſeque tantùm inſtrumenta quædam, quæ Deus uerſat, ut uult; & quæ, quocunquè ei libet, impellit; & , undè libet, deducit; & pro arbitratu ſuo, quaſi ſerram aut ſecurim, ita mouet, & agitat, ut illi nihil omnino conferant ad actionem; ſed tantùm uim extrinſecùs illatam à Deo patiantur. Sed ij neque tantâ impudentiâ & audaciâ id facinus aggreſsi ſunt, neque tanto conatu diſcipulos ſibi quæſierũt; neque eorum contagio ad tam multos emanauit. ita enim ignoti uulgò ſunt, ut uix eorum nomen extet. Eſt igitur, quod gloriari poſsit Lutherus, ſibi uni fuiſſe ab exordio generis humani palmam hanc ſceleris impudentiſsimi reſeruatam: in eoque facinore, quo nullum tetrius & immanius excogitari poſsit, ita ſe geſsiſſe, ut poſt tantam impiorum hominum in uariis ætatibus multitudinem, poſt tam peſtilentes ſectas ad hominum perniciem inſtitutas, conſtet unũ Lutherum extitiſſe, per quem id, quod antiquus hoſtis fruſtra ſæpe tentauit, tandem cum tantâ multorum ſtrage atque ruinâ perficeret. Neque enim in naturæ tantùm imbecillitate, ut flagitioſi; neque in aſtra, ut Babilonij; nec in Parcas, ut Poetæ; nec in Fati nomen, ut Philoſophi; neque in aliquam ſempiternam uim noxiam atque peſtiferam, ut Manichei: ſed in ipſum optimum atque ſanctiſsimum rerum omnium parentem miſeriæ humanæ cauſam coniecit. Et hoc non obſcurè, ut plerique; nec cum mediocri pernicie, ut magiſtri: ſed cum proiectâ audaciâ & impudentiâ, palàm & apertè ſcriptis, & concionibus inculcauit, & innumerabilem hominum multitudinem mortifero ueneno peſtilen-

ſtilentiſsimi erroris infecit. & , quò minùs ferendus ſit huius ueſani hominis in maximo omnium ſcelere principatus, ſic accedit ad euertendam pietatem, & ueram animi religionem penitus exerminandam, ut interim diuinæ gratiæ, quam nefariè oppugnat, aſſertor & uindex haberi uelit: &, cùm Dei gloriam, quantùm poteſt, infringit, illius etiam ſe patronum impudentiſsimè profitetur. Sententiã autem illius uideamus. Itaque ait, poſt primi hominis peccatum humanam uoluntatem ſic impeditam & alligatam fuiſſe, ut nihil queat edere præter iniquitatem, & ſcelus; adeò ut, etiam cùm ſe ad gratiam præparat, ſcelus in ſe capitale concipiat. Non eſſe in nobis quidquam agere, aut moliri; ne cogitationes quidem noſtras in nobis eſſe ſitas: ſed id tantùm uelle nobis, & animo agitari neceſſarium; in quod nos uis diuina compellit; ita ut etiam ſcelera, quæ machinamur, & efficimus, Deo nos commouente & agitante faciamus. Illum ſolum omnia moderari, nos inſtrumenta tantùm uel clementiæ, uel ſeueritatis illius exiſtere. Ad hanc autem ſententiam confirmandam teſtimonia quædam è ſacris literis ad libidinem ſuam à recto ſenſu detorquet. quale eſt illud Ieremiæ: Domine non eſt hominis uia eius; neque uiri, ut dirigat greſſus ſuos. Item illud: Omnia propter ſe creauit Deus, etiam impium ad diem malum. Tum illud Pauli: Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum; &, cuius uult, miſeretur; &, quem uult, indurat. Et illud, quod ſcriptum eſt de Pharaone: In hoc ipſum excitaui te, ut oſtendam in te uirtutem meam. Tum illud, quod ait Ioſeph fratribus ſuis: Vos cogitaſtis de me malum; & Deus uertit illud in bonum. Neque illud item prætermittit, quod Iacobus ait: nempe apud Deum nullam eſſe mutationem, aut uiciſsitudinis leuiter impreſſum ueſtigium. Illud etiam adducit, quod Dominus aſſerit, ne folium quidem arboris in terram abſque uoluntate patris decidere. multaque alia colligit in hanc ſententiam, è quibus aſtruere nititur, nihil in rebus humanis commutari, nihil uariari poſſe, cùm ſint iam omnia ab æterno tempore Dei uoluntate fixa & conſtituta, ad quod etiam adducit illud, Certa ſtant omnia lege. Illudque præclarum, in quo ſententiam ſuam corrigit. Malè, inquam dixi, quod liberum arbitrium ante gratiã ſit, res de ſolo titulo: ſed ſimpliciter debui dicere, liberum

arbi-

arbitrium eſt figmentum in rebus,ſeu titulus ſine re : quia nulli eſt in manu ſuâ quidpiam cogitare, aut boni aut mali, ſed omnia ut Vuiclefi articulus habet, Conſtantiæ damnatus de neceſſitate abſolutâ eueniunt. Vt purè, ut Romanè loquitur? credas Ciceronis eſſe germanum. Sed quibus uerbis ſententia egregij hominis illuminata ſit,minimi faciēdū puto:ipſam ſententiam expendamus. Poſt peccatum, inquit, liberum arbitrium res eſt de ſolo titulo. Hoc, quod ait, poſt peccatum, quale tandem eſt? Num Deus antequàm Adam peccaret, nihil certi conſtituerat? nihil deſignârat? nihil omnino definierat? Poſtquàm igitur Adam deliquit, tum demum uti iure ſuo cœpit. Vbi eſt acumen tuum Luthere? ubi illa in diſſerendo ſolertia, quam tibi multi concedunt? Velim enim mihi dicas, argumenta illa, quibus Deum omnia tam bona, quàm mala in omnibus operari dicis, non à ſempiternâ, ut aſſeris, lege depromuntur. Num diuina mens antequàm Adam rueret, mutari poterat, atque ab unâ in aliam ſententiam conuerti: poſt illud autem Adami facinus, tum demum firmum & ſtabile conſilium de rebus humanis inire cœpit? Tum ſcientiam illam, quam neceſſariam cauſam rerum etiam peſsimarum aſſeris, aſſecutus eſt? Anteà uidelicet nihil prouiderat, nihil ſtatuerat, nihil ad ſe pertinere putauerat. Non intelliges tandem eadem argumenta, quibus uteris, eandem uim ante hominis caſum habuiſſe? Si igitur illa uera ſunt, neceſſariò peccauit Adam. fuit enim inſtrumentū tantùm diuinæ uoluntatis, neque quidquam egit; ſed motus à Deo,cui repugnare non poterat, & impulſus & attractus eſt. Idem contra illos dici poteſt, qui nonnullam nobis libertatem, quaſi præuaricatione concedunt: &, dum ſententiæ, quam tuentur, inuidiā extenuare uolunt, paululùm à magiſtro deſciſcunt. Aiunt enim minimè uerum eſſe eripi omnino libertatem. Nam in communi uitâ, & in rebus ad ciuilem ſtatum petinentibus, ſe planè confiteri, poſſe quemlibet id, quod uelit, eligere, atque munus ciuile tueri: in rebus autem, quæ ad immortalem gloriam conferuntur, nihil omnino præſtare poſſe. Quid enim? cœtus hominum iure humano ſociati non fuerunt à Deo ab æterno tempore prouiſi? Num poſſunt aliquâ ratione uim illam ſempiternam, quæ continet omnia deuitare? An folium arboris, quod in terrā cadit, non abſque

illius

illius uoluntate & præſcriptione cadit, hominum mores, inſtituta ciuilia, rerumque publicarum commoda, erunt ab illius rectione & uoluntate ſegregata? An peccata & ſcelera in hominibus effici ſine Deo non poſſunt; actiones uerò ciuilem ſtatum continentes, ſine numine ilius adminiſtrari poſſunt? Et, qui in rebus peſtiferis ſe præbet (ut ipſi dicant, opus eſt) inexo rabilem, neque ab iis efficiendis deduci poteſt: res honeſtas atque ſalutares ad communem uitam ſpectantes hominum poteſtati reliquit? ubi illa igitur argumenta de immutabili ui atque ſempiternâ Dei uoluntate omnia coercente, & continente, atque pro arbitratu ſuo moderante? ſi igitur illa argumenta, quibus utuntur, uera ſunt, ſi decretis conſentanea dicere ſtudent; neceſſe eſt, ut fateantur, non modò poſt peccatum, ſed etiam ante peccatum; non in rebus tantum diuinis, ſed etiam humanis; omni nos libertate penitus orbatos: ita ut nihil neque ante Dei gratiam, neq; poſt gratiam, neq; in rebus terrenis, nec in cæleſtibus, poſsit aliquis quidpiã cogitare, uel aſsẽtiri, uel efficere, uel conari, uel quacunque ratione ad aliquid agendum moneri eſſeq; ſemper mentem aſtrictam, uoluntatem alligatã, ſenſus oppreſſos, omnemq; penitus facultatem ereptam; uſque adeò, ut neque ingredi, nec quieſcere, neque dormire, neque uigilare, neque cibum ſumere, nec à cibis abſtinere, neque iocari, neque feriò loqui, neque deniquè nugarum aliquid meditari; niſi nos ad ea omnia diuina uis impellat & trahat. omnia ſiquidem maxima, minima, mediocria à Deo prouiſa ſunt, ita ut ſempiternâ illâ lege ſolui non poſsint. Fruſtra igitur Lutherus illam ſibi latebram, in quam confugeret, cùm urgeretur, adhibuit, dicens poſt peccatum eſſe extinctam libertatem; quaſi ante peccatum retineri potuiſſet. Stultè item illius ſectatores eâ neceſsitate, qua res etiam minutiſsimas aſtrictas eſſe uolunt, inſtituta ciuilia liberant. Nam uelint, nolint, fateantur neceſſe eſt, omnia ſine illâ exceptione fatali neceſsitate contineri. Eâ autem neceſsitate conſtitutâ, omnium rerum perturbatio conſequetur, & magna uitæ confuſio. ſilebunt enim artes, iacebunt ſtudia, omniſque uis animi penitus interibit. Neque enim pater liberos rectis diſciplinis inſtituet, neque uxorem in officio continebit, neque laſciuientem familiam imperij ſeueritate deuinciet. Quid enim proficiet?

ſi enim ſic ſtatutũ eſt, ut ij officio fungantur, ſiue id curet, ſiue non curet; officio certè ſuo fungentur: ſin aliter eſt ab æterno tempore deſignatum, id iam fixum atque ratum eſt, mutarique ullâ ratione non poteſt. In rebus autem ruſticis, quid aratorem moneas, ut terram proſcindat, iteret, atque molliat, in eademque iam penè ſubactâ & ſtercoratâ ſemen ſpargat; ſi nihil eſt in illius poteſtate? neque enim, ſi definitum eſt, ut ille eſuriat, id induſtriâ cuiuſquam immutari poteſt. eſuriet enim certè, quamuis ſe aſsiduo labore conficiat. Si uerò ſtatutum eſt, ut is frugibus abundet, ſiue terram colat, ſiue non colat, frugibus abundabit. Quid, qui nauigare uult? num probum nauigium, bonum gubernatorem requiret, ſecundum uentum expectabit: ſi nulla induſtria poteſt id, quod ſemel ſtatutum eſſe dicunt, euitare? Quid miles? num loricam induet? ſcutum geret? galeâ munietur: ſi intellexerit arma ſibi nulli uſui futura? ſi enim ſtatutum eſt, ut ille in acie conciſus intereat, ſiue armatus, ſiue inermis ſit, prorſus interibit: ſin aliter eſt illâ immutabili lege deciſum, incolumis euadet. nolet igitur armis inutilibus onerari. Quid Imperator? num exercitum in armis continebit? locum caſtris occupabit? hoſtium conſiliis occurret? aciem ſcienter inſtruet? ad pugnam milites adhortabitur; ſi nihil ſe, neque uirtute, neque conſilio, neque uſu, neque uigilantiâ iuuari cognouerit? Iam uerò reipublicæ princeps quo animo rempublicã capeſſet? Si enim definitum eſt, ut ciuitas intereat; nullo conſilio prouideri poteſt, quò minùs intereat. Contrà uerò, ſi ſtatus illius ciuitatis eſt immutabili lege fundatus, nullius ſcelere, nullius amentiâ, nullius diſsidiâ poterit unquàm diſsipari. Quomodò autem ſupplicio nocentes afficiet, aut ſalutares ciues præmiis honorabit, ſi hoc ſemel in animum induxerit, neque improbum ſponte ſuâ crimen ſuſcipere, neque bonum ciuem uoluntate quenquam fieri? In quem igitur finem feruntur leges? exercentur iudicia? coërcentur ſupplicio facinora? uirtutes laudibus extolluntur; ſi nihil eſt in cuiuſque uoluntate ſitum? nihil eſt igitur in uitâ laudandum, nihil uituperandum, nulla cautio, nulla prouiſio, nullum conſilium. Omnes igitur, qui leges ſcripſerunt, ſtulti atque dementes ſunt exiſtimandi: operam enim & ſtudium ſine ullo fructu conſumunt. Probè dicis, inquies, nemo enim

ex illis magis uidet, quid in uitâ gerendum ſit, quàm talpæ terræ uiſceribus incluſæ. Sit ita ſanè. Fateamur omnes illos uecordi mente concitatos ſe ſe ad leges ferendas, atque rempublicam omni ſtudio conſeruandam dediſſe. Etiam'ne iſtum cæcæ mentis errorem, & inconſideratam temeritatem, ad ſummam illam atque ſempiternam ſapientiam transferes? Deum etiam errare, atque deſipere dices, cùm leges dedit? cùm honeſtati præmia ſempiterna conſtituit? cùm uiolatam religionem extremo ſupplicio ſanxit? cùm metum hominibus incuſſit? cùm ad ſtudium pietatis incitauit? Quorſum enim legem tantâ curâ præſcriberet, minis à flagitio deterreret, præmiis ad honeſtatem alliceret, ſi nihil eorum, quæ lege ſanciebat, erat in hominum poteſtate futurum? In quem finem uolebat, ut in eorum animis, quos lege inſtituebat, lex ſemper inhæreret, ſi ab illis obſeruari non poterat? Num ut meliùs cernerent, & uoluntatis humanæ ſeruitutem, & colendæ pietatis difficultatem; & ita ſpem omnem tuendi officij atque retinendæ honeſtatis amitterēt? At nec id ipſum eſt in noſtrâ manu poſitum. ſiquidem uerum eſt, quod aſſerunt, ne cogitationes quidem, & animi inductiones, & aſſenſiones eſſe liberas. Nihil igitur magis potuit humanum genus deſperare omnem prorſus honeſtatem poſt acceptam legem, quàm poterat ante legem. Temerè igitur Deus legem tulit, ſi ob eam cauſam tulit. Quid, quòd apertè multis in locis pronunciat; ſe ideò legem tuliſſe, ut eam homines ſeruarent, eiuſdemque decretis uitam inſtituerent? Quid, quòd ſignis & monimentis uoluit eos eſſe legis ſemper admonitos, ut ea, quæ erant lege ſancita, perficerent? Vndè & ex fimbriis ueſtium uittas appendi iuſsit, legis memoriam repræſentantes; Quas cùm uiderint, inquit, recordentur omnium præceptorum Domini, ut faciant ea; neque ſequantur cogitationes ſuas; & oculos, qui per res uarias animos uitiare ſolent: ſed memores præceptorum Domini faciant ea, ſintque ſancti Deo ſuo. Quid igitur? num Deus legem iocum putauit, humanumque genus luſit, ea facere præcipiens, quæ nullo modo poſſent homines exequi? Num eâ cauſâ Aegyptum afflixit, atque uaſtauit, Pharaonem uoraginibus maris rubri ſubmerſit, Hebræos à plagis innumerabilibus incolumes conſeruauit, gentemque in ſummo uitæ diſcri-

mine conſtitutam cæleſti pabulo nutriuit, ſuamque præſentiam fulguribus, tonitruis, incendio, ingenti fragore, & ſtrepitu horrifico, tubæ clangore declarauit, ut tandem cùm homines eâ ſpecie perterritos ad officium excitaret; ea facienda præſcriberet, quæ ipſi nullo modo poſſent abſoluere? ô feſtiuum Deum, ſi ludendi generis humani causâ, tantam operam in gente illâ tuendâ & inſtituendâ conſumpſit. Hoc enim perindè eſſet, atque ſiquis hominem pedibus captum, in ſtadio currere; aut cæcum ea, quæ in longinquis oris fierent, acriter ſpeculari iusſiſſet. Nunquid, ut riſum captaret, atque urbanus & facetus haberetur, tam multa atque tam admiranda opera molitus eſt? Quid, quod non riſu, ſed ſupplicio delinquentes in officio proſequitur? ut, qui in hac opinione ſunt, non modo leuitaté diuinæ maieſtati, uerùm etiam iniquitatem ſempiternæ iuſtitiæ tribuant? Quid enim magis cum iuſtitiâ & æquitate pugnat, quàm dare aliquem pœnas eo nomine, quòd non perfecerit ea, quæ nullo modo poterat inchoare? Fingamus enim cogitatione (uelint enim, nolint homines perditiſsimi, liberum nobis eſt cogitare quidquid uelimus) fingamus igitur animis, Dominum lautum atque moroſum, ei ſeruo, quem habet manicis, & compedibus ita deuinctum, ut ſe commouere loco nequeat, domo abeuntem præcepiſſe, ut ei prandium præberet, cibos opiparè condiret, ædes mundaret, menſam inſterneret, & aulea etiam intenderet: hunc, ſi hæc ſeriò homini conſtricto præcepiſſet, non inſanum atque dementem putaremus? Sed, ſi idem Dominus domum poſteâ reuertens, eundem ſeruum, qui ſe nullo pacto uinculis eximere potuit; ut ea,quæ iuſſus fuerat;pararet, flagris conſcindat, & excruciet eò, quòd imperium non fuerit, exequutus: eum, qui tam crudeliter ſeruum miſerum accipit, hominem putabimus; an potiùs truculentam belluam in humanâ ſpecie latentem? Illum igitur furorem, & immanitatem, qua nullâ uidetur eſſe truculentior, audebit quiſquam ſummæ illi bonitati tribuere? Stupet animus, & eximio horrore concutitur; corpus uerò totis artibus contremiſcit, quoties uenit in mentem nobis, fuiſſe aliquem, non dico ſacris initiatum, non ſanctis literis inſtitutum, non denique Chriſtianum appellatum, ſed hominem certè rationis & ingenij participem, tanto furore percitum, ut illi

ſummo

ſummo & optimo & ſapientiſsimo rerum omnium Domino, conditori atque moderatori, duplicem ſceleris immaniſsimi rationem tam impudenter aſcriberet. Vnum, quòd nobis, ut inſtrumentis utatur, ad nefaria facinora patranda; alterum, quòd pœnas ab innoxiis repetat: eosque, qui nihil ipſi commisêre, ſed ui tantùm illius ad ſcelus impulſi fuêre, ſuppliciis æternis excruciet. Vtrum autem ſit cogitare ſceleſtius explicare non poſſum. Tu in illum bonorum omnium principium ſceleris noſtri cauſam conferes? tu illum auctorem omnium malorum eſſe ore impio atque ſacrilego confirmabis? & ea, quæ cùm audimus, eſſe ab homine nefario commiſſa, uix credimus: tu in illam ſummam benignitatem, atque immenſam uirtutem reiicies? Etiam ne illa, quæ in tragediis, cùm non aguntur, ſed per nuncios referuntur, ita uidentur horribilia, ut ſpectatores ſceleris atrociſsimi illatâ mentione perhorreſcant; tu in Deum referenda diſputabis? Thieſtes Atrei fratris genialem lectum adulterio contaminauit: Atreus ipſius Thieſtis filios innoxios obtruncauit, ipſiq; patri comedendos appoſuit: Sol, ne tantum ſcelus aſpiceret, orientem uerſus contrario curſu equos incitauit. Si ea, quæ dicis, uera ſunt; nec Thieſtes adulter, neque Atreus ullo modo parricida nominandus eſt, neque ullum crimen in familiâ Pelopidarum inhæſit. ne Clitemneſtra quidem eſt accuſanda, quòd adultera fuit, quòd uiri interfectrix, quòd filio necem machinata; neque ulla cauſa fuit, cur Oreſtem, poſtquàm matrem extinxit, furiæ uexarent: ſi quidem omnia iſta tetra facinora ad Deum auctore Luthero referenda ſunt. nihil enim egerunt: ſed acti à Deo fuerunt. Medea libidine furens patriam, parentes, & propinquos deſerit: unicum fratrem dilacerat: membra illius diſpergit: ut patrem inſequentem luctu remoretur. eadem poſt aliquot annos proprios natos interfecit: nouam mariti ſponſam crudeliſsimè necat: regiam diris facibus inflammat: totamq; Theſſaliam cæde & incendio permiſcet. etiam'ne hæc tanta ſcelera, Deo ipſo Medeam mouente, impellente, concitante, dices fuiſſe conflata? Fabulæ ſunt, inquies? fabulæ quidem. ſed quid refert: quaſi minora his, quæ in theatris recenſentur, ſint ea ſcelera, quæ furore hominum, perfecta fuiſſe ſcimus. Cain ardens inuidiâ & ſcelere, fratrem unicum pietate atque

religione

eligione præcellentem, à quo uerbo nunquàm uiolatus fuerat, manu ſuâ crudeliſsimè necauit. qua cæde parentes miſeros graui luctu afflixit: illo primùm ſanguine tellus imbuta fuit. Illud'ne etiam tam nefarium & crudele facinus Deo compellente commiſſum fuiſſe dices? Cùm progreſſu temporis uitia quotidie magis ex libidinis ſtirpe pulularent, uniuerſæque terræ fuiſſent omni ſcelere corruptæ; fuit tandem omne genus hominum, paucis exceptis, ingenti eluuione conſumptum. Hæc igitur flagitiorum omnium colluuies, quæ fuit aquis ultricibus abſumpta, ad Deum impulſorem (ut Lutherus aſſerit) & actorem reuocanda eſt. Quod etiam de ciuitatibus, quæ cæleſti incendio conflagrârunt, illi eſt aſſeuerandum. Poſſum hîc Pharaonis immanitatem, Hebræorum impudentiſsimã rebellionem; poſſum multorum inceſta, & ſacrilegia nefanda commemorare: poſſum innumerabiles cædes, & parricidia, ſceleratorum hominũ recenſere: qualis fuit Abimelech, qui dominandi cupiditate præceps ſeptuaginta fratres unâ die concîdit: qualis fuit Iozabel mulier omnium ſceleſtiſsima; quæ, ut ueram religionem ex animis hominum deleret, pro delectamento habuit incredibilem ſanctorum hominum multitudinem trucidare: qualis item Athalia; quæ, ut impunè regnare poſſet, omnem prolem regiam interemit. quid dicam de Manaſſe, qui uniuerſam Hieroſolymã ſanctorum atque diuinorum hominum impiâ & nefandâ cæde funeſtauit? multos eiuſmodi prætereo ſceleribus teterrimis inquinatos. Quæ omnia facinora, ſi Lutherus uera prædicat, ſunt illi ſanctiſsimo Domino, qui eà perfecit; non hominibus, per quos illa perfecit, aſsignanda. Sed ueniamus ad illam cædem omnium teterrimam, atque ad facinus diriſsimum, omniumque maximè deteſtandũ. Quod enim maius animo ſcelus excogitari poterat, quàm id, quod fuit à Iudæis in Chriſti nece commiſſum? Homines in diuinâ lege nutritos, & ad ſpem ſalutis per unicum Dei filium conſtituendæ diuinis oraculis excitatos, in tantum furorem & inſaniam prorupiſſe; ut in illius cædem conſpirarent, quem excellenti uitæ ſanctitate, diuinæ iuſtitiæ ſplendore, mirabilibus ſignis cum oraculis olim editis mirificè congruentibus, operibusque planè diuinis, eſſe uerum Dei filium poterant exploratè cognoſcere? Illi igitur necem attulerunt, qui, ut homini-
bus

busuitam daret, ſe ſe à cæli faſtigio in terras demiſit: honeſtatis & gloriæ totius architectum indigniſsimis contumeliis affecerunt; conciſſumque plagis in crucem immaniſsimè ſuſtulerunt. Etiam'ne hoc tam dirum & inhumanum facinus, tam audax & immane ſcelus, tam atrox tam deteſtabile & execrandum furoris, amentiæ, ſceleris, & impietatis exemplum, Deo homines impellente, & inſtigante, atque adeò facinus illud patrante, editum fuiſſe contendes? ſummamque illam clementiam & æquitatem ad perditorum hominum ſocietatem aggregabis? neque ſolùm in ſcelere immaniſsimo ſocium & adiutorem, uerùm etiam principem, & cædis ipſius effectorem Deum extitiſſe confirmabis? & impiorum hominum nequitiam, impuritatem, inuidiam, odium, furorem, audaciam, crudelitatem ad Deum transferes? Neque interim numen illius extimeſces? neque iudicium formidabis? neque ſempiterna ſupplicia pauebis? Sed operam ludimus, cùm, ut hominem impudentiſsimum tanti ſceleris pudeat, laboramus; & omnium mortalium audaciſsimũ ab amentiâ deterrere conamur. id enim aſſerit, id prædicat, id audaciſsimè confirmat; illud tantum ſcelus, quod eſt omnem impietatem complexum, ab ipſo Deo fuiſſe conflatum. In qua quidem ſententiâ confirmandâ, diuinorum hominum teſtimoniis abutitur. Quale eſt illud Petri, quo dicit, Dei conſilio decretum ita fuiſſe, ut Chriſtus illa ſupplicia ſubiret. alia item colligit, quibus ſententiam ſuam conatur aſtruere. In quo nihil aliud agit, quàm ut ſuis tenebras offundat: piis autem, quantâ ſit oppreſſus amentiâ, demonſtret. Nec enim intelligit alia quidem à Deo fieri: alia uerò tolerari. Bona quidem tantùm efficit: mala autem tolerat, atque ſuſtinet. Eorum autem, quæ fecit, alia certâ quadam lege colligauit, ut ſemper unâ ratione fluerent. Sic omnis ſiderum conuerſio immutabili quadam ratione definita eſt: ſic in reliquis naturæ partibus ſtatutum eſt, ut antegreſsis cauſis certi effectus neceſſariò conſequantur. Alia uerò libera eſſe uoluit, qualia ſunt omnia, quæ tam Angelis, quàm hominibus imperauit. Diuinæ enim benignitatis & æquitatis ratio poſtulabat, ut omnes, qui eſſent mentis participes, eſſent in eligendâ libertate conſtituti. Erant enim ad beatam uitam creati. beatam autem uitam fas non eſt eos adipiſci, qui iuſtitiam non

colunt

colunt, nec ueræ uirtutis laudibus abundant. uirtus autem nulla eſſe poteſt niſi liberè & ſponte colatur. Sic fit, ut ſublatâ rationis libertate, omnis Dei benignitas intercluſa ſit. Cui enim liberum non eſt, uel honeſtatem uel flagitium colere; ſed ui tantùm extrinſecùs illatâ ad aliquid agendum trahitur; is iuſtus eſſe nequit. ſi non iuſtus, neque Deo ſimilis eſſe poteſt. ergo neque amicus ullo modo, neque claritatis illius particeps exiſtet. Nec enim fas eſt eum, in quo non ſimilitudo diuinæ uirtutis elucet, cum ipſo Deo ſimilitudine beatæ uitæ coniungi. Si igitur hominibus eligendi libertas eripitur, omnis beatæ uitæ ſpes eripitur. Deindè, quæ ratio diuinæ æquitatis extaret, ſi pro his, quæ non ſponte noſtrâ, ſed extrinſecùs agitati ſuſcipimus, nos ipſe Deus aut præmio afficeret, aut pœnâ? Si igitur eligendi libertatem non habemus; aut neque præmio, neque pœnâ quenquam afficit, aut eſt iniuſtus. Præmia autem atque ſupplicia ſcimus eſſe à Deo conſtituta; & de iuſtitiâ & æquitate illius dubitare non licet: ex quo efficitur, omnium hominum uoluntatem eſſe liberam. Qui igitur uoluntatis humanæ libertatem tollit, Deo benignitatem & iuſtitiam detrahit; atque, ut rectiùs dicam, Deo ipſi, quantùm eſt in ſe, diuinitatem eripit. ſiquidem benignitas & æquitas Dei, non Dei ſunt accidentia, (nulla enim eſſe poſſunt) ſed in naturam illius includuntur; ita ut nihil ſit aliud Dei uirtus, quàm ipſemet Deus. qui igitur Dei clementiam atque iuſtitiã impiâ oratione labefactat, Deum de mundo tollit: qui autem hominibus libertatem eripit, Dei clementiam & iuſtitiam labefactat; quo fit, ut Deum quodam modo diuinitate ſpoliet. Neque periculum eſt, ne continuò cum Pelagio faciamus, ſi libertatem nobis à Deo donatam defendimus. Neque enim indè ſequitur, noſtris meritis, & non diuinæ clementiæ eſſe noſtram ſalutem tribuendam. Is enim nos ab illo penitus auerſos in uiam reuocauit: is mentes noſtras illuſtrauit: is ad fidem incitauit: is animos repentè ſanauit: is denique iacentes atque in terrâ defixos excitauit, atque in cælum tandem euexit, ita ut non ſolùm iuſtitia, ſed fides, atque mentis ipſius ad iuſtitiam accipiendam præparatio, ſit in illius muneribus habenda. Nec enim nos ad illum priùs adiuimus, quàm ipſe nobis accurreret; atque ad ſocietatem bonorum omnium conuocaret.

caret. Non igitur meritis noſtris obligatus, ſed bonitate tantùm ſuâ ardenter incitatus nobiſcum cæleſtia bona communicat: ita ut, cùm nobis promiſſa præmia perſoluit, non tam officia noſtra, quàm opera ſua in nobis remuneret. Hoc tamen ab illo didicimus, eſſe in nobis ſitum omnem illius benificentiam aſpernari, imperium repudiare, lucem repellere, opem reiicere. Ego, inquit, ſto ad oſtium, & pulſo. non ait repagula conuello, fores effringo, uiolenter irrumpo: ſed pulſo tantùm aſsiduè, & ad aperiendum inuito. Si quis igitur aperuerit, Chriſti ſpiritum mentis hoſpitio recipiet, & cum illo epulabitur. Is igitur illius numine uitam diriget, uoluntateque ſuâ ductum illius & imperium ſequetur, atque illius ope fultus, & præſidio munitus ad cæleſtes opes aſpirabit. Hæc autem ſunt, quæ Deus facit: quæ autem non facit, ſed tolerat; pecata ſunt. Ex eâ enim libertate, quam dicimus, conſequenter euenit, ut quidam Chriſti ſpiritu, fide amplexi pietatis munus, ipſius Chriſti numine commoti, alacriter exequantur; alij uerò benignitatem illius repudient, & in flagitiis omnibus ſponte & uoluntate ſuâ uolutentur. Hæc igitur nullo modo poſſunt Deo impellente fieri. Sic enim Deus ſibi ipſi repugnaret, & immenſa bonitas flagitiũ & prauitatem ſubeundo à ſe ipsâ diſsideret. Tolerat tamen, ut dico, ut ex illis malis bona quædam eliciat: & ita rurſus inordinata in ordinem reducat, atque ad legis ſempiternæ rationem reuocet. Sic autem fit, ut nihil præter illius uoluntatem poſsit accidere. Mala enim non facit; ea tamen in ordinem reducit, atque ſibi tandem ſeruire compellit. Ordinatione, inquit, tuâ perſeuerat dies: quoniam omnia ſeruiunt tibi. Neque enim ullo modo ſumma bonitas mala permitteret, niſi bona noſſet ex noſtris malis educere. Indè autem euenit, ut, cùm omnium conatus liberos eſſe permittat, aliorum effectus prohibeat, alios exitum ſuum conſequi patiatur; prout ordini ab eo conſtituto conuenire perſpicit. Multi enim multa conantur, quæ tamen non poſſunt ad exitum deducere. multi uerò ſcelera, quæ moliuntur animo, ut cogitauerant, ita perficiunt, atque unum & eundem inſtituti facinoris effectum aliquando impediri, rurſus autem permitti cernimus: ueluti cùm Iudæi necem Chriſto machinarentur, multis in locis uoluerunt illum ad mortem ducere. nemo tamen illum,

apprehendit, quia nondum uenerat hora eius. cùm autem fuit noſtræ ſalutis rationi commodiùs, tum, quod iam pridem liberè deſtinârant, liberè etiam exequuti ſunt. Quocircà Dominus ipſe ait; Hæc eſt hora ueſtra, & poteſtas tenebrarum. Et Pilato item dicit; Non haberes aduerſum me poteſtatem ullam, niſi tibi datum eſſet supernè. Cùm igitur utiliùs fore uidit, & conuenientiùs, tum demum ſceleris perficiendi poteſtatem impuro homini conceſsit. Itaque non Deus Pilatum in ſcelus induxit; ſed ſcelus illud nefarium, gratiâ ſummi cuiuſdam boni, tolerauit. Conatus igitur animi ſemper liber eſt, effectus autem non ſemper. Hæc autem tolerat Deus aut gratiâ illius, qui fraudem concipit; aut aliorum gratiâ. Si enim Deus ſtatim, ubi quiſque primùm ſcelus admitteret, de illo, qui deliquit, ſupplicium ſumeret; neque ei pœnitendi ſpatium concederet: omnis profectò ſpes ſalutis fuiſſet hominibus interclusa. Omnes enim multis in locis deliquimus, multiſque ſceleribus aſtricti fuimus: quocircà omnibus fuiſſet ſupplicium ſempiternum ſubeundum. Ideò igitur crimina noſtra tolerat, ut ſint, quibus aliquando poſsit ignoſcere, atque iuſtitiæ munus impertire. Interim tamen nunquàm noſtræ ſalutis ſtudium intermittit, nunc minis abſterrendo, nunc beneficiis alliciendo, nunc plagis impoſitis erudiendo, atque crebris uocibus mentem internè pulſantibus euocando. Idcircò Paulus, cùm de iuſtitiâ nobis per Chriſti fidem conceſsâ diſſerat, ait nobis gratis eſſe donatam iuſtitiam per gratim Dei. Per redemptionem, inquit, quæ eſt in Chriſto Iesv, quem propoſuit Deus propitiatorium per fidem, in ſanguine ipſius, ad oſtenſionem iuſtitiæ ſuæ, per remiſsionem peccatorum, quæ Deus tolerauit, ad oſtendendam iuſtitiam ſuam in hoc tempore. Vt igitur Paulus ait, ideò multorum flagitia clementer paſſus eſt, ut eſſent, quibus oportuno tempore clementiùs ignoſceret; atque, ne deinceps ruerent, firmiore quodam præſidio ſtabiliret. Quorum autem communis boni gratiâ crimina tolerantur, ij ſunt, qui ad extremum in ſcelere perſiſtunt: ita ut neque monitis, neque minis, neque plagis, neque ullis terroribus uelint ad officium reuerti; ſed inſtitutâ contumaciâ perpetuò ad contemptum diuinæ legis obdureſcunt. Hi ſunt, quos Deus, ut Pauli uerbis utar, ad pœnitentiam uocat; ij autem ſecundum

animi

animi duritiem & impœnitens cor, iræ diuinæ theſauros ſibi coaceruant. Et hoc eſt, quòd alibi dicit, eſſe aliquem adeò induratum, hoc eſt clementer ad pœnitentiam uocatum, neque ſtatim ad extremum ſupplicium adductum; qua clementiâ importunus homo ad maiorem imperij diuini contemptum abutitur, ut ita prorſus à clementiâ deſertus, in grauiſsimam diuini iudicij ſeueritatem incurrat: quæ tamen peruicacia multis eſt utilis futura. Vt enim reipublicæ rectores, in eum, qui inſanabili ſcelere conſtrictus eſt, atrociſsimi ſupplicij exemplũ edunt, ut eo perterriti ciues manus à ſcelere omni contineant, & ſic unius interitu ſalutem ciuitatis uniuerſæ conſtituant: ſic Deus, cùm improbum hominem, & nimiùm in ſcelere pertinacem, cuius immanitas occaſione diuinæ clementiæ magis atque magis aucta & amplificata fuit, inſigni aliquo iudicio peruertit; omnem iram ſuam, ut ita dicam, in illius ſupplicio profundit: ut intelligant homines eſſe numen cæleſte, atque uim diuinam pœnas ab improbis & ſceleratis ſeueriſsimè repetentem, iuſtiſsimoque ſupplicio facinora uindicantem; eoque metu à flagitio deterriti, ſe ſe ad ſtudium pietatis applicare tandem incipiant. Fit etiam prætereà, ut explicatis iuſtitiæ atque ſeueritatis opibus, magis ipſius Dei claritas eluceſcat; maioreque gloriâ triumphent ij, qui immenſâ illius benignitate perfruuntur. Sic igitur euenit, ut omnia in piorum hominum gloriam mirificè redundent. Hoc autem, ut Paulus oſtendat, adducit illud, quod Deus de Pharaonis exitu prædixit. In hoc, inquit Dominus, excitaui te, ut oſtendam in te potentiam meã, ut anuncietur nomen meum in uniuerſâ terrâ. Quo in loco animaduertendum eſt apud Hæbreos העמדתיך בעבור זאת quod eſt, ideò te conſiſtere feci, atque ſtare permiſi. quod ſeptuaginta ad hunc modum uerterunt ἕνεκεν τούτου διετηρήθης ἕως τοῦ νῦν, quod tantundem eſt, ac ſi diceret, Ad hunc uſque diem te ſuſtinui, meque continui, ne te ſtatim extinguerem. Ad hanc autem ſententiam fuiſſe hunc locum à Paulo adductum, id, quod paucis interiectis exponitur, facilè declarat, nempe Deum, ut explicaret iuſtitiam ſuam, atque potentiam inſignẽ redderet, admirabili quadam tolerantiâ ſuſtinuiſſe uaſa iræ, ad interitum reſeruata, ut eâ ratione aliorum ſaluti proſpiceret, opesque ſuæ clementiæ uaſis miſericordiæ (ſic enim appel-

lat homines ad gloriam deſtinatos) magnificè capiendas atque fruendas exhiberet. Nuſquàm igitur dicit, Pharaonem à Deo concitatum; ſed clementiſsimè toleratum, in eum finem, ut ſuæ iuſtitiæ magnitudine in multorum oculis conſtitutâ, multi faciliùs à flagitio reuocarentur, eisq́ue omni ex parte diuini numinis maieſtas clariùs innoteſceret. Neque Paulus igitur, neque quiſquam alius uir diuino ſpiritu motus unquàm dixit Deum in improbis peccatum & ſcelus efficere, ſed peccati effectum non impedire, multaq́ue diu pati atque ſingulari conſilio ſuſtinere. Quarè non eſt, cur homines perditi, quoties permiſsionis uocabulum audiunt, quaſi imperitiâ conſiliorum diuinorum ab hominibus excogitatum irrideant. Auctore enim Paulo, atque adeò Spiritu ſancto in Pauli præcordiis incluſo, uidemus ſcelus à Deo non effici, ſed patrandi ſceleris facultatem ſingulari conſilio permitti. Neque eſt, quòd hinc inculcent aut Pharaonis cor induratum, aut impios homines cupiditatis immanitati traditos, aut multorum mentes excæcatas, multosq́ue mortales, quòd etiam Prophetæ teſtificantur, in errorem peſtiferũ inductos. Ad hæc enim omnia unà reſponſio eſt, fieri non poſſe, ut ſit ad iuſtitiæ ſemen in ſe concipiendum cor alicuius emollitum, aut animus contra uim cupiditatis armatus, aut mens ueritatis ipſius radiis illuſtrata: niſi ſpiritus diuinus adſit, qui hæc omnia in nobis efficiat. Illius enim appulſu miteſcit animus, ut facilè poſsit in illo diſciplina diuinæ legis inſculpi; illius præſidio cupiditatis impetum facillimè repellit: illius ſplendore colluſtratus omnia perſpicit, quæ erãt anteà craſsis tenebris occultata. Diuini igitur ſpiritus abſceſſu obdureſcit animus; & nudus atque inermis cupiditati dilacerandus relinquitur; & tetris tenebris atque atrâ caligine circunfunditur. Cùm ergo Deus crebrò pulſat animum, atque à uitæ prauitate ad ſe reuocare contendit, homoq́ue in inſtituto ſcelere perſiſtens inuitantis Domini clementiam repellit; euenit, ut quotidiè magis ab eâ Dei clementiâ deſeratur, atque duritie, flagitio, cæcitate præceps in peſtem multò effrænatiùs incitetur. Non igitur, quòd Deus ea mala efficiat; ſed, quòd abſentiam illius conſequãtur, ita ut, qui iuſtiſsimo illius iudicio ſunt omni eius propemodùm ope deſtituti, toti continui ſunt in eorum malorum poteſtate futuri; dicuntur à

Deo

Deo indurari, motibus turpiſsimis agitari, atque penitus excæcari. Quarè deſinant homines amentes & perditi ſcelus inſtitutum immani ſacrilegio cumulare, & ad Dei gloriam impugnandam è ſanctis literis perperàm intellectis, tela corripere. Non igitur, ut eô reuertar, undè ſum digreſſus, Deus Pontifices incitauit, aut Iudam inſtigauit, aut milites & reliquos tanti ſceleris miniſtros impulit, ut Chriſtum crudeliſsimo mactarent ſupplicio, maledictisque omnibus atque conuitiis inſectarentur: ſed Sathanas, cui omnes illi homines impuri ſeruiebant. Sed illud tantũ malũ Deus ipſe tolerauit, ut tantum ex eo fructu gloriæ Chriſti, atque cõmunis ſalutis eliceret. Præclarè enim Ioſeph fratribus ſuis ait, Vos cogitaſtis de me malũ: Deus autem uertit illud in bonum. Mala cogitatio, non Dei, ſed Dæmonis impulſu ſuſcepta fuit: Deus autem, cui tandem omnia ſeruiunt, ex illo malo ſalutem uniuerſæ illius genti eduxit. ideò non dicit, eam mentem uobis iniecit Deus, ut mihi peſtem moliremini: ſed dicit nefarium conſilium, quod de meá pernicie, non illius impulſu, ſed improbitate ueſtrâ crudeliter iniuiſtis, Deus ad omnium ſalutem tranſtulit. Sic fit, ut Sathanas etiam eâ ſponte ſuâ moliatur, quæ ſint tandem ad Dei gloriam conferenda. plenum ſceleris conſilium, immane facinus & execrandum fuit in Chriſti nece & cruciatu ſuſceptũ: at infinitâ Dei ſapientiâ factum eſt, ut ex eâ nece uita noſtra, atque ſalus exiſteret. Non igitur, non, inquam, effecit Deus, ut Iudas Chriſtum proderet, Pontifices accuſarent, Pilatus iniuſtè condemnaret, milites uirgis cæſum, atque ſpineâ coronâ redimitum in crucem tollerent. Contineat ſe tandem furor, & immanis audacia comprimatur, numemque tandem extimeſcat, atque formidet tanti ſceleris effectionem ad ſummam illam puritatem atque iuſtitiam transferre. hoc enim grauius eſſet, quàm ipſum Dei filium cruci iterum affigere. Si enim multò dirior eſt omni cruce ſempiterni ſceleris infamia; ſi multò grauius eſt Deo criminis maculam aſpergere, quàm omnes mortales omnibus conuitiis inſectari: multò profectò eſt deteſtabilius Deo notam iniquitatis inurere conari, quàm illius filium in hominis ſpecie latentem in crucem tollere. Qui enim Chriſtum in crucem egerunt, numen illius tunc minimè cernebant; at, qui Deo maledicunt, immenſum illius nunren,

atque

atque potentiam negare non poſſunt. Quæ igitur tanta dementia eſt? quis tantus animi ſtupor? quæ tanta temeritas, & audacia? quæ tam impudens horrendi & deteſtandi ſceleris officina? Ideo'ne ætatem in ſanctis literis contriuiſti, ut Dei ſanctitatem oppugnes? ideò religionem aliquando ſimulaſti, ut religionem funditùs euertas? ideò te ſtudioſum diuinæ gloriæ profiteris, ut eam nefando conuitio deformes? Quid habes deindè, quod diuinum iudicium in improbis ſempiternâ pœnâ efficiendis ab iniquitate tuearis? Cùm enim conſtat hominem occiſum eſſe, quis in iudicium uocandus eſt? is'ne, qui hominem interfecit? an gladius, quo interfecit? Fuit'ne unquàm aliquis adeò mentis expers, ut gladium, aut ſicam, aut quod uis aliud cædis inſtrumentum, in crimen uocaret eò, quòd illo quiſpiam ad hominis cædem uſus eſſet? Quis enim adeò demens eſt, ut ipſi, qui cædem fecit, ignoſcat; & ſupplicium in telum excogitet? Si igitur nos nihil agimus, nihil efficimus; ſed inſtrumenta tantùm nuda ſumus, quibus Deus, ut ei libet, uel ad bonum uel ad malum utitur; ita ut nihilo plus ad actionem aliquam conferamus, quàm aut ſerra; aut ſecuris: iniuſtè hominibus iraſcitur, iniuſtè crimen ulciſcitur, iniuſtè ſcelus hominum ſupplicio uindicat. Poteſt enim Iudas, ut de hoc imprimis loquamur, dicere; non mea culpa eſt, quòd te prodidi, atque immaniſsimis hoſtibus triginta nummis argenteis addixi; ſed tua, Domine, cuius uoluntati obſiſtere nequiui. tu enim mihi humanitatem eripuiſti: tu me in ſcelus impuliſti: tu me in illam fraudem conieciſti, ut amore pecuniæ occæcatus uitam atque ſanguinem tuum uenalem hoſtibus importunis próponerem; atque tandem te illis ad necem traderem. Sic item Pilatus, ſic ſcribæ & Phariſei à te poſſunt arripere, quo cauſam ſuam facillimè tueantur. Dicent enim, tu nobis, Domine, tenebras offudiſti, & in errorem induxiſti; ut in te peſtem machinaremur, atque in ipſam nos cædem, ui tuâ atque numine concitaſti. Cur igitur in nobis opus tuum damnas, noſque miſeros nullo ſcelere obligatos, in perpetuum cruciatum abripis? Quid milites? ſi nos, inquient, in crimen uocamur, quòd te uirgis cæcidimus, quòd furenter illuſimus, quòd maledictis omnibus inſequuti ſumus, quòd tandem cruce confiximus: uirgæ etiam, & ſpinea corona, &

crux

crux deniquè ipſa, quæ tota ſanguine tuo conſperſa fuit, atque adeò claui, quibus fuiſti confixus, accuſandi ſunt. Neque enim magis iſta noſtra culpa fuit, quàm uirgarum, quàm ſpinarum, quàm clauorum, quàm crucis ipſius, quàm haſtæ deniquè, quæ in ſanctiſsimo latere tuo uulnus altè impreſsit. Nos enim nihil egimus, ſed illius tantùm cædis inſtrumenta fuimus. Tu illam cædem edidiſti: tu nos ad furorem & inſaniam redegiſti: tu manus noſtras ſanguine tuo cruentaſti. Hæc deniquè omnes impij, atque ſcelerati poſſunt afferre, quibus crimen à ſe remoueant, illudque in iudicem ipſum reiiciant. Sic igitur nullus erit adulter, nullus homicida, nullus ſacrilegus, nullus flagitio & ſcelere pollutus, præter eum, qui eſt de illorum uitâ ſententiam laturus: ita ut is, qui mala omnia ſolus machinatus eſt, omniumque ſcelerum cauſam ſuſtinet, ſibi parcat, & innoxia inſtrumenta ſupplicio ſempiterno conficiat. Sed, inquiunt quidam, non eſſe obſcurum, eſſe hanc ſententiam homi nibus parùm in rebus diuinis exercitatis inuidioſam. neque enim facilè poſſe quempiam rationem illius perueſtigare. quin etiam rationem eſſe multis impedimento, quò minùs homo doctrinæ huius in ſe lumen recipiat. eſſe igitur opprimendam fide rationem, ut tum demum euangelij huius lumen appareat. Optimè. nemo enim in ueſtram ſententiam diſcedet, niſi priùs omnem mentem amiſerit. Fatemur, inquiunt. eſt enim ratio uniuerſa in cruce necanda, ut tum demum euangelij lux poſsit exoriri. uigente enim ratione, uis euangelij comprehendi non poteſt. O euangelium infauſtum, ô lumen tenebricoſum, ô crucem uitæ perturbatricem, ô remedium, quod rebus communibus attuliſtis, peſtilens atque mortiferum: ſiquidem illi locus eſſe non poteſt, niſi ratio, in qua uiget diuinæ mentis imago, & quæ lege diuinâ impreſſa eſt, extincta atque deleta fuerit. Iſta crux, quam in ore ſemper habetis, non Chriſti eſt, ſed Sathanæ. Chriſtus enim in cruce non rationem extinxit, ſed libidinem rationi repugnantem: ut eâ deletâ ratio extincta reuiuiſceret. ueſtra autem crux rationem contrà delet, ut rurſus libidinem in dominatu conſtituat. Sed, ut ſententiam inuidiâ liberetis, huius iudicii cauſam aſsignate. Quomodò iudex ille ſanctiſsimus eos plectit, qui nihil egêre, ſed inſtrumenta tantùm diuinæ uoluntatis extitêre? Nulla, inquiunt,

quiunt, cauſa eſt diuinæ uoluntatis aſsignanda. Cur ita tandem? quia cauſa neceſſe eſt, ut maiorem habeat uim, quàm id, cuius cauſa eſt. ſi igitur aliqua cauſa diuinam uoluntatem antegredi potuiſſet, ſequeretur aliquid eſſe diuinâ uoluntate præſtantius. Quid dicam? contemni ne nos, nempe quos exiſtiment facilè captioſis argumentis inductos à ſententiâ depelli? an eos furere, qui fallacibus rationibus,ſe egregiè munitos eſſe confidunt? falſum enim eſt omnem cauſam eſſe effectu ſuo potiorem. Nam & materia rei cuiuslibet, & artificis inſtrumenta, & alia multa, ſine quibus opus aliquod effici non poteſt, numerantur in cauſis, quæ nullo modo ſunt cum operis abſoluti præſtantiâ conferenda. Si illam principem cauſam intelligis, quæ rem quamlibet efficienter antecedit; fateor eam eſſe præſtantiorem effectu: & ſic nulla eſt cauſa efficiens diuinæ uoluntatis inueſtiganda, cùm nulla penitus eſſe poſsit. Eſt tamen cauſa mouens, ut ita dicam, & impellens Deum ad aliquid uolendum. ea autem eſt illius ſapientia, atque rerum omnium prouidentia. Vt enim in nobis opus eſt, ut uoluntatem iudicium mentis antecedat (nihil enim appetimus, quod non priùs appetendum eſſe iudicemus) ita & in Deo ſcientia uoluntatem anteit; non tempore tamen, ſed naturâ atque ratione. Nihil enim ſine ſummâ ratione uult. aliter enim ſapiens non eſſet. Qui igitur dicunt Deum aliquid ſine cauſâ moliri, Epicuri impietatem, & aliorum Phyſicorum ſimiliter delirantium errorem ſequitur. pro Deo enim temeritatem in naturam inducunt. Videte igitur, quantùm inter piorum hominum ſententiam, & iſtam ſceleratam opinionem interſit. Vos uoluntatis diuinæ cauſam nullam eſſe defenditis: nos contrà, Deum nihil ſine cauſâ, hoc eſt ſine ſummo conſilio & ratione feciſſe ſummâ fiduciâ confitemur: & eos, qui ſecus ſtatuunt, impios & ſceleratos, iure atque meritò, reputamus. Deo enim ſapientiam detrahunt. qui enim ſine causâ, uult, quod uult; nullo modo ſapientiâ, ſed temeritate & amentiâ ducitur. Ergo, qui ſic omnia in diuinâ uoluntate ponunt, aut eam rerum ſelectione ſpoliant, ſapientiam diuinam planè tôllunt. Quibus autem gradibus potuiſſet, auctore Paulo, genus humanum ad Dei cognitionem aſcendere, niſi cauſis rei cuiuslibet inueſtigandis? ut uidelicet, cùm in ſingulis rebus admirabilem naturæ

ſolertiam

ſolertiam & artificium inſpiceret, & totius mundi fabricam ratione comprehenderet, omniumque rerum ordinem, conuenientiam, utilitatem & pulchritudinem notaret: intelligeret tandem omnia causâ & conſilio fuiſſe condita & conſtituta; uniuerſamque naturam non temerè ferri, ſed diuinâ mente & ratione gubernari. Tantùm enim abeſt, ut Deus maiores res ſine causâ creârit, ut ne formicas quidem ſine admirabili ratione condiderit: & tu interim, cùm in formicæ corpore, uictu, & inceſſu, cauſam & rationem ſolertiæ diuinæ liceat inſpicere: in iudicio de homine, cuius causâ Deus reliqua omnia finxit; nullam, uel illius in perpetuum euertendi, uel opibus ſempiternis egregiè cumulandi, cauſam ſubeſſe diſputabis? eademque ratione, qua iniquitatem & immanitatem Deo tribuis, ſapientiam & rationem illi totam in ſummis rebus eripies? ita ut non ſolùm homines ratione orbare; uerùm etiam Deum mente & ratione ſpoliare coneris? Quid, quòd tecum ipſe pugnas? dicis enim eos, quos Deus æterno decreto damnandos cenſuit, inexplicabili iudicio fuiſſe ex omni æternitate temporis improbatos? Vbi enim iudicium eſt, ibi nulla poteſt ineſſe temeritas. ergo & ratio decreti extabit: aliter enim iudicium non eſſet iudicium. Quæ igitur cauſa eſſe poteſt uel aperta, uel occulta, cur ego damner eo nomine, quòd Deus me fuerit ad meum interitum abuſus; quodque me commouerit, & agitauerit; & ui ſuâ, quocumquè illi libitum fuit, uehementer impulerit? Ede igitur cauſam, aſsigna rationem, quarè Deus in homine, non hominis opus, (neque enim homo aliquid, ut affirmas, geſsit,) ſed opus planè ſuum ſuppliciis æternis uindicandum putat: aut te prorſus amentem eſſe confitere? Nam, cùm dicis, nihil omnino ab homine geri: omnem cauſam illius improbandi, quam ſubeſſe ſuſpicari poteram, licet eam explicare non poſſem, omnino tollis. Quarè non eſt, cur eam inexplicabilem eſſe contendas, quando nulla prorſus eſſe poteſt. Si autem iudicij diuini cauſam extare non cenſes, cur ratione conuictus illius cauſam interdum explicas. At quam cauſam, & quantæ tandem æquitatis plenam aſsignant? Eam enim primùm à ſtirpe criminis illius repetunt, quo ſe primus parens obligauit, nosque ſecum in calamitatem impulit. Tunc enim aiunt libertatem penitus amiſſam, tunc

opes euerſas, tunc omne iuſtitiæ lumen extinctum, tunc animum dominatu cupiditatis oppreſſum, tunc omnem naturam humani generis immutatam; ita ut, quæ primùm bona fuerit, nunc nihil ſit aliud, quàm omnium flagitiorum & ſcelerum perennis quidam fons, & origo. Nunc igitur, quamuis peccata uitare minimè poſsim; tamen, quia libertas culpâ meâ fuit amiſſa (omnes enim illo primo ſcelere alligati fuimus, idemq; peccatum ſeminis propagatione contraximus,) meritò nunc pœnas me daturum aſſerunt, non illius tantùm criminis, ſed aliorum etiam, in quæ neceſſariò deducor, quando in hanc neceſsitatem meo ſcelere incidi. Videamus, quàm acutè diuinam æquitatem hac ratione tueantur. Primùm enim fruſtra cauſam noſtræ prauitatis ab illo primo peccati ſeminario repetunt. Si enim uera Lutherus tradit, etiam illud ſcelus, Deo primum hominem ad facinus adigente, ſuſceptum fuit. Non enim maiorem uim habet nunc uis illa ſempiterna, quàm in primordio humani generis habebat: neque magis poterat ille uoluntati ſempiterni numinis obſiſtere, quàm nunc poſſumus. Quare tantâ ui fuit Adam in peccatum illud compulſus, quantâ nos ſumus, cùm peccamus. Fruſtra igitur ſe ſe in latebram illius peccati coniiciunt. Deindè, crimen illud nón fuit noſtrâ, ſed primi parentis uoluntate ſuſceptum: quare ius non eſt, ut nos id crimen perpetuo ſupplicio luamus. Eſt enim diuinâ lege ſancitum, ne pœnæ pro peccatis parentum ab eorum filiis repoſcantur. Poſtremò fas non eſt, ut officij illius rationem reddam, quod præſtare non potui. ſum cæcus: & tu, ut uideam, poſtulas? Meritò, inquit. tuo nanque uitio cæcus es. Rectè diceres, ſi illo tantùm me crimine damnares, propter quod oculis priuatus ſum. Nunc, quando eo ſupplicio minimè contentus, nouis me ſuppliciis laceras, quòd oculorum officio non fungar, cùm tu mihi iam primùm oculos effodi iuſſeris: te non modò iniquum, ſed etiam ſæuum, inhumanum & truculentum fateare neceſſe eſt. Finge me crimen commiſiſſe, propter quod crura mihi lege ſuffracta ſunt. ſi mihi princeps, qui eo me ſupplicio affecit; imperet, ut in ſtadio curram, palmamque omnibus præripiam: deindè me capite damnet; eò, quòd id non effecerim, hominem appellabis? an potius tyrannum immanem & importunum, diuturnâ conſuetudine crude-

litatis efferatum? Quid ſi, cùm claudus, & uiribus omnino deſtitutus, ad currendum tamen eniterer; magnâ quadam ui me tenuit, ne currerem? quid ſi etiam excogitauit, ne niti quidem ad curſum poſſem? quid ſi à principio me coegit, id crimen admittere, propter quod mihi crura fracta ſunt? Si igitur Deus hominum naturam propter illud primum crimen luce deſtituit, uiribus expoliauit, in omnem fraudem coniecit: quomodò poteſt ab hominibus officij rationem exigere, maximè cùm non ſolùm reliqua crimina, quæ poſteà in ſe humanum genus admiſit, ſed illud etiam ex quo reliqua omnia nata ſunt, uiolento quodam numinis impulſu commiſſa ſint? Quid igitur toties illius peccati mentionem repetis? quid hominis illius miſeriis inſultas? Cur humanæ naturæ ſcelus obiectas? cur non apertè optimum & ſanctiſsimum Dominum, ut auctorem illius etiam ſceleris, & totius erroris humani criminaris? Aut enim id tibi faciendum eſt, ut Deum iniquitatis inſimules; aut alia diuini iudicij cauſa excogitanda. Sanè, inquit. alia ſiquidem poteſt aſsignari. Mirum quidem eſt; te, qui cauſam illius extare negabas, tam multas repentè cauſas in medium afferre. Effice igitur, ut eam nobis exponas. Deus, inquit, ut gloriæ ſuæ conſuleret, atque iuſtitiæ ſuæ opes explicaret, cùm ab omni æternitate quoſdam ad gloriam ſempiternam deſtinaſſet; alios abſque ullo delectu à communi maſsâ ſecreuit, quos peccati neceſsitate deuinciret, atque tandem æternis tormentis cruciaret. Hoc per ipſum Deum, cuius immenſa maieſtas hoc tam execrando conuitio uiolatur, quale tandem eſt? Tu tibi in meam perniciem, abſque ullo meo ſcelere, gloriam quæres? meoque ſanguine, abſque ullâ graui cauſâ, ludes? ob idque tantùm, ut gloriam aucuperis, me ſempiterno cruciatu conficies? Quis unquàm Epicureus tam ad ſe omnia retulit, ut ſuâ causâ innumerabilem hominum multitudinem uellet extinctam? Quid, quòd non ulla uera gloria crudelitatem & immanitatem conſequitur? Eſt enim gloria fama celebris maximarum uirtutum meritis excellentibus excitata. Eſt igitur gloria benignitatis atque iuſtitiæ comes, non immanitatis & iniquitatis. Quas igitur opes iuſtitiæ Deus explicare poſſet, ſi tanto ſeipſum iniuſtitiæ crimine colligaret? Ius'ne eſt, ut, cùm me ad facinus adegeris, atque in omne flagitium & ſcelus compu-

leris; eiuſdem ſceleris, quod tu perfeciſti; ipſe, qui nihil feci, ſed tantùm à te attractus ſum, acerbiſsimas pœnas exoluam? carnificina hæc quidem eſt, & immanitas, non iuſtitia, Luthere: & ea carnificina, qua nemo unquàm, quamuis eſſet omni diritate teterrimus, ſe ullo pacto cruentauit. Memoriæ proditum eſt, cùm Hannibal foſſam humano ſanguine redundantem aſpexiſſet, dixiſſe; ô pulchrum ſpectaculum. Voleſiius item, qui ſub Auguſto Proconſul Aſiam prouinciam obtinuit, cùm unâ die trecentos homines ſecuri percuti iuſsiſſet, ô rem regiam exclamaſſe. Quis, cùm hæc audit, non illos homines execratur? non eorum nomen odit? non eis perpetuum cruciatum apud inferos exoptat? Quid enim magis ferum & inhumanum facinus, quàm hominum ſupplicio delectari? At ij neque homines miſeros in eam cauſam induxerant, ob quam eos poſteà trucidarent: neque eos ſempiternis ſuppliciis, ſi poſſent, affeciſſent. Illam igitur ſæuitiam, cuius tenue ueſtigium cùm in hominibus impuris intuemur, obſtupeſcimus; in illam ſummam benignitatem conferes? eamque illi crudelitatem attribues, quæ ne in homines quidem ſceleſtiſsimos cadere unquàm potuit? Et tamen inquies, gloriam ſuam illuſtrat: quaſi Dei gloria ſit in ſæuitia conſtituta. Gloria extare non poteſt, ubi æquitatis lumen non lucet: æquitas locum habere non poteſt, ubi quis pœnâ minimè dignus pœnam extremo ſupplicio pendit. pœna autẽ prorſus indignus eſt, qui aliundè actus, & attractus eſt. Imò, inquit Caluinus, pœnâ dignus eſt, quoties uoluntas adeſt, quamuis ea uoluntas neceſſaria ſit. Multùm enim intereſt, inquit, inter neceſsitatem & coactionem: nemo enim uolens cogitur. Qui igitur uult peccare, quamuis neceſſariò uelit, peccat: non is, qui cogitur, & efficit, quod non uult. Idcircò fit, ut meritò puniantur à Deo, qui peccant. quamuis enim ad flagitium compellantur, id tamen flagitium uolentes admittunt. O acutum hominem, qui tam commodè excogitauit, quomodò ſententiæ abſurditatem defenderet. itaque breui diſtinctione totum negocium confectũ putat. Sed libenter ex eo quærerem, quid appellet coactionẽ. Equidem cogi hominẽ puto, quoties uis illi extrinſecùs adhibetur, quæ illum aliquid facere, aut adire cogat. ueluti ſi aliquem imbecillum hominem rapias, & in ignem coniicias. Hîc

tamen,

tamen, qui nolens ad exitium rapitur, ſimplici tantùm neceſſitate obſtrictum uideo. adhuc enim uoluntas illius libera eſt. Sed, ſi habeas eam uim, ut non modò corpus illius uexes, & raptes; & quocunquè uelis, abducas; uerùm etiam uoluntatem illius ita deuincias, ut nihil uelle omnino poſſit, niſi quod tibi libuerit, ita ut ſi tibi ita uiſum fuerit, in exitium ſponte ſuâ ruat: tunc eum duplici nodo colligatum dicam: ſiquidem, non modò conſtrictum corpus, ſed etiam mentem gerit. Multò igitur minùs ab illo officium requiram, quàm ſi libero illius animo corpus tantùm haberet ferreis uinculis alligatum. duplici enim neceſsitate cogitur. duplici igitur coactione, ut tuo uerbo utar, utique tenetur aſtrictus. Si ſimplex igitur coactio ſatis eſt, ad reum omni crimine liberandum: multò æquiùs eſt, ut duplex adhibita omni ſcelere ſoluat. Quæ enim ratio eſt, ut ei, qui furens uoluit aliquem uiolare, crimini des; ſi tu primùm uenenis mentem atque ſenſum illi penitus eripuiſti? Si igitur Deus me cogit, ut uelim aliquid ſceleris machinari: non ego ullo modò, ſed ipſe, qui me furere cogit, ſceleris cauſam ſuſtinere debet. Mihi quidem, qui certum & conſtitutum id habeo, quod eſt in naturâ uniuſcuiuſque penitus inciſum, nempe liberam eſſe uniuſcuiuſque uoluntatem; nihil eſt planius, quàm omnes, qui uolentes ſunt ſceleris alicuius adminiſtri, iure atque meritò cruciandos. Tibi uerò, qui non modò uoces diuinas audire contemnis, ſed omne prorſus iudicium naturæ repudias, uoluntatemque aſſeris eſſe oppreſſam, & impeditam, neque aliquid uelle poſſe, niſi id tantùm, ad quod eam diuinus quidam motus impellit: neceſſariò confitendum eſt, neminem eſſe nocentem, niſi eum ſolum, qui miſeris hominibus duplici atque maximè miſerandâ neceſsitate colligatis, ad perniciem abutitur. Nullæ igitur argutiæ poſſunt ſceleratam hominis impuri ſententiam tueri; nec eum teſtimonia illa ſubleuant, quibus utitur. Quale eſt illud Ieremiæ; Scio, Domine, quòd nõ eſt hominis uia eius, nec uiri eſt, ut ambulet, & dirigat greſſus ſuos. In quo quidem loco planè docet uir ſanctus, non eſſe in hominis poteſtate poſitum, ut proſperos actionum ſuarum euentus conſequatur. niſi enim Deus nos ſingulari ope ſuâ protexerit, ſpirituq; ſuo deduxerit; nullo modo poterimus ad optatum finem perueni-

uenire. In eo uerò, quòd aſſerit Solomon, Deum omnia propter ſe creaſſe, etiam impium in diem peſsimum; oſtendit impiorum hominum cruciatus, eſſe ad Dei gloriam referendos; & ita fieri, ut etiam ea, quæ cum uoluntate diuinâ pugnant; ad uoluntatem illius & gloriam reuocentur. Quòd ſi improborum ſupplicium Dei gloriam illuſtrat; illius certè bonitatem & æquitatem illuſtrat, è qua gloria omnis emanat: quod fieri minimè potuiſſet, ſi homines neceſſitate ſempiternâ compulſi in ſempiternam peſtem & exitium raperentur. Iam uerò in Pharaonis, & in aliorum hominum ſimili ratione furentium immanitate, ſiue cæcitate, ſiue duritie, iam uidimus nullo modo fuiſſe uim perditis & profligatis hominibus illatam; quin potiùs Dei clementiam, multis in locis oblatam, quam illi ingratè & impiè repulerunt: ita ut in eorum interitu, ſimul & illorum ſcelus horreamus; & iudicij diuini æquitatem debitâ prædicatione celebremus. Quomodò autē hæc, & alia quàm plurima teſtimonia, quibus aduerſarij abutuntur, intelligenda ſint, magnâ ex parte eſt iam à nobis ſuperiùs explicatum. ex quibus facilè apparet, quàm ſint diuinarum rerum ignari ij, qui ſibi tantùm arrogant, ut reliquos omnes intolerando faſtidio contemnant. Sed libenter ab illis audierim, cur Chriſtus hanc diſciplinam iis, quos diuinæ ſapientiæ muneribus inſtruxit, quibus arcana ſua patefecit, quos ſecum ſanctiſsimo fœdere conſociauit, quos deniquè ad orbem terrarum ſplendore ueræ pietatis illuſtrandum ſpiritus ſui facibus inflammauit, minimè tradiderit? Cur, quæſo, hæc tanta myſteria diſcipulis ſuis ſanctiſsimis, atque chariſsimis, quibuſcum omnia noſtræ ſalutis conſilia familiariſsimè communicauit, cælata eſſe uoluit? Num, ut ea Luthero homini ſceleſtiſsimo & impuriſsimo, maturis temporibus explicanda reſeruaret, maioreque ſapientiâ miniſtrum libidinis, quàm honeſtatis magiſtros erudiret? Nunquàm enim Chriſtus eas iudicij ſui cauſas expoſuit, quas homo ingenioſus poſt multa ſæcula commentus fuit: ſed alias multò certè magis æquitati ſuæ conſentaneas. Illum igitur audiamus, non implicatè & obſcurè; ſed planè atque dilucidè iudicij ſui cauſas aperientem. Ait enim futurū, ut dicat improbis, Ite maledicti in ignem æternum. Plena horroris uox, grauis & dira ſententia, terribile atque tremen-

dum

dum ſupplicium. ſed tantæ ſæueritatis rationem uideamus. Num eam cauſam affert, quòd lues quædam tabifica naturali contagio ad eos permanârit, eâque de causâ ſint crimine primi parentis infecti? minimè uerò. Num illud fortaſſe, eos fuiſſe iam indè ab omni æternitate ſempiterno exitio deuotos, ut eſſent uidelicet, in quorum ſupplicio Deus ſine ullâ graui cauſâ iram effunderet? nihil horum. Quid igitur dicit? Eſuriui, & non dediſtis mihi cibum; ſitiui, & non dediſtis mihi potum: peregrinus eram, & non hoſpitio recepiſtis me: nudus, & non operuiſtis me: infirmus, & uinctus, & non uiſitaſtis me. Delinquere igitur in officio, charitatis ſtudia contemnere, generis humani ſocietatem uiolare, egentes & afflictos in calamitate deſpicere; eſt, quod homines in ſempiterna ſupplicia deducit, non ſempiterna neceſsitas. Hoc enim eſſe in noſtrâ poteſtate ſitum, ipſius diuini iudicij ſeueritas apertè declarat. Nunquàm enim tam ſeuerè in crimina uindicaſſet ſumma illa ſapientia, niſi uidiſſet homines nullo modo fuiſſe ad flagitium & impuritatem adactos, ſed ipſos liberè & ſpōtè flagitia ſuſcepiſſe, atque in peſtem uoluntate ſuâ irruiſſe. Aliter enim nunquàm dixiſſet, interitum noſtrum à nobis ipſis prouenire. nunquàm item illud, Ite in ignem, quod uobis ipſis incendiſtis. nunquàm tam crebrò nos ad reſipiſcendum inuitaſſet. nunquàm certam ſpem ſalutis iis, qui uellent ad officium reuerti, tam multis in locis oſtendiſſet. Neque enim, ut apud Ezechielem inquit, mortem expetit hominum: ſed omnibus ſalutem offert, atque præſens auxilium pollicetur. Non delector, inquit, morientis interitu: reuertimini, & uiuite. Nos igitur, nos ipſi exitium nobis afferimus: nos ſcelere & amentiâ noſtrâ in peſtem incurrimus: nec eſt, cur noſtræ calamitatis cauſam ad Deum non ad nos ipſos referamus. Nobis enim optio data eſt, utrum uelimus, uel uitâ ſempiternâ frui, uel morte ſempiternâ deleri. Quocircà Moſes cælum atque terram inuocat, clariſsimâque uoce perditorum hominum impietatem refutat, atque utrunque in poteſtate noſtrâ ſitum demonſtrat. Obteſtor, inquit, hodiè cælum & terram, quòd propoſuerim uobis uitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Quid aliorum Prophetarum teſtimonia colligam, quibus Deus teſtificatur ſe omnium ſalutem procurare;

nec ſe quidquam prætermittere, quod ad eorum uitam tuendam pertineret; ſed homines perfidiâ & improbitate ſuâ corruere? Quale eſt illud Iſaiæ: Nunc, inquit, uiri Ieruſalem, & habitatores Iudà, eſtote iudices inter me & uineam meam. quid eſt, quod debui facere uineæ meæ, & non feci ei? Non recuſat, quò minùs, ſi fuiſſet ab illo quidquam in uineæ ſuæ, hoc eſt in hominum culturâ, prætermiſſum, inclementer agere putetur, cùm eos, qui peccauerunt, ulciſcitur. Longùm eſſet, ſi uellem reliqua omnia conſectari: illud igitur tantùm adducam ipſius Chriſti teſtimonium, quo de hominum, benignitatem illius ingratè repudiantium, improbitate conqueritur. Quoties, inquit, uolui congregare filios tuos, ſicut gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti. Cernis hîc immenſam Dei benignitatem homines ad ſalutem euocantem? cernis rurſus hominum ſcelus & improbitatem, cum diuinâ clementiâ certantem? Et tamen alias humanæ ruinæ cauſas inquires? & tamen ſcelere infandò numen diuinum uiolabis? & tamen omnia deteſtanda facinora in ſummam illam æquitatem coniicies? et tamen humanæ impuritatis labem, nequitiam, turpitudinem ad illum ſanctiſsimum Dominum reuocabis? & tamen illi malorum omnium cauſam aſsignabis? & tamen illi temeritatem, ſæuitiam, crudelitatem, immanem importunamque naturam affinges? O monſtrum, ô portentum omniũ, quæ unquàm in terris extitêre, truculentiſsimum & immaniſſimum. Quæ te tanta amentia uexat, tantum ſcelus exagitat, tantus morbus excruciat, ut tibi totam mentem & ſenſus eripiat? Tu'ne ſanctiſſimo numini tam inſigne conuitium facere auſus es? tu illi totius æquitatis, ſalutis auctori, bonorum omnium principio, tantum dedecus inurere conatus es? Non numen illius timebis? non iudicium illius horrebis? non ad cæli conſpectum trepidabis? Sed primùm quidem temeritas atque libido te præcipitem egêre: deindê impietatis ſcelus & audacia te concitauêre, ut bellum contra cælum ſuſciperes; omnia pudoris ſepta reuelleres; diuina iura conculcares; pietatis ruinas ederes; diuinum numen, quòd in te fuit, infando conuitio maculares. Quarè minimè mirandum eſt, quòd accepimus te etiam, antequàm è uitâ diſcederes, peſtiferi Dæmonis incurſu ſæpenumerò uexatum & excruciatum fuiſſe, atque terroribus

929

roribus obiectis frequenter exanimatum. Neque enim fieri poteſt, quin tantum ſcelus, furor immanis & acerbum oppreſſæ conſcientiæ ſupplicium repentè conſequatur. Nullum enim ſcelus, fuit poſt homines natos atrocius, nullum dirius, nullum peſtilentius. ſimul enim omne uitæ ſtatum perturbat; & Deo ſcelerum omnium cauſas aſsignat. Et admiramur fuiſſe aliquem tantâ ſtupiditate atque feritate præditum, qui Deum eſſe negaret, omnemque uim diuinam impiâ oratione conuelleret. At quantò impurior Lutherus, qui Deum fingit, non modò naturâ maleficum & iniuſtum; ſed immanem etiam atque truculentum, pœnas de ſceleribus, quorum ipſe molitor & effector fuit, ex aliis, qui nihil omnino commiſêre, nimis crudeliter exigentem. Multò enim tolerabilius eſt, Deũ non putare; quàm iniquitati & ſceleri affinem putare. Si igitur ſummum illum Dominum, omnia poteſtate & numine ſuo continentem, colendum omni religione & ſanctitate cenſemus; ſi rectiſsima atque ſanctiſsima illius iudicia metuimus; ſi omnem ſceleris & impietatis contagionem execramur; ſi peſtem à nobis auertere, ſi cladem arcere, ſi ſempiternum exitium uitare cupimus: eſt omnis impuri hominis amentia repellenda, oratio illius deteſtanda, ſcelerisque illius contagio ſummoperè uitanda: ne mentes noſtras uenenò mortifero peſtilentiſsimi erroris inficiat; aut aliquâ certè leuiſsimâ flagitij notâ commaculet: idque ſtatuendum, quod eſt Dei maieſtati decorum, quod illius iuſtitiæ & æquitati conſentaneum, quod etiam cum eiuſdem ſapientiâ congruens, & benignitati illius accommodatum, quod deniquè omnes Dei leges & inſtituta, omniaque oracula ſummâ conſenſione teſtificantur: nempe liberum eſſe nobis omnibus, uel opera pia atque ſancta moliri; uel flagitium & impuritatem ſuſcipere, tetriſque criminibus alligari.

LIBRI OCTAVI FINIS.

HIERONYMI OSORII

DE IVSTITIA

LIBER NONVS.

TEMERITATEM & impudentiam eorum, qui libertatem humanæ uoluntatis oppugnant, iam ſatis conuictam arbitror. Sed occurritur nobis à quibuſdam prædeſtinationis nomine: in cuius explicatione, non tantùm aduerſarij, ſed multi etiam ex noſtris nobis moleſti interdum ſunt. Statuunt enim eſſe iam ab æterno tempore definitum, ut alij perpetuò crucientur: alij uerò ad immortalem atque beatam uitam deducantur. Cùm autem decreta diuina non poſsint ullis rationibus immutari; eſſe iam ratum & fixum id, quod eſt cuilibet euenturum. Neque enim poteſt ueritas ſempiterna in falſum conuerti; neque diuina ſapientia rebus ullis incidentibus uariari. Eſſe igitur iam cuilibet id neceſſariò perferendum, quod eſt ex æternitate præfinitum. In quo quidem non uideo, cur non ſanctorum ferè omnium ueſtigia ſequar, qui de hac quæſtione copioſiſsimè diſputauerunt. Vt enim à Clemente & Origene & Euſebio, ad Hieronymum uſq; peruenias; aut, ut uerius dicam, ab Apoſtolorum temporibus ad Auguſtinum uſque, ſeriem hominum clariſsimorum oratione recenſeas: omnes uidebis in hac ſententiâ fuiſſe, ut Deus ab æterno tempore, ſecundum quod nouerat euenturum id, quod erat in hominum poteſtate relinquendum: ita de ſingulis hominum perſonis ſtatuiſſe. Verbi gratiâ, præuidit Iudam eſſe Chriſtum proditurum: & idcircò Iudam multò antè, quàm naſceretur, improbauit, & exitio ſempiterno deſtinauit. Similiter

liter proſpexit in Petro fidem: ob quam illi miſericordiam tribuere à tempore ſempiterno conſtituit. In hac eâdem ſententiâ fuit Auguſtinus, ut illius ſcripta declarant: ſed aliquando tandem à reliquis omnibus, atque à ſe ipſo diſceſsit. Cùm enim eſſet illi cum Pelagio acre certamen inſtitutum, qui hominum meritis tantùm tribuebat, ut uix ullum gratiæ diuinæ locum relinqueret: ueritus eſt, ne, ſi fateretur, prænotionem rerum futurarum iudiciis diuinis cauſam attuliſſe, cogeretur fateri, præuiſa merita cauſam diuinæ clementiæ dediſſe. Vt igitur id uitaret incommodum, hæc inuertit, ut diceret, non quia fidelis erat futurus Petrus, electum fuiſſe: ſed ideò fidelẽ fuiſſe, quia fuit electus. Vndè ſequitur, Iudam uerbi gratiâ non ex æterno tempore improbatum fuiſſe, quòd erat Chriſtũ nefariè proditurus: ſed ideò Chriſtum prodidiſſe, quia decreto diuino fuerat improbatus. Cùm autem multi poſt illum nefas eſſe ducerent, à uiro ſanctiſsimo, atque doctiſsimo diſſentire; neque tam rationum momenta ponderarent, quàm auctoritatem ſequerentur; neque, quid alij uiri non minore doctrinâ & auctoritate præditi dixiſſent, acutè animaduerterent: effectum tandem eſt, ut nulla ſit in ſcholis ſententia, neque maiore contentione, neque minore rationum præſidio defenſa. In eo igitur perſeuerant, ut dicant; quia Iudas improbatus fuit, ideò nefarium fuiſſe: non contrà, quia nefarius erat futurus, anteà improbatum fuiſſe. Si quæras, cur fuerit improbatus, non aliud dicunt, quàm id, quod ab aduerſariis etiam dicitur; nullam diuinæ uoluntatis cauſam eſſe. callidè quidem, & nimis acutè. Dum enim leuem plagam repellunt, grauiſsimum uulnus accipiunt: & dum ſuburbana tuguria defendunt, in arcem hoſtes admittunt. In eas enim difficulates delabuntur, ut eam neceſsitatem, quam negant, eſſe confirment inuiti. Non uident enim humani arbitrij libertatem tolli funditùs, ſi in eá ſententiâ perſiſtant. Nam, ſi Iudas non propter ſuum ſcelus fuit improbatus; ſed quia improbatus antè fuit, ideò ſceleratus extitit: ſcelus & exitium Iudæ non ex ipſo, ſed ex diuinâ uoluntate fluxit. nec enim Iudas id uitare potuit, quod erat iam diuinâ uoluntate definitum. ergo in fraudem illam neceſſariò incidit. Vt igitur omnia circunſpicias, nullam rationem reperies, qua poſsis ullo modo uoluntatis humanæ liber-

tatem tueri. In quo quidem ualde admirandum eſt, quid illis in mentem uenerit uereri, ne cum Pelagio facerent, ſi cum Baſilio, uel Ambroſio, uel Hieronymo, uel Chriſoſtomo, uel aliis uiris ſanctiſsimis atque doctrinæ gloriâ præſtantibus idem ſenſiſſent. Num ex eorum ſententiis efficitur, hominum meritis eſſe Dei gratiam tributam? nullo modo. nec enim dicunt Deum aliquid in hominibus prouidiſſe, propter quod ullis eorum meritis, aut ullo iuris præſcripto cogeretur, eos in gratiam ſuam recipere. tunc enim gratia non eſſet gratia. Aliquid tamen in Paulo prouidit, quod in multis aliis minimè futurum prouidit. quod, uel aduerſario teſte, conuincam. Quid enim? non'ne fateris inexplicabili iudicio Paulum electum fuiſſe, phariſæos autem reliquos improbatos? At, in iudicio ratio ſubſit, opus eſt: & electionis nomen aliquid eſſe in re ſcelectâ declarat, propter quod electa ſit. Vt igitur id non poſsim explicare, quid Deus in eligendo Paulo ſecutus ſit: id tamen poſſum aſſerere, aliquid in Paulo præſenſiſſe, quod in multis aliis non præſenſit: & ideò Paulo clementer ignouit; reliquos autem Pauli diſsimiles iuſtiſsimo iudicio peruertit. Vt tamen aliquam rationem aſsignemus, ſtatuendum in primis eſt, omnes improbos iuſto iudicio damnandos. Iuſtum autem iudicium tum de unoquoque fit, cùm id, quod eſt ab improbo liberè ſuſceptum, iuſtitiæ ponderibus examinatur: non cùm illius crimen aliundè fluxiſſe perhibetur. Non igitur propter id, quod Deus hominem exitio deſtinauit: ſed quia homo ſcelera exitio digna conflauit, iudicio capitis accerſitur. Nam, quæſo, cùm extremo tempore Chriſtus contra impios ſententiam proferet, utrum'ne cenſes, illos propter impietatis ſcelus eſſe damnandos? an propter iudicis ſententiam ſcelere impietatis alligandos? Non puto te adeò amentem eſſe, ut ſtatuas, non ſcelus commiſſum damnationis cauſam allaturum: ſed potiùs ipſam ſententiam ſcelus, quod nullum ante damnationem fuerat, effecturam. ſcelus igitur antegreſſum eſt, iudicium deindè conſequutum. Quod igitur de extremo iudicio ſtatuis, idem de primo illo atque ſempiterno iudicio eſt tibi neceſſariò confitendum. apud Deum enim nihil inter præteritum atque futurum intereſt; cùm illi omnia præſentia ſint, æuique totius æternitatem ſit infinitâ mente complexus. Priùs igitur uidit impu-

rum hominem obſtinato animo in flagitio permanſurum, atque clementiam illius omnino repudiaturum; quàm illum decreto ſuo improbaret. aliter enim in hominis iudicio, non de homine, ſed de uoluntate propriâ iudicaret. Quod ſi fieret, iniquitas in illius iudicio uerſaretur. Ergo futuri criminis præ notio iudicium illud Dei anteceſsit, quo ſceleratos, antequàm geniti eſſent, improbauit, atque ſempiterno exitio deuouit: anteceſsit, inquam, non tempore, ſed causâ, ut ita dicam, & ratione. Quia igitur erant contumaciter ſcelus amplexuri, atque aures uocibus diuinis uſque ad extremum ſpiritum occluſuri; ideò fuerunt anticipato Dei iudicio damnati. Quamuis enim eorum peccatum, ad futurum tempus pertineret; tamen, quaſi iam eſſet opere tranſactum, ſemper ad Dei iudicium reuocari potuit. Quia igitur, ut uno uerbo dicam, erant infideles futuri, & Dei clementiam aſpernaturi; ideò fuerunt ad ſempiternum ſupplicium reſeruati: non tamen è contrario. Iuſtè igitur diuino iudicio improbati ſunt. nouerat enim diuina mens fore, ut hi mallent ſempiternis tenebris ſepeliri, quàm intra mentem ſuam diuinum lumen admittere. Quod ſi fuerit nobis firmè conſtitutum, iam licebit intueri rationem, cur Deus aliquem ad gloriam, antequàm aliquid, ut Paulus inquit, uel boni, uel mali, poſsit efficere, clementiſsimè deſtinârit. Prænouit enim eos non ſemper perfidiam ſuam, tanquàm molem aliquam, oppoſituros; ſed tandem à ſe impedimenta omnia repulſuros, ut ita luce diffusâ, quid ſequendum eſſet, perſpicuè cernerent; atque oblatâ ope confirmati, ad ſempiternum decus aſpirarent. Quia igitur futurum erat, ut non opem atque gratiam diuinam ad extremum uſque repellerent, & diuinam clementiam aſpernarentur: ideò fuerunt à Deo digni reputati, in quos opes benignitatis ſuæ congereret. omnibus enim immenſa illa benignitas conſultum eſſe uult. Sed, cùm neminem rationis participem cogat, ſed tantùm admoneat, & inuitet; euenit, ut aliis benignitatem ſuam tribuat, iis nempe, qui eam non aſpernantur: ab aliis uerò eam remoueat, qui uidelicet eam à ſe ſponte ſuâ reiiciunt. Vt enim, cùm ſol omnia, quæ ſunt aperta, clariſsimâ luce colluſtrat, liberum eſt cuilibet, uel radios illius intra ædes ſuas admittere; uel feneſtris clauſis & omnibus rimis diligen-

ligenter obſtructis, tenebris immergi: ita, cùm diuinus ſpiritus lumen illud gratiæ ſuæ diffundit, omneſque mortales ad ſalutem uocat; eſt in uniuſcuiuſque poteſtate, uel lumen illud mente recipere; uel obiectis perfidiæ molibus, omnes mentis aditus, ne ad ſe lumen illud perueniat, obturare. Qui igitur diuinis monitis aſſentitur, ſeque illis audientem præbet; is eſt diuinæ clementiæ particeps, illiusque radiis illuſtrarur: qui uerò ea contumaciter repudiat, quod etiam eſt in cuiuslibet poteſtate ſitum, is iuſtè damnatur. Cùm autem utrunque ſit ab infinito tempore prouiſum, non ſine cauſâ alij ſunt ad beatitudinem, alij autem ad miſeriam deſignati. Vrgent tamen quidam, & nihil remittunt. id enim ipſum, quod aſſerimus, nempe eſſe cuiuis liberum, uel diuinis monitis aſſentiri, non homini, ſed Deo tantùm eſſe tribuendum. Verbi gratiâ, ſi poſitum fuerit eodem ſpiritus appulſu fuiſſe Iudam uocatum, quo Petrus; tum, quòd Petrus ſe ſpiritu duci permiſerit, Iudas autem ſpiritui reſtiterit, id à Deo tantùm eſſe. Itaque diſtinctionem miram adhibent. aſſerunt enim aliis quidem auxilium à Deo ſufficiens illud quidem, ſed minimè efficax afferri, alios autem efficaciter adiuuari. Eâ igitur de cauſâ fieri, ut electi quidem, diuino impulſu commoti, pietatem colant, improbati uerò in impietate perſiſtant. Quamuis enim improbi ſufficiens auxilium habuerint; ita ut, ſi uellent, abſque ullo dubio ſeruarentur: tamen uim illam efficacem auxilio diuino defuiſſe; quæ ſi ad fuiſſet, planè diuinæ uocationi aſſentirentur, atq; ita iuſtitiam obtinerent. Vocari igitur illos ad ſalutem, nō negāt: ſed efficaciter uocari, id planè negant. Itaq; concludunt hoc totum, quod quidam Deo aſſentiatur, alius uerò minimè aſſentiatur, à Deo effici; qui aliū uoluit efficaci ope ſtabilire, aliū uerò ope illâ efficaci deſtituit. Quo quid dici poteſt abſurdius? primùm enim, ſi non poſſum aſſentiri Deo, niſi Deus ipſe, ut aſſentiar, efficiat; tota mihi ad eligendum libertas eripitur. aut enim hoc mihi liberum eſt, aut nihil omnino eſt. Deindè, quid appellent ſufficiens auxilium, non prorſus intelligo. nam, ſi hoc, quod unus diuinæ uocationi aſſentiatur, alius non aſſentiatur, hoc nullo modo ex cuiuſque electione prouenit, ſed à Deo tantùm, qui efficit, ut hic uellet aſſentiri, alius uerò nollet: fateantur neceſſe eſt, neminem aſſentiri poſſe,

animumque

animumque ad obediendum inducere, niſi Deus illius uoluntatem omnino impellat, atque obedire cogat. Ergo, niſi mens mea ad aſſentiendum efficaciter fuerit impulſa, auxilium mihi allatum ſufficiens non erit. Ridiculè igitur appellant auxilium ſufficiens id, quo iuuari nullo modo poſſum. Si uelis, inquiunt, iuuabit. Quid refert? uelle enim non poſſum, niſi Deus, ut uelim, efficiat. Si igitur non facit, ut uelim, cùm ego ſine ope illius uelle non poſsim, auxilium illud nullo modo ſufficiens eſt. Quorſum igitur attinet à Deo uocari, qui Deum non poteſt audire, ſine illius ope, eademque omnino ope deſtituitur? Hoc enim non eſſet miſeros homines ad ſalutem uocare, ſed eorum miſeriis illudere. Quòd ſi ita eſt, cur non Lutherum ſequimur, libertatem humanæ uoluntatis funditùs euertentem? cur non Caluinum audimus, diſcrimen illud inter neceſsitatē & coactionem inaniter afferentem? Qui enim nobis Deo aſſentiendi uel non aſſentiendi libertatem tollit; libertatē omnino tollit, uolūtatemq; ipſam arctiſsimis uinculis aſtringit. Qui rurſus Dei auxilium ſufficiens, minimè tamen efficax inducunt; nos neceſſariò peccare, non tamen ad peccandum cogi, quia non inuiti peccamus, affirmant. fateantur enim neceſſe eſt, nos quidem poſſe, ſi uelimus, officium tueri; non poſſe tamen uelle ullo modo, niſi Deus efficaci, ut dicunt, ope ad uolendum impellat. Quod cùm non facit, efficitur, ut neceſſariò peccent, qui peccant: quamuis non inuiti peccent, quia non poſſunt uelle pietatis officio perfungi eò, quòd efficaci ope deſeruntur. Inconſideratè igitur homines minimè mali ea dicunt, quibus poſitis, atque conſtitutis; hoſtium impietas atque perfidia confirmatur. Neque tamen illam uocationem, qua improbi atque in ſcelere obſtinati à Deo uocantur, efficacem dicimus: ſed per impios ſtetiſſe dicimus, quò minùs efficax eſſet. Certè enim potuiſſent uelle, potuiſſent aſſentiri, potuiſſent animum ad obediendum inducere. quod ſi feciſſent, iuſtitiæ diuinæ, abſque ullo dubio compotes extitiſſent. At Deus eſt, qui dat uelle, & perficere, ut Paulus affirmat. Optimè: niſi enim me is ſpiritu ſuo impuliſſet, niſi mentem meam crebris conſiliis & monitis incitaſſet, nunquàm ego quidquam præclari uoluiſſem. is tamen benignitatis ſuæ munera non contumacibus & obſtinatis elargitur. Fecit igitur, ut uellem,

qui

qui ſi mihi non opes ſuas clementer obtuliſſet, non potuiſſem earum deſiderio teneri: & tamen liberum & integrum mihi reliquit, uel illius benignitatem gratâ uoluntate proſequi, uel contumaciter aſpernari. Ergo, inquies, licet noſtram ſalutem nobis ipſis aſcribere. Minimè, inquam, licet. neque enim ſalutis noſtræ cauſa fuit in nobis, ſed in diuinâ clementiâ, quæ nullis noſtris meritis, nos infinitis morbis oppreſſos, maximisque difficultatibus impeditos repentè ſanauit. Multùm enim intereſt, utrum aliquid eiuſmodi ſit, quod ui ſuâ quidquàm efficiat; an eiuſmodi, cum quo aliquid effici neceſſe ſit. Deus autem ſolus efficit ſalutem noſtram: eam tamen non abſque noſtræ uoluntatis inductione unquàm efficiet. Cauſa autē propriè in eo tantùm, qui efficit; non in eo, ſine quo opus commodè fieri non poteſt, ponenda eſt. Neque periculum eſt, ne ſtatim diuinum iuſtitiæ beneficium meritis humanis aſsignemus. Primùm quidem fides illa, atque uoluntatis inductio maximâ ex parte ad Dei munus atque beneficium reuocanda eſt. Deindè nihil ex ſe meretur illa fides, niſi ſecundum Dei clementiam & benignitatem, quæ illam reputat ad iuſtitiam: non quòd fides per ſe iuſtitiæ præmio digna ſit, ſed quia magnificentiſsimus ille rerum omnium Dominus, qui non ſecundum debitum, ſed ſecundum gratiam, fidem remunerat, fidem quaſi dignam iuſtitiâ in gratiam recipit, eamque iuſtitiæ cultu confeſtim exornat. Non igitur dicendum, ut quidam olim aſſerebant, primam fidei inchoationem à nobis eſſe; ſtabilitatem uerò & incrementum eſſe ad Dei benignitatem referendum: ſiquidem omne fidei principium fuit diuinis uocibus excitatum. fides enim ex auditu, auditus autem per uerbum Dei. Nec dicendum rurſus cum aliis, fidem à Deo ſumi; illius uerò firmitatem & amplificationem ſtudio & induſtriâ noſtrâ contineri. Deus enim eſt, cuius ope & benignitate fidem & officium tuemur: & fidei muneribus atque beneficiis augemur; ita ut neque qui plantat, ſit aliquid; neque qui rigat: ſed, qui incrementum dat, Deus. Is igitur eſt, qui fidem non tantùm à principio excitat; ſed excitatam tuetur, & amplificat. Hoc tamen dicimus, neque fidei initium neque progreſsionem, in nobis abſque libero conſenſu uoluntatis effici, aut effectum ſtabiliri. Poſſumus enim ſemper, ubi

ubi uelimus, omnem Dei opem aſpernari. Quod cùm non facimus, cùm opem à Deo oblatam gratâ uoluntate proſequimur: nullo modò eâ fide Deum nobis aſtringimus, ut eâ ratione dicamus, meritis noſtris fuiſſe illius beneficia tributa. Neque ipſa fides ſibi quidquam aſſumit, neque ſe ipſâ nititur, atque confidit (ſic enim fides non eſſet, ſed temeritas & confidentia nominanda) ſed omnia in Dei bonitate ponit: illius ope & gratiâ nititur: in illius mentem reſpicit: illius fiduciâ concitatur; atque diuino ſpiritu, tanquàm alis ſubnixa, in cælum euolat. Itaque initium fidei, atque progreſſio illius, & amplitudo, cùm tota ſit diuinâ gratiâ & ope firmata; Deum non aſtringit ipſa per ſe: quinpotiùs, ipſa diuinæ gratiæ eſt omnibus modis alligata. Fingamus enim cogitatione, hominem quendam in latrones incidiſſe, à quibus ſpoliatus, atque uulneribus conciſus ita ſit, ut uitam omnino deſperet. Interueniat autem caſu aliquis Medicinæ gloriâ præſtans, qui remediis ſalutaribus facilè queat hominem ſaucium, & animam iam propemodùm efflantem, in priſtinam ſanitatem reſtituere: nihilque aliud ab illo requirat, quàm ut ſe curari permittat: multiſque argumentis auctoritatem ſuam conſtituat: atque doceat, omnem ſpem recuperandæ ſanitatis, in illâ arte, quam ſe teuere profitetur, eſſe reponendam. Id ſi ægroto perſuaſerit, atque confeſtim ei ſalutare remedium adhibeat; quo tandem beneficio Medicus ei aſtrictus eſt, qui ſanari uoluit? Nullo certè. imò, qui fuit illius ope in ſanitatem reſtitutus, illi uitam debet: eritque ſceleſtiſſimus iudicandus, ſi in optimum Medicum ingratus extiterit. Quid, ſi princeps ditiſsimus hominem inopem & egentem opibus ſuis locupletare ſtudeat? num dicemus principem illum eſſe homini illi obligatum, quòd opes, quibus indigebat, minimè aſpernatus ſit? Minimè certè. quin potiùs egens homo omnia uitæ ſtudia illi debet, cuius opibus indigentiam ſuam ſubleuatam cernit. Ergo, cùm in nobis liberam aſſentiendi facultatem relictam dicimus; non continuò gloriam gratiæ diuinæ præripimus; ſiquidem omnes opes atque facultates, omnia bona, quibus affluimus, Deo nos ad ſalutem abſque ullis noſtris meritis clementiſsimè uocanti, lucemque ſuam porrigenti, & auxilium pollicenti, & magnificentiſsimè conferenti;

accepta referimus. Itaque in noſtrâ ſalute clementiam illius, non ſtudium noſtrum extollimus: in impiorum interitu non iudicij iniquitatem affingimus, ſed ſanctiſsimi iudicij ſanctitatem celebramus. Quid enim iuſtius, quàm homines, qui præ libidine ſalutem ſuam prodidêre, Deum contempsêre, aures ſuas uocibus illius occlusêre, & cum benignitate ſummi illius Domini uſque ad extremum certauêre; tanti ſceleris atque tantæ contumaciæ pœnas expendere? Ergo hæc futura impiorum hominum in ſcelere pertinacia, omnibus antè ſæculis à Deo prouiſa, fecit, ut Deus eos iuſtiſsimè multò ante, quàm naſcerentur, improbaret. Contrà uerò, huius impedimenti remotio Dei clementiam allexit, ut eos, qui non erant perpetuò contrà illius gratiam & benignitatem obſtinatis animis pugnaturi, clementer eligeret. Non igitur dicimus Deum nobis aliquo iuris nexu obligatum fuiſſe. quis enim dedit ei prior, & retribuetur ei? quibus igitur ſalutem confert, clementiſsimè confert. Hoc tamen dicimus, poſſe nos nobis ipſis deeſſe, poſſe inuitantis liberalitatem aſpernari, poſſe uel oblatam gratiam repudiare, uel iam acquiſitam abiicere. quocircà Paulus ad Hebræos ſcribens admonet, ne deſint ipſi gratiæ Dei. Vtrum autem horum facturi ſumus, fuit à Deo ab æterno tempore prouiſum. id igitur eum impulit, ut alios à principio beatos, alios miſeros eſſe uellet: neque ea diuinæ mentis prouiſio, conſiliis humanis ullam neceſsitatem affert. Vt enim, cùm uideo hominem amentiâ præcipitem in exitium ſponte ſuâ ferri; non ideò furit ille, quia furentem illum cerno; ſed ideò cerno furentem, quia ante oculos meos furit: ita, cùm Deus hominem omnibus antè ſæculis peccaturum nouit, non ideò peccat homo, quia fuit peccatum illius à Deo præuiſum: ſed ideò præuidit Deus peccatum illius, quia is homo erat peccaturus. Quòd ſi dicas cum Caluinò, Deum futura præuidere non poſſe, niſi quæ fuerint ab illo deſignata; ita ut, ſi peccata prænouit; ſit aſſerendum, peccata illius conſilio deſignata fuiſſe: non ſolùm Deum iniquum facis, uerùm etiam diuinitate ſpolias. Nihil enim tam uidetur eſſe diuinum, quàm futura prænoſcere. Vndè ſcriptum eſt apud Iſaiam; Annunciate, quæ uentura ſunt in futurum: & ſciemus, quòd Dij eſtis uos. Ea autem, quæ cauſis neceſſariis continentur,

tur, non tam futura, quàm præſentia ſunt. quocircà Aſtrologi, cùm defectus Solis atque Lunæ multò antè prædicunt, non diuinant. Si igitur Deum nihil aliud præuidere, quàm quod ipſius immutabili decreto continetur, aſſeris: Deo nihilo plus tribuis, quàm Aſtrologis: quo quid dici poteſt amentius? Quòd ſi non intelligis, quomodò Deus immensâ & infinitâ ſapientiâ, omnia quæ ſunt euentura, ſiue illa ſint ui illius efficienda, ſiue benignitate illius toleranda, atq; rurſus ad conſilij ſui ordinem reuocanda, præſentiat: mirum non eſt; quando neque illius naturam potes mente comprehendere, neque quanta ſit illius maieſtas, quanta uis atque prouidentia ſuſpicari. Sunt tamen, qui nimis imperitè rationem hanc totam exagitent. Hinc enim ſequi dicunt, ut Dei præſcientia à rebus pendeat. Quid hîc pendére appellent, neſcio. Num uim illam intelligendi, atque omnia prouidendi, à rebus futuris ſumi? nemo tam excors eſt, qui illud ſecum ſtatuat. Siquidem ne nos quidem ipſi, cùm inſitam intelligentiam in res aliquas oblatas intendimus, eam uim ab ipſis rebus ſumimus: ſed illam intelligentiam, quam habemus, in earum rerum explicatione exercemus. Sic diuinam præſcientiam dicimus, non à rebus futuris ſumi; ſed in ea tantùm, quæ futura ſunt, intendi: ita ut, ſi futura non ſint, nullo modo ea futura prouideat. quemadmodùm neque quidquam iudicaret, niſi aliquid eſſet iudicio illius examinandum: neque aliquid deniquè prouideret, niſi futurum eſſet aliquid prouidentiâ illius dirigendum. Si hoc pendére aliundè appellant; appellent ſanè, quo uelint nomine: dummodò intelligant, nihil abſurdi in hac ſententiâ contineri. Fatemur enim Deum futura non præuidere, niſi quia futura ſint. Ergo, inquies, id non poteſt non euenire: neceſſariò igitur eueniet. ſecùs enim ueritas illa ſempiterna poſſet in falſum conuerti. Vidit uerbi gratiâ Deus Iudam peccaturum: peccabit igitur Iudas neceſſariò. pugnant enim hæc inter ſe, prænouit Deus Iudam peccaturum, & Iudas non neceſſariò peccabit. Si enim liberè peccabit, erit igitur in illo non peccare. ponamus igitur non peccare, cùm utrũuis illi liberum ſit. ſi igitur non peccauerit, falli poterit diuina præſcientia. Quòd ſi fieri non poteſt, ut aliquid Deum fallat; eueniat opus eſt omnino, quod Deus futurum eſſe præ-

ſenſit. Itaque efficitur omnia neceſſariò euenire. Hæc qui ſic colligunt, minimè uident ſe contra Dialecticam diſciplinam argumentari. Sic enim traditur, ſublato eo, quod conſequens eſt, tolli etiam, quod antecedit. In reciprocis igitur enunciationibus, cùm alteram altera mutuò conſequatur, unâ peremptâ, & alteram perimi, atque tolli neceſſe eſt. Veluti hominem eſſe, & rationis eſſe participem reciproca ſunt. mutuò enim ſe conſequuntur. Si enim homo eſt, rationis particeps eſt. Si igitur è contrario rationis particeps non eſt, homo certè non eſt. Cùm igitur Iudam peccaturum, & Deum id peccatum ex æternitate omni prouidiſſe; ſint reciproca (ſi enim Iudas peccaturus erat, id peccatum fuit antè præuiſum: & ſi fuit præuiſum, erat peccaturus) efficitur, ut, ſi peccaturus non fuit, nec antè à Deo peccatum illius præuiſum fuerit. Si liberè, inquis, peccauit Iudas, potuit non peccare? Rectè ſanè. Ponamus non peccare? ut lubet, inquam; dummodò etiam id ponas, quod coſequens neceſſariò eſt: nempe Deum minimè eum peccaturum prouidiſſe. At, inquit, iam inter nos erat conſtitutum Deum id præuidiſſe? Erat quidem: ſed ita, ſi ille eſſet peccaturus. Sunt enim hæc connexa, & ita copulata, ut ſeiungi nequeant. nempe, quod futurum eſt, eſſe prouiſum: & quod prouiſum antè fuit, eſſe futurum: ita tamen (quemadmodum antè diſputauimus) ut illa prouiſio non neceſsitatem inferat; ſed, quorſum res caſura ſit, neceſſariò prænoſcat. Quoties igitur aliquid futurum negas; toties id, quod eſt conſequens, negare neceſſe eſt: nempe id ipſum fuiſſe antè à Deo cognitum, nempe minimè futurum. Quod igitur tibi dabam, nempe Deum id antè cognouiſſe; eâ lege dabam, ut tu etiam mihi concederes, fore, ut Iudas, cùm utrunque in illus poteſtate fuiſſet, mallet tamen officium prodere, quàm debitam fidem tueri. Cùm igitur ſtatuis, Iudam maluiſſe permanere in fide; ſtatuas etiã opus eſt, non in illo perfidiam, ſed fidem fuiſſe præcognitam. Quod autem Dei præſcientia, decretum illius ſempiternum naturâ atque ratione ſemper antecedat; ita ut neque antè approbet, neque improbet quemquam ullo modo, quàm aliquid in iis, de quibus ſtatuit, antè proſpiciat: non tantùm ſanctorum hominum auctoritate, ſed ſacrarum etiam literarum teſtimonio confirmari poteſt. Paulus

lus

lus enim, Quos præſciuit, inquit, & prædeſtinauit. Vides, quomodò præſcientiam anteire, conſequi autem prædeſtinationem demonſtret? In eâdem uerò Epiſtolâ ait: Vt ſecundum electionem Dei, propoſitum maneat, non ex operibus, ſed ex uocante; dictum eſt ipſi, quòd maior ſeruiat minori. Loquitur autem de Rebeccâ, quæ geminos filios aluo continebat. Hîc etiam electionis oſtendit propoſitum, hoc eſt anticipatum illud Dei iudicium, quo aliquem deſtinat ad æternam gloriam, ſemper antegredi. Licet enim doceat, non meritis hominum gratiam Dei conciliari (non enim, quòd electi aliquid in uitâ præclari geſsiſſent, fuerunt in gratiam Dei recepti: ſed, poſtquàm recepti fuerunt, tunc multa præclara geſſerunt) licet igitur doceat omnia debere gratiæ diuinæ tribui: oſtendit tamen, Deum elegiſſe, in quos gratiæ ſuæ opes conferret. Eâ autem ratione interdum fidelium nationem electionem appellat, quòd ſint à communi hominum multitudine ſcelecti. Quod, inquit ille, quærebat Iſrael, hoc non eſt conſecutus: electio autem eſt conſequuta. Vndè etiam paſsim omnes ſanctos appellat electos. Qui electos eſſe dicit, aliquid profectò in illis fuiſſe ſtatuit, quod in improbis non fuerit, ob quod facti ſunt clementiæ diuinæ participes. Electio enim rei alicuius, abſque aliquo diſcriminis in re ipsâ conſiſtentis iudicio, conſtare non poteſt. Quid autem Deus in eligendis hominibus ſequutus ſit, idem Paulus aperit dicens; Quid dicemus? quòd gentes, quæ non ſectabantur iuſtitiam, apprehenderunt iuſtitiam; iuſtitiam autem, quæ ex fide eſt. Iſrael uerò ſectando legem iuſtitiæ, in legem iuſtitiæ non peruenit. quare? quia non ex fide, ſed quaſi ex operibus legis. Quo in loco planè uidemus Deum in hominibus eligendis fidem præuidiſſe; in ſceleratis autem perfidiam, & arrogantiam, contumaciſque animi peruicaciam. Petrus item, cùm in principio Epiſtolæ ſuæ ſalutem aſcribit fidelibus, eos electos eſſe dicit, ſecundum Dei præſcientiam. In quo planè demonſtrat Dei prænotionem, ipſius præfinitionem, aut (ut iam trito more loquamur) prædeſtinationem, anteire. Ideò enim decreto ſuo aliquid de hominibus, qui nondum nati ſunt, antè definit: quia, quid ab illis gerendum ſit, antè cognoſcit. Sed quid aliorum teſtimonia conquirimus, cùm huius ſententiæ

auctorem

auctorem ipſum Dei filium habeamus? Nunquid id obſcurè pronunciat? nunquid inuolucris & ambagibus obſcuritatem rebus clariſsimis affert aliquando, & non potiùs apertiſsimè, quid de hoc ſtatuendum eſſet, exponit? Cùm enim in ſuorum conſpectum futuri iudicij rationem conſtituit; futurum ait, ut mittat electos in ſempiterni regni poſſeſsionem, quod paratum eſt, inquit, uobis à conſtitutione mundi. Per conſtitutionem mundi, non tam mundi huius naſcentis exordium, quàm ipſius deſignatio, mente diuinâ concepta, intelligenda eſt. quæ cùm ſempiterna ſit, nihil aliud eſt, eſſe regnum alicui à conſtitutione mundi paratum, quàm à ſempiterno tempore conſtitutum. Sed rationem, cur Deus ab æterno tempore quoſdam elegerit, & ad regnum immortale deſtinârit; conſequens eſt, ut ab eodem ſummo iudice attentiſsimis mētibus & auribus audiamus. Eſuriui enim, inquit ille, & dediſtis mihi cibum: ſitiui, & dediſtis mihi potū: hoſpes erā, & hoſpitio excepiſtis me: nudus, & operuiſtis me: infirmus, & uiſitaſtis me: carcere incluſus, & ueniſtis ad me. Quia ergo Pater uidit fore, ut hi Chriſtum fide cōciperent, eáq; fide tandem uehementiùs incitati, omnia benignitatis officia, cùm in omnes homines, tum uel maximè in Chriſti fratres atque membra conferrent: ideô à ſempiterno tempore regnum illis ſempiternum atque florentiſsimum deſignauit. ſequitur autem: Tunc dicet iis, qui à ſiniſtris eius erunt; diſcedite, maledicti, in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo, & Angelis eius. Hîc ſimiliter uidemus, eſſe iniuſtis ſupplicia æterno Dei conſilio definita. Si rationem exquiris, eam adducit, quòd fuerint in eum inclementes & inhumani; quòd nullum illius nomine in miſeros & afflictos officium benignitatis & clementiæ contulerint. Mentis igitur impiæ rebellio, duri & contumacis animi peruicacia, cum diuinâ lege pugnans, & eminens indè crudelitas & immanitas, diuinâ mente præcognita, fuit in cauſâ, cur iam ab æterno tempore Deus eos ſempiterno exitio deuouerit. Quid igitur? num grauiorem aliquem auctorem deſideras? audis diuinæ uocis oraculum: audis ueritatis ipſius ſempiternæ teſtimonium: audis ipſum Dei filium iudicij ſui rationem ſuis diſcipulis aperientem: & tamen hac diſciplinâ relictâ, alias rationes exquires? alias cauſas excogitabis? & ingenij tui acumen temerè iactabis? in

eosque te laqueos indues: quibus expediri nullo modo poſsis? Cùm igitur hæc ſententia, non modò ſit rectâ ratione, ſanctorumque hominum teſtimonio munita; cùm etiam ſit non ſolùm Apoſtolorum auctoritate comprobata, uerùm etiã Chriſti ipſius clariſsimâ uoce atque ſententiâ confirmata: ita tamen erimus imbecilli, ut propter inanes quoſdam Pelagij timores, & laruarum etiam formidines, illam tueri formidemus? Quid enim habet illa commune cum Pelagij impietate? Num aſſerit hominem abſque Dei gratiâ poſſe uitam ſuam rectè conſtituere? num in cælum poſſe quenqueam abſque diuinâ ope conſcendere? num Deum ad homines euocandos, clementiſsimè ſubleuandos, aliquot hominum meritis aſtringi potuiſſe? minimè quidem. Quid igitur? ne ab iis opinionibus, quæ quaſi dictata redduntur, diſcedamus, Chriſti ſententiam ſequi non audebimus? & hominum conſcientias curis triſtiſsimis afficiemus? perplexiſq; opinionibus nullum exitum habentibus multorum animos implicabimus? Quid enim magis poſsit mentem miſeri hominis afflictare, non reperio; quàm illa cura, quæ ſæpenumerò animos quorundam hominum peruagatur; dum cogitant, ſe ſe, ſi iam ſunt exitio deſtinati, non poſſe id effugere; ſed uelint, nolint, eſſe iam ſibi ſubeundam peſtem æternâ neceſsitate definitam: cùm facilè ſit hac communi ſanctorum, atque adeò Chriſti ſententiâ, poſſe quemlibet, ſi uelit, ſibi omnia de diuinâ bonitate & clementiâ polliceri? omnes enim poſſumus, Dei ope præmuniti, uitare ſcelus, & pietatem omni mente colere, & ſic beatis annumerari. Obiiciunt tamen quidam quæſtiones innumerabiles: qualis illa eſt de Tyriis, & Sidoniis, qui quidem, teſte Chriſto, ſi diuina illius opera uidiſſent, uitæ flagitia multis lacrymis expiaſſent; item de pueris infantibus, qui ſine luſtratione è uitâ diſcedunt; de iis etiam, qui in extremis atque ultimis gentibus poſiti ſunt, ad quos nunquàm Euangelium penetrauit. hos omnes diſputant, non perfidiâ ſuâ, neque enim unquàm Euangelium famâ & auditione perceperunt; ut eâ causâ dicamus eos interiiſſe, quòd Euangelio reſtiterint: ſed ideò tantùm, quòd fuerint à Deo improbati, periiſſe. Quibus omnibus, ut breuiter ſatisfaciam, ita reſpondebo. Tantâ ne eſtis confidentiâ, ut iam uobis omnia diuina conſilia comprehenſa putetis? ſic

enim

enim argumentamini, quaſi ſit neceſſe; ſi cauſæ ullæ ſint diuinorum conſiliorum, eas uobis cognitas eſſe. ex eo enim, quòd uobis cognitæ non ſunt; cauſas ſubeſſe negatis. Nam quid hoc aliud eſt? multi ſunt, qui intereunt: huius interitus cauſam non teneo: nulla igitur cauſa eſt, cur intereant. eſt igitur eorum interitus ad æternum decretum abſque ullâ cauſâ referendus. Sed libenter audierim, utrum'ne ſit æquius, ex illis diuini iudicij cauſis, quas mente comprehenſas teneo, colligere ea etiam, quorum cauſas non aſſequor, non ſine causâ & ratione conſtitui? an potiùs ex eo, quòd aliquam diuini iudicij rationem ignoro, eas etiam rationes, quas à Chriſto didici, uniuerſas negare? Exempli gratiâ. Corruit turris Siloë, atque ruinâ ſuâ ſceleratos homines oppreſsit. Vt autem è Chriſto didicimus, turris illa non abſque Dei conſilio corruit. uoluit enim Deus homines illos ſceleſtos conterere, ut illâ ſui iudicij ſignificatione, reliquos ſimili ſcelere conuictos à flagitio reuocaret. Si modò corruat domus aliqua, quæ ſatis firma uideatur, multosque mortales obruat; eſſet'ne magis piæ rationi conſentaneum, ſi alterutrum eſſet neceſſe, ſuſpicari, has etiam ædes non abſque diuino iudicio corruiſſe, quamuis iudicij diuini rationem non teneam? an ex hac meâ inſcitiâ colligere, contra Chriſti teſtimonium, neque illam quidem turrim Siloë diuino iudicio concidiſſe? Hoc enim perindè eſſet, atque ſi aliquis ex eo, quòd uim herbæ unius ignoret, concludat, neque in aliis herbis aliquam uim ad morbos hominum pellendos ineſſe. Quo quid fingi poteſt ſtultius? inſcitiam tu pro argumento ſumas, ad omnia, quæ ſunt fortaſſe aliis comperta, omnino labefactanda? &, quaſi eſſet neceſſe, ſi aliqua cauſa ſubeſſet, eam tibi perceptam eſſe; ita omnia, quorum cauſam non uides, temerè & importunè negabis? iſto enim modo naturam propè uniuerſam conuelles. neque enim milleſsimam naturæ partem ex cauſis intelligis. Ergo, ſi earum rerum, quas contrectas manibus, & oculis intueris, cauſas ignoras: me coges, ut tibi omnium conſiliorum diuinorum cauſas explanem? Ita enim urges, quaſi ſit mihi neceſſe conſiteri, ſi rationem alicuius iudicij diuini reddere non poſsim; eorum etiam, quorum rationem didici, cauſam nullam prorſus extare. Vide, quantùm inter tuam & meam ſententiam

interſit.

interſit. tu ex cauſis, quas ignoras, eas etiam, quas noſſe facillimè potes, euertis. ego contrà, ex iis cauſis, quas noui, ea etiam, quæ non intelligo, non ſine causâ euenire confirmo. nihil enim diuina ſapientia molitur ſine ſummo conſilio, æquitate, ratione. Cùm igitur aliquid à Deo geri perſpicis, cauſam indagato, ſi potes: ſi non potes, ab eo tamen nihil ſine causâ fieri, tecum ipſe conſtitue. Fateor igitur me neſcire, quod neſcis; neque ſum curioſus in diuinis rebus temerè perſcrutandis. uideo me certis finibus circumſcriptum, quos tranſilire minimè liceat. non eum ſapientiæ gradum aſſecutus ſum, ut cum Moſe poſsim in montem Dei conſcendere. Terret me uox illa Domini, extremo ſupplicio ſancientis eorum audaciam, & temeritatem, qui iniuſſu illius ad uerticem montis euadere nituntur. Hoc unum tamen ſcio; nihil à Deo ſine ſummâ ratione fieri. Vt tamen aliquid dicam, Tyrij & Sidonij non fuerunt ope diuinâ deſtituti: potuiſſent enim naturæ operibus admoneri, & diuinis uocibus animum internè pulſantibus ad pietatis ſtudium incitari. Si igitur damnati ſunt, meritò damnati ſunt. Diuino ſiquidem ſpiritui, qui eos ad ſe uocabat, obſtitêre. Certè, inquies, ſi Chriſtus apud eos uerſaretur, ope firmiore ſtabiliti, à uitiis omnibus emerſiſſent. Fateor equidem. cur igitur, inquis, eo tempore, quo gentes illi ſe adeò ad illius diſciplinam dociles præbuiſſent, non apud eas potiùs, quàm poſteà apud Iudæos, diuinam uirtutem ſuam operibus indicauit? Quia nondum maturum tempus aduenerat: & ratio diuini conſilij poſtulabat, ut magis uniuerſo generi humano, quàm paucis ciuitatibus eſſet Chriſti aduentu conſultum. Eo igitur tempore aduenit Chriſtus, in quo genus hominum erat maioribus malis impeditum: &, quod magis oportunum fuit, ad uniuerſum genus è Diaboli tyrannide liberandum. Nam de pueris primùm dicam ignorare me, an diuina clementia ualde his proſpexerit, cùm eos immaturâ, ut uidebatur, morte de medio ſuſtulit. Deindè, nullum eis ſupplicium, ut iam ſuperiùs diximus, irrogari. Illorum item ſalutem, quibus Euangelium enunciatum non eſt, deſperandam non arbitror. Si enim crediderint Deum eſſe, & ſe inquirentes remunerari, & hac fide uitam omnem direxerint: certè maiore quodam lumine illuſtrabuntur, & ad gloriam diuinam

tandem Chriſti præſidio aſpirabunt. Quomodò, inquies, abſque Iesv nomine ſalutem poterunt adipiſci? neque enim eſt aliud nomen ſub cælo, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Rectè. omnes enim, qui à mundi primordio ſalutem adepti ſunt. in quibus hi etiam enumerandi ſunt, Chriſti meritis atque uirtute conſeruati ſunt, neque ſine illius illuſtratione ad beatam uitam peruenêre. At dices, ſi gentibus illis fuiſſet Chriſti myſterium apertè nunciatum, floreret apud eos uera pietas, atque religio; multoque plures ex illis ſeruarentur. Credibile quidem eſt: ſed illam culpam tu in deſidiam noſtram potiùs, quàm in aliam ſuperiorem cauſam conferto. Deindè ſtatue, illos non eſſe diuino auxilio penitus orbatos; ita ut, ſi uelint, (uelle autem eis liberum eſt) iuſtitiam tãdem fide obtinere non poſsint. Poſtremò, cùm maturitas temporis Dei conſilio definita appropinquauerit; erit tunc fortaſſe meliùs uniuerſæ genti conſultum, quod nunc iam fieri uidemus. Cernimus enim Aethiopiam, Indiam uniuerſam, Sinarum oras extremas, innumerabilesque alias nationes, ad Chriſtum ſtudio inflammato confluere, omnesq; regiones crucis inſignibus illuſtrari. Hæc cùm dico, non mihi uideor oracula fundere, neque de Chriſti ſententiâ omnia pronunciare. quarè omnes meos ſenſus Eccleſiæ ſubmitto, quæ eſt firmamentum, atque columna ueritatis. Vt tamen hæc non ſint, illud certè, quod Chriſtus ipſe me docuit, ad extremum tenebo: nempe liberùm eſſe mihi dedecus uitare, præclara moliri, honeſtatem amplecti, ſtudio pietatis & religionis inflammari. Neque, ſi omnia non aſſequor, continuò ſequitur, Deum abſque ullâ causâ, niſi tantùm, quia libuit, aliquem perdere ſtatuiſſe. Id enim de Deo ſuſpicari eſt impium facinus, & uehementer execrandum. Fieri quidem neceſſe eſt, ut multa in poſterum ſpectet diuina ſapientia, quarè ſic potiùs, quàm alio modo res ipſas moderari ſtatuat; quæ tamen ingenio conſequi minimè ualeamus. Fieri tamen non poteſt, ut aliquid is ſine causâ conſtituat. neque enim habet ullum temeritas cùm diuinâ mente commercium. Quarè perditorum hominum contagium penitus arceamus; & libertatem, quam Deus eſt nobis elargitus, ita detineamus, ut nulla unquàm impia uox & oratio, nos ab eiuſdem poſſeſsione depellat. Longiùs fortaſſe elatus ſum in hac quæſtione explicandâ,

dâ, quàm muneris inſtituti ratio poſtulabat. Sed, cùm iuſtitiæ colendæ facilitatem explanare uoluiſſem, omnia impedimenta, quæ mihi uel ab aduerſariis impiè, uel à noſtris imperitè apponebantur, repellenda putaui. Nunc reſtat, ut breuiter oſtendam, quàm prompta & expedita ſit iuſtitiæ diſciplina: nec ſolùm eſſe in nobis, quod planè demonſtratum arbitror, flagitia omnia uitare, libidiniſque ipſius impetum rectâ ratione comprimere; uerùm etiam iuſtitiæ ſplendorem, & dignitatem facillimè tueri. Immanis eſt & fera cupiditas: multùm ualet ad conturbandos animos iracundiæ furor: uoluptatis autem blanditiæ, mirum, quantùm poſſunt ad mentis aciem obſcurandam: doloris uero faces, totum animi ſtatum excindunt. infinita ſunt undiquè pericula miſeris hominibus intenta: hominis autem natura eſt fragilis, & imbecilla, leuique flatu in uarias partes iactata, minimis etiam malorum fluctibus frequenter obruitur. Quomodò igitur, inquies, in tantâ uirium humanarum imbecillitate, contra tantas & tam immanes opes poterimus diuinum iuſtitiæ ſtatum adipiſci, aut partum perpetuò retinere? ſi uires tuas conſideres, nullo modo: ſed ſi diuinas opes, quæ, ſi uelis, tibi ſemper aderunt, animo complectare, nihil erit facilius. Pone me, inquit ille, iuxta te; & cuiuſuis manus pugnet contra me. Sit quantumuis immanis & fera libido, ſint hoſtes crudeles & importuni, maximiſque exercitibus conſtipati, bella undiquè contra nos furibundi homines atque perditi moliantur, ipſeque inferorum manium princeps omnes copias ſuas educat; quid tandem poterunt eis nocere, qui fuerint diuino auxilio præmuniti? ſi dicas igitur, te non poſſe tuis uiribus hoſtibus ualentiſsimis obſiſtere, confitebor: ſi diuinis, non ſolùm negabo, ſed te etiam impietatis ſimul & amentiæ conuincam. Etenim, ſi Rex quidam maximus, cui ego ſubditus eſſem, mihi ſoli nudo & inermi præciperet, ut urbem hoſtium munitiſsimam intra paucos dies expugnarem; is certè furioſus eſſet habendus, cùm id mihi præcepiſſet, quod exequi nullo modo poſſem. Sed, ſi is mihi machinas, tormenta, commeatum, uim, exercitum, copias aſsignaſſet, eaſque mihi opes tribuiſſet, quibus non unam modò urbem, ſed regna etiam & imperia, & nationes uniuerſas poſſem, ſi liberet, excindere: id ſi exequi neglexiſſem, non ille

 amens

amens & iniquus ullo modo; ſed ego ignauus & improbus eſſem meritò iudicandus. ita, cùm mihi Deus ea præcipiat, quæ meis, hoc eſt naturæ tantùm, opibus præſtare non poſſum, iſque mihi robur inuictum, atque diuina præſidia pollicetur, fidemque dat, ſe præſentem fore, atque pro me certamen initurũ; hoſteſq; meos, ſi mihi deeſſe nolim, in fugã facilè conuerſurũ: id ſi ego tantis opibus inſtructus facere recuſem, non ille iniquus quaſi difficilia præſcripſerit; ſed ego nefarius ſum exiſtimandus, quòd Domini imperium contempſerim. Hoc præceptum, inquit Moſes, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum, neque in cælo ſitum; ut dicas, quis è nobis in cælum poteſt aſcendere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus, atque opere compleamus? neque ultra mare poſitum, ut dicas, quis traiiciet mare, & illud ad nos uſque deferat, ut poſsimus audire, & facere, quod præceptum eſt? prope eſt uerbum in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illud. Hoc, quod ait præceptum, eſſe cordi infixum, iam non eſt legis ipſius lapidibus inciſæ; ſed fidei præcordiis inſculptæ officium & munus. Si enim fidem diuinis promiſsis adhibemus, præſidium repentè diuinum conſequimur, quo facillimè omnia, quæ ſunt nobis imperata faciamus, atque ita ſalui ſimus. Si confitearis, inquit Paulus, ore tuo dominum IESVM, & corde tuo credideris, quòd Deus ſuſcitauit illum à mortuis, ſaluus eris? Quomodo ſaluus? nunquid alia eſt ad ſalutem uia munita, quàm quæ diuinâ lege continetur? nulla prorſus. Fremant, quantùm uelint, homines petulantes & improbi; atque clamoribus, etiam ſi lubet, diſrumpantur. Nemo enim, nemo inquam, mentis & orationis compos ſalutem conſequetur, niſi legem ſeruauerit: aut certè, quod idem ualet, ad eam ſeruandam animo promptus atque paratus extiterit. Sed, quia nemo poteſt ſine Dei præſidio nefariam cupiditatem, quæ Dei legi eſt inimica, repellere, atque diuinis inſtitutis obedire; præſidium uerò diuinum fide tantùm conſequimur, atque ita facillimè præcepta legis obſeruamus: ideò dicitur, nos fide ſaluos fieri. Fides enim facit, ut Dei legem in animo inciſam habeamus, atque ita ſempiternum ſalutis fœdus cum Domino faciamus. Ergo, cùm habeamus Dei legem intimis animi ſenſibus incluſam; euenit, ut compreſsâ cupiditate, extinctâ libidine,

dine, ſublatâ contumacis animi prauitate, fiat repentè animus ipſe ſpiritus diuini ſacrariũ, & omni mẽte in ipſius diuinæ legis ſtudium incitetur; atque, ut uno uerbo dicam, iuſtitiæ diuinæ magnificentiam & decus comprehenſam animo contineat. Quid enim aliud eſt iuſtitia, quàm ſtatus animi ita lege diuinâ conſtitutus, ut nihil inſit in illo Dei moderationi contrarium? Fide igitur firmati & ſtabiliti promiſſum à Deo auxilium obtinemus, quo facillimè Dei legem ſeruamus, atque ita ſalutem conſequimur. Quocircà rectè dicitur fide tantùm poſſe legem diuinam impleri: nõ quòd inaniter credendo, nihilque honeſtum & præclarum animo moliendo, poſsit ullo modo legi ſatisfieri: ſed quia fide, promiſsi diuini compotes, illiusque præſentis auxilij participes efficimur: atque ita uires inuictas aſſequimur, quibus omnia legi contraria repellamus, & inflammatis animis ad ipſius legis diuinæ ſtudium rapiamur. Si igitur crediderimus, ut Paulus ait, ſalui profectò erimus. Non enim cupiditatem, non libidinem, non flagitia infinita uenerabimur: non animum diuerſis & inter ſe repugnantibus curis diſtractum geremus: ſed unum Deum intuebimur: illum amabimus: ad illius gloriam omnia noſtra ſtudia dirigemus: opibusque illius quotidiè magis inſtructi; & inuictis præſidiis ſtipati, omnes hoſtium arces munitiſsimas expugnabimus. Eo nanque amoris fœdere Deo coniuncti ſumus, ut nullo pacto, quandiu in fide permanemus, ſimus ab illo deſerendi: ſed potiùs cæleſtibus copiis perpetuò firmandi, atque ſempiternis bonis mirificè locupletandi. Cùm igitur in nobis iuſtitia ſit, & præter hoc ampliſsimum Dei munus, ſimus perpetuâ Dei cuſtodiâ muniti, facilè poſſumus hæc omnia munera in dies amplificata tueri, atque conſeruare. Multò enim hæc magis in noſtrâ poteſtate ſunt, quæ in Dei benignitate ſita ſunt, quàm ſi in nobis ſolùm atque in naturâ fuiſſent. Nos enim, cùm ſimus amentes & imbecilli, facilè noſtra bona profundimus: & ſemel amiſſa recuperare non poſſumus. At, quæ in Dei benignitate ſunt poſita, facilè illius ope conſeruamus; & elapſa de manibus facilè benignitate illius recuperamus. Vt enim patrimonium ſapientiſsimi patris induſtriâ gubernatum, multò ſecurius eſt, quàm ſi fuiſſet omnino in filij prodigi manibus atque conſilio relictum (patris enim prudentiâ non modo retineri,

ſed etiam augeri poteſt: filij autem temeritate diſsipari facillimè; atque in libidine & flagitio conſumi neceſſe eſt) ſic magis noſtra ducenda ſunt ea, quæ ſunt in Dei benignitate conſtituta, quàm ſi in noſtrâ ſolùm induſtriâ & conſilio poſita fuiſſent. nos enim nobis deeſſe poſſumus: at Dei benignitas nobis, quoties fidem amplexabimur, deeſſe non poterit. Non enim tam communis eſt ſolis claritas oculis animantium, non tam latè patet aeris in omnes partes diffuſi natura, non aqua, non ignis deniquè tam eſt omnium mortalium uſibus expoſitus; quàm eſt gratia diuina omnibus, qui illam adipiſci & conſeruare uoluerint, parata. cælum nãque citiùs euaneſcet, quàm poſsit gratiæ diuinæ fructus fidei denegari, aut ſplendor illius & dignitas aboleri. Si igitur frui lumine ſolis eſt magis in noſtra manu, quàm iis opibus uti, quæ aut à naturâ habemus, aut induſtriâ conſecuti ſumus (illa enim aut morbo, aut aliquâ ui nobis eripi poſſunt: ſól autem uiuis eripi non poteſt) multò certè magis eſt in noſtrâ manu ex gratiâ diuinâ ſempiternos fructus excipere, quàm naturæ muneribus uti. adſit modò uera atque germana fides, nullum erit tantum malum, quod non facilè uitemus; nullum tantum bonum, quod non adipiſcamur. ſi enim ſumus morbis oppreſsi, ſanabimur; ſi uincti liberabimur; ſi mœrentes, exultabimus; ſi pauperes, abundabimus; ſi exules, reſtituemur; ſi mortui, reuiuiſcemus; ſi notati ignominiâ, decus & gloriam conſequemur; ſi uerſamur in bonis, in eorum tandem ſecurâ poſſeſsione collocabimur. Quacumque tandem conditione ſimus, ſemper nobis Dei benignitas accurrit, ſi eam fide requirimus, & piâ prece flagitamus: & ita aut amiſſam iuſtitiam recuperamus, aut muneribus illius quotidiè magis augemur. ſic fit, ut nulla ſit poſſeſsio firmior. nititur enim diuinâ promiſsione, quæ neminem unquàm fefellit: neque fallere unquàm poterit.
Hanc autem promiſsionem fides ſpectat, huius fiduciâ nititur, in eâ conquieſcit. Ideò ex fide, inquit Paulus, ut ſecundum gratiam firma ſit promiſsio. Qualis tandem eſt iſta promiſſio? ut, qui cum fide Chriſti ad Deum acceſſerint, & ſcelere ſoluantur, & execratione, qua fuerant deuincti, liberentur, & Dei legem habeant in animis inſcriptam, & ſpiritus ſancti numen comprehenſum animo contineant, & uitam nullo flagitio

conta-

contaminent: ſed eam Dei lege moderentur; ut, quemadmodùm eſt apud Ezechielem, in Dei præceptis ambulent, & opera ſancta & præclara perficiant, ut denique iuſti ſint. Huc enim omnia promiſſa diuina referuntur, ut animos omnium hominum certâ ſpe iuſtitiæ confirment. Non ſunt igitur iuſtitiæ parandæ causâ terræ penitus eruendæ, maria omnia tranſmittenda, regiones ultimæ peragrandæ. præſtò enim eſt, quoties illius ſuauitate frui concupieris. Nec enim ſolùm iuſtitiam, ſed ipſius iuſtitiæ parentem tecum ſemper, ſi uolueris, habebis. Nec enim nos ad illum priùs accedimus, quàm ipſe ad nos adueniat, in animiſque noſtris iam gratia illius liberatis ſtabilem ſedem ſibi conſtituat. Cùm igitur immenſa Dei potentia, nullis finibus poſsit ratione aliquâ circunſcribi, cùm illius benignitas tam latè pateat, ut omnibus obuia ſit, uniuerſumque genus hominum ad ſe alliciat & inuitet, omnibus denique clementiæ ſuæ fructum polliceatur; quis poteſt ambigere, quin ſit iuſtitiam obtinere facillimum? Non enim uiribus humanis, ſed diuinis, ad eam enitimur: &, quò natura eſt infirmior, eò faciliùs poſſumus ad iuſtitiam peruenire. Minùs enim efferimur, & inſoleſcimus: minùs nos ipſos diligimus: minùs nobis aſſumimus, quò magis noſtræ naturæ imbecillitatem cognouimus: & ita faciliùs nobis ipſi diffidentes toti è diuinâ clementiâ pendemus, & multò conſtantiùs in fide permanemus. Quò autem fides eſt acrior & uehementior: eò maius & amplius auxilium nobis à Deo cõparamus. Habemus, ut inquit Paulus, theſaurum iſtum in uaſis fictilibus; ut hæc tam excellens uis ſit Deo, & non nobis attributa. Eſt igitur nobis utilis infirmitas naturæ: ſiquidem illius cognitione fides acriùs excitatur; & animus ita fit in dies ope diuinâ robuſtior. Quocircà idem Paulus ait, ſe tunc eſſe fortiorem, cùm ſe infirmiorem agnoſcit. Illud autem oraculum mirificè amplexatur: quo dicit Dominum ſe his uerbis alloquutum fuiſſe: Paule ſufficit tibi gratia mea. nam uirtus mea in infirmitate perficitur. itaque magnis uocibus teſtificatur Paulus ſe omnia poſſe, non naturæ uiribus, ſed ope illius, qui mentes hominis fidelis inuictâ uirtute corroborat, atque confirmat. Quid illud? non'ne ſatis magno argumento eſt, eſſe nobis egregiam colendæ & exercendæ iuſtitiæ facultatem diuinâ gratiâ tributam; quòd nemo unquàm

quàm ſe totum ad illius ſtudium applicuit, quin intra breue tempus & exiguum ex illâ maximos fructus aſſequeretur? nullum enim ſtudium, nulla cura, nullus conatus exitus tam faciles habet. Quot millia pecuniæ cupiditate flagrant, & illius causâ immenſos labores excipiunt? quotus autem quiſque diuitias aſſequitur? Quid, qui uoluptatibus ſeruiunt? quid, qui honores ambiunt? quid, qui aliquid aliud in uitâ terrenum & caducum ſitienter appetunt? quid illi etiam, qui artium ſtudia conſectantur? Nunquid alicui conatus adeò feliciter ſucceſsit, ut ad id, quod uellet, quemadmodùm uellet, aliquando tandem perueniret? imò, quò maioribus uigiliis, atque labore franguntur; minùs ſæpenumerò uotorum compotes euadunt. Sic enim ſunt res humanæ: inani quadam ſpecie homines impellunt, eisque falsâ ſpe erectis & concitatis illudunt: ſic cupiditatem incendunt, ut incenſam minimè reſtinguant: ſic ſe hominibus offerunt, ut ſe ſequentes effugiant; & cum maximè contingi manibus, atque apprehendi uidentur, elapſæ protinus euaneſcunt; neque quidquam aliud, quàm dolorem animis inuſtum relinquunt. Cùm igitur ex hominum infinito propè numero, pauci admodùm id, quod uniuerſi cupiunt, aſſecuti uidentur; & idcircò uulgò beati reputantur: ipſi tamen experiundo ſentiunt, ſeſe ſine ullo fructu uitam in maximo & aſsiduo labore contriuiſſe. omnium igitur hominum, qui rebus terrenis addicti ſunt, & cæleſtia non ſuſpiciunt, labores inanes exiſtunt. At, qui fluxis & interituris rebus abiectis, ſe totos conferunt ad iuſtitiæ cultum, inaneque iuſtitiæ ſimulacrum ſpernunt, ut uerè fructum conſequantur, eâque de causâ neglectis hominum ſtudiis, diuinis tantùm opibus innituntur: mirum eſt, quàm ſubitò commutentur; ut uno temporis momento ex impuris caſti, ex ſceleratis pij, ex auaris benigni, ex ferocibus manſueti, ex ignauis ſtrenui fiant. Quantos autem progreſſus faciant, quàm admirabiles fructus ex iuſtitiæ cultu percipiant, explicari non poteſt. In diuinæ nāque legis ſtudio ingreſſi, non tam currunt, quàm aduolant, ut in cæli aditum intromiſſi, Dei ſuauitate perfruantur. Efferuntur, inquit Iſaias, alis, ut aquilæ; neque in curſu aliquâ ex parte debilitati franguntur. Quid illud? non'ne ſatis indicat, quàm ſit facilis iuſtitiæ cultus, quod neque teneræ puerorum ætati,

neque

neque infirmo uirginum ſexui ſit aditus ad amplitudinem illius interclusus? Multos enim legimus, ineunte ætate ſic fuiſſe iuſtitiæ ſtudio incenſos, ut illius tuendæ gratiâ nullum cruciatum recuſarent. Sic igitur efficitur, nihil eſſe iuſtitiâ facilius. nam, qui in rebus aliis inaniſsimis parandis fruſtra ſudamus, atque laboramus, & ſine ullo fructu totam uitam conſumimus: in re unâ omnium maximâ atque præclariſsimâ quærendâ, nunquàm operam perdimus: ſed, cùm primùm ad illam ritè aſpiramus, ſtatim nobis occurrit, menteſque noſtras opibus diuinis exornat. quod quidem minimè mirandum eſt. Nam ad reliqua omnia, quæ ſunt fluxa, falſa, fallentia; propriis uiribus & induſtriâ nixi contendimus: ad diuinæ uerò iuſtitiæ fructum, nullo modo niſi diuino auxilio confidentes enitimur. Quid autem de illius amplificatione dicendum? nullis enim finibus Dei clementiâ terminatur: nullis ſpatiis benignitas illius includitur: nullum eſt ultimum, in quo multùm in iuſtitiæ ſtudio progreſſus, tandem poſsis inſiſtere. Reliquum eſt igitur, ut, quantum uelis exoptes; quantum optaueris, poſcas; quantum popoſceris, te impetraturum confidas: &, cùm magnum aliquod iuſtitiæ gradum adeptus fueris, ad altiorem repentè contẽdas; neq; ullis bonis contentus ad maiora & altiora nitare; & ſemper immenſa & infinita concupiſcas. Explebit enim cupiditatem tuam clementiſſimus ille Dominus; &, quò ardentiùs ſitieris, eò bibes affluentiùs. Dilata, inquit ille, os tuum, & implebo illud. Vndè Dauid mentem ſuam excitat ad tantæ magnificentiæ atque liberalitatis laudes egregiè concinendas: illumque optimum parentem perpetuò celebrandum, qui deſiderium, quantumuis magnum & infinitum, replet. Quamuis igitur aliquid amplum & magnificum conſequare, cùm ſemper aliquid in rebus diuinis ampliùs occurrat (neque enim fieri poteſt, ut in rebus infinitis finem aliquando reperias) ſemper aliquid erit noui, quod optes, quod obſecres, quod adipiſcare. Sic igitur eueniet, ut ſemper exoriâre, & aliis atque aliis muneribus exornatus, nouis gaudiis exultes, & recenti uoluptate quotidiè cumuleris. quod adeò uerum eſt, ut Paulus, in cuius mente Chriſtus ſanctiſsimum domicilium ſibi conſtituit, fateatur, ſe nunquàm in gradu aliquo iuſtitiæ conquieſcere; ſed muneribus partis minimè contentum ad maiora conten-

dere, atque nouis quotidiè opibus illuſtrari; &, cùm magna quædam ornamenta fuiſſet conſequutus, maiora ſtatim concupiſcere. Si igitur nihil eſt iuſtitiâ præclarius, nihil utilius, nihil pulchrius, nihil iucundius, nihil in uniuersâ naturâ magnificentius; ſi ea Deum hominibus coniungit, & homines ſplendore diuinæ pulchritudinis informat; ſi non poſſumus ab illius ſtudio ſegregari, quin in extremam miſeriam & in hoſtium immanium tyrannidem incidamus; ſi poſtremò conſtat, nihil eſſe facilius, quàm illius utilitate, iucunditate, & amplitudine frui: quid obſtat, quò minùs omnes noſtras cogitationes, omnia ſtudia, officia & conſilia, omnes animi uires ad ſtudium illius conferamus? Quid enim amentius, quàm in rebus inaniſsimis, quæ in caſu & temeritate ſitæ ſunt, omne uitæ ſtudium fruſtra ponere: in re autem omnium præclariſsimâ, quæ prompta, atque parata eſt omnibus, eam inuenire cupientibus, nullam operam nauare? Vt autem meliùs, quantus ſit illius ſplendor, & quàm excellens decus intelligi poſſit, atque mente cerni, nihil eſſe pulchrius & amabilius; deinceps, quod iam magnâ ex parte fecimus, de illius utilitate & amplitudine diſſeremus.

LIBRI NONI FINIS.

HIERO-

HIERONYMI OSORII

DE IVSTITIA

LIBER DECIMVS.

QVA'M ſit iuſtitiæ ſtudium facilè, & expeditum omnibus, qui diuinâ clementiâ nixi toto animo ſunt in diuinam illius ſpeciem conuerſi, ſummumque illius ſplendorem & magnificentiam admirantur; ſatis explicatum arbitror. Vt autem nobis magis infixum ſit, in nullâ re eſſe flagrantiori ſtudio, maiorique uirium omnium contentione elaborandum; operæpretium arbitror, eius pulchritudinem clariùs intueri, fructuſque illius ampliſsimos memoriâ replicare. Iuuat enim ea, quæ cæleſti ſpecie antecellunt, non ſemel tantùm aſpicere; ſed mentis aſpectum identidem ad eorum conſiderationem reuocare; mirabilemque illam formam & uenuſtatem in mente defigere: ut de illâ noctes atque dies acriùs & attentiùs cogitantes, illius cupiditate uehementiùs inflammemur. Eſt igitur iuſtitiæ ratio nobis in primis oratione repetenda. eſt autem iuſtitia nihil aliud, quàm ſtatus animi Dei lege conſtitutus; atque ad numen illius expreſſus, diuinas opes conſeruans, & continens. Lex autem ea eſt diuinæ mentis moderatio, & rationis omnia imperio ſempiterno continentis æquabilitas, uno ſocietatis & coniunctionis uinculo uniuerſam naturam deuinciens. Huius autem moderationis & ordinis ueſtigia minimis etiam in rebus impreſſa cernimus: nihilque omnino poſſe ſine præſcriptione illius ſtatum ſuum incolumem ab interitu conſeruare perſpicimus. Summa nanque uis eſt, & in omnes partes diffuſa in ordine atque modo rerum o-

mnium, incredibilis in numerorum ratione, & in naturæ ipſius æquabilitate concinnitas. Ea nanque efficit in corporis conſtitutione ſanitatem, in membrorum aptâ compoſitione pulchritudinem, in modulatis uocibus harmoniam, in conuenienti corporis motu uenuſtatem, in hominum cœtu iure deuincto concordiam, in omnibus denique rebus, quoties adhibetur, inſigne decus & elegantiam. Nec ſolùm decus eximium numero, lege, & moderatione conficitur; uerùm etiam omnium rerum ſalus, naturæque totius ſtabilitas, eâ tantùm unâ facillimè conſeruatur: ita ut non modò omnis dignitas, ſed etiam utilitas, uniuerſæque naturæ conſtantia in rationis & legis æquabilitate conſiſtat. Contrà uerò, quæ ab eâ lege deſeruntur, omnia perturbata, & confuſa ſunt, ſine lumine, ſine ordine, ſine uenuſtate, fœda, turpia, flagitioſa, peſtiferiſque morbis oppreſſa, & impedita. Illa igitur auribus, oculis, animis aſpernamur; eorumque tactum, & congreſſum refugimus. Eadem lex efficit uniuerſi cæli ornatum, clariſsimam ſiderum ſpeciem & ſplendorem, & in diſsimillimis atque contrariis orbium cæleſtium conuerſionibus, ad unam tamen rationem in ordinem reuocatis, admirabilem concentum & conuenientiam. Hæc eadem aquas dimenſa eſt: terramque rationis ponderibus ita librauit, ut modico calore tepefacta, & cum animâ & humore ratâ quadam portione confuſa, herbas, fruges, arbores, animantia cuncta profunderet. Hæc ſupera infimis, calida frigidis, leuia grauibus, humida ſiccis, & reliqua omnia, quæ ſunt inter ſe pugnantia, mediis certâ quadam ratione cum extremis aptè conuenientibus eo nodo conſtrinxit, ut mirificè inter ſe, quæ ſunt diſiuncta, conſentiant. Eadem poſtremò rationis temperatio cælum terræ coniungit; uniuerſamque naturam admirabili amoris conſenſione conglutinat; Mundumque omnem uariis atque propemodùm infinitis formis completum ita connectit, ut unam naturam, unumq; ornatum ex innumerabilibus formis & ornamentis efficiat. Hic igitur rerum omnium modus, hæc naturæ conſenſio, quæ Dei lege perficitur, eſt, quæ res gignit, alit, auget, ornat, & ueſtit, atque conſeruat: ita ut neceſſe ſit, tandiu rem quamlibet in ſtatu ſuo permanere, quandiu eo legis uinculo continetur; cùm autem id diſſoluitur, interire. Sed, quò res præ-

ſtantiorem locum obtinet in naturâ, eò eſt in illâ uis legis ipſius illuſtrior. Cùm igitur nihil ſit in toto mundo, mente & ratione præſtantius; eueniat, opus eſt, cùm legem diuinam accipit, eâque ſtatum ſuum regit & temperat, ut nihil poſsit illâ cogitari præclarius. Ea nanque omnia, quæ ſingulis in rebus diſperſa ui ipſius legis efficiuntur, in hominis mente, cùm ea legi diuinæ paret, coniunguntur; & ſumma atque perfecta ſunt. Eſt enim tunc & ualetudine firma, & uiribus inuicta, & ſpecie præcellens, & claritate ſplendida, & gloriâ florentiſsima, tantâque ſibi ipſi conſpiratione conſentiens, ut ex omnibus animi partibus modulatè ſonantibus ſuauiſsimum concentum efficiat, Nulla enim ſymphonia eſt cum iuſtitiæ concentu ullâ ex parte comparanda. Iuſtitia uerò tunc exiſtit in nobis, cùm lex eſt in mentibus noſtris diuinitùs impreſſa. Quãuis enim lex communibus omnium ſenſibus infixa ſit (nemo enim eſt tam ferus & immmanis, qui non turpitudinem odio, & honeſtatem amore dignam exiſtimet) cùm tamen animus inſanâ cupiditate corporis inflammatus ipſius inſitæ legis imperium recuſat, non ita propriè dicitur, in eo legem inſcriptam eſſe; ſed in illo tantùm, qui non modò communi ſenſu legis afficitur; ſed qui eam omni ſtudio ſequitur, neque ab illius præſcriptione deflectit. parùm enim iuuat communis ille ſenſus naturæ, qui prorſus conuelli non poteſt; ſi, quoties ad actionem uentum eſt, mens cupiditatis immanitate uicta, iudicium ſuum ſeruare nequit; ſeque ſtatim libidini conſtringendam dat, & contra legis ipſius imperium, flagitio & turpitudini ſuccumbit. Tunc igitur ualdè propriè legem animis noſtris impreſſam & inculptam eſſe dicimus; cùm tanta lux eſt in mente, tantaque uis, ut totum animum facilè imperio contineat: cùm uidelicet non modò ratio, clarè cernit, quid in uitâ ſequendum ſit; uerùm etiam uoluntas ueræ dulcedinis ſuauitate uehementer illecta, rationi paret, eamque ſequitur, & corporis uoluptate contemptâ in ſempiternæ uoluptatis ſtudium acriter incitatur. Tunc enim temeritate uinculis legis alligatâ, & omni cuſtodiâ ſeptâ, nihil inſurget in animo, quod menti tenebras offundat, eamque ab attentiſsimâ cæli conſideratione deductam, in terram deprimat. Ergo, cùm lex diuina ita colluſtrat animum, ut non modò mentem erudiat, ſed etiam

totam

totam uoluntatem ad ſe rapiat, omneſque partes animi ſibi conſentientes efficiat; tunc uerisſimè dicitur, Dei legem eſſe in mentibus humanis inſcriptam. Hoc eſt autem, quod Deus apud Ieremiam ſe effecturum pollicetur: futurum nanque ait, ut fœdus ſempiternum cum hominibus feriat, idque in eorum animis ad ſempiternam memoriam conſignet. Ponam, inquit, legem meam in uiſceribus eorum, & in cordibus eorum ſcribam eam. In cuius igitur animo lex diuina ita fuerit ſpiritu illius inciſa, ut omnes animi partes ſui ſtudio incendat; hic demum iuſtus eſt, ſpirituque diuino fruitur. ſolus enim poterit omnia iuſtitiæ munera proſequi, & ita Deo ſemper amore coniungi. quod ut rectiùs intueri poſsimus, par eſt, ut iuſtitiæ munera proſequamur, aliud rurſus exordium ab illius definitione capientes. Eſt igitur iuſtitia conſtans, & æquabilis animi prudentis affectio, ex diuinâ mente apta ſuam cuique dignitatem tribuens. Qui igitur id, quod ius & æquum poſtulat; unicuique diſſoluit, & rebus ſingulis id, quod illis debetur, attribuit, neminemque defraudat: is planè ueris iuſtitiæ ornamentis præditus eſt. Eſt igitur animaduertendum, quid Deo, quid nobis ipſis; poſtremò, quid hominibus debeamus: ut clariùs poſsit intelligi, omnem uim iuſtitiæ perfectâ functione officiorum omnium contineri. Omnia igitur officia ſunt in tres partes diſtributa. alia nanque ad Dei cultum, alia deindè ad animi ornatum, alia poſtremò ad hominum ſocietatem conferuntur. Primùm igitur Deo debetur integra fides, deindè metus & reuerentia, poſtremò ſingulare quoddam amoris & pietatis ſtudium. Vt autem de fide primùm loquamur, cui uitam credere, cuius auctoritate confidere mens humana poterit, niſi tantùm illius, qui ſolus naturâ uerus, & immutabilis eſt, ex cuius immenſitate nihil potuit unquàm decerpi, ad cuius maieſtatem nihil poteſt accedere, cùm ſemper immenſus, ſemper omnipotens, ſemper bonus, ſemper idem, ſibiq; ſimilis in omni æternitate permaneat, nullum principium neque finem habens, cùm ſit omnium rerum principium & finis, mutationis totius expers, & omnia commutans; ſemper immobilis, & quietus, & omnia mouens, atque uerſans; in ſempiternâ naturæ conſtantiâ beatiſsimus. Cùm igitur omnis aliarum rerum natura continenter labatur, & fluat ita, ut pro-

priè

priè nunquàm ſit, cùm ſemper uerſetur in motu: ſolus Deus naturâ ſemper eſt. Neque enim quidquam ex illo præteritum tempus exhauſit; neque ad illum quidquam futurum tempus adponet; neque tempus præſens illi fluit; neque denique ſpatio ullo concludi poteſt, cùm omnium ſæculorum æternitatem ipſe contineat. Ego, inquit ille, ſum, qui ſum. Vt igitur illius natura eſt expers totius uarietatis & inconſtantiæ: ita ſolus eſt, in omni ſermone ueriſsimus, in fidei conſeruatione ſanctiſsimus. Humanum ingenium à diuinâ mente ſegregatum eſt fallax & fraudulentum. Angelus ille rebellis, cùm primùm ſe ſe à Deo diſiunxit, in ueritate non permanſit, ſed ipſius mendacij pater extitit. ex quo ſequitur, omnia, quæ ſunt à Deo ſeiuncta, eſſe falſa, & fallentia, fraudis & malitiæ pleniſsima. Solus igitur Deus eſt conſtans in omni æternitate benignitas, immutabilis fidei ſanctitas, atque ueritas ſempiterna. Illum igitur ſolum fide uenerari, illius benignitati confidere, illius promiſsis credere, illius tutelæ & patrocinio uitam & dignitatem, omnemque ſtatum animi committere debemus, ita ut nulla calamitas animos noſtros fiduciâ diuinæ benignitatis erectos poſsit infringere. Quid autem de timore dicendum? non illum Dominum metuemus, ad cuius aſpectum terra magnis motibus conquaſſatur, montes inflammantur, cælum tenebris obducitur, marini fluctus obſtupeſcunt, uniuerſa deniquè natura contremiſcit? non illius iudicium formidabimus, qui omnibus rebus intentus cuncta prouidet, & animaduertit; cor etiam & renes, ut inquit ille, intimosque animi receſſus perſcrutatur, & inſpicit; cunctas noſtras cogitationes exploratas habet, & omnia arcana mentis noſtræ conſiderat? Non illum pauebimus, qui, cùm omnia ſit infinitâ poteſtate complexus, neque muneribus deliniri, neque cuiuſquam gratiâ flecti poteſt, neque ullis uiribus impediri, quò minùs iniquitatem & turpitudinem, cui eſt ſemper infenſus, iracundiæ flammâ populetur, & improbis ſupplicia ſempiterna conſtituat? qui terræ fremitum audire non poſſumus, quo tandem modo uultum ipſius irati Domini terram nutu concutientis ſubire audebimus? &, cùm ea ualde metuamus, quæ nullam uim habent ad animum interimendum; quî fieri poteſt, ut non horreamus illum ſummum iudicem, qui impiorum animos ſuppliciis æternis

nis mactare conſtituit? certè, qui ſeueritatem illius non metuit, aut à fide penitus abhorret, aut mentis expers eſt. Qui enim Deum præſentem eſſe non cernit, rerumq; omnium prouidentem, iuſtiſsimoque iudicio ſingula ponderantem; hic à debitâ fide prorſus alienus eſt. Qui uerò hæc ita eſſe iudicat, non tamen Dei numen exhorret, & cùm minima metuat, diuina iudicia, quæ ſunt omnium maximè pertimeſcenda, non formidat; neque ſentit denique, quàm horrendum ſit, ut Paulus ait, incidere in manus Domini: hic eſt certè ſummo ſtupore & immanitate mentis oppreſſus. Vt igitur utrunque malum declinemus, eſt à nobis Deus ſanctiſsimi timoris religione colendus. Apud Moſem enim hoc à nobis efflagitat, ut illum perpetuò metuamus, illiuſque timore ita deuincti ſimus, legeque illius, quaſi compedibus & manicis, alligati, ut ne tantulum quidem unquàm ad ſuſcipiendum aliquod flagitium moueamur. Vtinam, inquit, talem mentem habeant, ut timeant me, & cuſtodiant præcepta mea in omni tempore, ut bene ſit eis, & eorum filiis in perpetuum. Cùm igitur Deus oſtendat ſe id magnoperè uelle, ut timor illius ſit ſemper animis noſtris iniectus: num obſcurum eſt, magnam religionis partem in metu numinis illius eſſe conſtitutam? Iam uerò, quanta charitas illi debeatur, eſt explicatu difficillimum. ſi enim bonitatem, & honeſtatem, omnemque uirtutis excellentiam per ſe diligendam & amandam arbitramur; ſi accepta munera & beneficia multùm ualent ad amorem alliciendum: quomodò non amore illius inflammabimur, totoſque nos ad cultum illius omni impetu animi conferemus? Eſt enim ille bonitas & pulchritudo ſempiterna, perennis uirtutis fons, laudis & honeſtatis origo, omnem dignitatis excellentiam numine ſuo continens; ita ut quælibet res tantum habeat bonitatis & uenuſtatis, quantum ex fonte illius benignitatis haurire potuit. Si igitur, qui lumen aliquod uenuſtatis, quantumuis exiguum, ab illo ſummo & immenſo ſplendore dignitatis acceperunt; ſunt propter illam tenuem & obſcuram ſimilitudinem diuinæ pulchritudinis, quæ lucet in illis, amabiles, atque iucundi: quo tandem amore eſt illa præcellentiſsima uirtutis & honeſtatis pulchritudo complectenda? Porrò autem beneficia, quæ in nos contulit, nemo, quamuis excellenti ingenio memoriâque diuinâ præditus exi-
ſtat,

ſtat, poterit ullo modo enumerando percenſere. Quoties enim cælum aſtris diſtinctum & ornatum aſpicimus, quoties terram ueſtitam arboribus & frugibus intuemur, quoties multitudinem & uarietatem beſtiarum animaduertimus, quoties deniquè totam naturam tantâ conſenſione ad conſeruationem ſalutis & utilitatis noſtræ conſpirantem mente concipimus: toties opus eſt illius ſummæ bonitatis recordemur, quæ nos tantis opibus in omni genere locupletauit. Nobis enim, noſtriſque uſibus cælum, terras, & maria, & omnia, quæ cæli complexu continentur, effinxit. Noſtrum uerò corpus aptum & habile formauit, ad rationis obſequium; acutiſque ſenſibus inſtruxit; omniaque ratione muniuit ad ſalutis noſtræ cuſtodiam. Animis enim noſtris ingenium, & ſolertiam & acumen attribuit; in illis deniquè ſimilitudinem & imaginem ſuam impreſsit, menteſque noſtras ad rerum diuinarum ſtudium excitauit, ut tandem aliquando illius aſpectu iucundiſsimo æuo ſempiternò frueremur. Quid hîc commemorem, quomodò nos ſceleris tyrannide oppreſſos in libertatem uindicârit; filiique ſui ſanguine animos noſtros expiârit; omnibuſque ſpiritus ſui muneribus illuſtrauerit; diuinaque in nos ornamenta congeſſerit? Adde, ſi lubet, ſanctiſsimum adoptionis ius; adde cæleſtis illius hæreditatis amplitudinem; adde ſpiritus diuini, quo nos regit, moderationem, & inuictum illud præſidium, quo à nobis omnia capitibus noſtris impendentia mala propulſat. Hunc igitur ſummum conditorem, & dominum, & optimum parentem, qui nos tantâ bonorum diuinorum copiâ cumulauit, non ardenter amabimus? non in animis ſemper habebimus? Non laudes illius perpetuò concinemus? non omnes curas & cogitationes, non omnia uitæ conſilia ad cultum illius conferemus? non deniquè præ amore illius uitam negligemus, & aſpernabimur? capitale profectò diriſsimumque in nos ſcelus admittimus, & iniquitatis impiâ fraude obligamur; cùm hoc maximè debitum officium, quod Deus à nobis præcipuè requirit, ipſi non præſtamus. Omnis enim pietas, omnis ſanctitas, omnis religio, hac numinis ſempiterni charitate continetur ita, ut qui Deum non amat, ſummæ impietatis & ſceleris uinculis aſtringatur. Si enim, qui homines fraudat, ſe ſcelere alligat; quantum tandem iuſtitiæ ſcelus concipiet is, qui Deum de-

bito cultu honoris ſpoliat? ſpoliat autem Deum honore debito, qui neque illi fidem adhibet, neque numen illius extimeſcit, neque poſtremò, quod omnium officiorum caput eſt, amore ſummo benignitatem illius amplectitur. Triplicem enim hanc à nobis penſionem exigit, ut illi confidamus, illum metuamus, illum amemus. Vt enim triplicem in Deo rationem mente concipimus; nam & beatiſsimæ illius naturæ æternitatem, deindè numen cum imperandi & agendi ſcientia coniunctum, poſtremò ſummam illius benignitatem ratione complectimur: ita fuit conſentaneum, ut eum triplici munerum ratione coleremus. Sic enim fide præcellentem illius naturam, metu numen illius & imperium, amore bonitatem & beneficentiam ueneramur. Hæc igitur tria nobis imperat, hæc requirit, hæc efflagitat, ad hunc ſanctiſsimum cultum omnes illius leges & inſtituta referuntur. Quod ut meliùs poſsit intelligi, primum diuinæ legis caput audiamus. Ego, inquit, ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Aegypti, & è domo ſeruitutis. His quidem ille uerbis, cùm & naturam, & imperium ſuum referat, beneficiumque libertatis à ſe tributum commemoret, nihil agit aliud, quam ut admoneat, atque præſcribat, ſe ſolum eſſe fide colendum; &, ut ſanctiſsimum iudicem, metuendum; &, ut liberatorem & conſeruatorem, amandum. Legis igitur exordium ita fidem ſancit, ut metum incutiat; & amorem, beneficij illatâ mentione, conciliet. Quæ uerò ſequuntur, partim ad timorem proponuntur, partim ad excitandum amorem conferuntur: Prohibet enim, ne quiſquam ſibi Deos fingat, aut ulla ſiderum, uel animantium ſigna conſecret, honoribusque diuinis afficiat. Neque enim honorem ſibi debitum ad ullam cæleſtem formam transferri permittit; tantùm abeſt, ut muta ſigna conſecrari, diuinosque illis honores inſtitui patiatur. quòd ſi quiſquam ſecùs fecerit, ſe ſceleris uindicem, & ultorem fore pronunciat. Ego enim, inquit, ſum Dominus Deus tuus fortis, & improbis infenſus, qui pœnas de parentum ſceleribus à filiis expeto, in tertiam & quartam ætatem; eorum nempe hominum, qui me odio perſequuntur. Docet eos tantùm fore ob parentum ſcelera pœnâ diuinâ cruciandos, qui paternorum ſcelerum imitatores extiterint. par enim eſt; ut, qui parentum ſceleratorum ueſtigiis

inſiſtunt,

inſiſtunt, eadem ſupplicia ſubeant; tantoque acriùs puniantur, quanto magis hæreditariam illam improbitatem ſceleris acceſſione cumulauerint. Fit enim plerunquè, ut impiorum hominum poſteritas ſemper aliquid addat ad maiorum ſuorum impietatem; in eoque laboret, ut parentes ſuos ſceleris immanitate longè ſuperet. Tertiâ autem, & quartâ ætate pœnam circunſcribit, partim ut doceat ſe multò magis ad miſericordiã tribuendam, quàm ad pœnam inferendam eſſe propenſum; eâque de causâ, cùm pœnam ætate quartâ terminet, miſericordiam in multa ſæculorum millia diffundi teſtificatur: partim ut oſtendat, genus eorum, qui ſcelera ſceleribus accumulant, tandem fore penitus extirpandum, eorumque nomen de hominum memoriâ tollendum. Cùm enim parentum ſceleribus minimè contenti ad teriora in dies facinora concitentur, eiſdemque improbitatis ueſtigiis ad ſceleris ſummum tandem perueniant: iuris diuini ratio flagitat, ut illud genus extingatur, & deleatur, neque ultra quartam, uerbi gratiâ, hominum ætatem duret: ne exemplo ſuo totum humanum genus contaminet; atque, quaſi quadam peſtiferâ contagione, corrumpat. Hoc quidem igitur ad metum numinis impietate offenſi proponitur; quod autem continuò ſequitur, ad excitandum illius amorem pertinet. Dicit enim, miſericordiam ſuam erga piorum hominum nationem fore ſempiternam. Sequuntur duæ leges; quarum una à periurio deterret, ſeque tanti ſceleris uindicem fore profitetur: altera ad pietatis officium, & diuini amoris ſtudium adhortatur. Ne aſſumas, inquit, nomen Dei tui uanè. hoc eſt, ne periurio numen illius uiolato. addit deindè, neque enim ille tantum ſcelus dimittet impunitum. Lex autem, quæ ſequitur, tantâ fuit religione perſcripta, tantiſque in locis hæc tam ſæpe repetita, ut facilè appareat, in eâ eſſe aliarum legum robur atque firmamentum. Quæ'nam tandem ea eſt? illa nempe, quæ ſabbati otium ſanxit; nullumque opus, ne à ſeruis quidem & ancillis, illâ die patrari permiſit. Quid igitur? adeo'ne eſt Deo ceſſatio iucunda, ut eâ de causâ noluerit quidquam aliud eſſe tantâ diligentiâ præſcriptum, & tam ſæpe in ſanctis literis uſurpatum? ceſſatio quidem minimè Deo grata eſt: illud tamen munus eſt illi omnium gratiſsimum, quod ſine aliorum uocatione commodè obiri non poteſt.

Quod'nam tandem illud eſt? acceptorum beneficiorum recordatio, frequens & aſsidua diuinæ beneficentiæ commemoratio, ingenium ad ea munera, quæ accepimus, animo recolenda, alacriter incitatum, totus deniquè animus ad Dei laudes referendas, omniqúe mente celebrandas incenſus. hoc enim nanque noſtrum potiſsimum munus & officium eſt, ut nunquàm memoriam tantæ benignitatis intermittamus, Deoque, qui tantis nos donis ornauit, immortales gratias habeamus, & debitam gloriam tribuamus. Sic enim & accepta beneficia tuebimur, & amplioribus muneribus & donis augebimur. ut enim diuinæ opes ingratis elabuntur, & excidunt; ita grati atque memores eas facillimè conſeruant, maioraque in dies & ampliora uirtutis ornamenta conſequuntur. Nihil igitur eſt nobis tantâ curâ & ſtudio prouidendum, quàm ut diuina beneficia ſemper in memoriâ noſtrâ penitus inſideant, neque ea unquàm ex animis noſtris effluere patiamur, omneque uitæ ſtudium in diuinæ bonitatis prædicatione ponamus. Sed, quia uitæ curis diſtentus animus, & infinitis occupationibus impeditus, ab hoc diuinæ laudis ſtudio ſæpe deducitur; neque facilè in tantâ rerum humanarum turbâ & colluuione hoc officiũ tueri, atque ſuſtinere poteſt: ne paulatim eos Dei obliuio caperet, & negligentia religionis omnibus ſimul bonis euerteret; commodum fuit, ſeptimo quoque die inſtaurari atque renouari numinis memoriam, Deiqúe ſummi benignitatem illius mentione crebriùs repetitâ uehementiùs animis inſculpi. Vt igitur hoc commodè fieri poſſet, opus erat, ut illo die ab omnibus curis & publicis & domeſticis uacarent, ut totâ mente in ſtudium religionis & ſanctitatis incumberent. Idcircò fuit olim capite ſancitum, ſiquis ex Hebræis eo die aliquod opus efficeret, niſi quod ad religionis cultum pertineret. In unum autem locum omnes conueniebant; ut, cùm omnes in Dei bonitate debitis laudibus celebrandâ unâ mente atque unâ uoce conſpirarent, quilibet eorum multitudinis ipſius conſentientis oratione concitatus, ipſius Dei amore uehementiùs incenderetur. Triplicis autem beneficij memoriam neceſſe erat illâ die replicari. primum erat rerum omnium procreatio: alterum deindè gentis uniuerſæ liberatio: tertium poſtremò ſanctitatis & religionis inſtitutio. Vt igitur agitarent animis,

quàm

quàm admirabili ui, ſapientiâ, & bonitate Deus cælum, terram, & maria, & uniuerſam deniquè naturam effecerit; quantâ deindè benignitate gentem illius fidei commiſſam è duriſsimâ ſeruitute liberârit; quibus poſtremò ſacris illam ſibi deuinxerit, & ad omnia munera ſanctitatis inſtruxerit: ſabbatum, hoc eſt quietem & otium, (id enim hæc uox apud Hebræos ſonat) die ſeptimo conſecratum fuit. Et, quia primum beneficium, quod animis occurrebat, illo præſertim tempore, quo nondum homines maius ullum facilè cogitare poterant, erat uniuerſæ naturæ conſtitutio; conſentaneum rationis fuit, ut illum potiſsimùm diem feſtum agerent, quo primùm natura perfecta, ſuisque numeris abſoluta, omnibus muneribus ſuis perfectè fungi cœpit. Ob id igitur, cùm Deus ſeptimæ diei otium ſanciret, eam rationem appoſuit, quòd ſex diebus cælum, & terrã, & omnia quæ cæli ambitu coercentur, effeciſſet; & ſeptimo tandem die ab illâ primâ rerum omnium molitione conquieuiſſet; quaſi admonens, ut parenti & conditori rerum omnium gratias agerent; illumque ob tam admirandam fabricam aſsiduâ prædicatione celebrarent. Alibi uerò iubet eos eſſe memores libertatis, quam fuerant ope diuinâ conſequuti; in cuius beneficij memoriam præſcribit, ut omnibus ſabbatis ferias agant, neque ipſi ſolùm, uerùm & ſerui & ancillæ, atque adeò boues & iumenta, ſummo otio fruantur; neque aliquid denique eo die ſeruiret. parùm enim conueniebat, ut aliquid eo die, qui erat libertatis memoriæ conſecratus, ſibi ſeruire ſinerent. Memento, inquit, quòd & ipſe ſeruieris in Aegypto, atque indè eduxerit te Dominus præſenti numine ſuo, firmoque præſidio & inuicto. Adiungit autem continuò: Idcircò præcepit tibi, ut obſeruares diem ſabbati. Quomodò autem eo etiam die ſanctitatis & religionis beneficium erat animo retractandum, alio capite legis fuit diligentiſsimè præſcriptum. Videte, inquit, ut ſabbatum meum cuſtodiatis. ſignum enim eſt inter me & uos, ut ſciatis, quod ego ſum Dominus, qui ſanctos efficio uos. Cùm igitur ſabbatum ob eam cauſam otio ſancto conſecrare præcipiebat, ut naturæ operibus admoniti, & partæ libertatis monimentis quàm plurimis excitati, & ſacris ſanctiſsimis incredibili religione procuratis inſtituti, intelligerent illum ſummum Dominum eſſe naturæ totius.

tius.

tius opificem, generis humani liberatorem, totiusq; puritatis & ſanctitatis auctorem laudibus ſummis efferrent: non'ne liquet ſabbati legem ſummum ſtudium pietatis amoriſque diuini fuiſſe complexam? Non is igitur ſabbatum ritè colit, qui unum diem nimis ſuperſtitiosè colendo pietatis maxima munera & officia negligit: ſed, qui totam ætatem in diuinâ bonitate celebrandâ conſumit. neque enim ſolùm eſt, ſeptimo quoque die laudibus diuinis uacandum, ſed omnis uita ad hoc unum ſanctiſsimum ſtudium conferenda. ſemper enim ſabbatum obſeruat, qui fidem ritè colit; quemadmodùm Iſaias ait, Cuſtodiens ſabbatum, ne polluat illud; cuſtodiens manus ſuas, ne quidquam mali faciat. Hinc certè planum fit Iſaiæ mente & ſententia uerum ſabbatum innocentiâ contineri, quod alibi multò uberiùs explanat. Sic enim inducit Deum cum populo ſuo loquentem: Si auerteris pedem tuum ſabbato,ne obſequaris uoluntati tuæ, in die ſancto meo, illumque iucundum & ſanctum habueris, & ita Dominum colueris; ut nullo modo uiis tuis ingrediaris, neque tuæ ipſius cupiditati obſequaris, neque uerba tua pronuncies, tumque percipes uoluptatem à Domino. locabo enim te in ſummo dignitatis faſtigio, & in patriæ hæreditatis poſſeſsione conſtituã. Hactenus quidem ille: è cuius ſententiâ poterit exploratè cognoſci, omnem ſabbati ſanctitatem eſſe in unâ fide collocandam. Qui enim uacat à ſcelere, cui eſt otium à libidine, qui cupiditati ſuæ reſiſtit, ut Dei iuſsis obtemperet; qui ſenſus ſuos repudiat, ut Dei mentem inſpiciat; qui ſeipſum deſerit, ut Deo coniungatur: is ſabbatũ ſanctiſsimè colit. Quod quoniam fidei munus & officium eſt; ſequitur, ut omnes, qui Chriſti fidem ſanctiſsimam habent, ipſiusque Domini ueſtigia perſequuntur; ſabbatum ritè cuſtodiant. Cùm autem fides perpetuò retinenda ſit, neceſſariò colligitur omnem fidelis hominis uitam eſſe ſabbatum nominandam. Cùm igitur priſcum illud ſabbatum, quod perpetuitatem fidei, & ſummam iuſtitiæ pacem adumbrabat; fuerit totum Dei gloriæ conſecratum: reſtat, ut non ſeptimum quemque diem tantùm, ſed omnem uitam ad illius gloriam deſtinemus: &, quantùm conniti animo, labore contendere, induſtriâ conſequi; atque, ut rectiùs dicam, quantùm fidei excellentis uiribus incitari poterimus;
tantùm

tantùm ad bonitatem illius celebrandam conferamus: & ſic tandem fiet, ut amoris diuini facibus inflammemur. Hæc igitur prima diuinæ legis capita ad ſummam iuſtitiæ partem, quæ tota in religione conſiſtit, conferuntur. His cùm paremus, debitum honorem Deo perſoluimus. Quanquàm enim Deo nemo poteſt gratiam referre; eum tamen illi gratiam debitam ob accepta beneficia perſoluere dicimus, qui ea præſtat, quæ Deus à nobis exigit. Id autem ſolùm exigit, quod pro noſtrâ tenuitate & imbecillitate efficere poſſumus. poſſumus autem illius ope firmati, primùm quidem fidem omnibus illius dictis & promiſsis adiungere; deindè ſanctiſsima illius iudicia pertimeſcere; poſtremò, quod omnem rationem beatæ uitæ complectitur, amore illius incendi & incitari. Hæc autem ſunt illa tria munera, quæ Deo debita eſſe diximus, quibus à nobis perpetuò colendus & obſeruandus eſt, ſi uolumus iuſtitiæ decus & amplitudinem retinere. Nunc autem, quid nobis ipſi debeamus, explicandum eſt. Hoc autem totum eſt à primo illo pietatis & iuſtitiæ munere colligatum. Neceſſe enim eſt; ut, qui ſemper in Deum intuetur, illius in ſe lumen recipiat, ſeque totum ad illius ſimilitudinem accommodet. Etenim, ſi tales plerunquè euadimus, quales ij ſunt, ad quorum nos ſtudium adiungimus (fieri enim uix poteſt, ut eorum mores & ſtudia non imitemur, quos laude dignos exiſtimamus) multò certè magis, qui ſe ſe ad Dei ſtudium & amorem applicant, ſimilitudinem illius arripient. Multo enim maiore impetu animi concitantur, qui ſe ad Deum amandum, quàm qui ad homines obſeruandos conferunt. Qui enim in Dei ſtudium incitati ſunt, totâ mente in amorem uirtutis ſummæ atque ſempiternæ rapiuntur: qui uerò hominibus dediti ſunt, inſtabili & incerto iudicio plerunquè ſimulacrũ inane uirtutis ipſius admirantur. Et homines quidem, quantumuis clari & ſpectati, nullam uim ad ſe ſequendos & imitandos ſuppeditare poſſunt: at Deus mentem illuſtrat, ingenium acuit, animum roborat, eumque format, & fingit uſque eò, dum formæ ſuæ ſimilitudinem in illo, non ſqualore & illuuie fœdatam, aut aliquâ flagitij contagione maculatam; ſed claram, & nitidam, & diuino quodam ſplendore fulgentem, imprimat. Hinc igitur exiſtit illa diuina uitæ conſtantia, ille cultus animi, illa morum grauitas, illud hone-

ſtatis decus, illa mentis altitudo rerumq́ue humanarum contemptio, illaq́ue poſtremò totius uirtutis concinnitas & pulchritudo, quæ ſui admiratione defixos eorum oculos tenet, qui illam aſpiciunt. In hoc igitur ornatu animi conſeruando officium noſtrum collocari debet, ſi cupimus nobis ipſis, quod nobis debemus, exoluere. Aliter enim nos ipſi animi noſtri ſtatum nefariè prodimus: neque ſolùm in nos ipſos iniuſti, ſed in Deum ſcelerati ſumus. Vt enim, ſi ſummus quidam princeps uillam magnis ſumptibus ædificaret, marmore parietes, auro laquearia, & omnes fores obduceret, pulcherrimisq́ue pauimentis atria, cellas, intercolumnia, & ædes deniquè uniuerſas conſterneret; ſi hortos etiam, & pomaria, ſingulari ordine & diligentiâ cònſereret, in quibus ſe, quoties commodum eſſet, oblectaret; eaq́ue omnia uillico ſuo colenda & cuſtodienda committeret; ſi uillicus domini imperium contemnens, non modò hortum ſuccreſcentibus ſpinis uaſtari ſineret, uerùm etiam ſepta reuelleret, & feras etiam immanes ad omnia proculcanda immitteret, & incitaret, ædes etiam illas magnificas inflammaret: quænam tandem ſatis digna pœna poſſet à domino in ſerui illius uel deſidiam, uel ſcelus & immanitatem conſtitui? Sic & nos, cùm ad Dei ſedem & domicilium, manibus illius ædificati ſimus, & quaſi conſepti agri, diuinis uirtutum omnium plantis admirabili ratione & diligentiâ conſiti, & in noſtrâ ipſorum cuſtodiâ conſtituti; ſi deſidiâ, & ſcelere noſtro Dei ipſius uiridarium & hortũ flagitiorũ ſpinis & ueperibus obrui ſinimus, neque ſtatim, quod illius amœnitati & fertilitati officit, amputamus; ſi legis diuinæ metum, quo quidem, quaſi ſepimento, uallati ſumus, ſenſim labare, atque tandem ruere patimur; ſi cupiditatis immanitatem ad omnem uirtutis cultum uaſtandum in animos noſtros immittimus; ſi poſtremò regiæ diuinæ magnificentiam, ſummumq́ue diuini operis artificium, quod in florenti animi ſtatu perſpicitur, furore noſtro conuellimus, atque coniectis uitiorum facibus inflammamus: quo tandem exhauſto ſupplicio, pœnas tanto ſceleri debitas perſoluemus? Cùm igitur honeſtatem, cùm dignitatem, cùm animi moderationem, cùm omnium uirtutum decus & ornamentum retinemus, & florentem animi noſtri ſtatum ſummâ diligentiâ conſeruamus; non modò nobis

bis ipſi conſulimus, ſed etiam ipſi Domino operam damus. Munus enim nobis aſsignatum, ut fideles ſerui diligenter exequimus. Quàm diu uerò homo ſtatum ſuum tuetur, & omnia uirtutis ornamenta diuinâ benignitate parta conſeruat; cùm ſit Dei hortus iucundus, & amœnus, fanumque ſanctiſsimum, mentisque diuinæ ſacrarium; nullis ſcriptis legibus indiget; cùm ſummam illam legem pectore incluſam contineat. Facillimè igitur uidebit (quod erat in tripartitâ officiorum diuiſione poſtremum) quid hominibus debeat: idque benignè & non grauatè præſtabit. Primùm quidem igitur in parentes ſuos, quorum operâ fuit in uitam ingreſſus, nunquàm ingratus exiſtet; ſed eos præcipuo quodam ſtudio colet, & obſeruabit, & omni pietate proſequetur. Deindè eos in parentum numero habebit, qui præſunt reipublicæ animoque patrio omnium ſaluti & incolumitati proſpiciunt. Tunc illis etiam, quaſi parentibus, pietatem præſtabit, à quibus magnum aliquod beneficium accepit: &, quò beneficium amplius eſt, eò magis elaborabit, ut gratiam referat; atque uicem eò maiore cumulo rependat, quò magis in æqualibus donis beneficus exiſtimandus eſt; qui primùm contulit beneficium; eo, qui alterius benignitate prouocatus, acceptum donum pari & æquali dono remunerat. benignitate igitur certabit; &, ne in hoc præclaro certamine uincatur, obnixè contendet. Nullum enim maius eſt concordiæ uinculum, gratiâ atque remuneratione. Id autem impulit olim Athenienſes, ut fanum Gratiis in mediâ urbe dedicarent. in quo ſignificabant, omnem ciuilis ſocietatis rationem gratiarum quaſi quodam numine contineri. Gratia nanque parit gratiam, & animos alios ex aliis nectit; & uniuerſos deniquè ciues, cùm optimâ fide tribuitur, beneuolentiâ non mediocri conglutinat. Eſt igitur in gratis animis magnum quoddam iuſtitiæ munus, & ſummum totius reipublicæ firmamentum. Idcircò Deus in primo legis capite, quod ad hominum inter homines conuictum & ſocietatem pertinet; propoſito præmio, mortales ad remunerationem allicit, & inuitat. Parentes, inquit, colito, ut diu uiuas in terrâ, quam dominus Deus dabit tibi. Conſentaneum rationi uidebatur, ut, qui gratus eſſet in eos, per quos uitâ communi frueretur, in eâ ipsâ uitâ diutiſsimè permaneret; &, ad immortalis uitæ

præmium, fieret plerunquè hæc etiam uitæ mortalis acceſsio. Vndè colligitur, nunquàm memorem & gratum animum præmio carere; ſed eodem genere bonorum à Deo augeri, & cumulari, quorum memoriam conſeruat. Hæc igitur dum ille, qui Dei legem non modò mente, & ratione, ſed etiam ſummo ſtudio & uoluntate complectitur, animaduertit; non tantùm parentes, uerùm & reipublicæ tutores, & conſeruatores; & eos, quorum uel diſciplinis excultus, uel præſidio & uigilantiâ defenſus fuit, uel à quibus deniquè magnum aliquod beneficium accepit, libenter & ſtudioſè uenerabitur. Deindè, quod eſt conſequens, patrio animo uxorem, liberos, & familiam uniuerſam, ſuæ fidei & patrimonio commiſſam tuebitur. Tum cognatos, & propinquos, & ciues, quibus ſe neceſsitudine ſanguinis, & communione iuris implicatum eſſe conſiderat, charos habebit. Excurret deindè longiùs; &, cùm in generis humani principium intuebitur, & animaduerterit unam eſſe omnibus ſtirpem, unam & eandem naturæ rationem, unum deniquè omnibus conditorem, & dominum omnibus ex æquo conſulentem, & prouidentem, & cunctos homines ad præmiũ immortalitatis euocantem: non dubitabit quemlibet hominẽ quãuis externum & peregrinũ, & plurimùm à ſuis moribus abhorrentem; ciuem tamen, & propinquum, atq; adeò fratrem appellare. Qui autem hoc animo eſt in externos, qua tandem charitate eos proſequetur, cum quibus eſt ſacrorum religione, fidei ſanctitate, diuinæque agnationis iure coniunctus? Nihil enim poteſt excogitari, quod fortiori uinculo conſtringat animos, quàm eiſdem ſanctiſsimæ religionis ſacris initiari, eiuſdem ſpiritus afflatu concitari, eiſdem bonis affluere, eundem parentem & conſeruatorem agnoſcere, & unâ deniquè ſempiterni iuris ſocietate contineri. Cùm uerò quilibet Chriſtianus, ſi uerè hoc nomen uſurpat, neq; diuinum genus ementitur, tanto amore ſingulos Chriſtianos complectititur: quanto tandẽ ſtudio pro uniuerſis laborabit? quàm libenter pro Chriſti eccleſiâ capitis certamen adibit? quantâ animi magnitudine uitam, cùm opus ita fuerit, pro illius ſalute profundet? Hæc enim nobis patria eſt, hæc ciuitas, hoc naturale ſolum; pro cuius defenſione eſt nobis perpetuò dimicandum, ſi cupimus huic ſanctiſsimæ matri debitam pietatem præſtare; illiusque ueſtigia

perſequi

perſequi, qui pro eccleſiæ ſanctitate mortem ardenter expetiuit. Sed non eſt mirandum, eum eſſe amore totius Chriſtianæ reipublicæ, quæ omnes omnium neceſsitudinum ſanctitates complexa eſt, uehementer inflammatum, qui nullum hominem alienum putat, omniumque mortalium propter naturæ uinculum ſe debitorem eſſe profitetur. Qui autem ſic in ſingulos homines animatus eſt, quomodò tandem adduci poterit, ut alicuius ſanguinem, & uitam petat? ut alterius pudicitiæ labem inferat? ut pecuniâ aliquem defraudet? ut deniquè nomen cuiuſquam falsâ infamiâ deformet? facillimè igitur iis præceptis, quæ continuò ſequuntur, obtemperabit. nempe, Ne occidito: ne mœchus eſto: ne'ue alienum in rem tuam nefariè conuertito: neque fratris tui nomen falsâ infamiâ maculato. Intelligendum autem eſt hac lege, non ſolùm facinoris effectum prohiberi, uerùm etiam facinoris initia reſecari. Hæc enim eſt, ut ipſe legislator apud Mattheum interpretatur, legis mens & ſententia, ut ita ſe quiſque à cæde contineat; ut odium & iracundiam refrænet, ita libidini obſiſtat, ut oculorum etiam petulantiam coerceat: ita manus ab opibus alienis abſtineat, ut ſua potiùs ad aliorum fructum conferat. Neq; enim illud eſt ſilentio prætereundum, eâ lege, qua pro hibetur crudelitas, humanitatem & clementiam præſcribi: qua uerò iubetur obuiam ire libidini, caſtitatem & puritatē ſanciri: qua deterremur à furto & latrocinio, ad liberalitatem & beneficium omnes incitari? Cùm lex uetat, ne labem aliorum nomini falſo teſtimonio inferamus; id etiam præcipere, ut quantum poſsimus, hominum famæ & dignitati conſulamus. Et, quia omne ſceleris & iniuriæ ſeminarium, in nefariæ cupiditatis impetu conſiſtit; poſtremò loco iubemur, omnes libidines compreſſas & edomitas habere, uimque ipſius effrænatæ cupiditatis extinguere, omneſque iniuriarum radices extirpare. Idcircò ad maiorē legis explicationem additum eſt, Ne proximi tui domum, nec uxorem, neque ſeruum, neque ancillam, neque bouem, aut aſinum, aut aliquid aliud nefariè concupiſcito. Nullo igitur modo eſt cedendum libidini, ſi legem ſeruare cupimus; ſed eſt omnis illius impetus & inconſiderata temeritas rationis imperio conſtringenda: ne ſimul & noſtri animi ſtatum perturbet, & in aliorum perniciem erumpat. Omnis

nis autem legis ſumma, quòd ad ius humanæ ſocietatis attinet, in hoc conſiſtit, ut ea hominibus tribuamus, quæ uobis ab ipſis tribui cupimus. Hanc eſſe legis mentem, huc Prophetarum omnium ſcripta dirigi, Chriſtus ipſe, qui legem dedit, & Prophetas erudiuit, affirmat. Charitate igitur, quemadmodùm Paulus ait, omnis legis perfectio continetur. Reddite, inquit, omnibus, quod eis debetur; cui tributum, tributum; cui uectigal, uectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. nemini quidquam debeatis, niſi ut inuicem diligatis. Oſtendit reliqua omnia debita eiuſmodi eſſe, quæ poſsint facillimè diſſolui: ſolam charitatem ita ſemper nos omnes aſtringere, ut nequeamus ullo modo uinculis illius iucundiſsimis expediri. Qui enim pecuniam ſoluit, eam minimè debet: charitatem uerò quamuis omnibus impendamus; eam nihilominùs debemus. Nam ad eam tribuendam, non tam ſingulari hominum merito, quàm naturæ neceſsitudine ſempiternoque legis diuinæ iure ſumus aſtricti. Nullum igitur tempus eſt, in quo poſsimus hoc ſempiterni iuris nexu ſolui; atque quaſi ære alieno liberari. Vt autem magis doceat, quomodò lex omnis ſit in charitate collocanda, conſequenter adiungit: Qui enim alterum diligit, perfectè legem ſeruauit. ſiquidem illud, Non mœchaberis, non occides, non furaberis, non falſum teſtimonium dices, non concupiſces; &, ſi quod aliud præceptum eſt, hac oratione in ſummâ comprehenditur; Diliges proximum tuum, ſicut te ipſum. Dilectio proximi malum non operatur. itaque perfectio legis eſt dilectio. His quidem uerbis Paulus admodùm luculenter explicat, quod ſit illud officium, quod omnibus hominibus debeamus; cuius egregiâ functione, iuſtitiæ uis, & ratio continetur. Tria ſunt igitur ea, ad quæ ſunt omnia iuſtitiæ munera reuocanda; pietas, & honeſtas, & humanitas. pietate Deum ueneramur: honeſtate animum excolimus: charitate & humanitate genus humanum nobis iurè deuincimus. Is igitur eſt iuſtus, qui religione pius, uirtute honeſtus, charitate benignus eſt. Is enim ſolus omnia uitæ munera diuinâ lege moderatur, & ſuam rei cuique dignitatem tribuit; in quo eſt, ut antè diximus, omnis iuſtitiæ ratio conſtituta. Itaque colligitur omnem iuſtitiam religionis, & dignitatis, & humanitatis ſtudio contineri. Vt autem ex

pietate

pietate in Deum omnis animi dignitas exoritur (omnis enim recta animi conſtitutio ope diuinâ conficitur: hanc autem pij tantùm, qui ſe ad Dei imitationem conferunt, aſſequuntur) ita ex animo bene conſtituto, benignitas atque iuſtitia in homines exiſtit. Neque enim quiſquam poteſt malum alteri machinari, niſi ſit priùs ipſe bonis omnibus euerſus. Omnis enim iniuria, ſiue ui, ſiue fraude comparata ſit, naſcitur ex impetu & commotione animi nefariæ cupiditatis magnitudine perturbati, & ab omni conſtantiâ deducti, peſtiferiſque morbis perculſi & abiecti. Quandiu igitur animus ſtatum ſuum tenuerit; tantùm abeſt, ut alicui nocere uelit, ut potiùs omnibus prodeſſe ſtudeat; ut hac benignitate Deum maximè ueneretur. Eſt enim charitas & beneficentia ſacrificium ſanctiſsimum; Deoque gratiſsimum. Omnia igitur iuſtitiæ munera à pietate in Deum, quaſi à capite, fluunt: & ad eam rurſus admirabili conuerſione referuntur. Cùm autem, ut dictum eſt, tres ſint iuſtitiæ partes; nempe, religionis ſanctitas, animi dignitas, & ea, quæ ſola plerunquè commune iuſtitiæ nomen aſſumit, quæ uidelicet iuris æquabilitate, atque morum benignitate hominum inter homines ſocietatem continet: prima Sacerdotes facit, poſtrema uerò Reges. Qui igitur animum gerit moribus egregiè conſtitutum, & ſanctus quidam Sacerdos, & magnus Rex exiſtimandus eſt. Primùm enim, ſi is ſacerdos eſt, qui ſcienter rem diuinam facit, & hoſtiis Deum placat, numenque illius parè & caſtè ueneratur; cur eum ſacerdotem minimè appellabimus, qui Deum fide colit, qui ſacrificia laudis immolat, qui uitæ ſanctimoniâ litat, qui deniquè ſe ſe hoſtiam ad aram ſtatuit? ſe enim ipſum immolat, atque in Dei honorem cædit, dum cupiditatem reſecat, & corporis petulantiam comprimit, omneſque peccati ſenſus extinguit, animumque à corporis contagio, quantùm poteſt, auocat; ut nihil eum impediat, quò minùs in terris manens, cæleſtem uitam incenſo mentis ſtudio meditetur. Hæc autem ſunt ſacrificia diuinæ maieſtati decora, hæc munera diuinæ menti gratiſsima; nempe, quæ nixa Chriſti meritis & ſanctitate, pacem à Deo facillimè conſequuntur. Sacrificium, inquit, laudis honorabit me. Tum alibi, Inuoca me in die afflictionis; & exaudiam te; & honorabis me. Tum etiam, Sacrificate ſacrificiũ

iuſtitiæ. Illud item, in quo uir ſanctus docet ſuffimenta flagrantiſsima, quorum odor intimum cæli aditum penetrat, eſſe in iuſtorum hominum precibus aſsiduis conſtituta. Dirigatur inquit, oratio mea, ſicut incenſum munus in conſpectu tuo. Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum. Hæc igitur ſacrificia ſanctiſsima, qui procurant, & in eo laborant, ut Deum fidei donis & muneribus ueræque religionis ſanctitate, non ſibi tantùm, ſed etiam uniuerſo generi humano propitium efficiant; ij profectò caſti & religioſi Sacerdotes habendi ſunt. Si uerò Rex is magis cenſendus eſt, qui regio animo & diſciplinâ præditus eſt, eo, qui ſeruit libidini, & impuritati; quamuis multis nationibus imperet: certè multò magis Regis nomẽ in quemlibet hominem iuſtum conuenit, quàm in principem maleficum, & iniuſtum, potentiâ ſuâ ad ſuorum peſtem & exitium intemperanter abutentem. Vt enim fas non eſt, eum Muſicum nominari, qui totum diem canit, ſi abſurdè canit; ſed eum, qui canendi artem tenet, quamuis tacitus ſedeat: ita neque Rex appellandus eſt, qui ſtultè nimis imperando reipublicæ ſtatum labefactat; ſed is, qui regnandi ſcientiam adeptus eſt, quamuis nullo publico munere fungi uideatur. Eſt autem omnis regia diſciplina in unâ iuſtitiâ collocanda: ex quo efficitur, eum, qui iuſtitiam colit, eſſe in dignitate regiâ locatum. itaque diuinam mentẽ & rationem ſemper intuetur: omnia uitæ conſilia ad legem illam ſempiternam dirigit: officiorum omnium momenta, æquitatis diuinæ trutinâ perpendit: atque poſtremò nihil niſi de ſupremi Regis ſententiâ ſancit, atque præſcribit. ſibi igitur pro dignitate imperat; omnes affectiones ſuas regit, & temperat; & alias quidem partes animi continendo, alias uerò ſapienter excitando, totum animũ ſibi inter ſe conſentientem efficit; & florentem opibus omniumque diuinorum bonorum affluentiâ beatum. Hic igitur, qui animi ſui ſtatum diuinâ lege componit, eſt, qui alios poteſt legitimo imperio moderari: non is, qui, quantum id munus eſſet, ne ſuſpicari quidem potuit; &, quaſi ad ludum, ita ad tractandam rempublicam acceſsit. Qui enim ſibi ipſi non imperat, quomodò aliis imperabit? qui ſuam cupiditatem minimè coercet, quomodò aliorum intemperantiam reſecabit? qui bellis inteſtinis agitatur, quomodò ciuitatis pacem &

otium conſtituet? qui eſt libidinis effrænatæ mancipium, quo modò libertatē aliorum defendet? qui nunquàm è mendicitatis ſordibus emerſit, quomodò ciues ſuos opibus locupletabit? qui curis anxius, infelix, & erumnoſus, qui deniquè (ut uno uerbo dicam) miſerrimus eſt, quomodò ciues florentes atque beatos efficiet? Cùm igitur ciuitatis otium, libertas, dignitas, opulentia, ſecuritas, & beatus deniquè ciuitatis ſtatus Regi propoſitus eſſe debeat: liquet certè eum regnum adminiſtrare non poſſe, qui neque pacem, neque libertatem, neque honeſtatem, nec opes ullas animi poſsidet; eſtque omnibus, ſimul malis implicatus. Quòd ſi nequam homo, & iniuſtus eſt regio nomine indignus; ſequitur, ut iuſtus eo iudicetur eſſe digniſsimus. Licet enim ſit ab omni publici muneris functione remotus: id tamen, quod ad regium officium pertinet, diligenter exequitur. Quantum nanque animo contendere, ſtudio niti, diligentiâ conſequi poteſt: tantum in omnium fructum & utilitatem confert; omnemque mentem in publicâ ſalute defigit; eâque tandem charitate uniuerſum genus amplectitur, ut pro ſalute omnium, mori cupiat. Nullum igitur locum, cùm adeſt oportunitas, uel accuſandi, uel caſtigandi, uel admonendi prætermittit: nullumque pro iuſtitiæ defenſione periculum recuſat: ſanguineque ſuo cupit omniū ſalutem conſtitui. Sic enim ſequitur maximi illius Regis exemplum; qui, ut ſuos è mortis ipſius faucibus eriperet, crucem ſponte ſuâ ſubiuit. Cùm autem ad hanc laudem Reges ſpectare debeant, ut commodorū ſuorum, cùm opus ità fuerit, obliti, uniuerſæ reipublicæ incolumitati proſpiciant: qui tandem erunt Reges exiſtimandi? Illi'ne, qui commodorum ſuorum causâ ciues euertunt? an qui uitam negligunt, ut omnium uitam tueantur? qui ſcelerum exemplis ciues ſuos corrumpunt? an qui uirtutis exemplis eos ad omne genus honeſtatis erudiunt? qui miſeros homines ab humanitate ad feritatem transferunt? an qui ſtudio diuinæ uirtutis imitandæ multos mortales incendunt? qui poſtremò homines à Deo alienant? an qui homines cum Deo coniungunt? omnis enim beatæ uitæ ratio in hac coniunctione, quæ nobis eſt cum Deo, continetur. Rex autem, ſi uerè Regis nomen obtinet, cùm id ſpectare debeat, ut ciues beati ſint: ſequitur, ut nihil ſit ei tantâ curâ & ſtudio prouidendum, quàm ut omnes

ciues,

ciues, Deo pietatis cultu fideique ſanctitate deuinciat. Nihil igitur tam pertinet ad Regis officium, quàm inſtaurandæ ſanctiſsimæ religionis ſtudium. Non igitur hi ſunt habendi Reges, qui religionẽ negligunt, ſed qui religionem ſanctiſsimè colunt. Illi enim perimunt, hi conſeruant: illi à Deo diuellunt, hi Deo adglutinant: illi in ſempiternam miſeriam detrudunt, hi ad ſempiternam gloriam deducunt. Illi igitur, quos iniuſtitiæ furor exagitat, tyranni truculentiſsimi ſunt exiſtimandi: hi uerò, qui iuſtitiâ florent, Reges optimi iudicandi. ſemper enim erunt ciuibus ſuis ſalutares; maximè autem, cùm tam præclarè cum hominibus actum fuerit, ut perindè, atque digni ſunt, in reipublicæ adminiſtratione collocentur. Nacti enim materiam animorum ſuorum prudentiæ & magnitudini conſentaneam, diuitias ſuas explicabunt; regiamque uirtutem multò, quàm anteà, magnificentiùs in publicam ſalutem conferent. Tunc igitur reuiuiſcet innocentia, emerget libertas, uirtus excitabitur, omnes opes auctæ & amplificatæ ſummam communibus rebus tranquillitatem afferent. Quòd ſi aliquid fuerit aut inteſtino ſcelere intra ciuitatem tumultuatum, aut aliqua uis externa muris appropinquauerit; iis armis tecti erunt, ut à ſuis facillimè perniciem depellant. Nam, cùm multùm poſsit hominum conſenſus, & conſpiratio in communi ſalute defendendâ; tum contra opes, diuinæ uoluntatis conſenſione ſtabilitas, ſempiternoque diuini amoris fœdere confirmatas, quis poterit in acie ſtare? Sic igitur eueniet, ut nunquàm poſsit illis afferri pernicies, qui ſe ſe totos iuſtorum hominum moderationi commiſerunt; eisque fidem præſtant, quam à principio dederunt. Hi enim & ſacerdotij religione Deum hominibus placant: & rurſus homines ad Deum ſanctis inſtitutis & legibus adiungunt. Hac autem Dei cum hominibus coniunctione permanente, neceſſe eſt, ut omnes ſint & à malis tuti, & bonis omnibus affluentes. uериſsimè quidem fuit olim dictum à Stoicis, ſolum ſapientem eſſe liberum, regem, pulchrum, lautum, copioſum, & opulentum: quamuis, quis eſſet ille ſapiens, minimè uidiſſent. Sapiens enim eſt is, qui non humanis diſciplinis, ſed diuinis inſtructus eſt. is enim ſolus ſummam & altiſsimam bonorum omnium cauſam uidet; & uiam beatæ uitæ non ignorat; & omnes rationes immortalis gloriæ conſequen-
dæ

dæ tenet, & in diuinam mentem ſemper intuetur; & ad ſempiternam legem officia omnia dirigit. Cùm igitur mentem diuino lumine illuſtratam gerat, res peſtiferas arcet, ſalutares accerſit, infima deſpicit, ſupera concupiſcit, tenebras odit, lucem amat, in illamque curis omnibus intentus nunquàm à iuſtitiæ uiâ deflectit. Is igitur ſolus liber eſt, cupiditatis enim tyrannide liberatus, nihil agit, nihil molitur, nihil decernit inuitus: ſed cum ſummâ iucunditate omnia facinora præclara ſuſcipit. Rex item ſolus cenſendus eſt. ſolus enim tum ſe, tum alios regere poteſt; & communem ſalutem, cùm ei commiſſa fuerit, imperio & moderatione ſuâ ſtabilire. Pulcher etiam is ſolus eſt, in cuius animo nihil diſcrepans & diſſentaneum inueniri poteſt: ſed admirabilis omnium partium inter ſe conuenientia; cuius oratio cum mente, cum oratione uerò uita conſentit; qui diuino lumine ſplendet, & clarioribus in dies ornamentis afficitur: cuius deniquè tam honeſta & liberalis ſpecies eſt, ut animi decore & dignitate, diuinæ pulchritudinis ſpeciẽ repræſentet. Quid autem de gaza dicam, quam iuſti non habent in arcâ, ſed in animo, & in cælo conditam? Nullo igitur modo poteſt aut latrociniis diripi, aut calumniis auerti, aut fluctibus obrui, aut tempeſtate corrumpi, aut infidelitate cõminui, aut uetuſtate conſumi. Quid deniquè uel ad emolumentum & fructum, uel ad uitæ decus & ornamentũ, illis deſſe poteſt, qui ſunt ipſi bonorum omnium auctori, totiusque honeſtatis principio, ſempiterno fœdere, copulati? In hoc autem fœdere, quo mentes puræ & caſtæ cum diuinâ mente coniunguntur, omnis iuſtitiæ ratio conſiſtit: ita ut nihil ſit aliud iuſtitiâ, quàm Deo coniungi; nihil aliud iniuſtitia, quàm ab illius coniunctione diuelli. Vnum ſiquidem eſt totius iuris initium, unus æquitatis & iuſtitiæ fons, unus deniquè rerum modus atque menſura, qua cuncta formanda, & metienda ſunt; & ad quam omnia, quæ in aliquam ordinis rationem includuntur, ſunt neceſſariò reuocanda; nempe, mens illa beatiſsima, quam eandem legem ſempiternam appellare licet, omnia imperio ſempiterno deuinciens. Non igitur poteſt alia iuſtitiæ regula, legumque omnium principium aſsignari, quàm illud præcellentiſsimum Dei numen naturâ ſimplex, uirtute multiplex, uiribus infinitum; quod omnia coercet, & continet, admirabiliq; ratione regit, atque moderatur. Vndè colligitur, omne iniu-

ſtitiæ fundamentum eſſe in ſuperbiâ, & infidelis animi contumaciâ ponendum. Nec enim aliud eſt iniuſtitia, quàm rebellis animi diſtractio, qua ſe ſe ab illo iuris fonte diſiungit, tantâque dementiâ deprauatur, ut exiſtimet poſſe ſe abſque Dei gratiâ ſingulari illius ope conſiſtere. Omnia igitur mala mentem illius hominis miſeri, qui ſe ſe à diuinâ gratiâ retrahit, protinus inſequuntur. Lux enim eripitur; nox offunditur; cupiditas incitatur; furor inuadit; amentia uexat; & animum curis confectum dilacerat; &, pro decore, & dignitate, flagitium, dedecus, & turpitudo dominatur. Nec enim eſt interim, cur in tantis malis quiſquam naturæ imbecillitatem accuſet. Quãuis enim nulla eſſet nobis cũ corpore ſocietas, nullum cum terreſtri naturâ commercium; quamuis humana mens eſſet ab omni concretione mortali ſecreta & libera, ita ut nullis morbis corporis impediri poſsit, quò minùs uerum inquireret: nullo tamen modo per ſe poſſet officio fungi, ſtatumque ſuum tueri, & incolumem, à clade & interitu conſeruare. Nulla enim erat mentibus illis, quæ à cæli faſtigio deciderunt, cum corporeâ aliquâ mole coniunctio: quæ tamen, cùm primùm in ſe ipſis omnia poſuerunt, uaniſsimiſque cogitationibus inflatæ ſuſpicatæ ſunt, ſe ſe ope diuinâ minimè indigere, naturæq; præſidiis innixæ Dei præſidiũ neglexêre; cõfeſtim corruerunt, atq; ſupernè cadentes, multò ſe ſe grauiùs afflixerunt, quàm ſi ex minore dignitatis gradu concidiſſent. quò enim mens acrior eſt, & maiores à naturâ opes habet: eò, cùm eſt ſingulari Dei ope & patrocinio deſtituta, maiore quadam ruinâ opprimitur, & grauiores amentiæ pœnas exoluit. Vt enim in fabulis Poliphemum ab Vlyſſe excæcatum cernimus, multò grauiùs offendere, & ad rupes allidi; quàm ſi naturâ fuiſſet imbecillior: ſic mens & ratio, quò eſt altior, atque naturâ uehementior; eò, cùm eſt lumine diuinæ mentis orbata, impetu magis furibundo fertur, multoque uehementiùs ad facinus incitatur, maioremque ſibi peſtem comparat. Quod eò magis de mentis cæcitate aſſerendum eſt, quòd corporis cæcitas mente iudicatur: mentis uerò cæcitas nullo ſenſu ab eâdem mente percipitur. Eſt enim ereptum illud ipſum iudicium, quo erat illi de ſuâ ipſius cæcitate iudicandum. ſic fit, ut, quò magis quiſque mentis cæcitate laborat; eò magis ſibi ſapientiam arroget, & prudentiæ nomine inſolentiùs efferatur. Vt igitur, ſi fieri poſſet, ut aliquis orbatus

tus oculis, id non ſentiret, & eâ de causâ ducem, à quo regeretur minimè flagitaret; quò eſſet naturâ robuſtior, ſeque uehementiùs incitaret, eò maiore impetu præceps in exitium raperetur: ſic mens orbata diuino præſidio, cùm cæcitatem ſuam non conſideret, ſibique acumen & ſolertiam inſolenter aſſumat; quò eſt illius natura præſtantior, eò eſt impetus illius amentior, & ruinâ cala mitoſior. hoc in hominibus euenire cernimus, ut quò quiſque magis ualet ingenio, & induſtriâ; eò, cùm ſe ad flagitium applicat, eſt amentior, & improbior, & communibus rebus infeſtior. Quò igitur magis Angeli natura humanæ antecellit: eò furor illius immanior extitit; & caſus & ruina grauior; & exitium dirius atque funeſtius. Parùm igitur iuuat præſtans uis naturæ, ſi Dei præſidium abſit, diuinumque lumen deficiat. abeſt autem ab omnibus, qui non in Deo, ſed in ſe uitæ præſidia conſtituunt; eâque confidentiâ præcipites ſe ſe ab illius moderatione remouent, exiſtimantes, eſſe ſe naturæ opibus ſatis inſtructos, ad ſuum ſtatum conſeruandum. Non eſt igitur naturæ fragilitas nobis exitioſa, ſed nimius amor noſtri, quo nos ipſos amplectimur uſque eò, dum à Deo deſciſcamus, gloriamque illi debitam ad nos ipſos impudenter & impiè transferamus. ut enim Angelis, qui præcipites amentiâ conciderunt, naturæ præſtantia ſalutem afferre non potuit, cùm primùm ſe ſe à Deo diſiunxerunt: ita neque nobis naturæ imbecillitas perniciem afferre poterit, ſi Dei uoluntati fuerimus affixi, neque unquàm nos ab illius ductu & imperio ſeiunxerimus. Inuictum enim robur aſſequemur, quo facillimè cuncta nobis obſtantia repellamus, & officiis omnibus cum laude perfungamur. Non eſt igitur ullo modo cunctandum profiteri, nullam mentem & rationem, quamuis uegetam & acrem, omnibusque naturæ præſidiis inſtructiſsimam, luce tamen & gratiâ diuinâ uacuam, poſſe officium ſuum tueri, & ueræ iuſtitiæ munus exequi, & ſtatum animi conſeruare. Cùm enim Deus ſit mentium lux, cùm ſit ueritas ſempiterna, cùm deniquè ſit iuſtitiæ fons, totiusque uitæ modus atque moderatio; ſequitur, ut, qui ſe ab illo ſegregant, ſint continuò tenebris oppleti, falſis opinionibus inflati, immoderatè in omnes partes agitati, & plurimùm ab omnibus iuſtitiæ laudibus abhorrentes. Vndè concluditur, omnem iuſtitiæ uim in eo poſitam eſſe, ut Deo ſemper adglutinemur; neque aliquid in uitâ ſequamur, quod non

ſit illius uoluntate & imperio comprobatum. Conſtat enim eum, qui in ſe ponit aliquid, quod ad ſummam beatæ uitæ pertineat; qui diſciplinam aliquam profitetur, quæ non à diuinâ mente hauſta & delibata ſit; qui deniquè humanis præſidiis ſe egregiè munitum fore confidit, aliundeque omnia uitæ ſubſidia comparat eſſe nefarium & iniuſtum. Quod ut rectiùs poſſit intelligi; ipſius iuſtitiæ magiſtrum in medium afferamus. Vide, quo argumento iuſtitiam ſuam confirmat. Non poſſum, inquit, ego à me facere quidquam. hoc eſt, non poſſum ego ius & fas omne delere, iuſtitiæ ſanctitatem uiolare, quidquam contra iuris diuini præſcripta moliri; atque (ut uno uerbo ſenſum illius explanem) non poſſum, inquit, ego iniquitatem ullam ſuſcipere: ſuſciperem porrò, ſi aliquid facerem, quod non eſſet patris mente, uoluntate, numine, ſententiâ conſtitutum. Ex quo quidem loco ſanè liquet, eum, qui à ſe promit aliquid; hoc eſt, qui ſenſum ſuum, non patris illius optimi uoluntatem ſequitur, eſſe iniuſtitiæ ſcelere contaminatum. Adiungit deindè: Sicut audio, iudico, & iudicium meum uerum eſt; quia nō quæro uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius, qui miſit me. Hîc planè docet, eum eſſe uerum iudicium, quod patris mente & ſententiâ continetur: illud ueriſsimum iuſtitiæ munus, quod ad uoluntatem illius dirigitur; ita ut, qui id, quod à Deo non accepêre, temerè pronunciant, aut proprium ingenium ſequuntur, neque in Dei mentem & uoluntatem reſpiciunt; ſint omnes mendaces, & fraudulenti, omnibusque iniuſtitiæ ſceleribus alligati. Tum addit: Si ego teſtimonium perhibeo mihi ipſi, teſtimonium meum non eſt uerum. Docet omne maximarum rerum teſtimonium, quod non eſt patris auctoritate confirmatum, eſſe fallax, & inane, ex mendacio & fraude compoſitum. Paucis deinde interiectis, inter uerum Regem, atque Tyrannum importunum, inſigne diſcrimen apponit. Ego, inquit, ueni in nomine patris mei, & non accepiſtis me: ſi alius uenerit in nomine ſuo, hunc accipietis. Coarguit eorum furorem & amentiam, qui uero Rege neglecto, & repudiato, immanem Tyrannum ceruicibus ſuis imponent. Rex autem uerus, & in omni genere regiæ uirtutis excellens, is eſt, qui nunquàm ſe ſe iniuriæ ullius contagio maculauit; ſed omnia iuſtitiæ munera ſemper obiuit. Nunquàm enim oculos à patris mente deiecit; & leges omnes de ſententiâ illius ſanxit; & ex uolun

tate

tatè illius regnum ſemper adminiſtrauit; omniaque munera & officia ad illius uoluntatem direxit. Contrà uerò Antichriſtus, qui eſt ſcelere & immanitate ſuâ exitium multis mortalibus allaturus; erit totus ex omnium ſcelerum colluuione, & ex iniuſtitiæ importunitate concretus. quod quidem ex eo cognoſcitur, quòd à ſe ſumet omnia; mentem ſuam conſulet: ingenio & opibus ſuis fretus tyrannidem occupabit; & omnia quæcunque faciet, ad gloriam ſuam referet; atque, ut nomen ſuũ clarum & illuſtre reddat, ſcelera infinita ſuſcipiet; in eoque uehementer elaborabit, ut ſe Deo anteponat. Illum igitur iam ſtudio & uoluntate ſequuntur, & imaginem illius gerunt, qui ſuam inconſideratam temeritatem, diuinis inſtitutis antefe-runt; neque in Dei nomen, ſed in ſuam ipſorum gloriam intuentur: qui omnes, quantum in illis eſt, improbi Tyranni, humanoque generi peſtilentes & pernicioſi ſunt. Contrà uerò, illi ſolùm benefici, & ſalutares ſunt exiſtimandi, qui omnia præclara facinora, ut Deo obediant, moliuntur; ad illiusque gloriam dirigunt omnia uitæ conſilia. in quo Regem illum imitantur, qui uiuit, ut ille ait, in nomine Domini. Ecce, inquit alibi, relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. dico enim uobis, quòd me non uidebitis pòſthac, donec dicatis; Benedictus, qui uenit in nomine Domini. Denunciat illis exitium & uaſtitatem, qui imperium illius detrectârunt; eosque tantiſper ait ab ope diuinâ deſerendos eſſe, dum in eâ improbitate permanſerint. Neque enim; inquit, me in quo ſolo eſt omnis ueſtræ ſalutis ratio conſtituta, præſentem habebitis, donec fateamini eſſe me Regem illum, quem Dauid diuino inſtinctu & afflatu uenturum prænunciauit: non ut ſe contra patris imperium in principatu locaret: ſed ut omnia ad patrem, tanquàm ad ſummum bonorum omnium principium & cauſam, dirigeret. Idem inquit alibi, Eum, qui uenit ad me, non eiiciam foras: quia deſcendi de cælo, non ut faciam uoluntatem meam, ſed uoluntatem eius, qui miſit me. Tum etiam illud, Qui à ſemet ipſo loquitur, propriam gloriam quærit: qui autem quærit gloriam eius, qui miſit eum, hic uerax eſt, & iniuſtitia in eo non eſt. Alio item in loco; Si, inquit, ego gloriam mihi aſſumo, gloria mea nihil eſt. Multa alia in hanc ſententiam illius teſtimonia colligi poſſunt, è quibus efficitur, omnem iuſtitiam in eo eſſe poſitam, ut nihil à nobis ipſis ſumamus; ſed omnia ad

ſummi

ummi patris uoluntatem & mentem referamus. Nam & Chriſtus ipſe, ſi aliquid deſignaſſet animo ſecùs, quàm ſibi fuerat à patre imperatũ, nõ modò filius Dei habendus nõ eſſet, ut illius oratio declarat, ſed ne iuſtus quidẽ eſſet ullo modo reputandus. Huc enim pertinet, quod inquit, Mea doctrina non eſt mea: & ego, quæcumque audiui à patre meo, hæc loquor; ut, cùm intellexerimus, ne filio quidem unico, eâdem omnino maieſtate & imperio prædito, fas eſſe quidquam ſtatuere, quod non ſit patris ſententiâ deſignatum, & conſtitutum; clariùs cernamus, omnem iuſtitiæ rationem in patris ſummi moderatione conſiſtere: uſque adeò, ut quiſquis aliquid ingenio ſuo abſque reſpectu ad patrem, & abſque illius ope molitur, in nefarium ſcelus incurrat. Hæc quidem filius de ſuâ ipſius perſonâ diſſerit. porrò autem de Spiritu ſancto ſermonem inſtituens ait, Cùm uenerit ille ſpiritus ueritatis ducet uos in omnem ueritatem. non enim loquetur à ſemetipſo: ſed quæcunque audiet, loquetur. Vide, quo argumento probat diuinum ſpiritum eſſe ueritatis magiſtrum. eò nempe, quòd nihil ex ſe loqueretur, neque aliquid enunciaret; niſi quod ſibi eſſet à patre & filio, è quibus ex omni æternitate temporis emanat, inexplicabili ratione communicatum. Vt igitur filij iuſtitia ex eo perſpicitur, quòd nihil poſsit aſſumere, quod non ſit patris ſententiâ definitum; ut ſpiritus diuini ueritas & ſanctitas, eo teſtimonio confirmatur, quod nihil hominibus explanet, niſi quod ab ipſo ſapientiæ & bonitatis fonte perceperit: ita noſtra iuſtitia & ſanctitas, in eo tota conſiſtit, ut nihil in uitâ, niſi de illius ſummi Domini ſententiâ, ſtatuamus. Quidquid enim ille non præcipit, quidquid non eſt illius uoluntate conſtitutum, ſcelus eſt; quamuis ſit interdum populari famâ glorioſum. Contrà uerò, quidquid ille ſtatuit, quamuis primo aſpectu, tetrum & inhumanum facinus eſſe uideatur; eſt tamen officium iuſtum, & debitum, & neceſſarium, in ſempiternâque laude & gloriâ ponendum. Quid enim uidetur eſſe ad laudem præclarius, quàm eos, quos ui belli ſubegeris, miſericordiâ conſeruare? At Saul, cùm Amalecitarum Regem, quem prælio fuderat, ſupplicem & abiectum excitauit; ſcelus nefarium commiſit: quia contra Dei imperium ſe benignum uideri uoluit. Quid contrà uidetur immanius, quàm filium nullo crimine infamem iugulare? At Abraham, cùm, ut Deo obediret, unicum filium animi ſui

effi-

effigiem , in quo ſpem omnem poſteritatis ſuæ collocârat, manibus ſuis immolandum ſuſcepit; iuſtitiæ laudem ſempiternam conſequutus eſt. Hic igitur unus tantùm eſt habendus officiorum omnium delectus; hoc notandum iuris & iniuriæ diſcrimen; hæc iuſtitiæ & æquitatis regula ſeruanda; ut, quidquid intellexerimus eſſe diuinâ mente & ratione ſancitum, quamuis illius cauſam minimè teneamus, iuſtum, & ſanctum, & pium exiſtimemus. Quidquid uerò cum illius mente & ſen tentiâ pugnat, licet uideatur eſſe iuſtum, & pium; ſceleſtum tamen & immane facinus arbitremur: ita ſemper in omnibns uitæ conſiliis & legem & numen illius ſummo ſtudio conſulamus. quemadmodùm uir ille ſanctiſsimus ait, Conſilium meum ſan ctiones tuæ. Quocircà Deus apud Prophetas ſæpe cum impiis hominibus expoſtulat, quòd non Domini mentem inquirerent, quòd ſpiritum illius minimè conſulerent, quòd ingenium ſum, quòd cogitationes & conſilia ſua ſequerentur, nec in Dei uoluntatem reſpicerent, neque illius opem implorarent. Itaque ſummum iuſtitiæ facinus in hac amentiâ & improbitate ponit, qua homines, non quid Deus præſcripſerit; ſed, quod illis rectum eſſe uidetur, operibus exequuntur. At uerò apud Iſaiam; cùm illius iuſtitiæ ſanctitatem, qua erat eccleſia exornanda, prædiceret, nomen illi imponit חפצי בה, hoc eſt, uoluntas mea in eâ: ut doceat omnem eccleſiæ ſanctitatem, in eo ſitam eſſe, ut in eâ nihil aliud, quàm Dei ipſius uoluntas dominetur. Vt enim omnis iniquitas & iniuſtitia, ex uoluntate noſtrâ fluit (tunc enim ſcelere iniquitatis alligamur, cùm ipſi nobis obſequimur) ſic iuſtitia tunc in nobis effloreſcit, cùm noſtrâ uoluntate neglectâ, omnem uitam ad Dei uoluntatem accommodamus, neque ſenſus noſtros, ſed ſpiritum Chriſti ſe quimur. ita ut poſsit quilibet cum Paulo dicere. Viuo ego, iam non ego, uiuit uerò in me Chriſtus. Hoc autem fit, cùm oppreſsis humanis ſenſibus, & extinctâ cupiditate, ſenſibus di uinis afficimur, & incitatione quadam mentis ad cælum aſpiramus. Omnis igitur iuſtitia in fidei perfectione conſiſtit. Fides enim hoc unum munus in uitâ ſuſcipit, ut cupiditati interitum afferat, ut ſpiritus tantùm Chriſti in animo dominetur, atque ita tandem animus ipſe cum Deo arctiſsimo uinculo con iungatur, uſque adeò, ut ex animis humanis atque diuinâ men te fiat una uoluntas, & ſtudiorum omnium ſumma conſenſio.

In

In hac autem animorum noſtrorum cum Deo coniunctione, omnem iuſtitiæ ſanctitatem, omnemque beatæ uitæ rationem contineri, ſanctiſsima illa Chriſti precatio declarat, qua pridiè illius diei, quo erat morte afficiendus, pro fructu mortis ſuæ patrem ueneratus eſt. Pater, inquit, ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi, ut ſint unum, ſicut & nos. Quàm cupiat nos eſſe Deo coniunctos, & nobiſcum inter nos amore conſentientes; ſatis hac oratione perſpicitur. idcircò à patre contendit, ut noſtri amoris coniunctio, diuinæ naturæ coniunctionē, quoad eius fieri poteſt, imitetur. Deindè poſt pauca, docet illud ardentiſsimum charitatis ſuæ deſiderium non eſſe tantùm Apoſtolorum, cum quibus uixerat, amore & ſtudio definitum; ſed in nos omnes extendi. Non pro eis rogo tantùm; ſed & pro eis, qui credituri ſunt, per ſermonem eorum in me: ut omnes unum ſint, ſicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipſi in nobis unum ſint. Vt autem magis oſtendat, omnem rationem noſtræ dignitatis, cuius conſtituendæ gratiâ in crucem ſublatus fuit, hoc animorum noſtrorum uinculo contineri: in eâdem ſententiâ perſeuerat. Ait enim, Ego claritatem, quam tu dediſti mihi, dedi eis, ut ſint unum, ſicut & nos unum ſumus, ego in eis, & tu in me, ut ſint conſummati in unum: ut cognoſcat mundus, quòd tu miſiſti me, & dilexiſti eos, ſicut & tú me dilexiſti. Vtrunque ſimul docet, & eos, qui Deo ſunt pietate coniuncti, eſſe iam ornamenta diuina conſequutos; & nihil aliud eſſe, quòd Dei gloriam apud homines clariùs illuſtret, quàm omnium ſanctorum hominum in amore conſenſus & conſpiratio. Cùm enim quilibet eorum ſit Deo eximio quodam amore deuinctus, neceſſariò fit, ut ſint inter ſe illo communi amoris diuini uinculo colligati, tantoque fœdere conſentientes, ut nihil cogitari poſsit in uitâ copulatius. Ex eâ autem animorum cū mente diuinâ conſenſione, omnis diuinæ uirtutis claritas emanat, & bonorum omnium affluentia, quam intuentes homines obſtupeſcunt, Deumque debitâ laude uenerantur. Cùm igitur, ut iam hinc ultimæ parti finem imponamus, omnia Chriſti uota eò pertinerent, ut è corpore excedentes ad Deum adiungeremur; omneſque ab eo ſuſcepti labores ad eum finem ſpectarent, ut nos iuſtos efficeret: ſatis conſtat, omnem iuſtitiam in hoc ſanctiſsimo uinculo conſiſtere, quo ſummo illi Domino, optimoque parenti deuincti ſumus, atque nodo ſanctiſsimo

ctiſsimo

ctiſsimo colligati. ex hac autem animorum cum diuinâ mente colligatione, ſumma tranquillitas & quies repentè naſcitur, omniumque curarum laxamentum. Vt enim, cùm uariam & infinitam, eandemque immanem & importunam cupiditatem ſequimur, quieti eſſe non poſſumus: ſic, cùm corporis cupiditate liberati, in unum illud tantum ſtudiũ incumbimus, ut Deo coniungamur; felicisſimâ laborum omnium requiete perfruimur. omnibus enim bonis, quorum cupiditate incendimur, & infinitos labores excipimus, & uitam in diſcrimen adducimus, & cum aſsiduis moleſtiis conflictamur; tum demum circunfluimus. Lucem nanque diuinam aſpicimus: opes ingentes habemus: eximiis uoluptatibus abundamus: excellenti ſpecie & formâ præcellimus: regiam poſtremò dignitatem adipiſcimur; ita ut nullum bonorum genus ſit, quod homo præterea in hac uitâ deſideret; maximè cùm eos, quos eximiè diligit, eiſdem bonis affluere conſpiciat; & eâ de causâ multis partibus amplificato gaudio triumphet. Rectè igitur in ſanctis literis requietis nomine, iuſtitia declaratur. in eâ nanque operis diuini perfectio, atque ſumma conſiſtit, ita ut in eâ Deus ipſe quaſi conquieſcat. Non quidem ita, ut iuſti ab illius procuratione deſerantur, aut aliquid in uitâ abſque illius ope moliantur: ſed, quemadmodùm ſeptimo ab orbe condito die quieuiſſe dicitur Deus, non quòd ullam inſtituti muneris uacationem habuerit; ſed, quòd nihil illis diebus prætermiſiſſet, quod ad Mundi perfectionem & ornatum pertineret; ita ut nihil aliud quies illa deſignet, quàm operis abſolutionẽ: ita poſt iuſtitiam in animis informatam, quieſcere Deum non incommodè dici poteſt eò, quòd opus omnium pulcherrimum, in quod reliqua omnia conferuntur, admirabili quodam artificio & excellenti opere fecerit, & expolierit. Vt enim poſt ſex illos dies nullum opus, quod ad corpoream naturam pertinet, nouum inſtituit; nec ullam formam finxit, cuius non antè cauſas atque ſemina creauiſſet, cùm nihil ad mundi uel ſtabilitatem deſiderari poſſet: ſic poſt iuſtitiam in animis effectam, non opus eſt, ut Deus nouam aliquam ſpetiem ingeneret; ſed, ut eam, quam formauit, tueatur, atque conſeruet, maioribusq; in dies ornamentis afficiat. Vt igitur artifices excellentes, cùm opus, in quod plurimum operæ & ſtudij contulerant, abſolutum uident; relaxantur animis, & curâ omni atque ſolici-

tudine liberati quieſcunt, eximiamque uoluptatem percipiunt: ſic, cùm Deus in hominis mente iuſtitiæ formam perficit, & abſoluit; ab illâ molitione (ut ita dicam) operis conquieſcit, & perfectione illius mirificè delectatur. Eſt enim illa requies, animique remiſsio, nihil aliud, niſi operis abſoluti comprobatio. Si igitur quieuit die ſeptimo, quòd mundum à ſe perfectè conditum animaduerterit: multò profectò magis quieſcit, plenioreque uoluptte perfunditur, cùm opus omnium maximũ, cuius causâ reliqua omnia molitus eſt, expletum conſiderat. Si enim rationem inquiras, cur cælum aſtris diſtinxerit, & ornauerit, cur terram aquis cinxerit, omnique genere arborum & frugum conſeuerit, cur aerem terris & aquis circunfunderit, & animantia cuncta creauerit, & totum hoc deniquè admirandum opus fabricatus ſit; non aliam reperies, quàm bonitatem illam eximiam, atque præcellentem, quæ illum impulit, ut iuſtitiæ fructum hominibus impertiret. Vt igitur eſſent in terris homines, qui iuſtitiam colerent, mundum ædificauit; non modò ut haberent aptiſsimum uitæ domicilium, uerùm etiam in ipsâ naturâ clarum iuſtitiæ ſpecimen atque documentum, in quod intuentes, ſe ſe in iuſtitiæ ſtudium incitarent. Quid legis diuinæ promulgatio? quid ſanctæ religionis inſtitutio? quid Reipublicæ uniuerſæ deſcriptio? quid præmia bonis à lege propoſita? quid ſupplicia nocentibus, & facinoroſis conſtituta? Non'ne hæc omnia iuſtitiæ causâ fuerunt ſancita, ſacriſque monimentis ad hominum ſempiternam memoriam conſignata? quid de illâ diuinæ clementiæ & benignitatis magnitudine dicendum, qua Deus hominum peccata tolerat; neque, cùm primùm ſcelus aliquid immane ſuſcipiunt, meritum ſumit de illorum improbitate ſupplicium: quò ſpectat alio, niſi, ut uel improbos ad iuſtitiam à prauitate uitæ conuertat; uel eorum improbitate iuſtorum hominum uirtutem exerceat: ut & improbos ſeueriùs ulciſcatur, & probos præmio ampliore remuneret? Sed, ut tandem ad id, quod eſt omnium maximũ, ueniamus; quid aliud geſsit Chriſtus in uitâ? cuius rei gratiâ tantos labores ſuſcepit? cur deniquè necem & cruciatum expetiuit, niſi ut hominum mentes iuſtitiæ diuinis ornamentis excoleret? Itaque ait, ſe cruciari uehementiſsimè deſiderio balnei illius perficiendi, quo erant omnes hominum fidelium ſordes eluendæ. Adiungit deindè, ſe nihil aliud in uitâ moliri, quàm

ut

ut ignem cæleſtem in hominum uiſceribus implicaret. Ignem appellat illud ſtudiun pietatis, ardore iuſtitiæ uehementer inflammatum. Itaque dicit adeò ſibi gratum eſſe hoc incenſum & incitatum iuſtitiæ ſtudium, ut nihil ſit ſibi prætereà poſtulandum. Si igitur hoc unum opus egit, hoc ardenter appetiuit, & huius unius muneris efficiendi gratiâ labores immenſos pertulit: quæ'nam tandem erit hîc alia requies illius exiſtimanda, quàm iuſtitiæ perfectio, & tanti tamque diuini operis abſolutio? Sic enim inquit apud Iſaiam: Propter Sion non tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam, donec egrediatur, ut ſplendor, iuſtitia eius; & ſalus eius, ut lampas, accendatur. Quo in loco planè demonſtrat, requietem illius eſſe in iuſtitiâ noſtrâ conſtitutam. Vt enim olim Ioſue, cum multis nationibus ſigna contulit, atque conflixit, ingentes exercitus ad internetionem deleuit, quàm plurimas ciuitates expugnauit; ut tandem populum ſibi commiſſum in quietis ſedibus locaret, atque laboribus ſummis cum ampliſsimâ laude perfunctus à bello gerendo conquieſceret: ſic & Chriſtus, poſtquàm humani generis hoſtes inuictâ uirtute repreſsit, profligauit, & extinxit; eos omnes, qui ſub illius imperio militant, in ipſius iuſtitiæ poſſeſsione conſtituit: ut ipſe laboris ſui fructum quietè percipiat; &, qui in illius fide permanent, quietis & tranquillis animis diuinæ gratiæ fructu, cum ſummâ uitæ iucunditate potiantur. Quod non ſolùm uniuersè in omnibus; ſed in ſingulis etiam hominibus exploratè perſpicitur. Cùm enim Deus hominem aut minis exterret, aut præmiis inuitat, cùm motũ affert animo, eumque futuri iudicij cogitatione ſolicitat, cùm ſuorum operâ eum erudit, & admonet, & inſectatur: in iuſtitiâ conſtituendâ laborat. Cùm uerò homini in pietatis ſtudium fide concitato iuſtitiæ poſſeſsionem confirmat: tunc ipſe quodammodò ceſſat à labore, quem in iuſtitiâ inducendâ ſuſceperat; & animos eorum, qui tantis opibus exculti ſunt, quietos atque tranquillos efficit. Non igitur immeritò, iuſtitia, diuino beneficio conceſſa, in ſanctis literis requies Domini nuncupatur. Idcircò Dauid ait, ſurge, Domine, in requiem tuam, tu & arca ſanctitatis tuæ. Nec enim tam laborabat Rex ille ſanctiſsimus, ut arca fœderis, quæ ſtabilem ſedem non habebat, in templo, quod animo dæſignârat, tandem locaretur; quàm, ut ipſe Dominus ſibi ſtabilem ſedem & domicilium in

animis collocaret: quod quidem erat iuſtitiæ munere perficien dum. adiungit enim; Sacerdotes tui induant iuſtitiam, & ſancti tui exultent. Videbat enim uir diuinus omnem lætitiæ cauſam in iuſtitiæ fructu conſiſtere. Idem alibi, exemplo eorum, qui perfidiâ ſuâ conciderunt in ſolitudine, neque ſunt in regionem illam à Deo promiſſam ingreſsi: uehementer homines exterret, atque ad fidei ſtudium exhortatur. Sic enim Deus apud illum loquitur: Quadraginta annis pertuli gentem illam; & dixi, hi errant corde; & non cognouerunt uias meas: quibus iratus iuraui, eos minimè ingreſſuros in requiem meam. Quem locum Paulus in epiſtolâ, quam ſcripſit ad Hebræos, diuinitùs explanans, argumento neceſſario concludit, requietis nomen, neque tam in ſeptimum à naturâ conditâ diem conuenire, neque tam in illud otium Ioſue operâ in Syriæ regione conſtitutum, quadrare; quàm in iuſtitiæ fructum & poſſeſsionem. Nec enim Dauid, cùm metum proponit hominibus, ne ſcelere ſuo à requie Domini penitus excludantur: ſabbatum illud intelligit, quod omnes tam pij, quàm ſcelerati ſeptimo quoque die incredibili ceremoniâ celebrabant; neque regionem illam intelligit, in qua multi etiam perditi atque profligati ſedes habuerunt: ſed beatiſsimam illam iuſtitiæ hæreditatem & poſſeſsionem, in qua quidem omnes, qui diuino munere & beneficio locati ſunt, in ſummâ bonorum omnium abundantiâ requieſcunt, & tranquilliſsimâ pace & otio perfruuntur. Relinquitur igitur, ut inquit Paulus, ſabbatiſmus populo Dei. Sic enim appellat, nomine ab Hebræa uoce deducto, illam animi quietem, & otium iucundiſsimum, iuſtitiâ partum. Tunc addit; Qui enim ingreſſus eſt in requiem ipſius, & ipſe ceſſauit ab operibus ſuis, quemadmodùm à ſuis Deus. Aſsignat rationem, quare iuſtitia nobis à Deo conceſſa per fidem, non modò requies Domini, ſed noſtra etiam requies, appellanda ſit. Deus enim anteà magnam (ut ita dicam) moleſtiam capiebat, humanæque perfidiæ & improbitatis acerbitatem perferebat; multumque in efficiendâ iuſtitiâ laborabat: à quibus curis omnibus requieſcit, cùm iuſtitiam in nobis abſoluit. Nec enim iam auocat à flagitiis animum, in quo nullum reſidet flagitij ueſtigium: nec iam à ſcelere deterret eum, quem uidet ſtudio probitatis incenſum: nec comminatur exitium, hominibus omni iam crimine ſolutis: nec moleſtiam ullam capit ex illius

uitâ

uitâ, quæ tota ex ipſius uoluntate gubernatur: neque poſtremò nouæ alicuius formæ dignitatem efficit in eo, quem iam pulchritudine & claritate ſuæ uirtutis illuſtrauit. Ceſſat igitur ab iis operibus: neque aliud opus ſuſcipit, quàm ut eandem ipſam iuſtitiæ formam, quam genuit, numine ſuo tueatur; clarioribusq́;, & amplioribus in dies ornamentis afficiat. Sic etiam & nos tunc ab operibus noſtris omnino ceſſamus. nec enim ſenſus noſtros in conſilium adhibemus: neque ingenio noſtro confidimus: neque diuinæ præſcriptioni iudicium noſtræ mentis anteponimus: nec in uias noſtras ingredimur: neque ui & impetu multiplicis & infinitæ cupiditatis in uarias partes diducimur: neque poſtremò diuini numinis metu & ancipiti curâ conficimur. Qui enim totam ſuam uitam & dignitatem habet in diuinâ benignitate repoſitam, illudque tantum ſummum bonum intuetur, & reſpicit; facilè animum ab illâ nefariæ cupiditatis infinitate retractum, ad illam unam curam traducit, ut illi Domino, cuius complexu omnia ſumma & ſempiterna bona continentur, amoris eximij indiſſolubili uinculo copuletur. Hæc eſt igitur illa requies, quæ ſola eſt ſalutaris, atque iucunda, diuinisque uoluptatibus in omni genere referta, ipſique Deo gratiſsima. Quod quidem, ut olim lex deſignaret, in ſacrificiis maiore quadam religione & ſanctitate procuratis, dicit Deum fuiſſe odoratum odorem ſuauitatis, aut (ut uerbum è uerbo Hebræo uertamus) odorem requietis. Sacrificium autem Domino gratiſsimum, & acceptiſsimum, odorisque ſuauitate flagrantiſsimum, eſt iuſtitiæ ſanctitas atque religio; qua quidem requies Dei & hominum continetur. Vt enim Deus moleſtiſsimis curis leuatur (nec enim iraſcitur, neque minas proponit, nec ſupplicium irrogat) ita homines metu, curâ, & angore, ægritudine, tabe, & cruciatu liberantur; & omni bonorũ copiâ cumulati incredibiliter exultant. Noſtris enim uiis ingreſsi, in ſempiternam peſtem ruimus: Domini uerò uiis ingreſsi, omnia repentè bona conſequimur: & ita fit, ut quietem cum ſummâ iucunditate, & otium cum dignitate, nobis ipſi pareamus. Quid enim expetit animus? quæ eum cupiditas tenet? quæ mentem humanam cura ſolicitat? cuius rei gratiâ uerſat in omnes partes ingenium? in quem finem laborem immenſum ſuſcipit? non'ne, ut aliquando à laboribus omnibus requieſcat? Quieſcere autem non poteſt, niſi priùs omnibus

ueris

ueris bonis expletus, & cumulatus extiterit, ut nulla eum cupi ditas deinceps exagitet. ueris autem bonis affluere non poſſunt, niſi fuerint ad illum bonorum omnium fontem applicati. Deo autem coniungi nequeunt, niſi qui iuſtitiam ſanctè colunt. Sic igitur fit, ut nemo quietus eſſe poſsit, niſi cum iuſtitiâ uixerit. in iuſtitiæ igitur cultu omnis beatæ uitæ ratio & ſumma conſiſtit. Si igitur id præſtat animo iuſtitia; quod nullæ diuitiæ, nullæ facultates, nulla imperia, præſtare poſſunt; nempe, ut animus ab omni curâ & ſolicitudine conquieſcat; idque tandem obtineat, in quod omnia uitæ conſilia ab omnibus mortalibus conferuntur: cur non aliis rebus omnibus contemptis & abiectis, omnes curas & cogitationes, omniaque uitæ ſtudia uni iuſtitiæ dicamus? Quid enim illa clariùs? quid illuſtrius & magnificentius? quid bonis diuinis affluentius? qui enim illâ potiuntur, non modò diuinâ luce fruuntur, nec ſolùm ſacerdotij ſanctitate, regiæque dignitatis amplitudine præditi ſunt: uerùm etiam diuino motu animi ſæpenumerò futura præſentiunt; & res ſummâ obſcuritate inuolutas, & ab omni humano ſenſu remotas, clariſsimè cernunt: ita ut Dij quidam ſint inter homines exiſtimandi. Sed quid mirum, eos tantis in omni genere laudibus circunfluere, qui ex hominibus exierunt, & ab ipſo Deo adoptati in diuinam quodammodò naturam conuerſi ſunt? Qui igitur tam multis bonis referti ſunt, quanto gaudio cumulabuntur? quantâ lætitiâ efferentur? quos cantus & carmina perſonabunt? quantâ deniquè in uoluptate perpetuò uerſabuntur? quid autem de ſempiternis illis præmiis poſt hanc uitam iuſtitiæ conſtitutis diſſeram? Nunquid aliquem Pamphiliæ militem ob Rempublicam interfectum ab inferis excitabimus, quòd Socrates apud Platonem facit; qui nobis fabulas ſuas exponat, iuſtitiæque præmium circumſcribat? Num Africanum illum, quem Ciero ſomnia ſua narrantem inducit, admonebimus, ut, quæ ſibi per quietem uiſa ſunt, de futura bonorum gloriâ nobis explanet? Minimè gentium. nõ enim figmentis hominum, aut ſomniis ullis indigemus; cùm ipſius ſempiternæ ueritatis uoces intimis ſenſibus audiamus, cæleſtibusque diſciplinis inſtructi perfectè cognoſcamus, eſſe omnibus, qui cum iuſtitiâ uixerint, definitum in cælo locum, in quo ſummis bonis expleti, & Chriſto gloriæ communione coniuncti, ſempiternâ gloriâ, cum immensâ & inexplicabili uoluptate perfruãtur.

tur. Illic igitur nec ægritudo gaudium contaminabit: neque decus ullum contagium turpitudinis inquinabit: neque opes calamitas ulla peruertet: nec ſtatum illum florentiſsimum uetuſtas ulla conſumet. Abſterſurus enim eſt Dominus, ut inquit Ioannes, omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors ultrà non erit, neque luctus, neque clamor, nec dolor erit ultrà. Quas lachrymas narrat? non'ne demonſtratum eſt ſuperiùs, omnem iuſti uitam in uoluptate uerſari? optimè. ſed illa uoluptas atque lætitia, quandiu hac compage corporis incluſi, qua ſi ferro uincti, detinemur; non poteſt non eſſe cum inſigni aliquâ moleſtiâ coniuncta. Primùm enim, cùm corpus ſit innumerabilibus morbis obnoxium; fieri non poteſt, quin animum, cùm corpus ipſum morbo uexatur, aut uulnere ſauciatur, aliquis ſenſus doloris afficiat. Deindè, cùm recogitat, ſe aliquando officio functum non fuiſſe, ſed multis ſe ſe olim flagitiorum maculis inquinaſſe; neceſſe profectò eſt, ut eam temporis iacturam dolenter patiatur. Tum illa cura animum iuſti ſæpe ſolicitat, uerentem, ne quidquam imprudens admittat, quod Dei uoluntatem, cui maximè placere ſtudet, offendat. Charitas etiam interdum illum uehemẽter excruciat, dum cernit legem diuinam hominum improbitate conculcari, multosque mortales amentiâ præcipites ad ſupplicium ſempiternum trudi. Poſtremò, ut nihil ſit aliud, quod illius angat animum, certè illud futuræ gloriæ deſiderium, de qua noctes & dies cogitat, eum in mœrore atque luctu ſæpenumerò uerſari cogit. Eſt ille quidem ſummis opibus præditus, non nego: maximis præſidiis inſtructus, confiteor: habet egregiam gloriandi materiam, benè narras: uoluptatem eximiam ex ſpiritus diuini ſuauiſsimâ coniunctione & familiaritate capit, ueriſsimè dictum eſt. Cùm tamen animo reputat, præmij illius ſempiterni magnitudinem, & intelligit ea bona, quibus affluit, nullo modo eſſe cum illis futuris bonis, quæ ſperat, ullâ ex parte comparanda, ſe planè relegatum putat: atque, quaſi in graui exilio conſtitutus, gemitu, fletu, & ſingultu, cupiditatem ſuam patriæ illius ſempiternæ potiundæ ſæpe ſignificat. Hæ tamen moleſtiæ uoluptatis eximiæ compenſatione mitigantur, & iuſtitiæ ipſius dulcedine facillimè leniuntur: ita ut nihil poſsit in uitâ cogitari illis lachrymis & fletu iucundius. Eſſe tamen in eâ uoluptate aliquid doloris admixtum, & eædem ipſæ lachrymæ declarant.

clarant. Eas igitur omnes clementiſsimus ille pater abſterget, cùm filios ſuos mortali corpore exutos, immortali cultu ueſtiet; diuiniſque opibus atque ſempiternis exornabit. Accedet ad maiorem gloriæ cumulum; quòd, cùm extremo tempore corpora nunc ſepulta reuixerint, diuina quædam claritas ex animis in iuſtorum corpora redundabit: ita ut, quæ erant craſſa, caliginoſa, caduca, fragilia; ſint repentè admirabili luce collucentia, cæleſti uirtute firmata, inuictoque robore munita. Sed de præmiis illis ſempiternis quid attinet diſputare, cùm ea neque uerbis explicari, nec oculis uſurpari, nec cogitatione comprehendi poſsint? Maiora nanque ſunt, quàm ut ea ingenium aliquod, quantumuis magnum & excellens, diuiniſque diſciplinis inſtructiſsimum, aliquâ tandem ratione conſequatur. Cùm enim iuſti Deum intuebuntur, cùm illius ſplendore collucebuut, cùm totam mentem habebunt in illâ ſummâ atque præcellenti ſpecie defixam; erunt ipſi Deo uitæ ſplendore & claritate ſimillimi. Ex quo fit, ut nemo poſsit eorum diuinam gloriam, non dico oratione aut ſtylo conſequi, ſed neque mente & cogitatione complecti. Ea igitur, quæ præſtare non poſſumus, omittamus: quæ autem Dei præſidio firmati poſſumus, id ſuſcipiamus; ut aſsiduis precibus ab illo ſummo iuſtitiæ magiſtro, qui, ut nobis iuſtitiæ diſciplinam traderet, humanam formam induit, contendamus; ut nos iuſtitiæ regio cultu ornatuque ueſtiat; gloriæque tandem ſempiternæ, atque adeò diuinitatis ipſius compotes efficiat.

FINIS.

VENETIIS Ioan. Gryphius excudebat,
M D LXIIII.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

b. F.